

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ДРОЗД ВІТАЛІЙ ЮРІЙОВИЧ

УДК 342.951

**ДИСЕРТАЦІЯ
РОЗСЛІДУВАННЯ КРАДІЖОК З АВТОТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ**

12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність»

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ **В.Ю. Дрозд**

Науковий керівник **Чернявський Сергій Сергійович,**
доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України

Київ – 2019

АНОТАЦІЯ

Дрозд В.Ю. Розслідування крадіжок з автотранспортних засобів. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 «кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2019.

У дисертаційному дослідженні з'ясовано криміналістичну характеристику крадіжок з автотранспортних засобів, розкрито тактику проведення слідчих (розшукових) дій на початковому та наступному етапі розслідування, особливості використання спеціальних знань з метою збору криміналістично значущої інформації, а також наведено порядок відшкодування майнової та моральної шкоди, завданої таким кримінальним правопорушенням. З'ясовано, що розслідування крадіжок з автотранспортних засобів не було предметом окремого наукового дослідження у вітчизняній літературі тим самим і обґрунтовано актуальність роботи.

Сформульовано поняття «крадіжка з автотранспортних засобів» під якою пропонується розуміти таємне викрадення чужого майна, яке зберігалось, перевозилось автотранспортним засобом або було його частиною шляхом пошкодження, демонтажу, вільного доступу або застосування спеціальних сканерів для розблокування сигналізації до такого автотранспортного засобу. Запропоновано класифікувати крадіжки з автотранспортних засобів за такими критеріями: за видом злочину; за видом предмета посягання; за видом автотранспортного засобу; за місцем знаходження автотранспортного засобу; за механічними характеристиками автотранспортних засобів; за часом вчинення; за умовами, що сприяли вчиненню злочину; за видом доступу до автотранспортного засобу; за змістом способу вчинення крадіжки.

Сформовано криміналістичну характеристику особи злочинця за: соціальними (освіта, сімейний стан), анатомічними (стать, вік, фізичні дані), соціально-побутовими (вид діяльності, роботи, навчання), соціально-правовими (ставлення до вчиненого, злочинний досвід, наявність судимості) критеріями.

Встановлено: способи підготовки особи злочинця до вчинення таких видів крадіжок, способи вчинення крадіжок з автотransпортних засобів, способи проникнення до зачиненого автотransпортного засобу з метою вчинення з нього крадіжки майна, знаряддя, що використовувалося для проникнення до автотransпортного засобу, а також способи приховування такого кримінального правопорушення.

Обґрунтовано важливість аналізу ідеальних та матеріальних слідів у практиці розслідування таких видів крадіжок, та запропоновано матеріальні сліди, що входять до слідової картини крадіжок з автотransпортних засобів поділити на певні групи. Встановлено комплекс ознак, що характеризують особу злочинця, виражають його сутність, властивості, зв'язки з особою потерпілого та співучасниками, відношення до оточуючих, його духовний світ, які у своїй сукупності проявилися на вчиненні такого виду злочинів.

Виділено такі типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування крадіжок з автотransпортних засобів: 1) виявлено крадіжку та затримано особу злочинця з викраденим або ж «за гарячими слідами»; 2) виявлено крадіжку, особа злочинця зникла з місця події, але потерпілому відома особа злочинця; 3) виявлено крадіжку, особа злочинця зникла з місця події, але є конкретні дані про особу злочинця від свідків чи інших джерел; 4) виявлено крадіжку, однак відсутні бідь-які дані про особу злочинця. Відповідно до кожної слідчої ситуації наведено типові загальні та окремі версії та запропоновано перелік першочергових слідчих (розшукових) дій, інших заходів, спрямованих на їх вирішення.

Наведено особливості та найбільш ефективні форми взаємодії слідчих з підрозділами Національної поліції (працівниками оперативно-розшукових

підрозділів, інспекторами-криміналістами, дільничними офіцерами поліції, працівниками патрульної поліції тощо) на початковому та наступному етапах розслідування таких злочинів.

Доведено, що серед слідчих (розшукових) дій початкового етапу розслідування найбільш ефективними у зібранні доказової інформації є огляд місця події та допит власників автотransпортних засобів. Окреслено тактичні особливості підготовчого та робочого етапів їх проведення. Охарактеризовано роль кожного із учасників слідчо-оперативної групи під час проведення огляду місця події та запропоновано до її складу обов'язково залучати кінолога зі службовою собакою. Конкретизовано обставини, які слід з'ясувати під час огляду місця крадіжки з автотransпортних засобів. Для ефективності проведення огляду запропоновано місце крадіжки з автотransпортних засобів умовно поділити на певні зони.

Наголошено на необхідності залучення спеціаліста до проведення: огляду місця крадіжок з автотransпортних засобів, допиту неповнолітніх підозрюваних, слідчого експерименту. Наведено діагностичні завдання, які може вирішувати спеціаліст під час надання консультації з питань, що потребують спеціальних знань. Виділено такі групи судових експертиз, які призначаються при розслідуванні крадіжок з автотransпортних засобів: дактилоскопічна, трасологічна, матеріалів, речовин і виробів, генотипоскопічна, товарознавча тощо. Окреслено їх завдання та надано орієнтовний перелік питань експерту.

Найбільш поширеними формами відшкодування потерпілому майнової та моральної шкоди є: стягнення відшкодування на підставі судового рішення за результатами розгляду цивільного позову у кримінальному провадженні та добровільне відшкодування завданої шкоди підозрюваним, обвинуваченим. Встановлено, що лише у комплексі, шляхом проведення низки процесуальних дій та заходів, можливе якісне забезпечення відшкодування шкоди, завданої крадіжками з автотransпортних засобів.

У дисертації здійснено комплексне дослідження теоретичних та

організаційно-тактичних засад розслідування крадіжок з автотransпортних засобів з огляду на нормативні положення чинного кримінального процесуального законодавства, теорію криміналістики та потреб практики, зокрема, *вперше*: визначено місце внутрівидової методики розслідування крадіжок з автотранспорту в структурі споріднених видової (розслідування крадіжок) та групової (розслідування корисливих посягань на власність) методик, із диференціацією програм розслідування залежно від предмета посягання (речей громадян, палива, комплектуючих), характеру доступу до автотранспортного засобу (пошкодження, демонтаж, вільний доступ або застосування спеціальних сканерів), умов, які сприяли вчиненню злочину (дії/бездіяльність водія, стан автотранспортного засобу); надано рекомендації з організації і тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій, зокрема огляду місця крадіжки з автотранспортного засобу (місце огляду умовно розподілено на три зони: навколо, ззовні і всередині автотранспортного засобу; враховано обов'язкову участь в огляді кінолога зі службовою собакою та спеціаліста-криміналіста відповідного профілю); допиту власника автотранспортного засобу (запропоновано типовий перелік питань потерпілому з метою з'ясування обставин, які підлягають встановленню); розроблено типологію правопорушників, які причетні до вчинення крадіжок з автотранспортних засобів, з виокремленням вікових, професійних, групових, психологічних та інших криміналістично значущих ознак, врахування яких сприяє розкриттю та розслідуванню цієї категорії злочинів; науково аргументовано доцільність запровадження у практику розслідування крадіжок з автотранспортних засобів кращого вітчизняного та зарубіжного досвіду правової регламентації та організаційного забезпечення заходів, які стосуються відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням; *удосконалено*: систему типових способів вчинення крадіжок з автотранспортних засобів залежно від їх змісту, зокрема вчинені з підготовкою та спонтанно; програми (алгоритми) процесуальних дій, спрямованих на вирішення окремих тактичних завдань у типових слідчих

ситуаціях, які виникають на початковому етапі розслідування крадіжок з автотransпортних засобів; теоретичне обґрунтування необхідності удосконалення нормативної моделі взаємодії слідчих з працівниками оперативних підрозділів, інспекторами-криміналістами, дільничними офіцерами поліції, кінологічною службою на різних етапах розслідування крадіжок з автотransпортних засобів; *дістало подальший розвиток:* характеристика стану розробленості проблематики розслідування крадіжок з автотransпортних засобів, де встановлено, що дана тематика не була предметом окремого наукового дослідження у вітчизняній літературі; криміналістичні підходи до диференціації матеріальних слідів крадіжок з автотransпортних засобів шляхом їх розподілу на групи залежно від локалізації; тактичні прийоми допиту підозрюваних (у конфліктних та безконфліктних ситуаціях), обшуку, впізнання викрадених речей, слідчого експерименту; рекомендації щодо використання спеціальних знань під час розслідування крадіжок з автотransпортних засобів у формах залучення спеціаліста до проведення слідчих (розшукових) дій, отримання консультації з питань, які потребують спеціальних знань, а також призначення судових експертиз (дактилоскопічна, трасологічна, матеріалів, речовин і виробів, генотипоскопічна та товарознавча).

Сформульовані у дисертації науково-теоретичні положення, висновки, рекомендації та пропозиції можуть використовуватися у науково-дослідній роботі та практичній діяльності Національної поліції України, а також у освітньому процесі при розробці навчально-методичного забезпечення і викладанні дисциплін «Криміналістика», «Розслідування окремих видів злочинів».

Ключові слова: крадіжки з автотransпортних засобів, спосіб вчинення, особа злочинця, слідова картина, слідчі ситуації, огляд місця події, допит, слідчий експеримент, спеціальні знання, відшкодування майнової та моральної шкоди.

SUMMARY

Drozd, V.Yu. Investigation of Thefts from Motor Vehicles. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Thesis on the degree of Candidate of Juridical Science (PhD) in specialty 12.00.09 "Criminal Process; Forensic Examination; Operational and Investigative Activities" – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2019.

In the thesis, the criminalistics description of thefts from motor vehicles is clarified, the tactics of investigative (inquiry) measures at the initial and subsequent stages of the investigation, the peculiarities of using special knowledge to gather criminally relevant information are revealed, as well as the procedure for compensation for material and moral damage caused by such a criminal offense is exemplified. The study reveals that the investigation of thefts from motor vehicles has not been considered as a subject of separate scientific research in the domestic literature; therefore, the relevance of the work is substantiated.

The concept of "theft from motor vehicles" is proposed to formulate as a secret theft of property belonging to someone else, which is stored, transported by, or is part of a motor vehicle by damaging, dismantling or free access to such a motor vehicle.

Thefts from motor vehicles are proposed to classify by the following criteria: by the type of a crime; by the type of the subject of an offense; by the type of a motor vehicle; by the location of a motor vehicle; by the mechanical characteristics of motor vehicles; by the time of an offense; by conditions that contributed to the commission of a crime; by the type of access to a motor vehicle; by the content of the way of committing theft.

Criminalistics offender personality traits are established by criteria such as social (education, marital status), anatomical (gender, age, physique), socio-personal (type of activity, work, study), socio-legal (attitude to the committed, criminal experience, previous conviction).

The author proves: the ways of offender's preparation to commit such types

of theft, methods of committing thefts from motor vehicles, ways of penetrating a locked motor vehicle to commit the theft of property, tools used for breaking into a motor vehicle, as well as ways of concealing such criminal offense.

The importance of analyzing ideal and material traces in the practice of investigating such types of theft is substantiated, and the material traces included in the trace pattern of thefts from motor vehicles are proposed to classify specifically. A set of traits characterizing the offender personality, expressing his/her essence, qualities, connections with the victim and accomplices, attitude towards others, his/her spiritual world, manifested in total in the commission of such a crime, is established.

The typical investigative situations of the initial stage of investigation of thefts from motor vehicles are distinguished as follows: 1) theft is discovered and the offender is detained with the stolen or by "hot pursuit"; 2) theft is discovered, the offender has disappeared from the scene, but the victim knows the offender; 3) theft is discovered, the offender has disappeared from the scene, but witnesses or other sources can provide with specific information about the offender's identity; 4) theft is discovered, the offender has disappeared from the scene, and data on the offender's appearance are present; 5) theft is discovered, but any data on the offender's appearance are absent. According to each investigative situation, typical general and special versions are showed and the list of priority investigative (inquiry) measures, other measures, aimed at their resolving, is proposed.

The specificities and most effective forms of interaction of investigators with the units of the National Police (personnel of operational and investigative units, criminological inspectors, district police officers, patrol police officers, etc.) at the initial and subsequent stages of the investigation of such crimes are revealed.

The crime scene examination and interrogation of the owners of motor vehicles are proved the most effective in gathering evidence among investigative (inquiry) measures of the initial stage of the investigation. The tactical features of the preparatory and operational stages of their implementation are outlined. The role of each of the participants of an investigative-operational group during the

crime scene examination is described and involvement of a canine handler with a dog is proposed. The circumstances that shall be clarified during the examination of the scene of theft from motor vehicles are specified. For the effectiveness of examination, the scene of theft from motor vehicles is proposed to zone conditionally.

The necessity of involving a specialist in the examination of the scene of theft from motor vehicles, interrogation of juvenile suspects, investigative experiment is emphasized. The diagnostic tasks, which the specialist can solve by providing advice on issues requiring special knowledge, are exemplified. Forensic expert examinations, commissioned during the investigation of thefts from motor vehicles, are grouped into: fingerprint, trace, materials, substances and products, DNA fingerprinting commodity research, etc. Their tasks are outlined and an indicative list of questions for an expert is provided.

The most common forms of compensation for material and moral damage inflicted to the victim are: recovery of compensation pursuant to court order on the consideration of a civil action in criminal proceedings and voluntary compensation for damage inflicted by a suspect, an accused. The author reveals that only in an integrated manner, through a series of procedural actions and measures, the provision of high-quality compensation for the damage caused by theft from motor vehicles is possible.

In the thesis, according to the regulations of the current criminal procedural law, the theory of criminology and practice needs, the theoretical and organizational-tactical principles of the investigation of thefts from motor vehicles are studied in an integrated manner, namely: *for the first time*: the author's original definition of "theft from motor vehicles" is given; the classification of thefts from motor vehicles is suggested; the ways of committing thefts from motor vehicles are clarified; criminalistics offender personality traits are formed by social, anatomical, social and living, socio-legal criteria; the thesis *improved*: the types and forms of the interaction of investigators with the personnel of operational and investigative units, criminological inspectors, district police officers, canine service at the initial

and subsequent stages of the investigation of such crimes; organizational and tactical features of the procedure for the crime scene examination and interrogation of the owners of motor vehicles, namely: the list of circumstances to be clarified, an algorithm for action at the preparatory, operational and final stages of such investigative (inquiry) measures; procedure and features of compensation for material and moral damage by different forms; the thesis *further developed*: the trace pattern of such offenses, the material traces of thefts from motor vehicles are proposed to classify; the typical investigative situations and versions of the initial stage of investigation and the list of primary investigative (inquiry) measures, other measures, aimed at their resolving; tactical features of conducting investigative (inquiry) measures of the subsequent stage of the investigation, namely: the interrogation of suspects in conflict and non-conflict situations, the preparatory stage of the search, identification of things, some types of investigative experiment; recommendations for using the main forms of special knowledge application during the investigation of thefts from motor vehicles.

The scientific-theoretical statements, conclusions, recommendations and proposals, formulated in the thesis, can be used in research works and practical activities of the National Police of Ukraine, as well as in the educational process during the development of teaching and methodological support and teaching of disciplines such as Criminology, Investigation of Certain Types of Crimes.

Key words: thefts from motor vehicles, the way of committing, offender personality, trace pattern, investigative situations, crime scene examination, interrogation, investigative experiment, special knowledge, compensation for material and moral damage.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Drozd Vitaliy State research issues investigation thefts from vehicles VISEGRAD JOURNAL ON HUMAN RIGHTS № 5/1, 2016, page 60-66.
2. Дрозд В.Ю. Слідова картина крадіжок з автотransпортних засобів. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Випуск 5. С. 101-108.
3. Дрозд В.Ю. Особа злочинця – один із важливих елементів криміналістичної характеристики крадіжок з автотransпортних засобів. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2017. № 4. С. 196-105.
4. Дрозд В.Ю. Поняття та суб'єкти взаємодії слідчого з підрозділами Національної поліції на початковому етапі розслідування крадіжок з автотransпортних засобів. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Випуск 6. Том.3. С. 138-142.
5. DROZD V. Tactical Features of the Scene of Theft from Motor Vehicles Inspection. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 2(14). С. 282-291.
6. Дрозд В.Ю. Способ совершения краж из автотransпортных средств. *Науковий вісник публічного і приватного права*. 2017. Вип. № 4. С. 278-281.
7. Дрозд В.Ю. Використання спеціальних знань під час розслідування крадіжок з автотransпортних засобів. *Підприємництво, господарство і право*. № 10. 2018. С. 261-264.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

8. Дрозд В.Ю. Способи приховування крадіжок з автотransпортних засобів. *Тенденції та пріоритети реформування законодавства України:*

матеріали всеукр. наук.-практ. конфер., м. Херсон, 8–9 грудня 2017 р. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 89-91.

9. Дрозд В.Ю. Поняття та класифікація крадіжок з автотранспортних засобів. *Правові реформи: міжнародний і український досвід*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпро, 24–25 листопада 2017 р. Дніпро : Дніпровський гуманітарний університет, 2017. С. 152-154.

10. Дрозд В.Ю. Роль криміналістичної характеристики у розслідуванні крадіжок з транспортних засобів. *Актуальні питання кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи* [Текст] : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (м. Київ, 24 листоп. 2017 р.) : у 2 ч. / [редкол.: В. В. Черней, С. С. Чернявський, Л. Д. Удалова та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. Ч. 2. – С. 163-166.

11. Дрозд В.Ю. Організація огляду місця крадіжок з автотранспортних засобів. *Сучасні наукові дослідження представників юридичної науки – прогрес законодавства України майбутнього*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпро, 12–13 січ. 2018 р. Дніпро: ГО «Правовий світ», 2018. С. 101-103.

LIST OF PUBLICATIONS ON THESIS TOPIC

containing the main scientific results of the thesis:

1. Drozd, V. (2016). State research issues investigation thefts from vehicles. *Visegrad Journal on Human Rights*, 5(1), 60-66.

2. Drozd, V.Yu. (2017). Слідова картина Slidova kartyna kradizhok z avtotransportnykh zasobiv [A trace pattern of thefts from motor vehicles]. *Naukovyi visnyk publichnoho ta pryvatnoho prava [Scientific Bulletin of Public and Private Law]*, 5, 101-108. (in Ukrainian)

3. Drozd, V.Yu. (2017). Osoba zlochyntsia – odyń iz vazhlyvykh elementiv kryminalistychnoi kharakterystyky kradizhok z avtotransportnykh

zasobiv [The person of an offender is one of the important elements of criminalistics characteristics of thefts from motor vehicles]. *Visnyk Chernivetskoho fakultetu Natsionalnoho universytetu «Odeska yurydychna akademiia» [Bulletin of the Chernivtsi Faculty of the National University "Odessa Law Academy"]*, 4, 196-105. (in Ukrainian)

4. Drozd, V.Yu. (2017). Poniattia ta subiekty vzaiemodii slidchoho z pidrozdilamy Natsionalnoi politsii na pochatkovomu etapi rozsliduvannia kradizhok z avtotransportnykh zasobiv [The concept and subjects of interaction of an investigator with the units of the National Police at the initial stage of the investigation of thefts from motor vehicles]. *Naukovyi visnyk publichnoho ta pryvatnoho prava [Scientific Bulletin of Public and Private Law]*, 6 (3), 138-142. (in Ukrainian)

5. Drozd, V. (2017). Tactical features of the scene of theft from motor vehicles inspection. *Yurydychnyi chasopys Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav [Legal Journal of the National Academy of Internal Affairs]*, 2 (14), 282-291.

6. Drozd, V.Yu. (2017). Spособ soversheniya krazh yz avtotransportnykh sredstv [The way of committing thefts from motor vehicles]. *Naukovyi visnyk publichnoho ta pryvatnoho prava [Scientific Bulletin of Public and Private Law]*, 4, 278-281. (in Ukrainian)

7. Vykorystannia spetsialnykh znan pid chas rozsliduvannia kradizhok z avtotransportnykh zasobiv [Use of special knowledge during investigation of thefts from motor vehicles]. *Pidpryiemnytstvo, hospodarstvo i pravo [Entrepreneurship, Economy and Law]*, 10, 261-264. (in Ukrainian)

verifying the approbation of thesis materials:

8. Drozd, V.Yu. (2017). Spособy prykhovuvannia kradizhok z avtotransportnykh zasobiv [Ways to conceal thefts from motor vehicles]. *Proceedings from All-Ukrainian Scientific and Practical Conference on Trends*

and Priorities for Ukrainian Legislation Reforming (pp. 89-91). (Kherson, December 8-9, 2017). Kherson: Publishing House "Helvetyka". (in Ukrainian)

9. Drozd, V.Yu. (2017). Poniattia ta klasyfikatsiia kradizhok z avtotransportnykh zasobiv [The concept and classification of theft from motor vehicles]. Proceedings from *International Scientific and Practical Conference on Legal Reforms: International and Ukrainian Experience* (pp. 152-154). (Dnipro, November 24-25, 2017). Dnipro: Dnipro Humanitarian University. (in Ukrainian)

10. Drozd, V.Yu. (2017). Rol kryminalistychnoi kharakterystyky u rozsliduvanni kradizhok z transportnykh zasobiv [The role of criminalistics description in the investigation of theft from vehicles]. Proceedings from *International Scientific and Practical Conference on Topical Issues of Criminal Procedure, Criminalistics and Forensic Examination* (Part 2, pp. 163-166). (Kyiv, November 24, 2017). V.V. Cherniei, S.S. Cherniavskyi, L.D. Udalov et al. (Eds.). Kyiv: National Academy of Internal Affairs. (in Ukrainian)

11. Drozd, V.Yu. (2018). Orhanizatsiia ohliadu mistsia kradizhok z avtotransportnykh zasobiv [Organization of the scene of theft from vehicle examination]. Proceedings from *International Scientific and Practical Conference on Modern Scientific Studies of Legal Science Representatives: Progress of Future Legislation of Ukraine* (pp. 101-103). (Dnipro, January 12-13, 2018). Dnipro: NGO Legal world. (in Ukrainian)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	18
РОЗДІЛ 1 ПОНЯТТЯ ТА ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ	
КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ КРАДІЖОК З	
АВТОТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ.....	
	26
1.1. Стан наукових досліджень проблем розслідування крадіжок з автотранспортних засобів.....	26
1.2. Спосіб учинення крадіжок з автотранспортних засобів	41
1.3. Слідова картина крадіжок з автотранспортних засобів	57
1.4. Особа злочинця крадіжок з автотранспортних засобів	69
Висновки до розділу 1	81
РОЗДІЛ 2. ПОЧАТКОВИЙ ЕТАП РОЗСЛІДУВАННЯ КРАДІЖОК З	
АВТОТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ.....	
	86
2.1. Типові слідчі ситуації та версії початкового етапу розслідування крадіжок з автотранспортних засобів	86
2.2. Взаємодія слідчих з оперативними та іншими підрозділами Національної поліції	99
2.3. Організація та проведення огляду місця події.....	113
2.4. Допит власників автотранспортних засобів	130
Висновки до розділу 2	144
РОЗДІЛ 3. ТАКТИКА ОКРЕМИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ	
ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРАДІЖОК З АВТОТРАНСПОРТНИХ	
ЗАСОБІВ.....	
	149
3.1. Особливості тактики проведення допиту підозрюваного, обшуку, пред'явлення для впізнання, слідчого експерименту.....	149
3.2. Використання спеціальних знань під час розслідування крадіжок з автотранспортних засобів.....	164
3.3. Процесуальний порядок відшкодування шкоди, завданої крадіжками з автотранспортних засобів.....	178

	16
Висновки до розділу 3	195
ВИСНОВКИ	199
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	205
ДОДАТКИ.....	228

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

АТЗ	Автотранспортні засоби
ЄРДР	Єдиний реєстр досудового розслідування
ЗМІ	Засоби масової інформації
МВС України	Міністерство внутрішніх справ України
КМ України	Кабінет Міністрів України
КПК України	Кримінальний процесуальний кодекс України
КК України	Кримінальний кодекс України
Нацполіція	Національна поліція України
НП України	Національна поліція України
ОМП	Огляд місця події
СОГ	Слідчо-оперативна група

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Крадіжка, або таємне викрадення чужого майна (ст. 185 КК України), є найпоширенішим злочином проти власності загальнокримінального спрямування, що завдає як значної матеріальної, так і моральної шкоди громадянам, суб'єктам господарювання та державі. Ступінь суспільної небезпеки таких злочинів значно підвищується, коли вони вчиняються повторно, за попередньою змовою групою осіб чи організованою групою, шляхом проникнення в житло, інше приміщення чи сховище, у великих або особливо великих розмірах.

З-поміж усіх різновидів таємного заволодіння майном крадіжки з автотранспортних засобів вирізняються передусім характеристиками предмета посягання, часу, місця, способу та інших обставин кримінального правопорушення, а також слідової картини. Згідно з даними статистики, ці злочини набули значного поширення всією територією України (упродовж 2017-го – першого кварталу 2019 року було зареєстровано 23,7 тис. проваджень цієї категорії, з яких оголошено підозру лише у 8,3 тис.)¹. Такі дані засвідчують недостатній рівень розроблення засобів і методів організації і тактики збирання доказів на різних етапах розслідування.

Підґрунтям дослідження стали праці вітчизняних і зарубіжних учених у галузі криміналістики, які розглядали проблеми теорії та практики розслідування злочинів, зокрема Л. І. Аркуші, В. П. Бахіна, В. Д. Берназа, Р. С. Белкіна, В. В. Бірюкова, А. Ф. Волобуєва, В. І. Галагана, В. Г. Гончаренка, І. В. Гори, В. Я. Горбачевського, М. Л. Грібова, В. А. Журавля, А. П. Запотоцького, А. В. Іщенка, Н. І. Клименко, О. Н. Колесниченка, В. О. Коновалової, В. С. Кузьмічова, О. П. Кучинської, В. В. Лисенка, В. К. Лисиченка, В. Г. Лукашевича, Є. Д. Лук'янчикова,

¹ Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування за 2017 р. – перший квартал 2019 р. *Генеральна прокуратура України* : [сайт]. URL: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>.

Г. А. Матусовського, О. І. Мотляха, Д. Й. Никифорчука, В. Л. Ортинського, М. А. Погорецького, І. В. Рогатюка, М. В. Салтевського, О. В. Таран, О. Ю. Татарова, В. В. Тіщенко, Л. Д. Удалової, В. І. Фаринника, В. Г. Хахановського, П. В. Цимбала, К. О. Чаплинського, С. С. Чернявського, Ю. М. Чорноус, В. Ю. Шепітька та інших.

Окремі прикладні аспекти виявлення та розслідування деяких видів крадіжок розглядали у своїх дослідженнях В. Л. Грохольський, В. А. Князєв, Г. А. Кушнір, В. П. Петрунєв, І. В. Пиріг, А. В. Сергунов, В. М. Юрін (крадіжки вантажів); І. М. Андрющенко, В. О. Баяхчев, В. С. Гуславський, О. В. Лагутін, В. П. Пантелєєв, О. В. Самойлов, М. Г. Шурухнов (заволодіння транспортними засобами); І. А. Батаєв, Г. О. Голубенко, Є. В. Назаркін, В. В. Пушкарьов, О. Г. Швидкий (крадіжки з проникненням у приміщення чи інше сховище).

Зазначені та інші вчені зробили вагомий внесок у розроблення досліджуваної проблематики, однак їхні праці ґрунтувалися на законодавстві, що зазнало суттєвих змін, і вже застарілій слідчій практиці. Упорядкування наявних рекомендацій щодо розслідування крадіжок з автотransпортних засобів є передумовою проведення цільового дослідження з розкриттям змісту елементів криміналістичної характеристики цієї категорії злочинів, особливостей збирання доказів на етапах розслідування, організації і тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій, використання спеціальних знань та процесуального порядку відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням. Вказані чинники обумовлюють вибір теми дисертаційної роботи та її актуальність, а також підтверджують нагальність її комплексного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до Стратегії національної безпеки України, схваленої Указом Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015; Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15

листопада 2017 р. № 1023-р; Переліку перспективних напрямів кандидатських та докторських дисертацій за юридичними спеціальностями, затвердженого рішенням президії НАПрН України від 18 жовтня 2013 р. № 86/11; Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 рр., затвердженого наказом МВС України від 16 березня 2015 р. № 275; Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2018–2020 рр., затверджених рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 26 грудня 2017 р. (протокол № 28/1).

Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ 29 листопада 2016 р. протокол № 3 та схвалено Координаційним бюро НАПрН України (№ 990, 2016 р.).

Мета і завдання дослідження. *Мета* роботи полягає у формуванні теоретичних положень та криміналістичних рекомендацій стосовно організації і тактики розслідування крадіжок з автотранспортних засобів.

Для досягнення зазначеної мети було поставлено такі *завдання*:

- визначити сучасний стан наукових досліджень щодо проблем методики розслідування крадіжок з автотранспортних засобів;
- з’ясувати типові способи підготовки, учинення та приховування крадіжок з автотранспортних засобів;
- охарактеризувати слідову картину розглядуваних злочинів;
- розкрити криміналістично значущі ознаки осіб, які вчиняють крадіжки з автотранспортних засобів;
- виокремити типові слідчі ситуації та версії початкового етапу розслідування крадіжок з автотранспортних засобів;
- визначити напрями вдосконалення взаємодії слідчих з оперативними й іншими підрозділами Національної поліції під час розслідування крадіжок з автотранспортних засобів;

- окреслити особливості організації і тактики проведення невідкладних слідчих (розшукових) дій на початковому етапі розслідування, зокрема огляду місця події, допиту свідка та потерпілого;

- запропонувати порядок і тактичні прийоми проведення допиту підозрюваного, обшуку, пред'явлення для впізнання та слідчого експерименту;

- конкретизувати особливості використання спеціальних знань з метою встановлення обставин, що підлягають доказуванню в кримінальних провадженнях про крадіжки з автотранспортних засобів;

- удосконалити процесуальний порядок відшкодування шкоди, завданої крадіжками з автотранспортних засобів.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у сфері діяльності органів досудового розслідування та інших підрозділів Національної поліції України під час виявлення і розслідування злочинів проти власності.

Предмет дослідження – розслідування крадіжок з автотранспортних засобів.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертації є діалектико-матеріалістичний метод наукового пізнання соціально-правових явищ, а також загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема *історико-правовий* – під час дослідження стану наукових досліджень проблем розслідування крадіжок з автотранспортних засобів (підрозділ 1.1); *формально-логічний* – у межах з'ясування структурних елементів криміналістичної характеристики крадіжок з автотранспортних засобів (розділ 1); *порівняльно-правовий* – для аналізу думок науковців щодо досліджуваної проблематики, наукових категорій, визначень і підходів (розділи 1, 2, підрозділ 3.3); *догматичний* – під час тлумачення юридичних категорій, поглиблення й уточнення понятійного апарату (розділ 1, підрозділи 3.2, 3.3); *функціональний* – з метою виділення типових слідчих ситуацій на початковому етапі розслідування злочинів (підрозділ 2.1);

системний – у межах здійснення класифікації особи злочинця та способів учинення крадіжок з автотранспортних засобів (підрозділи 1.2, 1.4), *типологічний* – задля дослідження особи злочинця (підрозділ 1.4); *методи аналізу й синтезу* – під час розроблення структури криміналістичної характеристики (розділ 1), формулювання висновків з питань, висвітлених у дисертації; *статистичний* – з метою аналізу й узагальнення емпіричної бази (вивчених кримінальних проваджень, вироків суду, результатів анкетування) (розділи 1–3); *соціологічні* – для підтвердження наукових висновків результатами анкетування працівників правоохоронних органів (розділи 1–3).

Емпіричну базу дослідження становлять систематизовані дані державної та відомчої статистичної звітності за період з 2017-го до першого кварталу 2019 року; узагальнені матеріали вивчення 95 кримінальних проваджень про крадіжки з автотранспортних засобів за 2015–2018 роки; узагальнені результати вивчення матеріалів з Єдиного реєстру судових рішень (102 вироків суду за період 2011–2018 років); зведені дані соціологічного опитування 234 слідчих Національної поліції з Вінницької, Житомирської, Дніпропетровської, Закарпатської, Запорізької, Івано-Франківської, Київської, Кіровоградської, Львівської, Одеської областей та м. Києва. Під час підготовки дисертації використано власний практичний досвід роботи, зокрема в слідчих підрозділах ГУ НП в Одеській області.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що робота є одним з перших в Україні монографічних досліджень, у якому здійснено комплексний аналіз теоретичних і практичних питань розслідування крадіжок з автотранспортних засобів. Автором сформульовано та обґрунтовано низку висновків і рекомендацій, спрямованих на вдосконалення діяльності органів досудового розслідування, зокрема:

вперше:

– визначено місце внутрішньовидової методики розслідування крадіжок з автотранспорту в структурі споріднених видової (розслідування

крадіжок) та групової (розслідування корисливих посягань на власність) методик, із диференціацією програм розслідування залежно від предмета посягання (речей громадян, палива, комплектуючих), характеру доступу до автотранспортного засобу (пошкодження, демонтаж, вільний доступ або застосування спеціальних сканерів), умов, які сприяли вчиненню злочину (дії/бездіяльність водія, стан автотранспортного засобу);

– надано рекомендації з організації і тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій, зокрема огляду місця крадіжки з автотранспортного засобу (місце огляду умовно розподілено на три зони: навколо, ззовні та всередині автотранспортного засобу; ураховано обов’язкову участь в огляді кінолога зі службовим собакою та спеціаліста-криміналіста відповідного профілю); допиту власника автотранспортного засобу (запропоновано типовий перелік питань, які ставлять потерпілому з метою з’ясування обставин, що підлягають встановленню);

– розроблено типологію правопорушників, які причетні до вчинення крадіжок з автотранспортних засобів, з виокремленням вікових, професійних, групових, психологічних та інших криміналістично значущих ознак, урахування яких сприяє розкриттю та розслідуванню цієї категорії злочинів;

– аргументовано доцільність упровадження в практику розслідування крадіжок з автотранспортних засобів кращого вітчизняного та зарубіжного досвіду правової регламентації та організаційного забезпечення заходів, які стосуються відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням;

удосконалено:

– систему типових способів учинення крадіжок з автотранспортних засобів залежно від їх змісту, серед яких ті, що передбачають ретельну підготовку, а також такі, що вчинені раптово;

– програми (алгоритми) процесуальних дій, спрямованих на вирішення окремих тактичних завдань у типових слідчих ситуаціях, які виникають на початковому етапі розслідування крадіжок з автотранспортних засобів;

– теоретичне обґрунтування необхідності вдосконалення нормативної моделі взаємодії слідчих з працівниками оперативних підрозділів, інспекторами-криміналістами, дільничними офіцерами поліції, кінологічною службою на різних етапах розслідування крадіжок з автотransпортних засобів;

дістало подальший розвиток:

– характеристика стану розроблення проблематики розслідування крадіжок з автотransпортних засобів, зокрема встановлено, що ця тематика не була предметом окремого наукового дослідження у вітчизняній літературі;

– криміналістичні підходи до диференціації матеріальних слідів крадіжок з автотransпортних засобів шляхом їх розподілу на групи залежно від локалізації;

– тактичні прийоми допиту підозрюваних (у конфліктних і безконфліктних ситуаціях), обшуку, впізнання викрадених речей, слідчого експерименту;

– рекомендації щодо використання спеціальних знань під час розслідування крадіжок з автотransпортних засобів у формі залучення спеціаліста до проведення слідчих (розшукових) дій, отримання консультації з питань, які потребують спеціальних знань, а також призначення судових експертиз (дактилоскопічна, трасологічна, матеріалів, речовин і виробів, генотипоскопічна й товарознавча).

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані й аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки та пропозиції впроваджено та використовуються у:

– *практичній діяльності* Національної поліції – під час розслідування крадіжок з автотransпортних засобів, а також у межах проведення занять у системі службової підготовки слідчих і співробітників оперативних підрозділів (акт Головного слідчого управління Національної поліції України від 17 січня 2018 р.);

– *науково-дослідній сфері* – у межах розвитку положень криміналістики, кримінально-процесуального права й оперативно-розшукової діяльності (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 16 вересня 2019 р.);

– *освітньому процесі* – під час підготовки лекцій, методичних рекомендацій, тестових завдань і дидактичних матеріалів з навчальних дисциплін «Криміналістика», «Розслідування окремих видів злочинів» (акт Національної академії внутрішніх справ від 11 вересня 2019 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки дисертації оприлюднено в доповідях дисертанта на чотирьох міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, а саме: «Тенденції та пріоритети реформування законодавства України» (м. Херсон, 8–9 грудня 2017 р.), «Правові реформи: міжнародний і український досвід» (м. Дніпро, 24–25 листопада 2017 р.), «Актуальні питання кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи» (м. Київ, 24 листопада 2017 р.), «Сучасні наукові дослідження представників юридичної науки – прогрес законодавства України майбутнього» (м. Дніпро, 12–13 січня 2018 р.).

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять одинадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (201 найменування на 23 сторінках) та чотирьох додатків на 11 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 237 сторінок, із них основний текст дисертації – 202 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ПОНЯТТЯ ТА ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ КРАДІЖОК З АВТОТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ

1.1. Стан наукових досліджень проблем розслідування крадіжок з автотранспортних засобів

Крадіжка або таємне викрадення чужого майна, кримінальна відповідальність за вчинення якого передбачена ст. 185 КК України, є найпоширенішим злочином сьогодення. Про це свідчать дані офіційної статистики Генеральної прокуратури України. Так, у 2014 було зареєстровано 310559 злочинів проти власності, з яких 226756 становлять крадіжки (а це 73 % від загальної кількості злочинів), у 2015 – 361211 злочин проти власності, з яких 76 % складають крадіжки (273629 злочинів), у 2016 році – 405549 злочинів, з яких 77 % крадіжки (312172 злочини), у 2017 році – 335910 злочинів проти власності, з яких 78 % (261282 злочини) [1]. Такі антисуспільні дії посягають на власність особи і тим самим завдають їй як матеріальної, так і моральної шкоди. Ступінь суспільної небезпеки таких злочинів значно підвищується, коли вони вчиняються за попередньою змовою групою осіб, рецидивістами чи особами, які ухиляються від суспільно корисної праці, у великих або в особливо великих розмірах або організованою групою з метою систематичного їх вчинення.

Об'єкти крадіжки можуть бути різноманітні, наприклад, з квартири, будинку, дачі, крамниці, вагона, контейнера, автомобіля тощо. Серед усієї маси крадіжок особливого значення набувають крадіжки з автотранспортних засобів. Останнім часом такі злочини значно поширилися на всій території України. Так, за даними офіційної статистики Генеральної прокуратури України у 2014 році було зареєстровано 9659 крадіжок з автотранспортних засобів, з них лише 2684 особам оголошено підозру, а за 7108 кримінальними провадженнями рішення взагалі не прийнято, у 2015 році зареєстровано

10789 злочинів, з яких 2611 особі оголошено підозру, за 8298 кримінальними провадженнями рішення не прийнято, у 2016 році зареєстровано 13612 таких злочини, з яких 2949 особам оголошено підозру, за 10772 кримінальними провадженнями рішення не прийнято, у 2017 році зареєстровано 10641 злочин, з яких 4246 особам оголошено підозру, за 6598 кримінальними провадженнями рішення не прийнято [1].

Крадіжка охоплює значне коло злочинів, що різняться предметом посягання, способом вчинення і приховування, місцем реалізації злочинного задуму. У свою чергу, крадіжка з автотранспортних засобів – це подія, що характеризується сукупністю лише їй притаманних властивостей і відмінних ознак. Тому, для вирішення проблем розслідування вказаних злочинів слід окреслити стан наукових розробок з розслідування крадіжок для визначення напрямів подальших досліджень.

Науковим підґрунтям дослідження проблем методики розслідування крадіжок ще з Радянських часів стали праці вчених присвячені методиці розслідування окремих видів злочинів. Слід назвати таких вчених як: Ю.П. Аленін, В.П. Бахін, Р.С. Белкін, В.Д. Берназ, О.М. Васильєв, А.Ф. Волобуєв, В.А. Журавель, А.В. Іщенко, Н.І. Клименко, О.Н. Колесниченко, В.О. Коновалова, В.К. Лисиченко, О.П. Резван, М.В. Субботіна, М.Я. Сегай, М.О. Селіванов, В.Ю. Шепітько, М.П. Яблоков та інші.

Наприклад, розслідування крадіжок вантажів на залізничному транспорті досліджувалась у роботах таких вчених як: В.Л. Грохольський, В.А. Князєв, Г.А. Кушнір, В.П. Петрунєв, І.В. Пиріг, А.В. Сергунов, В.М. Юрін та ін.

Проблеми розслідування крадіжок автотранспортних засобів досліджувались у роботах: І.М. Андрющенка, В.Г. Баяхчева, В.С. Гуславського, В.І. Єгорова, В.І. Жулева, О.В. Лагутіна, В.П. Пантелєєва, О.В. Самойлова, М.Г. Шурухнова та інших.

Дослідженням розслідування квартирних крадіжок на дисертаційному рівні займалися такі вчені як: І.А. Батаєв, Г.О. Голубенко, Є.В. Назаркін, В.В. Пушкар'єв, О.Г. Швидкий; розслідуванням крадіжок майна громадян, вчинених неповнолітніми – І.В. Сорока.

Ефективність боротьби з такого виду злочинів у значній мірі залежить від чіткості правової регламентації слідчих (розшукових) дій, а також якості наукових рекомендацій щодо їх провадження, розроблених у рамках криміналістичної тактики та методики розслідування. Вдале поєднання науки і практики завжди призводить до швидкого розслідування злочинів та попередження рецидивів таких та інших злочинів [2, с. 60].

В Україні з проблем розслідування різних видів крадіжок маються підручники та навчальні посібники та дисертаційні дослідження. Розглянемо останні та коротко розкриємо зміст і сутність проведених досліджень.

Так, у 2000 році О. Г. Швидким була захищена дисертація «Планування та організація початкових слідчих дій при розслідуванні квартирних крадіжок» у якій автор розглянув криміналістичну характеристику цих злочинів, зокрема способи вчинення і приховування, типові сліди, залишені квартирними крадіями тощо. Особлива увага приділяється характеристиці квартирної крадіжки, якого класифіковано за віком, часом вчинення квартирних крадіжок, предметом злочинного посягання, зовнішніми даними. Проаналізовано типові помилки слідчих та працівників оперативно-розшукових підрозділів під час проведення першочергових слідчих дій. Конкретизовано особливості узгодження та співпраці слідчого з працівниками оперативних підрозділів, спеціалістами при проведенні першочергових слідчих дій. Доведено користь висунутих версій, а також планування конкретних слідчих дій на всіх етапах розслідування цих злочинів. Запропоновано методи усунення умов, обставин, причин, мотивів учинення крадіжок особистого майна з помешкань громадян. Автором обґрунтовано твердження про особливе значення огляду місця події по даній категорії злочинів, конкретизуються питання, що стоять перед слідчим під

час проведення огляду місця події і які можуть дати певну характеристику, уявлення про злочин для встановлення всіх елементів його складу. З'ясовано роль спеціальних знань експерта-криміналіста та використання їх у виявленні, закріпленні та вилученні доказів на місці події, застосування технічних засобів у процесі виявлення та фіксації слідів проникнення у житло. Досліджено технічні прийоми та дані психології допиту потерпілих, свідків квартирних крадіжок відповідно до конкретних обставин злочину. Розглянуто тактику обшуку та пред'явлення для впізнання [3, с. 6-7].

Далі з даної проблематики деякий час не було ніяких досліджень, а от з 2007 року стався так званий науковий прорив. Для прикладу, у 2007 році наука отримала працю М.В. Капустіної «Методика розслідування крадіжок вантажів на залізничному транспорті, вчинених злочинними групами». Авторкою було розроблено концепцію методики розслідування крадіжок вантажів на залізничному транспорті, вчинених злочинними групами, сформульовані рекомендації, спрямовані на вдосконалення діяльності слідчих і оперативно-розшукових органів щодо розкриття та розслідування даної категорії крадіжок. В роботі обґрунтовується низка нових положень і висновків, що мають важливе теоретичне і практичне значення, наведемо окремі з них. Зокрема, це: розроблено криміналістичну характеристику крадіжок вантажів на залізничному транспорті, яку подано у вигляді інформаційно-описової моделі із урахуванням специфіки діяльності злочинних груп; надано криміналістичну характеристику злочинним групам, що вчиняють такі крадіжки, запропоновано їх класифікацію, підґрунтям якої є відношення учасників цих груп до діяльності залізничного транспорту; встановлено способи готування, вчинення та приховування крадіжок вантажів на залізничному транспорті, до яких вдаються учасники певних типів злочинних груп, що спеціалізуються на вчиненні такого різновиду злочинів; визначено чинники, які впливають на вибір предмета злочинного посягання; визначено типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування крадіжок вантажів на залізничному транспорті, вчинених злочинними

групами, запропоновано програми (алгоритми) дій слідчого щодо їх розв'язання. Також розглянуто низку проблемних моментів, що стосуються: класифікації вантажів як предмета злочинного посягання, спосіб упакування, умов навантаження і вивантаження, перевезення і зберігання; тактики огляду місця події, допиту свідків, підозрюваних; порядку призначення та проведення призначення судово-трасологічної експертизи сучасних запірнопломбувальних пристроїв [4, с. 5-7].

Наступним хто захистив дисертацію за розглядуваною тематикою став І.М. Твердохліб «Методика розслідування крадіжок, учинених в умовах надзвичайних ситуацій». На підставі вивчення законодавства, літературних джерел, результатів узагальнення правоохоронної практики проведено комплексне та системне дослідження методики розслідування крадіжок, учинених за умов надзвичайних ситуацій. Розглянуто теоретичні, правові й організаційні основи розслідування крадіжок, учинених за умов надзвичайних ситуацій. Досліджено криміналістичні засоби та прийоми такого розслідування. Автор дослідив у роботі: криміналістичну характеристику, її структуру та зміст, загальну характеристику організації розслідування злочинів, учинених в умовах надзвичайних ситуацій, типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування крадіжок, учинених в умовах надзвичайних ситуацій, та основні напрями розслідування. За результатами проведеного дослідження розроблено рекомендації щодо розслідування цього виду злочину та запропоновано авторське бачення розв'язання низки дискусійних питань, обґрунтовано нові наукові положення, що розвивають теорію кримінального процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності [5, с. 4-6].

У цьому ж році в Луганську В.С. Бондарем була захищена ще одна робота під назвою «Проблеми теорії та практики використання спеціальних криміналістичних знань у розслідуванні крадіжок з проникненням у житло». Це значно розширить можливості розслідування такої категорії злочинів, оскільки важливим є не лише в цілому розглянуті питання організації та

планування розслідування у попередніх дисертаціях, але й вузька спрямованість невизначених проблем – використання спеціальних знань. Ця робота присвячена дослідженню функціонування системи інтегративної моделі спеціальних криміналістичних знань у кримінальному судочинстві та визначення засад її оптимізації, пов'язаних зі специфікою розслідування крадіжок із проникненням у житло. Автором визначені рівні використання спеціальних криміналістичних знань у розслідуванні таких злочинів, сформульовані поняття та концептуальні засади інтегративної моделі використання спеціальних криміналістичних знань у розслідуванні злочинів, висвітлено порядок застосування такої моделі, комплексно розглянуто теоретичні положення, правові, організаційні та науково-методичні засади використання спеціальних криміналістичних знань в обліковій діяльності, а також запропоновано рекомендації щодо найбільш ефективного використання судових експертиз для встановлення обставин, що підлягають доказуванню у провадженнях про крадіжки з проникненням у житло [6].

Після захисту згаданої вище дисертації її автор не зупинився на досягнутому і у 2011 році опублікував у співавторстві навчально-методичний посібник «Методика розслідування квартирних крадіжок». У навчально-методичному посібнику на підставі аналізу чинного законодавства, спеціальної літератури розглянуто основні положення методики розслідування квартирних крадіжок, особливості проведення окремих слідчих дій та викладено методичні рекомендації щодо проведення занять зі спецкурсу «Слідчо-криміналістичні вчення» з розслідування злочинів зазначеної категорії [7]. Позитивним є те, що автор досягнув головної мети науковця – це донести отримані результати до практичних працівників та навчити за ними майбутніх працівників поліції. Такий посібник розраховано на наукових працівників, слухачів юридичних вузів, а також практичних працівників, які здійснюють розслідування таких злочинів.

Продовжуючи тему наукових досліджень присвячених розслідуванню крадіжок, слід зазначити, що наступним внеском у науку стала дисертація

П.О. Кудлая «Криміналістична характеристика та особливості розслідування крадіжок вантажів, скоєних неповнолітніми з рухомого складу залізничного транспорту» захищена у 2010 році. У дисертації автором розроблено основи криміналістичної характеристики злочинів, вчинених неповнолітніми з рухомого складу залізничного транспорту, зокрема охарактеризовано кожен із її елементів та встановлено кореляційні зв'язки між ними. Особлива увага приділена встановленню способів вчинення таких крадіжок, розкрита слідова картина, що формується при вчиненні таких злочинів, охарактеризовані чинники, що впливають на вчинення неповнолітніми зазначених видів злочинів, висвітлено особливості особи неповнолітніх, що вчиняють зазначені види злочинів. Розкрито типові слідчі ситуації, що складаються на початковому етапі розслідування злочинів зазначеної категорії, та тактику проведення окремих слідчих дій при розслідуванні крадіжок вантажів, вчинених неповнолітніми з рухомого складу залізничного транспорту. Також у роботі знайшли своє відображення окремі положення щодо можливостей профілактики розкрадань вантажів, вчинених неповнолітніми з рухомого складу залізничного транспорту [8, с. 6-7].

Через два роки у Харкові Д.Ю. В'юнником захищено дисертацію «Методика розслідування крадіжок автотранспортних засобів», яка стала першим в Україні комплексним монографічним дослідженням, у якому сформовано окрему криміналістичну методику розслідування крадіжок автотранспортних засобів. У дисертації запропоновано низку нових теоретичних і практичних положень, зокрема вперше: визначено систему способів крадіжок автотранспортних засобів, типізовано дані про особу злочинця, що дозволяє слідчому визначати напрямки його пошуку, визначено типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування таких крадіжок, а також розроблено типові тактичні операції щодо розслідування крадіжок автотранспортних засобів. Це: «Організований характер крадіжки», «Зв'язок крадіжки з іншими злочинами», «Вид крадіжки», «Крадіжка на замовлення», «Крадіжка для власних потреб», «Крадіжка для вчинення іншого злочину»,

«Умови крадіжки», «Пошук місця приготування до крадіжки», «Механізм учинення крадіжки», «Механізм приховування крадіжки», «Механізм реалізації викраденого», «Пошук автотransпортного засобу», «Пошук місць відстою автотransпортних засобів», «Пошук частин викраденого автотransпортного засобу», «Особа викрадача», «Пошук злочинця», «Замовник крадіжки», «Склад організованої групи». Автором достатньо приділено уваги окремим елементам криміналістичної характеристики злочинів та наповнено їх відповідним змістом щодо крадіжок автотransпортних засобів, організації та тактиці проведення окремих слідчих дій при розслідуванні крадіжок автотransпортних засобів [9].

Наступним дослідженням присвяченим крадіжкам стала робота А.С. Кудінова на тему «Особливості початкового етапу розслідування крадіжок нафти та нафтопродуктів із магістральних трубопроводів», яка була захищена у 2013 році. Це дійсно особливий вид крадіжки, який відрізняється специфікою організації та планування розслідування. У першому розділі дисертації висвітлено актуальні проблеми формування й визначено складові криміналістичної характеристики зазначеного різновиду злочинних посягань. Так, до структури криміналістичної характеристики крадіжок нафти та нафтопродуктів із магістральних трубопроводів запропоновано включати систему криміналістично значущих відомостей про: обстановку й предмет злочинного посягання; способи та сліди готування, вчинення й приховання злочину; особу злочинця. Розкрито структуру та зміст обстановки злочину й наведено криміналістично значущі відомості щодо предмета крадіжок нафти та нафтопродуктів із магістральних трубопроводів. Надано криміналістичну класифікацію організованих груп, визначено їх структуру, а також наведено суб'єктно-особисті властивості осіб, що беруть участь у злочинній діяльності таких груп. Другий та третій розділи роботи присвячені початковому етапу розслідування крадіжок нафти та нафтопродуктів із магістральних трубопроводів та особливостям тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій на початковому етапі розслідування таких видів

крадіжок. У цих розділах дисертації автором розглянуті особливості діяльності слідчого при отриманні інформації про крадіжку нафти та нафтопродуктів із магістральних трубопроводів, типові слідчі ситуації, відповідні їм напрямки розслідування й алгоритм слідчих (розшукових) дій з їх розв'язання, особливості організації інформаційно-довідкового забезпечення розслідування зазначеного різновиду злочинів, тактику проведення огляду місця події, допитів свідків та осіб, затриманих «на гарячому». Позитивним є те, що автор приділив цілий підрозділ підготовці та призначенню судових експертиз, він довів необхідність призначати на початковому етапі розслідування такі судові експертизи як: нафтопродуктів та паливно-мастильних матеріалів; дактилоскопічну, трасологічну; техніко-криміналістичну експертизу документів; почеркознавчу; ґрунтознавчу; судово-біологічну; ботанічну [10].

У 2015 році В.В. Лавренюк захистив дисертацію на тему «Особливості розслідування крадіжок з проникненням у житло, вчинених організованими групами», яка має власну специфіку пов'язану із вчинення крадіжок сема організованими групами. В роботі проведено криміналістичний аналіз даного виду злочинів, що містить відомості про спосіб вчинення крадіжок, предмет злочинного посягання, обстановку вчинення злочину, типові сліди злочину, характеристиці організованих груп, особи потерпілого. Особливу увагу приділено аналізу відомостей щодо організованої злочинної групи, які містять інформацію про процес створення групи, про особистості організатора, про осіб учасників, про зв'язки з майбутньою жертвою. Автором розкрито особливості тактики проведення слідчих (розшукових) дій, зосереджено увагу на обшуку при розслідуванні крадіжок, поєднаних з проникненням у житло, вчинених організованими групами, надані тактичні рекомендації щодо підготовки та проведення цієї слідчої дії [11, с. 21]. На перший погляд дана робота тісно пов'язана із дисертацією В.С. Бондара «Проблеми теорії та практики використання спеціальних криміналістичних знань у розслідуванні крадіжок з проникненням у житло» оскільки обидві

досліджують один злочин – крадіжка з проникненням у житло. Однак такий злочин має низку особливостей, які неможливо розкрити в межах однієї дисертації, тому позитивно, що деякі аспекти розслідування викладені у кожній із вказаних робіт.

Станом на 2016 рік мається дисертація Ю.Є. Ковалю «Методика розслідування крадіжок особистого майна пасажирів, вчинених на залізничному транспорті України» у якій визначено поняття та структуру методики розслідування і криміналістичної характеристики крадіжок особистого майна пасажирів, вчинених на залізничному транспорті України. Автором розглянуто предмет злочинного посягання, розкрито особистість потерпілого і злочинця, охарактеризовано поведінку, що сприяє чи перешкоджає вчиненню крадіжки особистого майна пасажирів в залізничному транспорті. Виділено типові слідчі ситуації, програми їх вирішення та розроблено алгоритм дій слідчого за кожної з них. Автор удосконалюючи структуру криміналістичної методики розслідування крадіжок особистого майна пасажирів, вчинених на залізничному транспорті України, не лише розкрив криміналістичну характеристику та типові слідчі ситуації, але й обставини, що підлягають доказуванню, взаємодію слідчого з учасниками розслідування, проведення слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, а також криміналістичну профілактику таких злочинів [12, с. 6-8].

У 2017 році у Києві І.В. Сорока захистила дисертацію на тему «Розслідуванням крадіжок майна громадян, вчинених неповнолітніми», де представлено криміналістичну характеристику крадіжок майна громадян, сформульовано її поняття та визначено основні структурні елементи; розглянуто зміст обстановки досліджуваних злочинів, розкрито способи їх вчинення, визначено слідову картину, надано характеристику особи злочинця та потерпілого; систематизовано обставини, що підлягають встановленню; досліджено слідчі ситуації, що виникають на початковому і подальшому етапах розслідування, та визначено відповідні цим ситуаціям слідчі (розшукові) дії (огляду, допиту, впізнання та слідчого експерименту);

досліджено особливості використання спеціальних знань під час розслідування таких злочинів [13, с. 22].

Як бачимо, на сьогодні мається низка дисертаційних досліджень присвячених проблемним аспектам розслідування різних видів крадіжок, зокрема: 1) квартирних; 2) крадіжок з проникненням у житло, вчинених організованими групами; 3) використання спеціальних криміналістичних знань у розслідуванні крадіжок з проникненням у житло; 4) крадіжок автотранспортних засобів; 5) крадіжок, учинених в умовах надзвичайних ситуацій; 6) крадіжок вантажів на залізничному транспорті, вчинених злочинними групами, вчинених неповнолітніми з рухомого складу залізничного транспорту; 7) крадіжок особистого майна пасажирів, вчинених на залізничному транспорті України; 8) крадіжок майна громадян, вчинених неповнолітніми; 9) крадіжок нафти та нафтопродуктів із магістральних трубопроводів. Така кількість робіт пояснюється актуальністю проблем розслідування різних видів крадіжок, які проглядаються внаслідок аналізу значної кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень. Враховуючи аналіз статистичних даних, наведений нами на початку підрозділу, проблема розслідування крадіжок залишається невирішеною, зокрема крадіжок з автотранспортних засобів, оскільки зареєстрована їх кількість просто вражає [2, с. 66].

Перш ніж говорити про процес розслідування крадіжок з автотранспортних засобів, на нашу думку, слід визначитися поняття самих автотранспортних засобів.

Так, відповідно до Закону України «Про автомобільний транспорт»:

автомобільний транспортний засіб – це колісний транспортний засіб (автобус, вантажний та легковий автомобіль, причіп, напівпричіп), який використовується для перевезення пасажирів, вантажів або виконання спеціальних робочих функцій (далі – автотранспортний засіб);

колісний транспортний засіб – це транспортний засіб, призначений для руху безрейковими дорогами, який використовується для перевезення людей

і (або) вантажів, а також перевезення і приводу під час руху чи на місці встановленого на ньому обладнання чи механізмів для виконання спеціальних робочих функцій, допущений до участі в дорожньому русі;

автобус – це транспортний засіб, який за своєю конструкцією та обладнанням призначений для перевезення пасажирів з кількістю місць для сидіння більше ніж дев'ять з місцем водія включно;

автомобіль вантажний – це автомобіль, який за своєю конструкцією та обладнанням призначений для перевезення вантажів;

автомобіль легковий – це автомобіль, який за своєю конструкцією та обладнанням призначений для перевезення пасажирів з кількістю місць для сидіння не більше ніж дев'ять з місцем водія включно;

напівпричіп – це причіп, вісь (осі) якого розміщено позаду центра мас транспортного засобу (за умови рівномірного завантаження) і який обладнано зчіпним пристроєм, що забезпечує передачу горизонтальних і вертикальних зусиль на інший транспортний засіб, що виконує функції тягача;

причіп – це транспортний засіб без власного джерела енергії, пристосований для буксирування автомобілем [14, с. 105; 15].

Під крадіжками з автотransпортних засобів слід розуміти таємне викрадення чужого майна, яке зберігалось, перевозилось автотransпортним засобом або було його частиною шляхом пошкодження, демонтажу або вільного доступу до такого автотransпортного засобу [16, с. 152].

Аналіз вироків суду уможливив сформулювати класифікацію крадіжок з автотransпортних засобів за такими критеріями [16, с. 153-154]:

1) за видом злочину: крадіжка майна з автотransпортного засобу, крадіжка майна з автотransпортного засобу після крадіжки самого автотransпортного засобу, проникнення до гаражного приміщення з метою крадіжки майна з автотransпортного засобу;

Прикладом є вирок суду відповідно до якого 29 грудня 2015 року в м. Бершадь Вінницької області обвинувачений ОСОБА_2 після незаконного

заволодіння транспортним засобом ВАЗ-21063 д/н НОМЕР_2, знаходячись в стані алкогольного сп'яніння, маючи на меті викрадення чужого майна, скориставшись відсутністю контролю з боку власника, із автомобіля НОМЕР_3, що належить потерпілому ОСОБА_5, таємно викрав автомагнітолу «SONY-1171», FM-модулятор SecreC CT-FM-110, акумулятор FB hybrid 60 540A-12V60Ah, чим заподіяв потерпілому ОСОБА_1 матеріальну шкоду на суму 1899 грн. 29 коп. [17];

2) за предметом посягання (крадіжки з автотransпортних засобів): комплектуючих (коліс, акумулятора, криша від бензобака тощо), палива, речей з багажника, речей з салону автотransпортного засобу (сумка власника авто з документами, гаманцем та іншими цінними речами, відео реєстратор, побутова техніка, дрібні речі, придбані щойно в магазині продукти харчування тощо), номерного знаку.

Наприклад, на протязі червня 2015 року, в нічний час, неповнолітній ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_1, за попередньою змовою з особою, матеріали відносно якої виділено в окреме провадження, діючи умисно та повторно, біля житлових будинків в м. Чернігові вчиняли крадіжки з автотransпортних засобів; шляхом пошкодження дверного замку транспортного засобу, таємно викрали з автомобіля марки «ЗАЗ Таврія», д.н.з. НОМЕР_2, авто-магнітолу, кришку від бензобаку, 20 літрів бензину А-92; з автомобіля марки «ВАЗ 2107», д.н.з. НОМЕР_3, акумуляторну батарею марки «Іста», авто-магнітолу марки «Пролоджі», два динаміки марки «Піонер»; з автомобіля марки «ЗАЗ», д.н.з. НОМЕР_4, флеш картку пам'яті на 32 Гб, пульт дистанційного керування автомагнітолою, ліхтарик, сувенір «боксерські рукавички» [18];

3) за видом автотransпортного засобу: крадіжки з пасажирських (легкових автомобілів та автобусів), з вантажних;

4) за місцем знаходження автотransпортного засобу: на парковках, у дворах житлових будинків, в гаражах, на узбіччі автошляхів у місцях відпочинку, в іншому місці;

5) за механічними характеристиками автотранспортних засобів: крадіжка зі справних АТЗ, зламаних та закинутих автотранспортних засобів;

6) за часом вчинення: у денний, вечірній, нічний час;

7) за умовами, що сприяли вчиненню злочину (дії/бездіяльність водія, стан автотранспортного засобу): АТЗ, що на ходу (шляхом зупинки АТЗ під приводом допомоги, коли водій зупинився попити кави тощо); АТЗ, які залишені водієм на короткий час; АТЗ, які залишені водієм на тривалий час (на ніч, декілька ночей); АТЗ, що залишені водієм на довгий час (на місяць і більше);

8) за видом доступу до автотранспортного засобу: шляхом його пошкодження, при вільному доступі до майна у транспортному засобі (шляхом відволікання уваги водія, коли водій змінює колесо, на автомийках, СТО, заправках газом коли балон знаходиться у багажнику), халатність водія АТЗ (не закриття автомобільного скла, не зачинення автомобільних дверей тощо);

Прикладом халатності водія є вчинення крадіжок в м. Енергодар Запорізької області 04.06.2017 року ОСОБОЮ_1, який через незачинене автомобільне скло, проник до салону автомобіля ЗАЗ 1102 «Таврія», держаний номер НОМЕР_1, темно синього кольору, звідки викрав офіційні документи. Далі, через не зачиненні двері автомобіля «Fiat Linea», державний номер, НОМЕР_20, бежевого кольору, проник до його салону звідки таємно викрав офіційні документи. Крім того, через не зачиненні двері автомобіля «Fiat Linea», державний номер, НОМЕР_20, бежевого кольору, проник до салону вищевказаного транспортного засобу, звідки таємно викрав чоловічі сонцезахисні окуляри «Палароїд», USB флеш накопичувач об'ємом 4 гб, колоду гральних карт «Club Special Poker», чоловічу барсетку чорного кольору «Adidas», передню частину автомобільної магнітоли «Mustery» та пульт до неї, посібник «Ваш адвокат», після чого з місця вчинення злочину зник у невідомому напрямку та розпорядився викраденим майном на власний розсуд [19];

9) за змістом способу крадіжки: вчинені з підготовкою, вчинені спонтанно.

Наприклад, ОСОБА_1 27.09.2015 р. він разом з потерпілим ОСОБА_3, із яким знайомий, оскільки раніше разом працювали на одному підприємстві, поїхали у Тернопільську область з метою спільного придбання вантажного транспортного засобу. Потерпілий ОСОБА_3 керував належним йому мікроавтобусом марки "Фольксваген" номерний знак 779 87 ТС, а він знаходився на передньому пасажирському сидінні. З певних причин у Тернопільській області вони не зустрілись з продавцем і повертались додому. На автодорозі Київ-Чоп між населеними пунктами с. Пасіки-Зубрицькі та с. Соکیلники Пустомитівського району Львівської області у нього виник намір здійснити крадіжку належної потерпілому ОСОБА_3 чоловічої сумки, яка знаходилась на підлозі мікроавтобуса марки «Фольксваген» номерний знак 779 87 ТС, в якій були грошові кошти, сума яких йому була невідома. Близько 22 год. 30 хв. на вказаній вище ділянці автодороги він повідомив потерпілому ОСОБА_3 про незадовільний стан його здоров'я та попросив зупинитись. Після зупинки він відкрив двері вказаного вище мікроавтобуса, своєю ногою виштовхнув зазначену чоловічу сумку на узбіччя дороги і вийшов на вулицю. Вказана сумка впала в траву. Через деякий час він здійснив посадку в транспортний засіб і вони продовжили рух. Поблизу м. Львова потерпілий ОСОБА_3 виявив відсутність належної йому сумки і вони повернулись на автозаправну станцію. Після неуспішного пошуку вказаної сумки вони повернулись в м. Львів, де він попрощався з потерпілим ОСОБА_3 і самостійно повернувся в місце викрадення ним зазначених речей. В траві він підібрав вказану чоловічу сумку [20].

Така класифікація уможливить слідчому висунути версії, спланувати хід розслідування уже на початковому етапі розслідування, після збору інформації під час огляду місця події та її аналізу відповідно до аналогічних крадіжок, які вже мали місце (по яким вже прийнято рішення суду).

З викладеного у підрозділі матеріалу видно, що на сьогодні, чітко проглядається недостатній рівень теоретичної та практичної розробленості розслідування крадіжок з автотранспортних засобів. Тому виникає необхідність наукового дослідження криміналістичної характеристики таких злочинів, зокрема способу вчинення, слідової картини, особи злочинця тощо. Необхідність наукового дослідження питань початкового та наступного етапів розслідування, посилюється тим фактором, що на сьогодні відсутні наукові роботи з даної проблематики.

1.2. Спосіб учинення крадіжок з автотранспортних засобів

Розслідування крадіжок з автотранспортних засобів потребує вивчення їх криміналістичної характеристики, на основі якої здійснюється організація та планування розслідування, встановлення особи злочинця, його співучасників тощо.

З розвитком теоретичних основ методики розслідування злочинів, поглибленням аналізу слідчої практики, розробкою сучасних прийомів та засобів дослідження сукупність загальних положень розслідування окремого виду злочинів набуває системний характер [21, с. 298]. Подальші розробки у даному напрямку призвели до формулювання поняття «криміналістична характеристика злочинів», визначення елементів її змісту [22, с. 30].

Понад тридцять років тому в науковий оберт криміналістів увійшов термін «Криміналістична характеристика злочинів» [23, с. 220]. Це є науково узагальненим та необхідним елементом у структурі протидії кримінально караної поведінки громадян та базується на загальнотеоретичних підходах формування криміналістичної методики в цілому. Тому структура криміналістичної характеристики має відповідати реальним потребам практики та сучасним науково-технічним поглядам [24, с. 49]. Як підкреслює О.Ю. Головін, криміналістична характеристика це науково-інформаційна

основа практичної діяльності, і знання такої характеристики слідчим є необхідним елементом їх професійної підготовки [25, с. 251].

На думку В.К. Лисиченка криміналістична характеристика – це система відомостей про криміналістично значимі ознаки злочинів конкретного виду, що відображає закономірні зв'язки між ними та слугує побудові та перевірці слідчих версій для вирішення основних завдань розслідування [22, с. 30].

Криміналістична характеристика окремого виду злочину включає сукупність взаємообумовлених загальних та індивідуальних рис злочинної події, що проваляються в механізмі та обстановці вчинення злочину, особистих якостях учасників та особливостях їх кримінальної поведінки [26, с. 395].

В.С. Кузмічов визначав криміналістичну характеристику як інформаційну модель, що являє собою якісно-кількісний опис типових ознак конкретного виду (групи) злочинів [26, с. 252].

С.С. Чернявський також вважає, що криміналістична характеристика – це модель типових ознак певного виду (групи) злочинів; система узагальнених даних (відомостей) про типові криміналістично значущі ознаки злочинів; ідеальна сукупність криміналістично значущих елементів та закономірностей вчинення конкретного злочину тощо [27, с.140].

Особливого значення криміналістична характеристика має на початковому етапі розслідування даної категорії злочинів, оскільки у цей час багато обставин злочину невідомі, і у розпорядженні слідчого мінімум інформації. Саме у такому разі і виникає необхідність звернення до криміналістичної характеристики, де описані можливі слідчі ситуації, запропонований алгоритм дій відповідно до них та багато інших підказок у розслідуванні. Зібрані дані та оперативна інформація уможлиблює побачити певну слідчу ситуацію та висунути версії, що у подальшому уможливить спланувати розслідування, визначитися із проведенням наступних слідчих (розшукових) дій. Слідчий проводить паралель із відомими фактами та описаними в методиці ситуаціями, вивчає їх і робить висновки, що значно

сприяє розслідуванню [28, с. 14].

Розглядаючи структуру криміналістичної характеристики злочинів вчені не можуть дійти однозначності щодо кількості її елементів. Однак традиційно вважається, що в структуру криміналістичної характеристики входять такі взаємопов'язані елементи як: 1) спосіб вчинення злочину; 2) слідова картина; 3) особа злочинця; 4) особа потерпілого; 5) обстановка (місце і час); 6) знаряддя. Поряд з цим, В.К. Лисиченко, В.І. Гончаренко, М.В. Салтевський та інші, крім наведених вище елементів, виділяють ще: предмет посягання.

Серед усіх елементів криміналістичної характеристики спосіб вчинення виділяють у її структурі усі вчені. Спосіб вчинення відіграє ключову роль у здійсненні антисуспільного протиправного діяння. Він напряду залежить від особи злочинця, його навичок та злочинної мети, яку він ставить перед собою.

Поряд з цим, у структурі криміналістичної характеристики важливу теоретичну та практичну роль відіграє спосіб вчинення злочину, встановлення якого допомагає слідчому відтворити механізм злочинної події, висунути версії щодо особи злочинця, обставин злочинної події. Аналіз способу вчинення злочину у поєднанні з криміналістично значущою інформацією отриманою за результатами проведеного огляду місця події уможливорює швидко та у повному обсязі розслідувати крадіжки з автотранспортних засобів, спрямовуючи усі зусилля на виявлення слідів та речових доказів злочинної події. Тому, встановлення способу вчинення розглядуваних злочинів є актуальним та необхідним для науки криміналістики та практики їх розслідування.

Вчинення крадіжок з автотранспортних засобів – це активна діяльність злочинця пов'язана із обранням ним способу досягнення злочинної мети. Це зазвичай діяльність щодо підготовки, безпосереднього вчинення та приховування злочину. Саме спосіб злочину є головною характеристикою

діяльності злочинця, яка знаходиться у найтіснішій взаємодії з іншими елементами криміналістичної характеристики таких злочинів.

Спосіб злочину в структурі криміналістичної характеристики злочинів розглядали у своїх працях багато вчених, зокрема таких як: Окремими питаннями механізму вчинення злочину у різний час займалися: Н.М. Ахтирська, Р.С. Белкін, О.И. Вінберг, І.О. Возгрін, А.Ф. Волобуєв, М.І. Енікеєв, В.Ф. Єрмолович, І.Ш. Жорданія, С.М. Зав'ялов, Г.Г. Зуйков, М.К. Камінський, В.М. Карагодін, Ю.Г. Корухов, В.П. Колмаков, В.М. Кудрявцев, О.М. Кустов, В. П. Лавров, І.М. Лузгін, В. А. Образцов, М.І. Панов, О.В. Самойлов, М.В. Салтевський, Н.А. Сьоміна, О. В. Челишова, С.С. Чернявський, Б.М. Шавер та багато інших. Однак, досі залишається не дослідженим спосіб вчинення крадіжок з автотранспортних засобів.

Перш ніж розглядати суть питання слід звернутися до поняття способу злочину. Так, на думку О.В. Челишової спосіб вчинення злочину є центральним елементом механізму злочину. Спосіб характеризує діяльність злочинця, це визначена система зав'язків і відносин елементів, що входять в структуру діяльності (суб'єкта, його активності, предмета діяльності, а також знарядь і засобів). На підставі цього, можна сказати, що спосіб входить в структуру механізму злочину як частина функціональних зав'язків окремих елементів даного механізму. Поняття способу вужче, оскільки він характеризує діяльність злочинця, то в його структуру входить менше елементів (тільки ті, які входять в структуру даної діяльності). Таким чином, співвідношення понять «механізму» і «способу» злочину полягає в тому, що механізмом охоплюються всі взаємозв'язки, відносини, взаємодія всіх елементів злочинного події, а способом – лише їх частина. Певний механізм властивий усьому злочину в цілому, спосіб характеризує лише діяльність злочинця [29, с. 27].

М.І. Енікеєв, спосіб злочину розглядає як систему прийомів, дій, операційних комплексів, зумовлених метою та мотивами дій, психічними і

фізичними якостями особи, в яких виявляються психофізіологічні й характерологічні особливості людини, її знання, вміння, навички, звички і ставлення до різних проявів дійсності [30, с. 105].

С.М. Зав'ялов, у криміналістичному значенні, розглядає спосіб вчинення злочину як об'єктивно і суб'єктивно зумовлена система поведінки суб'єкта до, в момент і після вчинення ним злочину, що залишає різного роду характерні сліди зовні, які дозволяють за допомогою криміналістичних прийомів і засобів уявити сутність події, що відбулася, своєрідність злочинної поведінки правопорушника, його окремі особистісні дані. Найповніше відомості про способи вчинення злочинів концентруються, групуються і узагальнюються в конкретних методиках розслідування злочинів [31, с. 177,178].

Сукупність інформації про спосіб вчинення злочину й даних, отриманих при огляді місця події дозволяють висунути версії про особу злочинця і характер його взаємин з предметом посягання, а іноді й про особу потерпілого; спосіб злочину орієнтує слідчого на комплекс слідів і речових доказів, що можуть бути виявлені в процесі розслідування [32, с. 549, 550].

Спосіб злочину має свою структуру. Хоча не всі злочини і не завжди можуть містити всі його складові. Так, Е.Д. Куранова вперше визначила структуру способу вчинення злочину, вона казала, що спосіб злочину – це комплекс дій щодо підготовки, вчинення та приховування злочину, обраних злочинцем відповідно до мети та умов, у яких здійснюється злочинний намір. [33, с. 165,166].

Іноді виникає плутанина у висловах «спосіб вчинення злочину» та «спосіб безпосереднього вчинення злочину». Тут мається на увазі спосіб вчинення злочину у вузькому розумінні та широкому. Якщо говорити про спосіб вчинення злочину у вузькому розумінні, то слід мати на увазі «спосіб безпосереднього вчинення злочину», а у широкому – спосіб вчинення злочину включатиме у себе ще дії щодо підготовки, вчинення та приховування злочину.

Однак, спосіб вчинення не кожного злочину може містити зазначені вище три складові. Про це зазначає В.Ф. Єрмолович у своїх працях. Вчений стверджує, що найбільш прості способи вчинення злочину не включають в свій зміст дій щодо підготовки та приховування злочину. Складні, до числа яких належить велика частина економічних, в одних випадках включають весь комплекс дій щодо підготовки, вчинення та приховування злочину, а в інших – складаються лише з підготовчих дій, спрямованих на безпосереднє виконання злочинного задуму. Практиці відомі випадки, коли умисні злочини вчинялися без попередньої підготовки, але з прийняттям в подальшому заходів щодо їх приховування [34, с. 44]. Це стосується розглядуваних нами злочинів, оскільки останні можуть вчинятися як без підготовки, але з приховуванням, так і з підготовкою але без приховування.

Достатню кількість праць присвятили розкриттю сутності способу підготовки, вчинення та приховування злочину Р.С. Белкін та Г.Г. Зуйков. Так, на їх думку, спосіб вчинення злочину – це система дій з підготовки, вчинення та приховування злочину, детермінованих умовами зовнішнього середовища і психофізіологічними властивостями особистості. Може бути пов'язаний з вибіркоким використанням відповідних знарядь або засобів, умов, місця і часу. Як правило, дії щодо підготовки, вчинення та приховування злочину об'єднані загальним злочинним задумом; однак у деяких випадках може мати місце самостійний спосіб приховування злочину (якщо приховування не входить в загальний задум) [35, с. 215; 36, с. 56].

У свою чергу, Р.С. Белкін вважав, що приховування злочину визначають як злочинну діяльність, спрямовану на перешкоджання розслідування шляхом утаювання, знищення, маскування або фальсифікації слідів злочину і злочинця або їх носіїв. При прихованні злочину шляхом утаювання інформації та її носіїв слідчий не знає про ті чи інші обставини або джерела інформації. Приховування може бути здійснено як в активній формі (приховування предмета посягання, речових доказів, грошей і цінностей, нажитих злочинним шляхом, інших об'єктів – джерел інформації;

ухилення від явки до органу розслідування), так і в пасивній формі (замовчування, недонесення, неповідомлення відомостей, відмова від дачі показань, невиконання витребуваних дій). Способом приховування є також знищення інформації та її носіїв, в тому числі слідів злочинця, повністю або частково (часткове знищення межує з фальсифікацією, іноді переплітається з нею). Крім того, спосіб приховування – це маскуванню інформації та її носіїв з метою зміни уявлень про спосіб вчинення злочину, особу злочинця, призначення об'єктів – носіїв інформації. Здійснюється шляхом переміщення об'єктів (наприклад, з того місця, де вони мають бути відповідно до існуючих правил, в будь-яке інше) [35, с. 212].

В.Ф. Єрмолович, розглядаючи спосіб приховування злочину, виділяє ще й його структуру, зокрема це такі елементи як: 1) об'єкт та предмет приховування злочину; 2) спосіб приховування; 3) місце, час, обстановка приховування; 4) мета, мотив приховування; 5) суб'єкт приховування; 6) спрямованість дій щодо приховування; 7) наслідки приховування [37, с. 34–35].

Поряд з цим, як справедливо зазначає В.Ф. Єрмолович, що дії щодо підготовки, чинення та приховування злочину окремо мають свої самостійні цілі. Утворюючи єдиний спосіб вчинення злочину, вони, крім своєї приватної мети, об'єднані і спрямовані злочинцем на досягнення бажаного результату, охопленого однією спільною метою. Разом з тим, результати проведеного дослідження показали, що в запропонованій деталізації способів є раціональне зерно. Яскраво це проявляється, коли має місце замах на злочин. Основні дії, які здійснюються при цьому, входять в підготовку до вчинення злочину. Без їх детального пізнання важко довести причетність особи до злочину і вирішувати питання, пов'язані з визначенням покарання [34, с. 39].

Спосіб крадіжок з автотранспортних засобів (далі – АТЗ) – це дії, спрямовані на досягнення конкретного результату – заволодіння чужим майном, яке знаходиться в автотранспортному засобі або є його частиною.

Поділимо способи на: спосіб підготовки, спосіб вчинення та спосіб приховування.

На підготовчому етапі до вчинення крадіжки з автотранспортного засобу здійснюється низка заходів, спрямованих на досягнення злочинної мети та приховання злочинних намірів або слідів, що вказують на конкретного злочинця.

Так, підтримуємо думку А.М. Ішина, що до заходів, що застосовуються злочинцями на стадії підготовки до вчинення злочину відносять такі [38, с. 54]: 1) цілеспрямоване виявлення злочинцем умов, що сприяють злочинній діяльності (наприклад, залишення матеріальних цінностей у АТЗ, яке без сигналізації, залишення привідкритих вікон в АТЗ, відсутність сигналізації в автотранспортному засобі тощо); 2) встановлення корумпованих зв'язків; 3) спостереження за об'єктом злочину з метою вивчення системи охорони, шляхів підходу та відходу тощо; 4) встановлення контактів з майбутніми жертвами злочину з метою вивчення їх способу життя, звичок для подальшого використання при вчиненні злочину; 5) підбір виконавців, вироблення лінії поведінки після вчинення, підготовка алібі, маскування зовнішності тощо.

Однак не завжди особа злочинця буде готуватися до вчинення злочину, особливо коли це стосується крадіжок з автотранспортних засобів. Наприклад, якщо злочинець проходив повз автотранспортного засобу, де водій відволікся на якусь діяльність і тим самим створив безпечні умови для вчинення крадіжки його цінностей. У такому разі у особи злочинця умисел вчинити крадіжку виник спонтанно, враховуючи обстановку, яка склалася на певній момент.

Виділимо дії особи злочинця щодо підготовки до вчинення крадіжок з автотранспортних засобів, а саме:

1) вибір предмета крадіжки (які саме матеріальні цінності стануть предметом посягання, у свою чергу і який саме автотранспортний засіб буде об'єктом посягання). Такі дії вчиняються шляхом спостереження за АТЗ та

потерпілим або за порадою співучасників. Це може бути автотранспортний засіб, що пересувається у певному напрямку, АТЗ, що залишений на короткий час у місці стоянки та АТЗ, що залишений на тривалий час у місці стоянки. На цьому етапі відбувається визначення виду та моделі автотранспортного засобу, оскільки у дорогих АТЗ дорогі облаштування (DVD-плеєри, відео реєстратори тощо), у дешевих – дешеві (наприклад, магнітоли). Вибір ТЗ буде залежати від навичок особи злочинця (наприклад, відмикнути замок, відключити сигналізацію тощо);

Наприклад, через деякий час ОСОБА_1 за попередньою змовою з ОСОБА_6 та ще одним чоловіком, якого він не знає, на автомобілі ЗАЗ, який належить ОСОБА_7 приїхали в смт. Олександрівка Вознесенського району де зупинились випити каву і побачили, що повз них проїхав вантажний автомобіль. Вони поїхали за ним і побачили цей автомобіль припаркованим на однієї з вулиць в смт. Олександрівка. Біля автомобіля нікого не було і вони злили з нього дизельне паливо в якій кількості обвинувачений не пам'ятає, яке продали в м. Миколаєві. Через деякий час ОСОБА_1 за попередньою змовою ОСОБА_6 та ще одним чоловіком, якого він не знає, на автомобілі ЗАЗ, який належить ОСОБА_7 знову приїхали в м. Вознесенськ, де на однієї з вулиць побачили автомобіль КАМАЗ з якого злили дизельне паливо [39].

2) вивчення предмета крадіжки та обстановки, у якій особі злочинця доведеться діяти. Такі дії спрямовані на: вивчення місця стоянки автотранспортного засобу (безлюдне, на охоронюваній території, під будинком де проживає особа), місця його залишення на тривалий час, обстановки у якій знаходиться автотранспортний засіб (чи не ходять пересічні громадяни біля нього, який інтервал часу з'являються перехожі чи охоронці, кількість останніх); огляд замикаючих пристроїв у автотранспортному засобі; наявність сигналізації та встановленні її виду. Вивчення такої інформації дозволяє визначитися із часом вчинення крадіжки;

3) вибір способу заволодіння майном. Тут здійснюється підбір знаряддя, яке полегшить проникнути до автотransпортного засобу (наприклад, відмички, викрутки, в'язка ключів, металевий автомобільний ключ, шуруповерти, загострене знаряддя для розбиття скла, ножиці тощо) або ж уможливають заволодіти майном без пошкодження АТЗ (наприклад, при вільному доступі до салону АТЗ, каністри та шланги для злиття паливно-мастильних матеріалів, крадіжка ключів від АТЗ);

Наприклад, ОСОБА_1 за попередньою змовою ОСОБА_6 та ще одним чоловіком, якого він не знає, на автомобілі ЗАЗ, який належить ОСОБА_7 систематично їздили по вулицям м. Вознесенськ, і шукали вантажні автомобілі з яких зливали дизельне паливо. Іноді з одного і того ж АТЗ вони зливали по декілька разів. Так було коли вони на наступний день після злиття дизельного палива з КАМАЗ вони приїхали на ту ж саму вулицю і побачили цей же автомобіль, але кришка баку вже була закрита на замок, тоді ОСОБА_1 збив замок і вони знову злили з даного автомобіля дизпалива, яке продали в с. Прибужжя Доманівського району [39].

На цьому етапі обирається вид знаряддя, за допомогою якого здійснюватиметься проникнення до АТЗ. Такі знаряддя можуть бути побутового призначення та спеціально підготовлені для здійснення злочинного наміру;

4) вибір способу приховування крадіжки з автотransпортного засобу (розбиття, заклеювання камери відеоспостереження до крадіжки або після, забезпечення алібі, знищення слідів на місці злочину, маскування обличчя та робота у рукавичках, перебування співучасника на шухері тощо);

5) обрання способу пересування до місця вчинення крадіжки: пішим ходом, із використанням транспортного засобу (наприклад, власного легкового автомобіля);

6) підбір шляхів збуту викрадених матеріальних цінностей (наприклад, домовитися зі знайомим про передачу ним цінностей у ломбард тощо). На цьому етапі особа злочинця обирає конкретне місце збуту, обдумує особу,

яка може доставити цінності у обране місце (це може бути як співучасник, так і просто знайомий, якого не сповіщають про хід подій, а просто просять доставити вантаж у конкретне місце), або ж самостійно вчинити такі дії (тоді обдумує шлях підходу до місця збуту, спосіб зв'язку з особою, яка прийме цінності тощо). Також продумується чи одразу після крадіжки відбуватиметься збут цінностей, чи на наступний день чи навпаки через тривалий час (при цьому обираються місця переховування викрадених цінностей);

7) за необхідності підбір співучасників. На цьому етапі обирається склад злочинної групи, визначення ролі кожного у вчиненні крадіжки з автотранспортного засобу, здійснюється відпрацювання ролей кожного з учасників, підбір виду зв'язку між співучасниками, обрання способу відходу від місця злочину, спосіб збуту викраденого.

Аналіз вироків суду уможливив виділити такі способи вчинення крадіжок з автотранспортних засобів: шляхом пошкодження АТЗ (розбиття скла, злам замка, відкриття капоту тощо) (67,3% справ), скориставшись вільним доступом до АТЗ (32,7%), із застосування спеціальних сканерів для розблокування сигналізації до такого автотранспортного засобу (2 %).

Поряд з цим, аналіз 102 вироків суду уможливив виділити способи проникнення до зачиненого автотранспортного засобу з метою вчинення крадіжки з нього. Зокрема такі:

- шляхом пошкодження дверного замка (металевими ножицями, викруткою, відтиску замка саморобним знаряддям тощо) (34,7 % справ);
- шляхом розбиття скла (23,5 %);
- шляхом опущення скла дверей АТЗ (12,3 %);
- шляхом витягнення за допомогою викрутки стрічки ущільнювача вікна автомобіля та виймання скла (6,1 %);
- шляхом відключення сигналізації та розбиття скла (3,1 %);
- шляхом відключення сигналізації та пошкодження дверного замка (2 %);

- шляхом пошкодження інших частин АТЗ (наприклад, зрив замка на паливному баку, пошкодження капоту, відкручування дзеркал заднього виду, шляхом демонтажу коліс) (16,3 %);
- шляхом відкриття дверей попередньо викраденими ключами від даного АТЗ (1 %);
- шляхом підбору ключів (1 %).

Наприклад, 2.2.2016 в нічний час доби, приблизно о 00.10 годин, ОСОБА_1 знаходячись за адресою: м. Харків, вул. Валентинівська, 42 підійшов до транспортного засобу ВАЗ 21099 реєстраційний номер НОМЕР_1, побачив, що в салоні даного транспортного засобу знаходиться аудіо магнітофон ТМ «Pioneer DEN 1400UB», впевнившись що за його діями ніхто не спостерігає, ОСОБА_1 шляхом розбиття правого переднього скла вищевказаного транспортного засобу проник до салону автомобіля та викрав аудіо магнітофон ТМ «Pioneer DEN 1400UB». Крім того, ця ж ОСОБА_1 у нічний час доби 18.05.2016 підійшов до транспортного засобу ВАЗ 2101 реєстраційний номер НОМЕР_3 шляхом пошкодження замку водійської двері, відкрив двері цього транспортного засобу проник до салону автомобіля та викрав аудіо магнітофон ТМ «CONY» CDX - GT 23W [40].

Поряд з цим, прикладом підбору ключа до замка АТЗ є випадок, що стався 18 березня 2015 року близько 02 год. у м. Рівне, де ОСОБА_2, перебуваючи поблизу будинку №17 по вул. Київська м. Рівне, діючи умисно, повторно, з корисливих мотивів, шляхом підбору ключа до замка водійських дверцят автомобіля НОМЕР_1, проник всередину, звідки таємно викрав талон на бензин заправки "WOG" на 20 л., вартістю 439.8 гривень, чим завдав потерпілому, ОСОБА_7 майнової шкоди на вказану суму [41].

Прикладом відкриття дверей шляхом викрадених ключів АТЗ є Вирок Святошинського районного суду м. Києва від 22.06.2015 р. Так, ОСОБА_4 16.03.2015 р., приблизно о 18 годині прослідував у роздягальню ліцею «Обдарування» по вул. Кіпріянова, 4-А в м. Києві та оглядаючи вміст шаф, виявив жіночу шубу, яка належала ОСОБА_5, в кишені якої знаходився ключ

від автомобіля з логотипом «Citroen». Не виявивши ніякого іншого цінного майна, ОСОБА_4 забрав його, після чого з приміщення ліцею пішов. На майданчику на території ліцею «Обдарування», ОСОБА_4 помітив автомобіль «Citroen C4 Picasso», д.н.з. НОМЕР_1, скориставшись викраденим раніше ключем з логотипом «Citroen», він виявив, що дверцята даного автомобіля ним відчиняються, після чого незаконно заволодів вказаним транспортним засобом. Знаходячись в салоні автомобіля, у сонцезахисному козирьку з боку водія, виявив та незаконно заволодів особистими документами власника АТЗ, навігацією марки «Тенекс», електрошокером, лижним шоломом, 3 парами сонцезахисних окулярів, дитячим авто кріслом марки «Ромер», вартість якого згідно висновку спеціаліста щодо вартості викраденого майна становить 7 543 грн. [42].

Поряд з цим, можна виділити зняряддя, що використовувалося для проникнення до АТЗ, це: каміння, викрутки, ножиці, ключі, щуп, інструменти тощо. Так, цікавим прикладом є відкриття дверей АТЗ ножицями. У м. Новомосковську Дніпропетровської області ОСОБА_2 в ніч на 30 жовтня 2015 року та в ніч на 21 листопада 2015 року за допомогою ножиць відчинив водійські двері автомобіля марки ВАЗ-2104 та ВАЗ-2106 та з їх салону викрав автомагнітолу, барсетку, відеореєстратор та акумулятор, якими розпорядився на власний розсуд [43].

Ще одним цікавим прикладом є злочинна діяльності, де ОСОБА_15 підійшовши до передніх лівих пасажирських дверцят, де шляхом підбору ключів відчинив їх та проник до салону автомобіля, звідки здійснив крадіжку автомагнітоли марки «Pioneer», вартістю 500 грн. Також, 09 березня 2015 року, близько 03-ї години, ОСОБА_15, неподалік від будинку № 40 по вул. Чорновола у м. Малині за допомогою каменя, який знайшов на вказаній території розбив вітрове скло правих передніх пасажирських дверцят автомобіля марки «Део Нексія», державний реєстраційний номер НОМЕР_9, належного ОСОБА_17, та відчинивши двері, проник до салону, звідки таємно, умисно з корисливих мотивів, повторно, викрав планшет марки

«Targa u Tab 7-61», вартістю 500 грн., завдавши потерпілому майнової шкоди [44].

Наступним структурним елементом способу злочину є спосіб приховування. Вчинення крадіжок з автотранспортних засобів не завжди буде супроводжуватися діями щодо приховування. Наприклад, коли умисел у особи злочинця виник спонтанно внаслідок залишення водієм відчинених дверей АТЗ коли останній пішов класти валізу у багажник. Особа злочинця у такій ситуації навіть і не передбачала що виникне можливість заволодіти чужим майном, а що вже говорити про обрання способу приховання таких дій. Однак, у злочинця автоматично може виникнути думка щодо приховання своїх дій, наприклад, шляхом одягнення капюшону, зміна напрямку руху (відхід у двори, за гаражі) тощо. Тому, говорити про те, що крадіжки з автотранспортних засобів не приховуються не можна.

Цікавою є думка О.Г. Гельманова, який вивчаючи спосіб приховування виділив те, що приховують злочинці (предмет приховування), а саме: 1) подію злочину або його суспільно небезпечні ознаки; 2) особисту участь у вчиненні (прихованні) злочину; 3) місце та час вчинення (приховування) злочину; 4) спосіб вчинення (приховування) злочину; 5) знаряддя та засоби вчинення (приховування) злочину; 6) мотиви і мету вчинення (приховування) злочину; 7) сліди злочину або злочинця; 8) предмет злочинного посягання та інші фактичні дані, що відносяться до розслідуваної події [45, с. 85].

У криміналістиці існує класифікація способів приховування злочинів, яка є однією з найбільш значущих для процесу доказування у кримінальному провадженні, відіграє істотну роль при організації криміналістичних обліків, побудові та перевірці версій, визначенні тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій, ревізійних та інших заходів. Вона сприяє в конкретних слідчих ситуаціях більш якісній оцінці інформації про обставини злочину, прийняттю кримінально-процесуальних рішень, розшуку і викриттю злочинців, відшукуванню цінностей, здобутих злочинним шляхом, відшкодуванню заподіяної злочином матеріальної шкоди [34, с. 92-93].

Р.С. Белкін наводить таку класифікацію у своїй криміналістичній енциклопедії. Так, вчений визначає приховування злочину як злочинна діяльність, спрямована на перешкоджання розслідуванню шляхом утаювання, знищення, маскування або фальсифікації слідів злочину та злочинця або їх носіїв. Тобто спосіб приховування ділиться на: 1) утаювання інформації та її носіїв, коли слідчий не знає про обставини провадження або джерел інформації; 2) знищення інформації та її носіїв, в тому числі слідів злочинця, повністю і частково (часткове знищення межує з фальсифікацією, іноді переплітається з нею); 3) маскування інформації та її носіїв з метою зміни уявлень про спосіб вчинення злочину, особу злочинця, призначення об'єктів-носіїв інформації (наприклад, зміна зовнішності особи злочинця, приховання злочинних дій паралельно вчиненими діями, наприклад, звук від дії знаряддя злочину супроводжується шумом прохідного потягу); 4) фальсифікація інформації та її носіїв у формі завідомо неправдивих показань; завідомо неправдивих заяв, повідомлень, доносів; фальсифікацією є створення помилкових слідів та інших речових доказів; повна або часткова підробка документів; підміна, дублювання об'єктів; часткове знищення об'єкта з метою зміни його зовнішнього вигляду, фальсифікації призначення тощо [35, с. 211-212].

Поряд з цим, вчений справедливо зазначав, що приховування може бути здійснено як в активній формі (приховування предмета посягання, речових доказів, грошей та цінностей, нажитих злочинним шляхом, інших об'єктів – джерел інформації; ухилення від явки до органу розслідування), так і в пасивній формі (замовчування, недонесення, неповідомлення запитуваних відомостей, відмова від дачі показань, невиконання витребуваних дій) [34, с. 212].

Тому, ми виділили способи приховування крадіжок з автотранспортних засобів, зокрема такі: 1) дії щодо маскування зовнішності злочинця; 2) дії щодо маскування події в цілому (наприклад, руйнування чи викрадення камер спостереження, інсценування, чергування на шухері, обрання

швидкого способу відходу від місця злочину тощо); 3) дії щодо приховування деяких елементів злочину: кількості злочинців (наприклад, знищення слідів перебування на місці події співучасників), їх статі (обрання взуття більшого за розміром, протилежної статі), способу проникнення у автотранспортний засіб тощо; 4) дії щодо збуту викраденого (активні або пасивні) [46, с. 90].

Такий спосіб приховування злочину як збут викраденого здійснюється у активних або пасивних діях. Активні дії проявляються у продажі викрадених речей (акумуляторів, магнітол, відеореєстраторів тощо) за дешевшою ціною, при цьому злочинець приховує злочинний спосіб їх отримання. Якщо казати про крадіжки в цілому, то викрадене майно збувається незнайомим особам. Іноді, сподіваючись що робота щодо розшуку викраденого послабне, викрадені речі злочинці на деякий час ховають за місцем проживання, у родичів, знайомих, за місцем роботи, закопують у малолюдних місцях, а далі у зручний час реалізують. Викрадені продукти харчування, спиртні напої використовуються злочинцями у власних потребах [22, с. 204]. Однак, в основному, викрадені з АТЗ речі збуваються одразу незнайомим особам.

Враховуючи можливість злочинців щодо приховування крадіжок з автотранспортних засобів слід ретельно проводити огляд місця події та збирати всю можливу криміналістично значущу інформацію. Дії щодо приховування злочину в цілому або окремих його елементів можуть заплутати розслідування, спрямувати його у неправильному напрямку, тим самим утруднити встановлення винних та істини у кримінальному провадженні. Виділення конкретних способів приховування крадіжок з автотранспортних засобів сприятиме обізнаності слідчого щодо можливих варіантів таких дій, і уже на початковому етапі розслідування висунути можливі версії та спланувати розслідування у правильному напрямку.

Цікавою є думка А.А. Саковського про те, що злочин також можуть приховувати й такі особи як потерпілий, співучасник, особа, яка знала про

злочин (близький друг злочинця, випадковий слухач розмови про майбутній злочин тощо). Такі дії можливі за певних обставин, що склалися у цих осіб. До таких обставин відносяться такі: 1) коли злочин є ганебним для потерпілого (наприклад, потерпілий від крадіжки з АТЗ не бажає заявляти про злочин і всіляко його приховує оскільки, він соромиться перед колегами по роботі що його ошукали злочинці коли він допомагав замінювати колесо залишивши двері своєї автівки відчиненими); 2) коли потерпілому (співучаснику) погрожують розправою над ним або членами його сім'ї якщо він розповість правду; 3) коли потерпілий (співучасник) сам бажає покарати винних у вчиненні (це стосується осіб, які не вірять у правосуддя і вважають карне законодавство досить м'яким); 4) коли потерпілий внаслідок власних релігійних переконань вважає, що вчинений злочин є кара для нього за його поведінку; 5) коли особа, яка знала про злочин знаходиться у певному зв'язку із злочинцем (наприклад, родинний, дружній, любовний зв'язки тощо) [47, с. 78].

Як видно з наведеного, способів вчинення крадіжок з автотранспортних засобів існує досить значна кількість, злочинці вдаються до різноманітних їх видів аби досягнути злочинних намірів та приховати злочинну діяльність. Обрання конкретного способу вчинення такого виду злочинів напряду залежить від особи злочинця, його навиків, професії, рівня освіченості, особистих якостей тощо. Встановлено той факт, що будь який обраний злочинцем спосіб вчинення таких видів крадіжок завжди залишає за собою характерні сліди, за якими слідчий зможе висунути версії щодо особи, яка їх залишила, та інших обставин події.

1.3. Слідова картина крадіжок з автотранспортних засобів

Фундаментальні категорії наукової криміналістики: спосіб, механізм злочину – слідова картина злочину – типова інформаційна модель злочину (криміналістична характеристика злочину) – типова версія – типова методика

криміналістичного дослідження утворюють послідовний ланцюг і систему понять, об'єднаних інформаційно-логічною зв'язком, при якому кожен наступний елемент впливає з попереднього і обумовлюється ним (правило логічного слідування). Таким чином, вся інформаційно-логічна структура методичних прийомів криміналістики базується на структурі способу і механізму злочинного діяння, без вивчення яких взагалі неможлива розробка методологічного апарату науки криміналістики і криміналістичної практики. У криміналістиці робилися спроби побудови і вивчення криміналістичного знання на основі зовнішнього опису процесу розслідування без вивчення і опису способів і механізмів вчинених злочинів. Ці спроби так само безплідні і безперспективні, як вивчення хірургії без анатомії [48, с. 37-38].

Важливість аналізу усіх елементів криміналістичної характеристики в загальній, та слідової картини у практиці розслідування крадіжок з автотранспортних засобів зокрема, полягає у можливості висунення версій щодо особи злочинця, місця його перебування, спрогнозувати його подальші дії з метою попередження вчинення анти суспільних діянь, а також у ефективному плануванні ходу розслідування, спрямованому на швидке та повне встановлення всіх обставин події злочину.

Неможливо вчинити злочин і не залишити після себе ніякої криміналістично значущої інформації – слідів. Навіть коли злочинець ретельно готується до крадіжки з АТЗ, обирає засоби приховання події в цілому та його участі зокрема, все одно залишаються сліди його перебування в конкретному місці. Якщо не матеріальні, то газоподібні точно – запахові сліди злочинця. Як зазначав М.В. Салтевський, запахове слідоутворення відбувається практично безупинно й триває доти, поки існує джерело запаху й умови його формування. Індивідуальність людського запаху, визначена генетично, а індивідуальність запаху людини не залежить ні від його харчування, ні від одягу, що він носить [49, с. 9-11].

Слідова картина багатьох злочинів включає в себе запахові сліди, що несуть значний обсяг криміналістичної інформації, необхідної для

встановлення осіб, причетних до злочину, способу, механізму, обстановки його вчинення, особи злочинця. В практиці розслідування злочинів по запахових слідах часто виявляються і розпізнаються продукти таких процесів, як горіння (на місці пожежі, вибуху, стрільби з вогнепальної зброї), гниття (на місці знаходження трупів), бродіння (на місці зберігання неякісних продуктів харчування), а також присутні (або присутні раніше) найрізноманітніші речовини: лікарські, парфумерні, лакофарбові, паливно-мастильні матеріали, вибухові, отруйні та багато інших [48, с. 142]. А особливого значення мають запахові сліди злочинця, які у подальшому можливо зібрати та за наявності підозрюваного, ідентифікувати, тобто встановити особу, яка залишила дані сліди запаху.

Поняття «сліду» у розслідуванні злочинів вивчає трасологія, галузь криміналістичної техніки. Сучасна криміналістика «слід у трасології» розглядає як відображення злочинних дій, окремих елементів злочинного акту. У криміналістичному розумінні цінність слідів обумовлена існуючою залежністю між кримінальним правопорушенням та його відбиттям (слідами). Слід – це відображення одного об'єкта на іншому, яке виникає внаслідок їхньої взаємодії. У механізмі взаємодії беруть участь обидва об'єкти: один утворює слід, інший його сприймає [32, с. 115, 116].

Погоджуємося з А.М. Ларіним, Н.І. Клименко, що від слова «слід» походять усі слова у кримінальному судочинстві. Наприклад, від слова «слід» походить назва стадії судочинства, на якій розкривають злочини, – «розслідування», «попереднє розслідування». Від нього ж походить таке слово як «слідчий» та інші [51, с. 64; 51, с. 18]. Виходячи з цього можемо припустити, що «слід» охоплює як весь процес розслідування в цілому, так і безпосереднє відображення об'єктів, які несуть в собі криміналістично значущу інформацію.

Поряд з цим, сліди злочину (в широкому розумінні) та інші джерела доказів про обставини злочину та особу злочинця в криміналістичній характеристиці охоплюють: 1) зміни в речовій обстановці місця злочину;

2) сліди-відображення: рук, ніг, знаряддя, транспортних засобів тощо; 3) предмети-речові докази: документи, речовини та мікрочастки; 4) документи-письмові докази різного виду та призначення; 5) особи, які можуть бути допитані у якості свідків [22, с. 39-40; 52, с. 141]. З означеного видно, що сліди поділяються на: матеріальні (залишені, відображувані в матеріальному середовищі) (88 % опитаних слідчих Нацполіції) та ідеальні (відображені у пам'яті людини, наприклад свідка) (24,8 %). У своїй сукупності вони складають слідову картину конкретного злочину. Однак, не завжди вони поєднані між собою. Іноді, так складаються обставини, що немає свідків, а є сліди злочину, а іноді є сліди і виявляється свідок події. У будь-якому випадку слідова інформація є корисною, і, як вважають 64,5 % опитаних нами слідчих, матеріальні сліди взагалі складають біля 60 % доказової інформації у кримінальному провадженні (див. Додаток А).

Традиційно в криміналістичній характеристиці злочинів в загалі, та крадіжок з АТЗ зокрема, сформувався такий його елемент як слідова картина. Так, на місці злочину злочинець залишає свої сліди (рук, взуття тощо) та знаряддя злочину (сліди злому) . Сліди можуть залишитися і на злочинці як результат його контакту з предметами на місці [53, с. 395].

Типова «слідова картина» події – це комплекс матеріальних та психофізіологічних слідів, що притаманні певному виду (групі) злочинів та певним способам та етапам його вчинення. Це є одним з основних елементів криміналістичної характеристики певного виду (групи) злочинів, що відрізняється чітким пошуково-розшуковим спрямуванням [32, с. 546].

Значну частину слідової картини крадіжок з АТЗ складають матеріальні сліди, зокрема такі: сліди-відображення, сліди-предмети та сліди-речовини. У більшості випадків слідова картина даного виду злочину складається лише з матеріальних слідів (свідки відсутні), це характеризується специфікою даного антисуспільного діяння (злочинець діє таємно, обирає безлюдні місця, співучасники чергують на «шухері» тощо). Ідеальних слідів (відтворених у пам'яті людини – свідка, потерпілого), у більшості випадків,

не залишається. Під час розслідування таких видів злочинів свідків взагалі не виявляється. Лише у випадках, коли злочинець попередньо міг контактувати з потерпілим (наприклад, сусід розпитував про АТЗ чи вантаж, особа-крадій попросилася її підвезти, на зупинці у місцях відведених для стоянок чи заправок потерпілий міг стояти в черзі з майбутнім крадієм з його АТЗ тощо) можливе відображення ознак зовнішності у її пам'яті, які він у подальшому зможе відтворити та впізнати особу. Оскільки ідеальні сліди швидко руйнуються (забуваються особою), то важливого та стійкого характеру набувають матеріальні сліди. Саме їх можна зафіксувати, вилучити та провести по ним експертне дослідження з метою встановлення діагностичних та ідентифікаційних завдань, що цікавить досудове розслідування.

Криміналістичне значення слідів-відображень полягає у тому, що завдяки ним можна: а) визначити механізм слідоутворення (наприклад з якої сторони – зсередини або зовні було зламано замок дверей); б) встановити окремі ознаки, що характеризують особистість злочинця (наприклад, визначення зросту, професійних навичок); в) визначити групову приналежність (інструментом якого виду були залишені сліди); г) допомагають ідентифікувати об'єкти (наприклад, чи не залишено слід предметом, вилученим у підозрюваного).

Сліди-предмети являють собою такі об'єкти, в зовнішній будові яких міститься інформація про засоби і механізм їх утворення, і складаються з трьох груп: а) частини розділеного об'єкта, які з'явилися у результаті пошкоджень або руйнувань (наприклад, осколки бокового скла автомобіля); б) замикають і фіксуючі пристрої (наприклад, замки, ключі до них і т. д.); в) предмети, на яких знаходяться сліди промислового або саморобного виготовлення. Сліди-речовини – це сліди рідких, пастоподібних, сипучих речовин, утворені в результаті підготовки, вчинення та приховування злочину (наприклад, сліди крові, паливно-мастильних матеріалів, частки лакофарбового покриття автомобіля, ґрунту тощо) [51, с. 98; 54, с. 37-38].

Механізм слідоутворення при вчиненні крадіжок обумовлюється характером взаємодії злочинця з навколишньою матеріальною обстановкою. Усі сліди між собою взаємопов'язані і відображають ознаки конкретного предмета або особи, а також механізму слідоутворення (характер дій, напрямок застосування сили тощо). На злочинці (тілі чи одязі) та використаних знаряддях також можуть залишатися сліди з місця злочину та від злочинних дій (пошкодження, нашарування фарби, ґрунту, металевої та дерев'яної стружки, волокон тканини, тощо). Характерне розміщення слідів злочину може бути використано для встановлення злочинця по способу дій або деяким його ознакам (стать, вік, рід занять тощо) [22, с. 206-207].

Слідова картина буде відображатися у місці вчинення крадіжки з автотransпортного засобу. Тому вважаємо за необхідне коротко зупинитися на такому елементі криміналістичної характеристики як обстановка вчинення (місце і час) таких злочинів. Погоджуємося з думкою М.М. Шульги, що крадіжки належать до групи злочинів, місце вчинення яких локалізується просторово і здебільшого обмежене невеликою площею (ділянкою місцевості, приміщенням тощо) [55, с. 125].

Місцем вчинення крадіжки з автотransпортного засобу буде ділянка місцевості, де знаходиться АТЗ. Це можуть бути [56, с. 103]:

- у дворах біля житлових будинків (у такому місці такі злочини вчиняються у більшості випадків та у нічний час, десь з 22.00 до 04.00 год.);
- на автостоянках;
- на автостоянках біля лікарень;

Для прикладу, «ОСОБА_4 близько 22 години 27 березня 2015 року, перебуваючи на території автомобільної стоянки, розташованої біля будівлі лікарні № 26 по вул. Академіка Заболотного, в м. Одесі, шляхом розбиття лівого скла двері автомобіля марки «Mercedes-Benz Sprinter», р.н. НОМЕР_7, викрав належні ОСОБА_3 ... всього майна на суму 31576 грн.» [57].

- в гаражі;
- на автошляхах у місцях відпочинку для водіїв;

- інші місця (наприклад, територія відділення ДАІ);

Для прикладу, 12 жовтня 2015 року близько 21 години обвинувачений ОСОБА_2, з метою крадіжки, через паркан проник на територію відділення ДАІ з обслуговування Маловисківського району, яка розташована в м. Мала Виска Кіровоградської області, вул. Мічуріна, 1, за допомогою викрутки відчинив двері службового автомобіля ВАЗ 2107, реєстраційний номер НОМЕР_1 і з салону автомобіля таємно викрав такі матеріальні цінності: відеореєстратор «Глобекс», два зарядних пристроїв до відеореєстратора, викрутку, світлодіодну стрічку, контактну групу до замка запалювання, динамоліхтар «Кемпінг» та штемпельну подушку [58].

Відповідно до місця вчинення злочину виділено такі види слідів: рук – 62,8%, рукавичок – 40,2%, взуття – 88,1%, знарядь та інструментів – 92,8%, предмети – 20,5%, мікросліди – 11,5 % (див. Додаток А).

Як показав аналіз вироків суду за даними кримінальними справами, що у більшості випадків крадіжки з АТЗ вчинялися з січня по червень місяць у нічний час доби, то такі злочини виявлялися на ранок, і слідова картина за ніч могла бути порушена внаслідок впливу об'єктивних факторів зовнішнього середовища (дощ, сніг, мороз, вітер тощо).

Слідову картину крадіжок з автотransпортних засобів можна виявити на місці вчинення злочину (місці події). Умовно пропонуємо сліди поділити на групи, зокрема такі: 1) сліди на місці стоянки автотransпортного засобу (сліди злочинця та знаряддя); 2) сліди на злочинцеві (мастила, від викрадених речей, порізи від знарядь тощо); 3) сліди проникнення до автотransпортного засобу (сліди зламу замка, розбите скло, мікросліди злочинця); 4) сліди злочинця та знаряддя в автотransпортному засобі (сліди від'єднання автомагнітоли, акумулятора, сліди пальців рук, мікросліди злочинця); 5) сліди-предмети загублені злочинцем коли він залишав місце вчинення злочину (знаряддя злочину, частки викраденого майна тощо); 6) інші сліди (наприклад, транспортного засобу, на якому злочинець покинув місце події) [56, с. 104]. Розглянемо їх більш детально.

Сліди на місці стоянки автотранспортного засобу (сліди злочинця та знаряддя). Така група слідів охоплює сліди водія, який залишив автотранспортний засіб та сліди злочинця, який намагається проникнути до автотранспортного засобу. Це можуть бути сліди взуття, недопалки, сліди слини, відокремлені якісь частини від одягу, слід від дна сумки у яку склалися викрадені речі тощо. Також на місцевості можуть бути залишені мікро часточки від динамічних слідів зламу: замка дверей АТЗ, замка багажного відділення, відкриття капоту тощо (тобто мікросліди застосування знаряддя зламу).

Сліди на злочинцеві (мастила, від викрадених речей, порізи від знарядь тощо). Така групи слідів може залишитися на злочинцеві внаслідок контактної його взаємодії з предметами посягання. Наприклад, при відкритті капоту та відокремленні від деталей АТЗ акумулятора, або ж при крадіжці паливно-мастильних матеріалів тощо. Також можуть залишитися мікро сліди як на злочинцеві (на його одязі, взутті), так і у навколишньому середовищі (просто на землі чи на асфальті – у місці, де стояв АТЗ). Наприклад, стружка від металевих частин АТЗ коли злочинець виламував дверний замок, замок багажного відділення, нашарування лакофарбового покриття тощо.

Зрозуміло, що такі викрадені речі з АТЗ як: магнітоли, продукти харчування, побутова техніка, речі з багажника та інші дрібні речі не залишають свого відображення на злочинцеві.

Сліди проникнення до автотранспортного засобу (сліди зламу замка, розбите скло, різного роду вм'ятини, пошкодження капоту, мікросліди злочинця тощо). Така група слідів спостерігається у кожному опрацьованому нами кримінальному провадженні, і мабуть це логічно. Оскільки щоб таємно заволодіти чужим майном з автотранспортного засобу, слід у нього проникнути. Навіть якщо злочинець намагається викрасти акумулятор, то слід відкрити капот і від'єднати акумулятор, при цьому також можливі якісь пошкодження АТЗ. Також коли викрадають дизпаливо чи

бензин, то зривають кришку бензобака АТЗ, залишаючи при цьому характерні сліди.

Для прикладу, «протоколом огляду місця події від 30.12.2015 року, відповідно до якого автомобіль НОМЕР_5 сірого кольору, який розташований в м. Бершадь по вул. Терешкової біля домогосподарства № 1. При зовнішньому огляді автомобіля виявлено пошкодження у виді вм'ятин на лівій передній та задній дверцятах. На задній лівій дверці відсутня ліва блискавка, на передньому лівому колесі відсутній ковпак, загнутий задній лівий диск. На задньому бампері наявна вм'ятина. На задньому склі наявна захисна пластмасова решітка. Зовні автомобіль покритий інеєм. При відкритті капота виявлено відсутність акумулятора. На панелі передній наявне місце для авто магнітоли. Також у багажнику в сумці знаходиться ноутбук чорного кольору, який вимкнений. В боковому кармані знаходиться зарядка» [126].

Ще одним прикладом є: «ОСОБА_4, маючи непогашену судимість за ч.2 ст. 185 КК України близько 21 години 9 лютого 2015 року, перебуваючи біля будинку №21 по вул. Паустовського, в м. Одесі, шляхом пошкодження металевими ножицями замка багажника автомобіля марки «ВАЗ-2101», р.н. НОМЕР_1, викрав належні ОСОБА_5 домкрат, набір ремонтного інструменту (всього майна на суму 2000 грн.)» [57].

По факту серії крадіжок з АТЗ, під час огляду місця події 03.03.2015 року, а саме автомобіля марки ВАЗ 2101 реєстраційний номер АВ 9445ВА, належний ОСОБА_9 встановлено, що кришка капоту автомобіля пошкоджена, усередині відсутній акумулятор (т.1 а.с.141-143). З протоколу огляду місця події від 08.03.2015 року вбачається, що проведено огляд автомобіля марки «Daewoo Nexia» реєстраційний номер АМ 3953АТ, належний ОСОБА_20, під час якого встановлено, що передня права пасажирська дверка відкрита, на ній ушкоджено вітрове скло. Уламки скла лежать на асфальтованому покритті доріжки та на гумовому килимку автомобіля. Кріплення для навігатора від'єднано від лобового скла та лежить

на панелі (т.1 а.с.148-149). При огляді місця події 25.03.2015 року проведено огляд автомобіля НОМЕР_23, належний ОСОБА_14 та виявлено відсутність м'якої задньої нижньої частини сидіння, через яку можливий доступ до багажного відділення (т.1 а.с.172) [44].

Сліди злочинця, знаряддя в автотранспортному засобі (сліди від'єднання автомагнітоли, акумулятора, сліди пальців рук, мікросліди злочинця). Оскільки саме посягання на майно відбувається в автотранспортному засобі, то саме у ньому можуть залишитися сліди як злочинця, так і способів заволодіння майном (наприклад, викручування автомагнітоли). Мабуть таку групу слідової інформації можна поділити на підгрупи, а саме: 1) сліди злочинця; 2) сліди злочинних дій.

Сліди злочинця – це можуть бути відокремлені від нього часточки одягу, волосся, перхоть, залишені ним відбитки пальців рук, на кінець запахів сліди, якщо він сидів на сидінні поки викручував ту ж автомагнітолу.

Сліди злочинних дій проявляються у місцях, де знаходилися викрадені речі, у більшості випадків це різного роду ушкодження. Наприклад, при огляді місця події від 11.01.2015 року (а.с. 102) проведеного в м. Малин Житомирської області по вулиці М. Лисенка поблизу будинку №3 встановлено автомобіль марки «ВАЗ-2107» з державним номерним знаком АМ3697АХ, власником якого є ОСОБА_19, однак вже протягом року ним користується ОСОБА_3. На момент огляду двері автомобіля закриті, при цьому, у правих передніх дверях розбите віконне скло, частини якого знаходились на трав'яному покриві земельної ділянки, де знаходився автомобіль та всередині салону. Також виявлено механічні пошкодження приставки до ричага перемикачів передач КПП у вигляді демонтажу, відірвання проводів електричних приладів, а також отвір для кріплення магнітоли, яка відсутня [44].

Сліди-предмети загублені злочинцем коли він залишав місце вчинення злочину (знаряддя злочину, частки викраденого майна тощо).

Зазвичай, у спокійному протіканні даного виду злочину такої групи слідів може і не залишитися. Це пов'язано з тим, що злочинець розраховує час злочину, або діє у змові з іншою особою, яка стежить за появою різних осіб. Однак, якщо обставини різко змінюються і наприклад, з'являється якась особа, або працівники патрульної поліції, то злочинцеві доводиться діяти швидко – або ж тікати з місця злочину, або доробити злочинні дії до кінця і тоді тікати. У таких умовах, коли слід діяти екстремально і швидко злочинець може загубити знаряддя, зачепитися одягом за деталь у АТЗ і вирвати його шматок, загубити дрібні частини чи шматок викраденого майна (наприклад, ліхтарик, інструменти тощо) тощо. Виявлені такі предмети прямо вказують на злочинця, його злочинний намір заволодіти чужим майном, його корисливий мотив тощо.

На місці події, у слідову картину можуть входити і викрадені речі, або їх частини знайдені неподалік від місця події, скоріше за все у місці кудюю злочинець тікав, чи там де знаходився співучасник із транспортним засобом для перевезення викраденого тощо.

Наприклад, на протязі червня 2015 року, в нічний час, неповнолітній ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_1, за попередньою змовою з особою, матеріали відносно якої виділено в окреме провадження, діючи умисно та повторно, біля житлових будинків в м. Чернігові вчиняли крадіжки з автотransпортних засобів; шляхом пошкодження дверного замку транспортного засобу, таємно викрали з автомобіля марки «ЗАЗ Таврія», д.н.з. НОМЕР_2, авто-магнітолу, кришку від бензобаку, 20 літрів бензину А-92; з автомобіля марки «ВАЗ 2107», д.н.з. НОМЕР_3, акумуляторну батарею марки «Іста», авто-магнітолу марки «Пролоджі», два динаміки марки «Піонер»; з автомобіля марки «ЗАЗ», д.н.з. НОМЕР_4, флеш картку пам'яті на 32 Гб, пульт дистанційного керування автомагнітолою, ліхтарик, сувенір «боксерські рукавички» [18]. Уявімо, якщо хоча б одна річ або її частина буде віднайдена за метрів 200-400 від місця крадіжки, то слідчий, пред'явивши потерпілому цю річ для впізнання, одразу зможе змодельовати напрямок у якому зник злочинець.

Такі предмети сприяють розслідуванню, допомагають висунути версії, спланувати наступні слідчі (розшукові) дії тощо.

Одна, у більшості випадків про викрадені речі дізнаються під час допиту потерпілих, підозрюваних та під час обшуків.

Інші сліди (наприклад, транспортного засобу, на якому злочинець покинув місце події). До цієї групи слідів ми віднесли сліди ТЗ, які використовували злочинці для підходу та відходу від місця вчинення крадіжки з автотранспортного засобу, а також для перевезення викраденого.

Можна сказати, що злочинці використовують, транспортні засоби з метою: 1) підготовки до вчинення злочину (попередня розвідка, відпрацювання маршруту прибуття та від'їзду з місця злочину тощо); 2) прибуття на місце вчинення злочину; 3) від'їзду з місця вчинення злочину; 4) перевезення викраденого; 5) переміщення потерпілого в інше місце; 6) перевезення знарядь вчинення злочину тощо. Спосіб використання автотранспортних засобів багато в чому визначається метою їх застосування [59, с. 149].

Для прикладу, 30.10.2014 р. приблизно о 03 год. 00 хв. ОСОБА_1, за попередньою змовою з ОСОБА_2, діючи повторно, підійшли до автомобіля марки "МАЗ", державний номерний знак НОМЕР_2, належного ОСОБА_4, розташованому біля будинку №19 в с. Немія, Могилів-Подільського району, Вінницької області. ОСОБА_1 металевим автомобільним ключем зірвав навісний металевий замок, яким була закрита кришка паливного баку автомобіля, та використовуючи гумовий шланг та каністри з полімерного матеріалу, здійснив крадіжку 150 літрів дизельного палива. Дані каністри ОСОБА_2 з ОСОБА_1 погрузили в багажний відділ автомобіля марки "OPEL ASCONA", синього кольору, державний номерний знак НОМЕР_3, яким користується ОСОБА_2, та з місця події зникли [60].

Ознаками, що свідчать про використання при вчиненні злочину автотранспортних засобів, зокрема є: 1) затримання транспорту, що використовується зі злочинною метою, безпосередньо на місці вчинення

злочину; 2) наявність матеріальних слідів перебування на місці злочину транспортних засобів (протекторів шин, паливно-мастильних матеріалів, деталей і частин автомобіля, осколків фарних розсіювачів, скла тощо); 3) велику вагу і об'єм викраденого; 4) отримання відомостей про те, що той чи інший вантаж (аналогічних предметів посягання, знарядь злочину тощо) перевозився на певному транспортному засобі; 5) швидке переміщення злочинців з одного місця в інше; 6) наявність у розпорядженні злочинців (на різних правових основах) відповідного автотransпортного засобу [59, с. 150].

Важливість наведеної у підрозділі інформації щодо типової слідової картини крадіжок з автотransпортних засобів мабуть не потребує додаткових аргументів. Однак, особі, яка проводить огляд місця події слід попередньо ознайомитися з типовою слідовою картиною даного виду злочинів, оскільки така особа має знати місця ймовірного залишення слідів, щоб максимально зібрати криміналістично значущу інформацію, яка у подальшому слугуватиме пошуку та ідентифікації особи злочинця та встановленню всіх обставин злочину.

1.4. Особа злочинця крадіжок з автотransпортних засобів

Одним із важливих елементів криміналістичної характеристики крадіжок з автотransпортних засобів є особа злочинця. Це поняття широке, виражає сутність особи, складний комплекс характеризуючих його ознак, властивостей, зв'язків та відношення до оточуючих, його духовний світ, взаємодія соціальних та індивідуальних життєвих умов, що у тій чи іншій мірі проявилися на вчинення злочину. Комплекс ознак, що характеризують особу злочинця, може бути різноманітним. Залежно від цільового призначення він може містити ознаки різної природи. Такі ознаки можуть мати кримінально-правове значення, оскільки впливають на кваліфікацію (наприклад, посадова особа) або сприяють встановленню ознак складу злочину (наприклад, освіта, досвід роботи тощо), кримінально-процесуальне

(наприклад, вік, стан здоров'я, сімейний стан тощо), кримінологічне (наприклад, судимість) та інше. Однак, в комплекс ознак особи, як елемента криміналістичної характеристики, входять усі ознаки, які можуть слугувати визначенню ефективних шляхів та методів встановлення, розшуку та виявлення винного. Частина їх не лише має криміналістичне значення (наприклад, попередні судимості), але й важлива для розкриття злочину (наприклад, виверти злочинця) [22, с. 38-39].

Як справедливо зазначає М.П. Яблоков, що результати кожної злочинної діяльності містять сліди особистості людини і, зокрема, відомості про деякі її особисті соціально-психологічні властивості та якості, злочинний досвід, спеціальні знання, стать, вік, особливості взаємин з жертвою злочину та іншу інформацію. Виявлення в суб'єктній інформації за допомогою гомологічних носіїв і джерел криміналістично значущих форм вираження особистості зовні в первинній інформації про подію злочину і в ході розслідування дозволяє скласти уявлення про загальні, а потім і окремі особистісні особливості злочинців. Відстеження зв'язку цієї інформації з виявленими даними про спосіб, механізм і обстановку скоєння злочину створює нову самостійну інформацію, що дозволяє правильно визначити напрямки і способи розшуку, затримання і подальшого викриття злочинців, тобто обрати з урахуванням інших відомостей у провадженні оптимальні методи розслідування. Тому особистість злочинця є об'єктом самостійного криміналістичного вивчення, а дані про нього – важливим елементом криміналістичної характеристики злочину [48, с. 25].

В.Ю. Шепітько зазначає, що особа злочинця характеризується: 1) фізичними, соціально-демографічними даними; 2) категорії посадових матеріально відповідальних осіб та інших осіб, які можуть бути причетними до злочину; 3) чинники, що мали вплив на формування і здійснення злочинної мети, створення злочинної групи, розподіл ролей між співучасниками тощо [61, с. 107].

Система ознак особи злочинця складається крім демографічних даних, ще і з моральних якостей та психологічних особливостей (наприклад, риси характеру) тощо. Певна частина таких ознак розробляється із врахування можливості їх співставлення з аналогічними даними про особу потерпілого (звички, захоплення, зв'язки, відносини тощо). Крім зв'язку «злочинець-потерпілий-злочинець» можуть бути й інші взаємозв'язки, наприклад: «сліді злочину-спосіб вчинення-злочинець», «місце-час злочину-злочинець», «місце-обстановка-злочинець» тощо [22, с. 39]. Також можна простежити прямий зв'язок між елементами «особа злочинця» і «спосіб злочину», який виражається у тому, що лише особи з певними характерологічними даними або ті, які займають певну посаду, можуть використовувати певний злочинний спосіб. У той же час на даний зв'язок впливають побічні обставини, що належать до предмета злочинного посягання і обстановки злочину [61, с. 110].

Як бачимо, криміналістично значущими ознаками особи злочинця є: дані фізико-біологічні (стать, вік, фізичні дані), соціально-демографічного характеру (освіта, сімейний стан), морально-психологічні (риса характеру, світогляд, переконання), соціально-побутові (місце мешкання, вид діяльності, роботи, навчання), індивідуально-психологічні (виховання у неповних або неблагополучних сім'ях), соціально-правові (ставлення до вчиненого, злочинний досвід, наявність судимості).

Особа злочинця тісно пов'язана із предметом злочинного посягання. І це мабуть логічно, злочинець, який вирішив здійснити крадіжку з АТЗ має чітко розуміти які предмети, речі та інші матеріальні цінності можуть знаходитися в ньому. Так, під час крадіжок викрадаються: акумулятори, кришки від бензобаку, барсетки з документами, автомагнітоли, відео реєстратори та інша побутова техніка, навіть одяг, взуття та інші предмети господарсько-побутового призначення, набори інструментів, а також продукти харчування. Особа злочинця чітко має знати, що він буде викрадати з АТЗ, оскільки йому у подальшому доведеться його десь збувати.

У криміналістичному вивченні особи злочинця існує два специфічних напрями. Перший передбачає отримання даних про особу невідомого злочинця з урахуванням виду, місця і часу вчинення діяння, предмета посягання за залишеними ним слідами на місці події, в пам'яті свідків і за іншими джерелами. Найчастіше така інформація дає уявлення про загальні властивості якоїсь групи осіб, серед яких може знаходитися злочинець, і рідше – про деякі якості конкретної особистості. Такого роду відомості з метою якнайшвидшого виявлення та розшуку злочинця мають зіставлятися з криміналістичними даними про те, хто найчастіше вчиняє злочини розслідуваного виду встановленим способом в обстановці, що склалася. Другий же напрям – це вивчення особи затриманого підозрюваного або обвинуваченого з метою його криміналістичної оцінки. Тому доцільно зібрати відомості про життєві позиції та цінності, дефекти правосвідомості, особливості антигромадських поглядів, а також про зв'язки особи злочинця, особливості його поведінки до і під час вчинення злочину. Зібрана інформація допоможе налагодити з ним необхідний контакт, вибрати найбільш ефективну тактику спілкування з метою отримання від нього правдивих показань, а також визначити найбільш дієві способи профілактичного впливу на нього. У випадках, коли злочин вчиняється організованою злочинною групою, вона стає самостійним об'єктом криміналістичного вивчення. При цьому вивчаються особливості групи з точки зору ступеня її організованості, структури, розгалуженості, рольових функцій, її учасників тощо. З'ясування цих особливостей злочинної групи дає можливість краще зорієнтуватися в напрямках розшуку фактичних даних, необхідних для розкриття всіх ланок злочинної діяльності членів групи і всіх основних епізодів їх діяльності [48, с. 25].

Питання вивчення особи злочинця мають актуальне значення. Це пояснюється тим, що особа злочинця невіддільна від самої злочинності: її причин, шляхів і засобів запобігання злочинам. Кримінологічне вивчення особи злочинця за допомогою аналізу її структури дає ключ до розуміння

процесів мотивації і механізму злочинної поведінки, дає можливість робити прогностичні висновки про майбутню поведінку особи і тенденції розвитку досліджуваної злочинності, що є умовою цілеспрямованості, конкретності і ефективності всіх видів попередження злочинів. Характеристику особи викрадача утворює сукупність її ознак і властивостей, які так чи інакше пов'язані з даною злочинною поведінкою. Знання останніх дозволяє з високим ступенем ймовірності визначити можливе коло осіб, схильних до подібного роду злочинів, розробити дієві заходи кримінально-правового впливу на них, намічати основні напрямки діяльності правоохоронних органів щодо їх розкриття та попередження [62, с. 32].

Характеристика особи злочинця – це один із основних елементів криміналістичної характеристики певного виду (групи) злочинів, що відрізняється чітким пошуково-розшуковим спрямуванням. Особа злочинця характеризується фізичними, соціально-демографічними даними; чинниками, що мали вплив на формування і здійснення злочинної мети, створення злочинної групи, розподілу ролей між співучасниками тощо [32, с. 546].

Такий елемент криміналістичної характеристики розглядуваних злочинів як особа злочинця відіграє у процесі розслідування важливу роль. Вивчаючи кримінальні провадження щодо вчинення крадіжок з автотранспортних засобів ми помітили певні закономірності, які характерні особі злочинця такого виду крадіжок. Для зручності сприйняття такої інформації ми сформували класифікацію осіб злочинця крадіжок з автотранспортних засобів за такими критеріями [63, с. 100]:

- 1) за метою, яку переслідує злочинець: корислива, з метою помсти, доведення власної спроможності вчинити злочинні дії, з хуліганської мети;
- 2) за сімейним становищем: неодружені, одружені, вдівці;
- 3) за складом сім'ї: мають на утриманні малолітню дитину, мають на утриманні неповнолітню дитину чи двоє неповнолітніх дітей;
- 4) за освітою: з середньою освітою, з неповною середньою, професійно-технічною;

5) за віковою групою: повнолітні особи віком від 25 до 45 років, неповнолітні;

6) за злочинним минулим: особи, що вчинили вперше крадіжку з АТЗ, особи, що відбули покарання за вчинення крадіжок раніше, особи, що відбули покарання за вчинення інших злочинів не пов'язаних із ст. 185 КК України;

Для прикладу, ОСОБА_2, маючи не зняту і не погашену в установленому порядку судимість за корисливі злочини проти власності (ч. 2, 3 ст. 185 Кримінального кодексу України), повторно вчинив серію аналогічних злочинів; продовжуючи реалізовувати свій злочинний умисел, спрямований на повторне таємне викрадення чужого майна [64].

7) за професійними навичками злочинця: спосіб вчинення характеризується грубою слідовою картиною (розбиття скла), спосіб вчинення характеризується наявністю у злочинця професійних знань (наприклад, відключення сигналізації, професійне від'єднання частин АТЗ, злам замка без явних ознак його пошкодження тощо);

8) за зв'язком з потерпілою особою: не знайомі з особою потерпілого, знайомі з особою потерпілого;

9) за станом у якому знаходиться особа злочинця: алкогольного сп'яніння, тверезому стані;

Для прикладу, ОСОБА_4 20.11.2015 близько 19.00 год., знаходячись в дворі поблизу будинку №1Б, що по вул. Євгена Коновальця м. Луцька, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, пошкодивши замок пасажирських дверей автомобіля марки «Мерседес-Бенц», проник в салон, звідки викрав розкладний ніж, відео реєстратор, шкіряну сумку чорного кольору, автомобільний компресор із сумкою, автомобільний домкрат та перетворювач напруги; в той же вечір близько 20.00 год., знаходячись в дворі поблизу будинку №1Б, що по вул. Євгена Коновальця м. Луцька, пошкодивши замок дверей автомобіля марки «Чері Амулет», проник в салон, звідки викрав грошові кошти в сумі 50 грн., набір ключів та молоток [65].

10) за кількістю злочинців такі крадіжки вчиняються: одноосібно, двома особами, групою осіб.

Наприклад, 04 квітня 2016 року о 09.45 годині обвинувачений ОСОБА_1, за попередньою змовою групою осіб, разом з іншою особою (матеріали щодо якої виділені в окреме провадження) підійшли до припаркованого транспортного засобу марки «ВАЗ 21011» державний знак НОМЕР_1, що знаходився біля будинку №21 по вул. Радянська у м. Білгород-Дністровський Одеської області, розподіливши ролі, обвинувачений ОСОБА_1 шляхом пошкодження запірного пристрою водійської двері, проник до салону вищевказаного транспортного засобу. При цьому інша особа, знаходилась неподалік від транспортного засобу та спостерігала за тим, що відбувається навколо місця скоєння злочину для того, щоб їх злочинні дії залишилися не поміченими. Після чого ОСОБА_1 передала іншій особі (співучаснику) викрадені речі та обидвоє почали залишати місце вчинення кримінального правопорушення. Об 13.23 годині обвинувачений ОСОБА_1 та інша особа продовжували свої злочинні дії відносно транспортного засобу марки «ВАЗ 110207» державний знак НОМЕР_2, що знаходився біля будинку №19 за тією ж адресою [66].

Аналізуючи запропоновану класифікацію можна спостерігати за видами осіб злочинця. Однак зупинимося на характеристиці особи злочинця крадіжок з АТЗ. На підставі аналізу кримінальних проваджень встановлено, що крадіжки з автотransпортних засобів вчиняють повнолітні осудні особи чоловічої статі (73,7 %), більшість з яких не працюють (85,3 %), не одружені (87,3 %), мають середню освіту (63,7 %) або неповну середню освіту (37,3 %).

Досягнення сучасної психології свідчать про те, що основним стимулом людської діяльності є мотив, оскільки саме в ньому відображається все те, заради чого відбувається будь-яке діяння, в яких особистісний сенс для будь-якої людини. Мотив являє собою аргумент на користь обраного дії, усвідомлене спонукання до досягнення конкретної мети, необхідний елемент

свідомої, вольової, навмисної дії. Тобто вибір мети обґрунтовується певним доводом на його користь – мотивом [62, с. 32].

Майже усі крадіжки з автотransпортних засобів характеризуються корисливим мотивом. Однак, не можемо не згадати кримінальне провадження, де особою, яка вчинила такий злочин керувала помста. Так, 12 жовтня 2015 року близько 21 години обвинувачений ОСОБА_2, з метою крадіжки, проник на територію відділення ДАІ з обслуговування Маловисківського району, яка розташована в м. Мала Виска Кіровоградської області, вул. Мічуріна, 1, за допомогою викрутки відчинив двері службового автомобіля ВАЗ 2107, реєстраційний номер НОМЕР_1 і з салону автомобіля таємно викрав такі матеріальні цінності: відео реєстратор «Глобекс», два зарядних пристроїв до відео реєстратора, викрутку, світлодіодну стрічку, контактну групу до замка запалювання, динамоліхтар «Кемпінг» та штемпельну подушку. Обвинувачений ОСОБА_2 визнав повністю свою вину в пред'явленому обвинуваченні і показав, що 12 жовтні 2015 року працівники ДАІ вилучили у нього його власний автомобіль АЗЛК. Після вживання слабоалкогольного напою, він вирішив помститись. Дочекавшись, коли не буде сторонніх осіб, через паркан проник на територію відділення ДАІ, відчинив службовий автомобіль і викрав зазначені речі [58].

У більшості випадків такі крадіжки вчиняються раніше судимими особами, за ст. 185 КК України, та за інші злочини (55,9 % опрацьованих вироків суду). Такі особи характеризуються стійкими анти суспільними установками, вони чітко знають що роблять, ретельно планують злочин, у них може бути налагоджена схема збуту викраденого майна, нерідко вони виступають організаторами таких крадіжок. Рідше крадіжки з АТЗ вчиняють особи вперше, без кримінального минулого, у стані алкогольного сп'яніння.

Предметом злочинного посягання майже завжди стає майно громадян з автотransпортних засобів з власниками яких особа злочинця незнайома (90,2 % опрацьованих вироків суду). Однак рідко злочинець обирає АТЗ сусіда, знайомого, оскільки він володіє певною інформацією про такий АТЗ і

його місце стоянки, способом закриття тощо, що значно полегшує досягнення злочинного наміру. Такі АТЗ стають предметом посягання переважно неповнолітніх злочинців.

Наприклад, неповнолітній ОСОБА_1 в період часу з 15.11.2015 року по 14.02.2016 року, точної дати та часу слідством не встановлено, перебуваючи за місцем своєї реєстрації, що за адресою АДРЕСА_1, достовірно знаючи, що його сусід ОСОБА_21, мешканець квартири АДРЕСА_1, постійно залишає належний йому автомобіль марки «ВАЗ 21093» д.н.з. НОМЕР_12, бежевого кольору в дворі вказаного будинку, усвідомлюючи протиправність своїх дій, з метою незаконного збагачення, здійснив крадіжку акумуляторної батареї FORSE 60, жовто-чорного кольору. Після чого з місця скоєння злочину неповнолітній ОСОБА_1 разом з викраденим майном зник, розпорядившись ним на свій власний розсуд [67].

Особа злочинця, що вчиняє крадіжки з автотранспортних засобів діє таємно, і спрямовує свої зусилля на викрадення чужого майна, зокрема це можуть бути: самі частини АТЗ (акумуляторна батарея, колеса, кришка від паливного баку, пальне), речі з багажника (інструменти, каністри, бачки, насоси тощо), речі з передньої панелі АТЗ (відеореєстратор, магнітола), особисті речі водія та інших осіб («барсетка» з документами, портфелі), товари, придбані в магазинах (харчові продукти, побутова техніка) тощо. Таємною є така крадіжка, здійснюючи яку, злочинець вважає, що робить це непомітно для потерпілих чи інших осіб. Як правило крадіжки з автотранспортних засобів вчиняються за відсутності будь-яких осіб, наприклад, власників чи водіїв АТЗ, осіб, під охороною яких перебуває АТЗ, свідків тощо).

З аналізу вироків суду чітко проглядається тенденція до вчинення крадіжок з автотранспортних засобів у змові групою осіб (76,4 %), повторно (78,2 %). При чому вік злочинців різноманітний, як неповнолітні, так і повнолітні особи. Роль кожного учасника чітко визначена. Хтось безпосередньо вчиняє крадіжку, хтось стежить за тим, щоб злочин залишився

непомітним (стоїть на шухері), хтось чекає в автомобілі співучасників щоб швидко покинути місце крадіжки і перевезти викрадене.

Однак іноді злочинець діє сам, без співучасників. Якщо викрадене майно з АТЗ малогабаритне, то взагалі проблеми немає, злочинець самостійно і швидко покидає місце злочину. Але якщо викрадених речей достатня кількість, і злочинець розуміє, що переховуватися з ними неможливо, то він може викликати таксі.

Для прикладу, «Щодо обставин крадіжки належного потерпілому ОСОБА_3 майна із автомобіля марки «Mercedes-Benz Sprinter», то обвинувачений уточнив, що проникнення до салону він здійснив через пошкодження скла та знайдення кнопки, яка розблокувала всі двері. При цьому він, виявивши значний обсяг майна, відтягнув його від автомобіля та викликав знайомого таксиста, який допоміг йому вивезти це майно, будучи не обізнаним про те, що воно було викраденим» [57].

В силу певних обставин злочинець може залишити викрадене майно у певному місці, і через деякий час повернутися за ним. Наприклад, якщо злочинець знайомий з потерпілим і намір у нього про злочин виник спонтанно, коли вони разом проводили час. То для відвернення від себе підозри злочинець може десь заховати, зіштовхнути з АТЗ майно і потім повернутися за ним.

Важливе значення в криміналістичній характеристиці має вік особи злочинця. Вік значною мірою визначає фізичний стан і можливості особи, коло його потреб та інтересів, життєвих установок і ціннісних орієнтацій, прагнень і бажань. Відомо, що зі зміною віку відбуваються і зміни самої особистості – змінюються її соціальні позиції, ролі і функції, досвід, звички, мотивація вчинків [62, с. 32-33].

Якщо ділити особу злочинця за віковою групою, то переважають особи чоловічої статі 25-45 річного віку (73,7 % опрацьованих кримінальних проваджень). Іноді трапляються випадки вчинення крадіжок з АТЗ пенсіонерами, інвалідами III групи загального захворювання. Для прикладу,

близько 18 години 02 жовтня 2016 року ОСОБА_1, пенсіонер, інвалід III групи загального захворювання, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, в с. Каскада Новоушицького району, переслідуючи корисливі мотиви та ціль наживи, з мотоцикла марки «Дніпро 11», д.н.з. НОМЕР_1, що належить ОСОБА_4, та яким користується ОСОБА_5, шляхом відкручування таємно викрав два дзеркала заднього виду, вартістю 237,50 гривень [68].

Особливу групу осіб злочинця становлять неповнолітні (26,3 %), які вчинюють крадіжки з автотранспортних засобів переважно за попередньою змовою групою осіб (76,4 %), повторно (78,2 %). Поряд з нашим дослідженням, І.В. Сорока, вивчаючи особу неповнолітнього, зазначає, що серед вивчених нею кримінальних проваджень 26 % становлять крадіжки неповнолітніми майна громадян з автомобілів. А у 54 % крадіжки вчинялися у складі злочинної групи [13, с. 10].

Неповнолітні крадії характеризуються досить нетипово на місці вчинення злочину. Насамперед, це проявляється у слідовій картині, їх діями після вчинення злочину, виду майна, на яке посягають тощо. Іноді бувають випадки вчинення крадіжки задля демонстрації власних умінь та навичок, наприклад, зламати дверний замок автомобіля. Діють вони у більшості випадків для самоствердження, групою осіб «на публіку».

Неповнолітні злочинці обирають собі предмет посягання по своїм можливостям до нього дібратися, тобто такий АТЗ, до якого вони зможуть потрапити використовуючи власні уміння та навички, а також за наявними каналами збуту викраденого. Іноді потерпілого обирають знайомого, сусіда у якого є АТЗ, і неповнолітній знає коли і де його залишають, скільки часу залишають автомобіль без нагляду тощо.

Для прикладу, неповнолітній ОСОБА_1, 28.12.2015 року, приблизно о 23.00 год., перебуваючи за місцем свого фактичного проживання, що за адресою АДРЕСА_4, достовірно знаючи, що його сусід ОСОБА_20, мешканець будинку АДРЕСА_5, постійно залишає належний йому автомобіль марки ВАЗ 2105 д.н.з. НОМЕР_11, червоного кольору, поряд зі

своїм будинком, вирішив здійснити крадіжку чужого майна, яке перебувало у вказаному автомобілі. Реалізуючи свій умисел спрямований на таємне викрадення чужого майна з корисливих спонукань, підбурюваний жагою до особистої наживи, ОСОБА_1 проник до салону автомобіля марки ВАЗ 2105 д.н.з. НОМЕР_11 звідки таємно здійснив крадіжку належного ОСОБА_20 майна, а саме: авто магнітоли марки «Майфун», акумуляторної батареї марки Viking Gold 60 A4 ємністю 60 Ah, два блоки цигарок марки «Bond Street Blue №6», однієї пляшки коньяку марки «Bolgrad 5 stars» [67].

На формування особи неповнолітнього злочинця значно впливають соціально-психологічні фактори, зокрема такі як: 1) вплив сім'ї, яка є основою духовного та морального розвитку особи; 2) недоліки у шкільному вихованні, серед яких формальний характер виховної роботи, відсутність зацікавленості вчителів у встановленні контакту з учнями та їх батьками; 3) бездоглядність і безпритульність, основними причинами існування яких є безробіття, зниження доходів і рівня життя населення тощо; 4) неофіційні джерела формування правових знань, серед яких власний «досвід», телебачення, друзі та інші; 5) особливості перехідного віку, зокрема, прагнення до самоствердження, орієнтація на поведінку оточуючого «мікросередовища» тощо; 6) психічні аномалії, які є підґрунтям виникнення соціально-психологічної деформації особи [69, с. 8-9].

Встановлено, що крадіжки з автотранспортних засобів переважно вчиняються двома і більше особами систематично (від 3 до 9 епізодів) (72,5 %), на протязі місяця (з інтервалом від декілька днів) – 37,3 %; або ж на протязі 2-4 місяців (з інтервалом в декілька тижнів), півроку – 60,8 %.. Переважно це з січня по вересень (47,1 %), особлива активність у травні (30,4 %) та червні (27,5 %), у нічний час з 22.00 години до 4.00 годин ранку (88,2 %), дуже рідко – з 10.00 по 13.00 годину (11,8 %).

Також, було встановлено, що крадіжки вчиняються переважно із легкових автомобілів середнього класу (автомобілі марки «ВАЗ» та «ЗАЗ» – 62,7%, «Renault Trafic», «Mercedes-Benz», «Газель», «Opel Kadett»,

«DAEWOO», «Citroen», «[Chery Amulet](#)», «Chevrolet» – 23,6%), 13,7% – з вантажівок (автомобілі марки «МАЗ», «MAN», «Камаз»). З вантажівок переважає крадіжка палива (82,4%).

Підсумовуючи наведене, слід зазначити, що характеристика особи злочинця уможлиблює сформулювати бачення картини злочину в цілому, уявлення щодо вікової групи, особливостей обрання місця вчинення, знаряддя, залишення характерних слідів тощо, тим самим зорієнтувати розслідування у правильному напрямку. Незважаючи на такі різні види «особи злочинця» крадіжок з автотранспортних засобів все одно їх об'єднує одна особливість – це мотив – корисливий. Який би спосіб вчинення вони не обрали, якого віку б вони не були, чи одноосібно діяли чи у змові, але рухає ними все ж таки корисливий мотив. Усе викрадене з АТЗ майно вони завжди звертають на власну користь.

Висновки до розділу 1

За результатами аналізу наукових досліджень проведених українськими вченими встановлено, що на сьогодні мається низка дисертацій присвячених проблемним аспектам розслідування різних видів крадіжок, а саме: 1) квартирних (В.С. Бондар, О.Г. Швидкий); 2) крадіжок з проникненням у житло, вчинених організованими групами (В.В. Лавренюк); 3) використання спеціальних криміналістичних знань у розслідуванні крадіжок з проникненням у житло (В.С. Бондар); 4) крадіжок автотранспортних засобів (Д.Ю. В'юнник); 5) крадіжок, учинених в умовах надзвичайних ситуацій (І.М. Твердохліб); 6) крадіжок вантажів на залізничному транспорті, вчинених злочинними групами, вчинених неповнолітніми з рухомого складу залізничного транспорту (М.В. Капустіна, П.О. Кудлай); 7) крадіжок особистого майна пасажирів, вчинених на залізничному транспорті України (Ю.Є. Коваль); 8) крадіжок майна

громадян, вчинених неповнолітніми (І.В. Сорока); 9) крадіжок нафти та нафтопродуктів із магістральних трубопроводів (А.С. Кудінов). Така кількість робіт пояснюється актуальністю проблем розслідування різних видів крадіжок, які проглядаються внаслідок аналізу значної кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень. Враховуючи аналіз статистичних даних, наведений нами на початку підрозділу, проблема розслідування крадіжок залишається невирішеною, зокрема крадіжок з автотransпортних засобів, оскільки зареєстрована їх кількість просто вражає.

Під крадіжками з автотransпортних засобів слід розуміти таємне викрадення чужого майна, яке зберігалось, перевозилось автотransпортним засобом або було його частиною шляхом пошкодження, демонтажу або вільного доступу до такого автотransпортного засобу.

Крадіжки з автотransпортних засобів класифіковано за такими критеріями: 1) за видом злочину; 2) за предметом посягання; 3) за видом автотransпортного засобу; 4) за місцем знаходження автотransпортного засобу; 5) за механічними характеристиками автотransпортних засобів; 6) за часом вчинення; 7) за умовами, що сприяли вчиненню злочину; 8) за видом доступу до автотransпортного засобу; 9) за змістом способу крадіжки.

Спосіб крадіжок з автотransпортних засобів – це дії, спрямовані на заволодіння чужим майном, яке знаходиться в автотransпортному засобі або є його частиною і складається із: підготовки, вчинення та приховування злочину або окремих його елементів.

До дій особи злочинця щодо підготовки до вчинення крадіжок з автотransпортних засобів належать: 1) вибір предмета крадіжки; 2) вивчення предмета крадіжки та обстановки, у якій особі злочинця доведеться діяти; 3) вибір способу заволодіння майном; 4) вибір способу приховування крадіжки з автотransпортного засобу; 5) обрання способу пересування до місця вчинення крадіжки: пішим ходом, із використанням транспортного засобу; 6) підбір шляхів збуту викрадених матеріальних цінностей; за необхідності підбір співучасників.

З'ясовано такі способи вчинення крадіжок з автотранспортних засобів: шляхом пошкодження АТЗ (розбиття скла, злам замка, відкриття капоту тощо) (67,3% справ), скориставшись вільним доступом до АТЗ (32,7%), застосування спеціальних сканерів для розблокування сигналізації до такого автотранспортного засобу (2 %).

Виділено такі способи проникнення до зачиненого автотранспортного засобу з метою вчинення з нього крадіжки майна: шляхом пошкодження дверного замка (металевими ножицями, викруткою тощо) (34,7 % справ); шляхом розбиття скла (23,5 %); шляхом опущення скла дверей АТЗ (12,3 %); шляхом витягнення за допомогою викрутки стрічки ущільнювача вікна автомобіля та виймання скла (6,1 %); шляхом відключення сигналізації та розбиття скла (3,1 %); шляхом відключення сигналізації та пошкодження дверного замка (2 %); шляхом пошкодження інших частин АТЗ (16,3 %); шляхом відкриття дверей попередньо викраденими ключами від даного АТЗ (1 %); шляхом підбору ключів (1 %).

До способів приховування крадіжок з автотранспортних засобів належать такі: 1) маскування зовнішності злочинця; 2) маскування події в цілому; 3) приховування деяких елементів злочину; 4) збут викраденого.

Встановлено, що слідова картина таких крадіжок складається з: матеріальних слідів (88 % опитаних респондентів) та ідеальних (24,8 %). Поряд з цим, 64,5 % опитаних вважають, що матеріальні сліди складають біля 60 % доказової інформації у кримінальному провадженні, зокрема: сліди-відображення, сліди-предмети та сліди-речовини.

Місцем вчинення крадіжки з автотранспортного засобу були ділянка місцевості, де знаходиться АТЗ, зокрема: двори біля житлових будинків (41,2 %); автостоянки (6,9 %); гаражі (4,9 %); місця відпочинку водіїв на автошляхах (8,8 %); інші місця (2,9 %).

Матеріальні сліди, що входять до слідової картини крадіжок з автотранспортних засобів пропонується поділити на такі групи: 1) сліди на місці стоянки автотранспортного засобу; 2) сліди на злочинцеві; 3) сліди

проникнення до автотранспортного засобу; 4) сліди злочинця, знаряддя в автотранспортному засобі; 5) сліди-предмети загублені злочинцем коли він залишав місце вчинення злочину; 6) інші сліди (наприклад, транспортного засобу, на якому злочинець покинув місце події).

Встановлено, що крадіжки з автотранспортних засобів вчиняють повнолітні осудні особи чоловічої статі віком від 25 до 45 років (73,7 %), більшість з яких не працюють (85,3 %), не одружені (87,3 %), мають середню освіту (63,7 %) або неповну середню освіту (37,3 %), раніше притягувалися до кримінальної відповідальності (55,9 %), двома і більше особами систематично (від 3 до 9 епізодів) (72,5 %), на протязі місяця (з інтервалом від декілька днів) – 37,3 %; , або ж на протязі 2–4 місяців (з інтервалом в декілька тижнів) – 60,8 %, переважно це з січня по вересень (47,1 %) (особлива активність у травні (30,4 %) та червні (27,5 %)), у нічний час з 22.00 години до 4.00 годин ранку (88,2 %). Під час учинення таких видів крадіжок злочинці перебували у стані алкогольного (15,7 %) та наркотичного (3 %) сп'яніння.

Особливу групу осіб злочинця становлять неповнолітні (26,3 %), які вчинюють крадіжки з автотранспортних засобів переважно за попередньою змовою групою осіб (76,4 %), повторно (78,2 %).

Сформовано класифікацію осіб злочинця крадіжок з автотранспортних засобів за такими критеріями: 1) за метою, яку переслідує злочинець; 2) за сімейним становищем; 3) за складом сім'ї; 4) за освітою; 5) за віковою групою; 6) за злочинним минулим; 7) за професійними навичками злочинця; 8) за зв'язком з потерпілою особою; 9) за станом у якому знаходиться особа злочинця; 10) за кількістю злочинців.

Предметом злочинного посягання майже завжди є чуже майно, яке знаходиться в автотранспортному засобі, з власником якого правопорушник не знайомий (90,2 %), зокрема самі частини АТЗ (бампер, акумулятор тощо – 26,5%); речі з багажника (інструменти, каністри, бачки, насоси тощо – 13,7%); речі з передньої панелі АТЗ (відеореєстратор, магнітола – 65,7%);

особисті речі водія та інших осіб («барсетка» з документами, портфелі – 47,1%); товари, придбані в магазинах (харчові продукти, побутова техніка – 23,5%) тощо.

Встановлено, що крадіжки вчиняються переважно із легкових автомобілів середнього класу (автомобілі марки «ВАЗ» та «ЗАЗ» – 62,7%, «Renault Trafic», «Mercedes-Benz», «Газель», «Opel Kadett», «DAEWOO», «Citroen», «Чері Амулет», «Chevrolet» – 23,6%), 13,7% – з вантажівок (автомобілі марки «МАЗ», «MAN», «Камаз»). З вантажівок переважає крадіжка палива (82,4%).

РОЗДІЛ 2.

ПОЧАТКОВИЙ ЕТАП РОЗСЛІДУВАННЯ КРАДІЖОК З АВТОТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ

2.1. Типові слідчі ситуації та версії початкового етапу розслідування крадіжок з автотранспортних засобів

Початковий етап розслідування крадіжок з автотранспортних засобів характеризується організацією та плануванням слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових заходів та інших процесуальних дій. Усі вони виходять та формуються виходячи із слідчої ситуації, яка склалася на початковому етапі розслідування таких крадіжок, враховуючи висунуті версії. Тому слід розглянути поняття, сутність, види слідчих ситуацій, версій та навести алгоритм дій слідчого відповідно до слідчих ситуацій початкового етапу розслідуванні таких видів злочинів.

Навіть у випадку виявлення очевидних злочинів або явки з повинною, завжди на стадії розслідування потрібно встановити причини та мотиви вчинення злочину, наявність чи відсутність співучасників, точної характеристики об'єктивної сторони злочину, злочинних наслідків тощо. Саме відносно таких обставин і висуваються версії [70, с. 8]. Слідча ситуація розслідування конкретного злочину завжди індивідуальна. Вона містить багато елементів, деталей, які відображають своєрідність та специфіку обстановки, що склалася на певний момент розслідування злочину. В той же час така індивідуальна ситуація містить ознаки, які роблять її схожою з іншими ситуаціями, тобто типовою [71, с. 215].

Слідча ситуація характеризується даними про злочинну подію, умови, в яких вона відбувалася, особу злочинця і подібними даними, які стали відомі слідчому на певному етапі розслідування конкретного кримінального провадження. Стосовно видів злочинів, які розглядаються, такі дані досить

різноманітні і залежать від багатьох причин і умов. Але у методиках розслідування злочинів певного виду чи групи, як правило, використовуються узагальнені слідчі ситуації (типові), які складаються на момент відкриття кримінального провадження. За своєю суттю типова слідча ситуація є сукупністю інформації різної повноти про ознаки того чи іншого злочину, яка обумовлює визначення певних завдань розслідування та засобів їх вирішення [72, с. 90].

Звернемося до поняття слідчої ситуації визначені вченими-криміналістами за різні періоди розвитку цієї науки. Так, на думку О.М. Гусакова, А. О. Фелющенко слідча ситуація – це сукупність суттєвих фактів, що об'єктивно склалися на даний момент, яка визначає вибір слідчим найбільш ефективних тактичних прийомів та напрямку розслідування [70, с. 7]. Досить влучне визначення даного поняття, яке не лише розкриває його суть, але й подальшу діяльність слідчого пов'язану з плануванням розслідування.

Як правильно зазначав В.П. Бахін, що слідча ситуація – це об'єктивна реальність, фактична обстановка, а результат її пізнання, дані про неї – відображення цієї обстановки, що використовується для її з'ясування та впливу на неї з метою розкриття злочинів [73, с. 189-190].

Поряд з цим, на думку І.Ф. Герасимова слідча ситуація – це сукупність доказової, тактичної, методичної, організаційної інформації, включаючи в неї окремі елементи обстановки, у якій здійснюється розслідування [74, с. 17]. Натомість В.К. Гавло під слідчою ситуацією пропонує розуміти сукупність даних, що характеризують стан розслідування без урахування умов, у яких воно відбувається [75, с. 90].

На думку таких криміналістів як: А. В. Іщенко, В. В. Пясковського, Ю. М. Чорноус та інших, слідча ситуація – це положення чи обстановка, що склалася на певний момент розслідування кримінального правопорушення [76, с. 64].

М.О. Селіванов слідчу ситуацію розглядав як вираження обстановки, картини розслідування, що склалася до певного моменту, як суму значущої для розслідування інформації, що береться до уваги поряд із джерелами її одержання [77, с. 53].

На нашу думку, більш повно розкрив суть розглядуваного поняття Р.С. Белкін, який пропонував розуміти слідчу ситуацію як сукупність різноманітних умов, у яких в конкретний момент здійснюється розслідування. Вчений також виділив зміст слідчої ситуації, яка включає в себе такі складові елементи: 1) психологічні – властивості слідчого та учасники кримінального провадження, їхні відносини один з одним тощо; 2) інформаційні – обізнаність слідчого щодо обставин вчинення злочину, у свою чергу, обізнаністю учасників кримінального провадження щодо стану розслідування та його напрямку, намірів слідчого; 3) процесуальні й тактичні – застосування запобіжного заходу, проведення конкретних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій; 4) матеріальні та організаційно-технічні – наявність зв'язку між черговою частиною та слідчо-оперативною групою, можливістю мобільного маневрування наявними силами і засобами тощо [78, с.136-137]. Такої ж думки В.В. Пясковський, Ю.М. Черноус, А.В. Іщенко, О.О. Алексєєв та інші, які вважають, що на формування слідчої ситуації впливають чинники: психологічного, інформаційного, процесуального, тактичного та організаційно-технічного характеру [32, с. 384].

Поряд із Р.С. Белкіним зміст слідчої ситуації розкривали багато вчених. Так, О.М. Гусаков та А. О. Фелющенко стверджували, що у кожній слідчій ситуації закономірно повторюються елементи, що становлять її зміст і визначають вибір тактичного прийому, а саме: 1) завдання, що стоять перед розслідуванням на момент застосування тактичного прийому; 2) обсяг інформації, наявної у слідчого; 3) матеріальна обстановка на місці застосування тактичного прийому (тактика огляду однокімнатної квартири буде відрізнятися від тактики огляду автотранспортного засобу); 4) обсяг

матеріальних, людських і часових ресурсів, що є у розпорядженні слідчого; 5) взаємовідносини осіб, з діями та інтересами яких пов'язано застосування тактичного прийому; 6) психологічні та інші особливості осіб, що беруть участь в застосуванні тактичного прийому [70, с. 6].

На думку Т.А. Пазинич використовуване в криміналістиці поняття слідчої ситуації є узагальненням і фактично охоплює два поняття: 1) конкретної слідчої ситуації у кримінальному провадженні; 2) типової слідчої ситуації. Де, конкретна слідча ситуація – це сукупність всіх умов, в яких здійснюється розслідування в певний його момент, і включає в себе компоненти інформаційного, процесуального, психологічного, тактичного та матеріально-технічного характеру. Типова слідча ситуація – це сукупність інформації (доказів та оперативно-розшукових відомостей), яка найбільш характерна для певного етапу розслідування у кримінальних провадженнях окремих категорій [79, с. 126].

Однією з особливостей пізнавального процесу при розслідуванні будь-яких кримінальних правопорушень взагалі, та крадіжок з АТЗ зокрема є встановлення об'єктивних обставин кримінального провадження, тобто з'ясування усіх обставин події кримінального правопорушення. Встановлення даних обставин відбувається шляхом побудови та перевірки криміналістичних версій різного виду. Криміналістична ж версія – це обґрунтоване припущення, що стосується сутності розслідуваного кримінального правопорушення або його окремих обставин, що має значення для його розслідування, і пояснює походження, зміст і зв'язок між цими обставинами [32, с. 390].

Версія – це категорія криміналістична, а не процесуальна. У кримінально-процесуальному кодексі навіть не згадується слово «версія». Тому будь-яких процесуальних вимог до обсягу та характеру фактичної бази версії немає. Версія як мисленнєвий процес може бути заснована на будь-якій інформації, зокрема, отриманої з таких джерел: 1) протоколів слідчих (розшукових) дій, висновків експертиз; 2) документів, що містять результати

оперативно-розшукової роботи (застосування службово-розшукової собаки, використання криміналістичних обліків, опитування населення та інші оперативно-розшукові дії дають, як правило, достатній матеріал для висунення слідчих версій); 3) інших джерел: листів і заяв громадян, виступів у пресі, перевірок контрольно-ревізійних органів тощо. Навіть анонімні листи і анонімні дзвінки по телефону в правоохоронні органи можуть містити інформацію для висунення слідчих версій [70, с. 8].

Оцінка слідчої ситуації початкового етапу розслідування крадіжок з автотранспортних засобів допомагає слідчому: 1) висунути низку версій; 2) зібрати криміналістично значущу інформацію про злочин та його учасників; 3) своєчасно провести наступні слідчі (розшукові) дії, оперативно-розшукові заходи тощо; 4) організувати належну взаємодію сил та засобів Національної поліції; 5) правильно спланувати та організувати розслідування в цілому.

Особливого значення для розслідування будь-яких злочинів взагалі, та крадіжок з АТЗ зокрема відіграє планування, яке неможливе без висунення версій, виходячи із слідчих ситуацій. Усе це взаємопов'язане і витікає одне з одного. Планування – це складний мисленнєвий процес, суть якого полягає у визначенні напрямку та конкретних завдань розслідування, законних способів та засобів їх вирішення [с. 2].

Робота зі складання письмового плану примушує слідчого глибоко вивчати всі обставини крадіжки, продумувати і враховувати щонайменші деталі. Все це сприяє ефективності слідчих (розшукових) дій, забезпечує їх оптимальну послідовність та ритмічність і тим самим ставить розслідування на наукову основу. Відсутність плану розслідування навіть у нескладних кримінальних провадженнях – серйозна перешкода на шляху виконання вимог щодо всебічного, повного і об'єктивного дослідження обставин розслідуваної події, виявлення як викриваючих, так і реабілітуючих обвинуваченого, а також обтяжуючих вину обставин. Виконання цих вимог закону пов'язане зі з'ясуванням і дослідженням багатьох фактів та обставин,

що характеризують як подію злочину, так і особу злочинця. Тому Твердохліб І.М. не погоджується з висловлюваною іноді думкою, що складання письмового плану розслідування є обов'язковим лише у складних провадженнях [72, с. 100-101].

Як видно з наведеного планування розслідування крадіжок з АТЗ залежить від слідчої ситуації, що склалася на початковому етапі розслідування, від висунутих версій щодо події в цілому та окремих її обставин, тому розглянемо слідчі ситуації та версії початкового етапу таких крадіжок.

Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування крадіжок з АТЗ:

- 1) виявлено крадіжку та затримано особу злочинця з викраденим або ж «за гарячими слідами»;
- 2) виявлено крадіжку, особа злочинця зникла з місця події, але потерпілому відома особа злочинця;
- 3) виявлено крадіжку, особа злочинця зникла з місця події, але є конкретні дані про особу злочинця від свідків чи інших джерел;
- 4) виявлено крадіжку, однак відсутні бідь-які дані про особу злочинця.

У першій слідчій ситуації, коли *виявлено крадіжку та затримано особу злочинця з викраденим або ж «за гарячими слідами»* інформація може бути здобута із камер відеоспостереження, від конкретних очевидців злочину, які часто самотійно або з участю працівників поліції затримують злочинців з краденим. Основне тактичне завдання в даній ситуації – закріпити сліди злочину [32, с. 613]. Тому тут спрямовують зусилля на забезпечення охорони місця події та проводять комплекс заходів щодо особи затриманого.

Типовими загальними версіями у цій ситуації є: 1) крадіжку з АТЗ вчинила затримана особа; 2) крадіжку вчинила не затримана, а інша особа; 3) крадіжки не було, повідомлення помилкове або неправдиве.

Для перевірки таких версій проводяться такі першочергові слідчі

(розшукові) дії як: особистий обшук, огляд одягу, речей, вилучених у затриманого, а також його допит. Відстрочення цих дій на пізніший час не припустимо оскільки це може негативно відобразитися на схоронності викраденого майна (його як серйозний доказ вини злочинці намагаються позбавитися вже в момент реальної для них небезпеки затримання) та слідів на тілі й одязі затриманого, обумовлених, наприклад, способом подолання перешкод, залишки викраденого палива тощо [81, с. 388]. Невідкладність допиту підозрюваного обумовлена тим, що сам факт затримання з речовими доказами створює суттєвий тактичний вплив на обрання лінії поведінки і позицію допитуваного (відсутність психологічної готовності пояснити, продумати фальшиву спрямованість своїх показань). Далі слід допитати свідків, потерпілого, що дозволить отримати важливу доказову інформацію про обставини крадіжки, та її виявлення, учасників та обставини затримання підозрюваного, коло осіб, поінформованих про розслідувану подію, опис викраденого майна [32, с. 613].

Наступними слідчими (розшуковими) діями є звичайно огляд місця події, місця затримання особи злочинця для подальшого вирішення питання про його причетність до крадіжки з АТЗ шляхом зібрання криміналістично значущої інформації (слідів, речових доказів). Після огляду місця події доцільно провести обшук за місцем проживання затриманої особи злочинця. Коли вилучать викрадені речі у підозрюваного, то доцільно провести пред'явлення їх для впізнання потерпілому.

Друга та третя слідчі ситуації коли *виявлено крадіжку, особа злочинця зникла з місця крадіжки та є конкретні дані про особу злочинця*, проста та сприятлива, де слідчий має достатньо корисної інформації [70, с. 7]. Корисна інформація – це та, важлива інформація, яка характеризує як злочин в цілому, так і окремі його обставини, зокрема дані про особу злочинця. У такій слідчій ситуації головне правильно спланувати основні подальші дії, а саме: 1) спрямувати зусилля на затримання злочинця; 2) невідкладно провести огляд місця події; 3) віднайти свідків, камери відеоспостереження та інші

джерела з яких можна отримати інформацію про злочин та його учасників;
4) допитати власника АТЗ чи особу-водія, яка ним керувала чи залишила його у певному місці.

Інформацію про крадіжку та конкретні дані про особу злочинця у даних слідчих ситуаціях можна отримати з двох джерел: 1) від особи-водія, який знайомий із крадієм, або має на прикметі когось із підозрюваних, хто міг вчинити крадіжку з його АТЗ; 2) від свідків (випадкові перехожі, з вікон будівлі у дворі якої було здійснено крадіжку з АТЗ).

Для початку слід з'ясувати обставини злочину в цілому, чи від потерпілого чи від свідка, що той конкретно бачив, що знає про особу злочинця та його зовнішність. Така інформація є важливою для організації подальших тактичних операцій, зокрема: «Розшук злочинця», «Затримання по «гарячих слідах», «Розшук викраденого майна», «Встановлення свідків», які включають в себе різноманітні слідчі (розшукові) дії та оперативно-розшукові заходи [81, с. 388].

Прикладом того, коли при вчиненні крадіжки з АТЗ встановлено свідка, який не підозрював про злочинні дії конкретних осіб є Вирок Новозаводського районного суду міста Чернігова від 02.07.2016 року (Справа №751/3940/16-к). У матеріалах кримінального провадження суд з'ясував, що відповідно до протоколу слідчого експерименту від 28.01.2016, проведеним за участю свідка ОСОБА_14 (том. 2, а.с. 123-129), останній на початку травня 2015 року, у нічний час, на власному автомобілі підвозив ОСОБА_12, ОСОБА_13 та ОСОБА_1 до будинку № 22, що по вул. Гоголя в м. Чернігові. Після цього, дані особи тимчасового залишили його автомобіль і повернулися до нього пізніше з речами, котрих на час виходу з автомобіля ОСОБА_14 не мали [82].

У слідчій ситуації коли потерпілому відома особа злочинця, слід з'ясувати його особу. Якщо це його знайомий, то з'ясувати місце проживання, вік, стать, де працює та іншу відому потерпілому інформацію. Відповідно до отриманої інформації слід відвідати місце проживання цієї

особи, можливо він направився після злочину додому, або ж переховує викрадені там речі тощо. Основна мета – це затримати злочинця, та допитати його. Паралельно з цим слід провести огляд місця події, допитати потерпілого та виявлених свідків. Тому, слідчий планує такий етап розслідування і спрямовує необхідні сили та засоби на досягнення визначеної мети.

Однак, якщо потерпілий лише познайомився з особою злочинця перед вчиненням злочину (наприклад, підвіз особу), то слід з'ясувати ознаки зовнішності злочинця для подальшого складання фоторобота, з'ясувати детально предмет їхньої розмови, де і коли особа сіла в АТЗ, що розповідала про себе, де особа вийшла з АТЗ, коли водій помітив крадіжку тощо. Потім слід приїхати на місце, де ймовірний злочинець вийшов з АТЗ, там можуть бути залишені сліди або ж відокремлені частини викрадених цінностей. На цьому ж місці слід спрямувати зусилля на пошук осіб, які могли бачити схожу на описану потерпілим особу і які б могли надати інформацію щодо подальших дій чи напрямку ймовірного злочинця. Якщо така крадіжка з АТЗ сталася у короткий термін, мається на увазі, якщо водій одразу повідомив поліцію і оперативно прибули на місце останньої зустрічі потерпілого з підозрюваним та відшукали свідків, то можна спрямувати зусилля на затримання «за гарячими слідами» підозрюваної особи.

Відповідно до цієї слідчої ситуації висувуються версії про подію в цілому та окремих його обставин. Так, наприклад:

- щодо особи злочинця: крадіжку вчинили знайома потерпілому особа, крадіжку вчинила незнайома потерпілому особа, крадіжку вчинила стороння особа і потерпілий намагається використати такий факт для приховання розтрата певних цінностей чи продукції;

- щодо причин вчинення злочину: халатність водія, доступність предмета посягання, хитрість особи злочинця, роботу групою осіб, які відволікли водія та вчинили крадіжку тощо.

У слідчій ситуації, коли про особу злочинця про його ознаки

зовнішності можна дізнатись від свідка, то шляхом допиту встановлюються не лише відомі свідку фактичні дані (наприклад, кількість злочинців, наявність транспортних засобів тощо), але й особлива увага приділяється опису ознак зовнішності методом «словесного портрета» для подальшого складання фоторобота та розшуку злочинців [83, с. 26]. Якщо ж свідок вказує на напрямок куди зникли злочинця, їх кількість та транспортний засіб на якому вони пересувалися, то слід організувати переслідування за «гарячими слідами».

Свідками крадіжок з АТЗ можуть бути:

1) самі водії АТЗ, які є також потерпілими (наприклад, коли водій міняючи колесо помітив особу чи осіб, що швидко побігли у певному напрямку, заглянувши до салону АТЗ водій помітив крадіжку його речей; якщо водій підвозив особу і помітив крадіжку коли остання уже вийшла у певному місці тощо);

2) охоронці стоянок АТЗ;

3) мешканці будинків у дворі яких здійснено крадіжку з АТЗ;

4) працівники крамниць, охоронці, гаражного кооперативу, автозаправочних станцій тощо, які спостерігали за діями особи однак не знали, що той злочинець, а злочинець не знав, що хтось його бачить;

5) випадкові перехожі, що опинилися у місці вчинення крадіжки з АТЗ.

Третя слідча ситуація може бути дещо видозмінена, коли *виявлено крадіжку і є деяка інформація про особу злочинця* характеризується частковою поінформованістю слідчого щодо особи злочинця. Тому, насамперед слід забезпечити збір усієї слідчої інформації про злочин (провести огляд місця події) та інформації щодо особи злочинця (виявити та допитати свідків, переглянути відео з камер відеоспостереження тощо), його ознак зовнішності (стать, вік, національність, особливі прикмети, одяг, супунті речі тощо), напрямок, у якому він зник, ознаки викраденого майна тощо. Така слідча ситуація схожа з попередньою, однак у цій слідчій ситуації

інформація про особу злочинця обмежена і її слід встановлювати зробивши більше зусиль ніж у попередній слідчій ситуації.

Черговість дій у такій ситуації слід буде такою: 1) допитати потерпілого щодо місця залишення АТЗ та майна на яке здійснено посягання й низку інших відомостей, які йому відомі про обставини вчинення крадіжки; 2) провести огляд місця події, який включає дослідження матеріальної обстановки (не лише АТЗ, з якого вчинено крадіжку, але й оточуючої місцевості – навколо АТЗ, вздовж напрямку, у якому ймовірно зник злочинець тощо); 3) виявити та допитати свідків; 4) призначити відповідні судові експертизи; 4) забезпечити перевірку за криміналістичними обліками (дактилоскопічним, за способом учиненого злочину); 5) здійснити дії щодо постановки на облік викрадених номерних предметів [81, с. 388].

Коли стає відомо про особу крадія та місце його перебування, то доцільним буде провести такі тактичні операції як: «Розшук злочинця», «Затримання за «гарячими слідами»», «Розшук викраденого майна» [32, с. 614].

Після допиту потерпілого висувають як загальні так і окремі версії. Можна висунути такі версії: 1) крадіжку вчинила особа злочинця із досвідом такого виду крадіжок; 2) крадіжку вчинила особа злочинця без досвіду такого виду крадіжок; 3) крадіжку вчинено з підготовкою (без такої) до вчинення; 4) крадіжку вчинено групою осіб тощо.

Четверта слідча ситуація коли *виявлено крадіжку, однак відсутні бідь-які дані про особу злочинця* – це несприятлива складна слідча ситуація, що характеризується інформаційною невизначеністю [70, с. 7; 84, с. 75] та відсутністю свідків. А тому, у цій ситуації слід зосередитися на зборі криміналістично значущої інформації під час огляду місця події. Саме по виявленим слідам чи предметам можна буде висунути версії щодо можливого особи злочинця. Наприклад: 1) злочинець був сам, оскільки виявлено біля АТЗ численні сліди подошвеної частини взуття однакового протектору; 2) злочинців було декілька та на транспортному засобі, оскільки

викрадені речі достатньо тяжкі та громіздкі і часовий проміжок злочину був коротким; 3) злочинець мав навик зламу дверного замка або інші навички; 4) злочин вчинено неповнолітнім або особою вперше тощо.

Важливим є також допит потерпілого, з'ясування у нього часового проміжку коли АТЗ залишився без догляду, способу закриття АТЗ, наявності (відсутності) сигналізації та низки інших обставин, які нами буде розглянуто у наступному підрозділі дисертації.

Оскільки у такій слідчій ситуації наявна мінімальна інформація про злочин з місця події та за результатами допиту потерпілого, то слід використати можливості криміналістичних обліків, зокрема дактилоскопічних та за способом вчинення [85, с. 229; 86, с. 6-7], постановка на облік викрадених номерних предметів; вивчення матеріалів раніше не розкритих крадіжок, учинених аналогічним способом [32, с. 615].

В усіх наведених вище слідчих ситуаціях одночасно з процесуальними діями здійснюються оперативно-розшукові заходи, характер яких визначається зібраними даними про злочинця (злочинців) і викрадене майно. Якщо, з огляду на обставини провадження, злочинець (злочинці) перебувають поблизу місця крадіжки, то слід за допомогою працівників поліції організувати переслідування по «гарячих слідах», засідки у місцях можливої появи (у тому числі на базарах, у ломбардах, комісійних крамницях, камерах схову ручного багажу на залізничних вокзалах, автовокзалах, пристанях, аеропортах) або «прочісування» навколишньої місцевості. На випадок, якщо для реалізації викраденого злочинець (злочинці) міг виїхати в інше місце, необхідно інформувати підрозділи патрульної поліції населених пунктів, річних вокзалів, залізничних станцій, розташованих на шляху можливого прямування злочинця (злочинців), а також повідомити органи поліції відповідних районів і областей про ознаки викраденого майна [81, с. 386].

В усіх слідчих ситуаціях після першочергових слідчих (розшукових) дій та заходів доцільним є призначення та проведення судових експертиз.

Усе виявлене та вилучене на місці події (наприклад, сліди, знаряддя та інші предмети) підлягає експертному дослідженню, встановленню конкретних діагностичних та ідентифікаційних даних, завдяки яким можна висунути низку версій, встановити особу злочинця, спланувати розслідування в цілому та проведення слідчих (розшукових) дій зокрема.

Слідчі ситуації можуть швидко змінюватися, особливо ті, що утворюються в межах проведення слідчої (розшукової) дії або в межах одного етапу розслідування. Тому, в умовах швидко змінної слідчої ситуації тактично виправдано проводити, насамперед, такі дії: а) що не терплять зволікання, що забезпечують фіксацію слідів, які можуть зникнути (огляд місця події в несприятливих метеорологічних умовах, допит пасажира в дорозі тощо); б) спрямовані на попередження нових злочинів або усунення шкідливих наслідків вчиненого злочину; в) що найбільш сприяють вирішенню завдань на початковому етапі розслідування, від результатів яких залежить напрям розслідування і усунення інформаційної невизначеності; г) проведення яких вимагає значного часу; д) результати яких мають значення для перевірки декількох версій; е) спрямовані на нейтралізацію спроб підозрюваного перешкодити розслідуванню і встановленню істини у провадженні (сховатися, підготувати хибне алібі, вчинити вплив на потерпілого і свідків, сфабрикувати хибні або спотворити дійсні докази тощо) [83, с. 97].

Можна також виділити загальні версії щодо злочину в цілому, а саме:

- крадіжку вчинила знайома (незнайома) потерпілому особа самотійно;
- крадіжку вчинили дві особи;
- крадіжку вчинили неповнолітні особи;
- крадіжку вчинила злочинна група, яка на цьому спеціалізується;
- до вчинення крадіжки причетна особа потерпілого;
- крадіжка є способом приховування іншого злочину, наприклад розтрата майна чи цінностей.

У процесі розслідування крадіжок з АТЗ різні особи висувують різноманітні припущення про злочин і його обставини, але слідчою версією вони стають лише після того, як слідчий прийняв їх до перевірки [70, с. 8].

Для перевірки висунутих версій слід встановити низку обставин шляхом проведення слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових заходів та інших процесуальних дій [83, с. 24-25], зокрема такі: 1) особу затриманого; 2) ознаки злочину, передбаченого ст. 185 КК України у його діях; 3) особу злочинця та їх кількість; 4) місце, час, умови, мету та мотив вчинення крадіжки; 5) якщо діяла злочинна група, то їх кількість та роль кожного; 6) способи підготовки до крадіжки з АТЗ та спосіб вчинення; 7) викрадені з АТЗ матеріальні цінності.

Отже, доведено, що планування розслідування крадіжок з АТЗ є необхідним та важливим для послідовного, повного та всебічного проведення слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових та інших заходів. Планування напряму залежить від слідчих ситуацій, які складаються на певному етапі розслідування та від висунутих версії, які потребують перевірки шляхом проведення процесуальних дій. Розглянуті у підрозділі типові слідчі ситуації не є вичерпними, оскільки злочинний світ постійно розвивається та змінюється набуваючи інших нехарактерних ознак злочинної діяльності.

2.2. Взаємодія слідчих з оперативними та іншими підрозділами Національної поліції

Швидке та повне розслідування і розкриття кримінальних правопорушень досягається шляхом поєднання зусиль усіх органів та підрозділів поліції, забезпечення належного рівня їх взаємодії відповідно до вимог законодавства щодо отримання, збирання, накопичення та використання інформації про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, а також про події і факти, які можуть сприяти їх розслідуванню і розкриттю,

що є невід'ємним завданням для всіх працівників поліції [87]. Слідчий часто стикається з поєднанням несприятливих чинників, при цьому, комбінований характер складних слідчих ситуацій ускладнює і створює додаткові перешкоди в процесі досудового розслідування. Їх аналіз і оцінка дозволяє правильно організувати свою діяльність і ефективно взаємодіяти з оперативними раками карного розшуку [88, с. 135].

Щоб розкрити суть даного підрозділу слід коротко охарактеризувати поняття «взаємодія». Так, В.Д. Зеленський взаємодію розглядає як узгоджене використання процесуальних і не процесуальних засобів для підвищення ефективності їх застосування [89, с. 93]. Відомий криміналіст Р.С. Белкін у своїй енциклопедії під взаємодією суб'єктів доказування пропонував розуміти одну із форм організації розслідування злочинів, яка ґрунтується в основному на співробітництві слідчого з органами поліції, узгодженому за метою, місцем і часом; здійснюється в рамках їх компетенції з метою повного і швидкого розкриття злочинів, всебічного і об'єктивного розслідування кримінальних правопорушень і розшуку злочинців, що переховуються, викрадених цінностей та інших об'єктів, що мають значення для розслідування [90, с. 31].

Поряд з цим, вчений П.І. Мінюков пропонує взаємодію слідчого і оперативного працівника при розкритті та розслідуванні злочинів розглядати як узгоджені, впливаючі із завдань кримінального судочинства, комплексні (процесуальні і оперативно-розшукові) дії, метою яких є розкриття, розслідування і запобігання злочинів, притягнення до відповідальності винних осіб, виключно на підставах, визначених нормами кримінально-процесуального закону, нормативними актами, що здійснюється при суворому розмежуванні компетенції, у межах наданих повноважень, шляхом найбільш ефективного сполучення дозволених їм заходів і матеріального забезпечення при збереженні таємниці досудового слідства і джерел отримання конфіденційних відомостей [91, с. 67].

Наведені вище вчені розглядали взаємодію слідчого з працівниками поліції в цілому, а от вчений А.А. Патик у своїй дисертації надав визначення взаємодії слідчих та оперативно-розшукових підрозділів при розкритті та розслідуванні майнових злочинів. Таке визначення прямо стосується нашого дослідження, оскільки крадіжки з автотранспортних засобів можна віднести до групи майнових злочинів. І серед суб'єктів взаємодії, найбільш ефективна взаємодія саме з працівниками оперативно-розшукових підрозділів (85,5% опитаних респондентів) (див. Додаток А).

Так, А.А. Патик пропонує взаємодію слідчих та оперативно-розшукових підрозділів при розкритті та розслідуванні майнових злочинів розглядати як комплекс узгоджених процесуальних та оперативно-розшукових дій, які ґрунтуються на завданнях кримінального судочинства, направлених на швидке і повне розкриття та розслідування злочинів проти власності, захищаючи майнові інтереси держави та фізичних осіб, притягнення до відповідальності винних осіб, ужиття своєчасних заходів для забезпечення відшкодування збитків, завданих злочинними діями, встановлення причин та умов, що сприяли вчиненню злочинів проти власності, та їх усунення, що досягається за умов чіткого розмежування компетенції, шляхом ефективного використання наданих законом та державою ресурсів, та зберігаючи таємницю досудового слідства і джерел отримання конфіденційної інформації [92, с. 8-9].

На основі аналізу нормативно-правових актів та думок вчених (Р.С. Белкін, П.І. Мінюков, А.А. Патик та інших) щодо взаємодії слідчого з працівниками поліції, ми сформуваємо власне визначення взаємодії слідчого з працівниками поліції під час розслідування крадіжок з автотранспортних засобів. Під яким пропонується розуміти узгоджену діяльність суб'єктів взаємодії, що здійснюється в межах службових обов'язків, визначених законодавством, яка спрямована на збір інформації про злочин та його учасників, а також про події і факти, які можуть сприяти розкриттю, розслідуванню та попередженню таких крадіжок [93, с. 140].

У результаті взаємодії слідчого з працівниками поліції при розслідуванні крадіжок з автотранспортних засобів слідчий в змозі висунути версії та отримати інформацію щодо виду злочину, способу вчинення крадіжки, осіб злочинця, обставини вчинення такого злочину та іншу важливу для розслідування інформацію.

Так, правильно організована взаємодія слідчих та оперативно-розшукових органів дозволяє найбільш ефективно вирішити наступні тактичні завдання: 1) збір інформації про особу злочинця та інших обставин злочину; 2) розшук злочинця, потерпілого, а також викраденого майна; 3) затримання злочинця; 4) нейтралізація протидії з боку злочинця в процесі розслідування [94, с. 492].

Збір інформації про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, а також про події і факти, які можуть сприяти їх розкриттю та досудовому розслідуванню, виявленню та припиненню виявлених кримінальних правопорушень, здійснюється всіма працівниками поліції в межах службових обов'язків, які визначені законодавством [87].

Основним завданням взаємодії слідчих підрозділів органів Національної поліції України з іншими структурними підрозділами апарату центрального органу управління поліцією, міжрегіональними територіальними органами Національної поліції та їх територіальними (відокремленими) підрозділами, територіальними органами поліції та їх територіальними (відокремленими) підрозділами є запобігання кримінальним правопорушенням, їх виявлення та розслідування, притягнення до встановленої законодавством відповідальності осіб, які їх учинили, відшкодування завданої кримінальними правопорушеннями шкоди, відновлення порушених прав та інтересів фізичних і юридичних осіб [87].

Взаємодія у такому контексті, якому ми її розглядаємо в цьому підрозділі стосується належної організації розслідування. Тому, що організація розслідування включає також і налагодження взаємодії. Вдало зазначається криміналістами, що організувати будь-яку діяльність, в тому

числі і розслідування – це належним чином її підготувати, визначити засоби й методи, упорядкувати та спланувати їх. Завданнями організації розслідування кримінальних правопорушень є: 1) забезпечення узгодженості, упорядкованості і цілеспрямованості дій органів і осіб при вирішенні поставлених перед ними завдань; 2) забезпечення швидкого, повного і неупередженого розслідування кримінальних правопорушень [76, с. 67]. Звичайно, серед усіх рівнів організації розслідування (державний, управлінський, слідчо-оперативний, тактичний) саме два останніх відіграють важливу роль, оскільки безпосередньо мають відношення до швидкого, повного та ефективного розслідування злочинів взагалі, та крадіжок з автотранспортних засобів зокрема.

Сутність таких рівнів висвітлено у криміналістичній літературі [76, с. 67], так, слідчо-оперативний – це рівень організації розслідування конкретного кримінального правопорушення. Це комплекс заходів, який забезпечує узгоджені та врегульовані дії суб'єктів досудового розслідування і взаємодіючих з ними органів і осіб для ефективного розслідування. У свою чергу, тактичний – це організація проведення окремої слідчої (розшукової), негласної слідчої (розшукової) дії, інших процесуальних дій та непроцесуальних заходів. Такий рівень передбачає вирішення наступних заходів: 1) отримання вихідної інформації та оцінка слідчої ситуації; 2) конкретизація мети, завдань розслідування, створення уявної моделі майбутньої діяльності; 3) визначення сил і засобів для досягнення завдань; 4) створення оптимальних умов для проведення процесуальних дій та інших заходів, спрямованих на з'ясування обставин кримінального провадження; 5) налагодження належної взаємодії підрозділів; 6) прийняття рішень організаційного характеру; 7) забезпечення кваліфікованого керівництва слідчо-оперативною групою; налагодження систематичного обміну інформацією про результати роботи слідчо-оперативних груп і кожного слідчого; 8) контроль за діяльністю з розслідування, аналіз її результатів; 9) матеріальне, науково-технічне, кадрове та інше ресурсне забезпечення.

Як бачимо, одним із перерахованих вище комплексу організаційних заходів є «налагодження належної взаємодії підрозділів», яка сприяє швидкому та ефективному розслідуванню кримінальних правопорушень. Розглянемо її.

Проаналізувавши думки вчених (А.А. Патик, М.А. Погорецький, В.І. Василичук) щодо форм взаємодії взагалі [92, с. 45; 95, с. 230] ми виділили найбільш ефективні форми взаємодії слідчого з працівниками Нацполіції при розслідуванні крадіжок з автотранспортних засобів поділяються на: процесуальні (надання доручень щодо проведення окремих слідчих (розшукових) дій) та непроцесуальні (обмін інформацією про злочин в цілому та його окремих елементів, спілкування щодо висунення версій, спільне планування та проведення тактичних операцій).

На нашу думку, взаємодія слідчого під час розслідування крадіжок з АТЗ здійснюється з такими суб'єктами:

- 1) з працівниками оперативних підрозділів;
- 2) з інспекторами-криміналістами;
- 3) з працівниками кінологічної служби;
- 4) з працівниками патрульної поліції;
- 5) з дільничними офіцерами поліції.

З означеного вище випливає, що суб'єктами взаємодії при розслідуванні розглядуваних злочинів є: слідчий, оперативний працівник, інспектор-криміналіст, кінолог зі службовою собакою, патрульний поліцейський, дільничний офіцер поліції.

За результатами опитування слідчих Нацполіції України нами було встановлено, що найбільш ефективною взаємодією слідчих при розслідуванні крадіжок з АТЗ є з працівниками оперативних підрозділів (47,4% опитаних респондентів), 27,4% опитаних вважають ефективною взаємодією з інспекторами-криміналістами, 12,8% – з дільничними офіцерами поліції, найменш ефективна взаємодія, як виявилось – з працівниками патрульної поліції (4,3% опитаних), з кінологічною службою (7,3%) (див. Додаток А).

Така тенденція мабуть пов'язана з тим, що слідчі найбільш часто взаємодіють із оперативними працівниками у процесі всього розслідування крадіжок з АТЗ (при плануванні розслідування, плануванні та проведенні окремих слідчих (розшукових) дій, наданні доручення провести оперативно-розшукові заходи тощо), натомість з інспекторами-криміналістами – лише під час огляду місця події та проведенні інших слідчих (розшукових) дій, якщо на думку слідчого буде необхідність у залученні такого спеціаліста, у взаємодії з судовими експертами Експертної служби ВМС України виникає необхідність при призначення та проведенні судових експертиз, що призначаються під час розслідування таких злочинів. Найменший показник ефективності взаємодії слідчого з працівниками патрульної поліції мабуть пов'язаний з тим, що функції останніх на місці події полягають лише в охороні місця події, фактично патрульна поліція взаємодіє зі слідчим у момент його приїзду у складі СОГ на місце події і суть такої взаємодії полягає у «передачі» самого місця слідчому. Взаємодія з кінологічною службою також відбувається не часто, це пов'язано з тим, що крадіжка є таємною і дуже рідко коли хтось побачив крадія біля АТЗ і треба організовувати пошук за гарячими слідами. У більшості випадків, поки стане відомо про цей вид злочину такі сліди вже «остигнуть» і у застосуванні кінолога з службовою собакою просто відпадає необхідність.

Для розкриття суті взаємодії слідчого з працівниками поліції та іншими службами слід охарактеризувати специфіку такої діяльності під час розслідування крадіжок з автотранспортних засобів. Розпочнемо із взаємодії з працівниками оперативних підрозділів. Так, відповідно до стадії розслідування взаємодія слідчих з підрозділами Національної поліції під час розслідування крадіжок з АТЗ поділяється на: 1) на початковому етапі розслідування (під час ОМП, затримання за гарячими слідами тощо); 2) на наступному етапі розслідування (при проведенні тактичних операцій та комбінацій).

На початковому етапі розслідування таких злочинів важливою для встановлення багатьох обставин події відіграє якісна робота працівників поліції на місці події. Від налагодженої організації дій кожного учасника слідчо-оперативної групи, належної взаємодії залежить результат розкриття та розслідування такого виду крадіжок.

Так, відповідно до згаданої вище Інструкції після надходження до поліції інформації про вчинення кримінального правопорушення (крадіжки з АТЗ) та внесення інформації до ЄРДР здійснюється комплекс першочергових заходів та невідкладних слідчих (розшукових) дій, у тому числі за дорученням слідчого, спрямованих на встановлення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, та з'ясування всіх обставин події [87].

Якщо говорити про той обсяг робіт, що виконує оперуповноважений на місці події, то це низка таких заходів [87; 96, с. 18-19]:

1) здійснює поквартирний чи подвірний обхід з метою виявлення свідків учиненої крадіжки, опитування (у разі внесення відомостей в ЄРДР – допит) з цією ж метою осіб, які проживають або працюють поблизу місця вчиненого крадіжки, а також осіб, які могли перебувати на можливих шляхах руху правопорушника до та від місця події;

2) переслідування і затримання правопорушників за слідами або указаними потерпілими і очевидцями напрямками переміщення правопорушника або за результатами роботи службового собаки, організація загороджувальних заходів, у тому числі в місцях можливого перебування або появи правопорушників;

3) збирає відомості про подію злочину та відомості, що можуть бути використані як докази;

4) здійснює обстеження місцевості в районі вчинення крадіжки, виявлення загублених, викинутих правопорушником знарядь учиненого діяння, інших предметів, отримання додаткової інформації про подію та осіб, які вчинили крадіжку;

5) встановлює час, місце і обставини вчинення такої крадіжки; кількість причетних до її вчинення осіб, їх прикмети; наявність у них знаряддя, транспортних засобів, слідів на одязі чи тілі, які могли залишитися при подоланні перешкод; індивідуальні ознаки викрадених речей; наприклад, в якому вони зникли, інші відомості, необхідні для встановлення осіб, які вчинили крадіжку;

6) негайно інформує слідчого про одержані дані щодо обставин вчинення крадіжки з автотransпортних засобів та причетних до неї осіб, для їх подальшої фіксації шляхом проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій;

7) проведення розшукових заходів у місцях перебування осіб, схильних до вчинення таких кримінальних правопорушень (у тому числі збуту викраденого майна);

8) встановлення базових станцій операторів мобільного (рухомого) зв'язку, що обслуговують територію, на якій знаходиться місце вчинення злочину, та можливих напрямків руху особи, яка його вчинила, а також інших місць з урахуванням обставин крадіжки;

9) виконує письмові доручення слідчого про проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій. Під час їх виконання користується повноваженнями слідчого.

Доручення слідчого працівникам оперативних підрозділів щодо проведення ними слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій має на меті, з одного боку, прискорення розслідування кримінального провадження: слідчий не відволікається на проведення нескладних слідчих (розшукових) дій, а з другого, – залучення до проведення негласних слідчих (розшукових) дій фахівців оперативних підрозділів, які мають певний досвід і спеціальну техніку для проведення оперативно-розшукових заходів. Слідчий може доручати проведення тільки тих слідчих (розшукових) дій, що можуть бути виконані за його відсутності без шкоди для встановлення фактичних даних, на підставі яких встановлюються наявність чи відсутність

фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження, наприклад, однотипні допити декількох осіб, пред'явлення речей для впізнання, огляд трупа, отримання зразків для експертизи тощо [96, с. 18-19].

Під час розслідування такої категорії злочинів також виникає необхідність у взаємодії слідчого з оперативними працівниками. Так, А.О. Ляш розглядає сутність взаємодії слідчого з оперативно-розшуковими підрозділами у тому, що: 1) кожен з них застосовує специфічні заходи (слідчі (розшукові) дії та оперативно-розшукові заходи) у межах, встановлених законом повноважень; 2) такі узгоджені за місцем, часом і метою спільні дії, спрямовані на впровадження одержаних у результаті оперативно-розшукових заходів відомостей у кримінальне судочинство; 3) спільному плануванні тактичних операцій та тактичних комбінацій (комплексу оперативно-розшукових та інших заходів і слідчих (розшукових) дій спрямованих на з'ясування обставин крадіжки та збір доказової інформації); 4) дії цих суб'єктів мають бути спрямовані на забезпечення введення оперативно-розшукової інформації у кримінальне судочинство за допомогою процесуальних засобів – шляхом провадження відповідних слідчих (розшукових) дій та прийняття процесуальних рішень [97, с. 126].

Взаємодія слідчого з інспекторами-криміналістами полягає, насамперед, у його участі у огляді місця події та інших слідчих (розшукових) діях. Така взаємодія відбувається на початковому та наступному етапах розслідування таких видів крадіжок.

Цінність діяльності інспектора-криміналіста під час проведення слідчих (розшукових) дій не можна перебільшити. Потреба у взаємодії з ним виникає постійно при розслідуванні крадіжок з автотранспортних засобів. Починаючи з огляду місця події його залучення є необхідним для визначення меж огляду, найбільш ефективних методів огляду, використання додаткових способів фіксації (фото, відео, схеми тощо), вивчення місць ймовірного залишення слідів злочинця та злочину, вилучення об'єктів, слідів, обрання їх

правильної упаковки для збереження, а також для встановлення обставин вчинення злочину [98, с. 141].

Так, під час ОМП спеціаліст має право проводити вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складати плани і схеми, виготовляти графічні зображення оглянутого місця чи окремих речей, виготовляти відбитки та зліпки, оглядати і вилучати речі і документи, які мають значення для кримінального провадження [78, с. 71].

Поряд з цим, відповідно до п. 10 «Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні» інспектор-криміналіст (технік-криміналіст) на місці події виконує таку роботу: 1) надає консультації слідчому з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок; 2) виявляє, фіксує, здійснює вилучення та пакування матеріальних об'єктів, які несуть на собі слідову інформацію вчиненого правопорушення; 3) проводить експрес-аналіз за зовнішніми характеристиками вилучених об'єктів (без надання письмового висновку), звертає увагу слідчого на фактичні дані, що мають значення для розслідування обставин кримінального правопорушення; 4) відповідає за якісну фіксацію всієї слідової інформації, повноту відображених про це даних у протоколі огляду та схемі (плані) до нього [87]. Як бачимо, така діяльність спрямована на якісне збирання криміналістично значущої інформації на місці події – правильна тактика виявлення, фіксації, вилучення та упакування об'єктів з метою їх подальшого використання у процесі розслідування.

Враховуючи мету діяльності спеціаліста у кримінальному провадженні, особливу увагу інспекторам-криміналістам слід звертати на якість надання технічної допомоги слідчому під час проведення слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій. У КПК звертається увага й на те, що додатки до протоколів мають бути належним чином виготовлені, упаковані з метою надійного збереження, а також засвідчені підписами слідчого, прокурора,

спеціаліста, інших осіб, які брали участь у виготовленні та/або вилученні таких додатків [99, с. 14-15].

На наступному етапі розслідування взаємодія слідчого з інспектором-криміналістом може проявлятися у консультативній допомозі щодо: визначення способу додаткової фіксації наступних слідчих (розшукових) дій, відібрання зразків на відповідний вид судових експертиз, формулюванні питань експерту, що викладаються у постанові про призначення судових експертиз тощо.

На початковому етапі розслідування таких злочинів взаємодія слідчого з працівниками патрульної поліції при розслідуванні крадіжок з автотransпортних засобів проявляється у підготовчих діях до огляду місця події. Мається на увазі те, що патрульна поліція прибуває на місце події ще до прибуття СОГ для забезпечення охорони. І така діяльність патрульної поліції є важливою в частині збереження наявних від злочинних дій слідів внаслідок впливу на них суб'єктивних (наприклад, сам власник автотransпортного засобу намагався відкрити останній для перевірки викраденого майна, або ж сусідка побачила вибите скло АТЗ і намагалася подивитися що ж там викрадено тощо) та об'єктивних факторів (наприклад, погодних умов: дощ, сильний вітер, мокрий сніг тощо).

Поряд з цим, взаємодія слідчого з працівниками патрульної поліції може мати місце коли з'являється потреба у затриманні крадіїв за слідами або указаними потерпілими і очевидцями напрямками переміщення правопорушника або за результатами роботи службового собаки, організація загороджувальних заходів, у тому числі в місцях можливого перебування або появи правопорушників. Тоді передається орієнтування щодо ознак зовнішності підозрюваних осіб, загальні відомості про викрадене майно, засіб пересування тощо).

Взаємодія з дільничними офіцерами поліції у більшості випадків відбувається на початковому етапі розслідування, зокрема в частині проведення розшукових заходів у районі обслуговування дільничного

поліцейського у місцях перебування осіб, схильних до вчинення таких кримінальних правопорушень (у тому числі збуту викраденого майна), місця збуту викраденого.

Однак, більш чіткий перелік діяльності дільничного офіцера поліції на місці події регулюється згаданою вище Інструкцією, зокрема п. 11, відповідно до якого він: 1) до прибуття СОГ забезпечує охорону місця події, збереження слідів учиненого крадіжки; 2) з'ясовує обставини вчиненого крадіжки, встановлює свідків, очевидців події, прикмети крадіїв, збирає інші відомості, що можуть бути використані як докази; 3) інформує уповноваженого працівника чергової частини органу, підрозділу поліції про обставини вчинення кримінального правопорушення та осіб, які його вчинили, для вжиття невідкладних заходів щодо їх затримання; 4) з прибуттям СОГ негайно інформує слідчого про одержані дані щодо обставин учинення кримінального правопорушення та осіб, які його вчинили, для їх подальшої фіксації шляхом проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій [87].

Необхідність у взаємодії слідчого з працівниками кінологічної служби під час розслідування крадіжок з автотранспортних засобів може виникнути тоді, коли є відомості щодо напрямку переховування злочинців і можна організувати затримання за «гарячими слідами». Однак, це не єдина перевага залучення до такого виду огляду кінолога зі службовою собакою. Так, кінолог на місці події: 1) зі слідчим визначає межі огляду місця події і порядок його проведення з метою виявлення слідів і предметів, які мають значення для застосування службового собаки, на основі наявної інформації визначає доцільність його застосування; 2) вживає заходів для розшуку та затримання особи, яка вчинила таку крадіжку, шляхом застосування службового собаки за запаховими слідами, речами і предметами, залишеними на місці події, а також з метою пошуку слідів і предметів, які мають значення для розкриття і розслідування такого виду злочинів; 3) бере участь у блокуванні місця вчинення крадіжки, його огляді, виявленні, фіксації,

вилученні і збереженні предметів і слідів, які можуть бути використані для розшуку особи злочинця, із застосуванням службового собаки; 4) позначає місця виявлення на шляху слідування службового собаки предметів і речей, які можуть бути використані для пошуку особи, яка вчинила таке кримінальне правопорушення, із застосуванням службового собаки; 5) доводить до відома керівника СОГ інформацію про можливе походження запахоносіїв (слідів, предметів), виявлених на місці події, та їх використання для розкриття та розслідування такої крадіжки; 6) використовуючи отриману інформацію, застосовує службового собаку для розшуку особи, яка вчинила таку крадіжку, за її запаховими слідами; 7) обстежує за допомогою службового собаки прилеглу до місця події територію та можливі місця укриття особи злочинця (наприклад, горища і підвали прилеглих будівель, які не є житлом чи іншим володінням особи, незамкнені сховища, лісопаркові зони, кар'єри тощо); 8) разом з іншими працівниками поліції бере участь у переслідуванні та затриманні осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення, застосовує при цьому службового собаку; 9) за відсутності можливостей застосування службового собаки або в разі втрати ним сліду діє за вказівкою керівника СОГ [87]. З означеного видно, що дії кінолога досить широкі та відкривають низку можливостей для слідчого щодо встановлення особи злочинця та його затримання. Тому, на нашу думку, при розслідуванні таких злочинів до складу СОГ обов'язково слід включати й кінолога зі службовою собакою.

Взаємодія з судовими експертами Експертної служби ВМС України також є важливою при розслідування розглядуваних злочинів. Справа в тім, що розслідувати будь-який злочин в загальні, та крадіжки з автотранспортних засобів зокрема неможливо без використання спеціальних знань. І тих важливих знань, що має спеціаліст і якими він ділиться зі слідчим на місці події недостатньо для визнання виявлених та вилучених об'єктів на місці події речовими доказами. Такі об'єкти слід дослідити особами, які володіють спеціальними знаннями, які мають допуск до проведення відповідних видів

судових експертиз із застосуванням наукових методів та засобів їх вивчення. Взаємодія слідчого з судовими експертами при розслідуванні такої категорії злочинів полягає у визначенні виду судових експертиз, які слід призначати по конкретним об'єктам, консультації щодо правил відібрання зразків на порівняльне дослідження, формулюванні питань, що розкривають поставлені перед експертом завдання та низку інших важливих для розслідування моментів.

Поряд з цим, взаємодія слідчого з працівниками експертної служби МВС України проявляється у використанні можливостей баз (банків) даних єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України. Наприклад, під час перевірки виявлених на місці події слідів пальців рук по базі «Дакто-2000» тощо.

Підсумовуючи наведене слід зазначити, що кожен із розглянутих у підрозділі суб'єктів відіграє важливу роль у розслідуванні розглядуваної категорії злочинів. Виокремлювати когось з таких суб'єктів буде не правильно, оскільки дії кожного з них спрямовані на допомогу слідчому у виявленні, фіксації, влученні та збереженні криміналістично значущої інформації, встановленні осіб, які вчинили такі крадіжки, способу злочину, обставин, за яких відбувалася крадіжка та низку іншої важливої для розслідування інформації. І лише у тісній та налагодженій взаємодії слідчого з такими суб'єктами відбуватиметься швидко, повне та ефективне розслідування крадіжок з автотранспортних засобів.

2.3. Організація та проведення огляду місця події

Розслідування будь-якого кримінального правопорушення в загалі, та крадіжок з АТЗ зокрема, неможливе без проведення слідчих (розшукових) дій, які регламентовані кримінальним процесуальним законом та спрямовані на збирання й перевірку раніше одержаних доказів у конкретному кримінальному провадженні. Слідчі (розшукові) дії є основним способом

збирання доказів, а тому основним засобом всебічного, повного та неупередженого дослідження всіх обставин кримінального провадження та встановлення істини у розслідуванні. При розслідуванні крадіжок з АТЗ уже на початковому етапі проводиться комплекс слідчих (розшукових) дій, що спрямовані на встановлення події злочину – крадіжки з АТЗ та особи злочинця, зокрема це: 1) огляд місця події (97 % респондентів); 2) допит потерпілого (84,6 %); 3) допит очевидців та свідків (22,2 %); 4) призначення судових експертиз (62,8 %) (див. Додаток А).

Найважливішою слідчою (розшуковою) дією, що спрямована на збір криміналістично значущої інформації про злочин та його учасників, механізм крадіжки з автотранспортних засобів та інших обставин події є слідчий огляд.

Досить змістовне тлумачення слідчого огляду надав В.П. Колмаков, який під ним пропонує розуміти процесуальну дію слідчого, де останній із вказаними в законі особами виявляє, безпосередньо сприймає, досліджує, оцінює та фіксує стан властивостей і ознаки матеріальних об'єктів, пов'язаних із розслідуваними обставинами, з метою виявлення фактичних даних (доказів) і встановлення обставин, що мають значення для встановлення істини у кримінальному провадженні [100, с. 18].

При проведенні огляду слідчий: 1) безпосередньо сприймає обстановку місця події й інших матеріальних об'єктів, вивчає і досліджує їх; 2) виявляє і досліджує сліди й інші речові докази; 3) усвідомлює сутність і механізм події; 4) оцінює результати огляду; 5) фіксує обстановку місця події, предмети і сліди з метою їх подальшого використання в процесі розслідування [32, с. 408]. У даному переліку маємо за необхідність акцентувати увагу на терміні «досліджує», мається на увазі не проведення дослідження із застосуванням наукових методів та засобів (наприклад, експертне дослідження), а вивчення слідчим об'єктів із застосуванням луп, освітлювачів тощо (неруйнуючих засобів та методів). Такий аналіз

уможливить слідчому висунути початкові версії щодо події в цілому, механізму крадіжки, осіб злочинців тощо.

Не можемо не згадати про Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р., який містить відповідну статтю, яка регулює порядок проведення слідчого огляду. Так, відповідно до ч. 1 ст. 237 КПК з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення слідчий, прокурор проводять огляд місцевості, приміщення, речей та документів [101, с. 159]. Так, виходить, що для виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення крадіжок з АТЗ слідчий проводить огляд місця події. Звідси ж і впливають деякі види слідчого огляду.

Однак, у криміналістиці розроблена класифікація слідчого огляду за різними критеріями. Зокрема: 1) за об'єктом огляду: місцевості, приміщення, речей та документів, житла чи іншого володіння особи, трупа, освідкування (огляд тіла живої особи), інших об'єктів (транспортних засобів, тварин та їх трупів тощо); 2) за послідовністю проведення: початковий і повторний; 3) за обсягом проведення: основний і додатковий; 4) за суб'єктами проведення: слідчим, прокурором, оперативним працівником за дорученням, судом та ін.; 5) за залученням спеціаліста: простий та кваліфікований [32, с. 411-416].

Погоджуємося із думкою В.Ю. Шепітько, що одним із найскладніших видів огляду є огляд місця події. Однак щоб краще розуміти сутність такої слідчої (розшукової) дії, слід розрізняти такі поняття як місце події та місце злочину. Під місцем події розуміється приміщення або місцевість, де вчинено злочин або де є матеріальні сліди, пов'язані з подією злочину. Місце злочину і місце події – поняття, які не завжди співпадають: місце події – поняття більш широке, бо воно пов'язане з виявленням ознак, що мають відношення до події злочину; місце злочину – це місце безпосереднього вчинення злочинного наміру, яке спричинило певні матеріальні зміни (наявність слідів злому, взуття, крові та ін.) [102, с. 217]. У розслідуванні крадіжок з АТЗ місце

події збігається із місцем злочину. Хіба що винятком може бути крадіжка транспортного засобу поєднана з крадіжкою з автотранспортного засобу.

Як уже зазначалося вище, огляд місця події (далі – ОМП) є різновидом слідчого огляду, під яким у енциклопедії пропонується розуміти слідчу (розшукову) дію, яка здійснюється з метою виявлення слідів злочину та інших речових доказів з'ясування обстановки події та обставин, які мають значення для кримінального провадження [103, с. 565]. Огляд взагалі, та слідчий зокрема полягає у обстеженні з метою перевірки, контролю, виявлення чого-небудь недозволеного тощо [104, с. 658]. Якщо говорити про огляд місця події крадіжок з АТЗ, то саме під час такої діяльності виявляється так зване «незадовільне», зокрема: факт та спосіб проникнення в АТЗ, встановлюються викрадене майно тощо.

Організація діяльності органів Національної поліції щодо реагувань на злочини та інші події регламентується відомчими наказами, зокрема такими як: Наказом МВС України № 940 від 22.10.2012 р., № 1377 від 06.11.2015 р. та № 700 від 14.08.2012 р. Такі нормативно-правові акти регулюють основні завдання органів Національної поліції щодо реагування на повідомлення про кримінальні правопорушення та інші події. Відштовхуючись від таких завдань відбувається налагоджена і ефективна діяльність, спрямована на виявлення злочинців, які вчинили крадіжки з АТЗ. Наприклад, одним із завдань органів Нацполіції є орієнтування всіх видів нарядів про вчинення кримінальних та інших правопорушень, прикмети осіб, які їх вчинили, об'єкти посягань [105, с. 101].

Поряд з цим, організаційні повноваження керівника відповідного органу досудового розслідування визначаються наказом МВС України «Про організацію діяльності органів досудового розслідування Міністерства внутрішніх справ України» № 686 від 9 серпня 2012 року.

Для забезпечення реагування на повідомлення про кримінальні правопорушення та інші події у всіх ГУНП, територіальних відділах Національної поліції формується не менше двох слідчо-оперативних груп

(далі – СОГ): основна та додаткова. За необхідності організовується чергування СОГ також у підпорядкованих підрозділах - територіальних відділах Національної поліції. Тут ми можемо говорити про суб'єктів огляду місця події (крадіжки з АТЗ), зокрема це: слідчий, працівник оперативного підрозділу, інспектор-криміналіст, кінолог зі службовою собакою.

Організувати діяльність СОГ на місці події – це одне із важливих завдань слідчого, оскільки від належної взаємодії та організованих дій учасників групи залежатиме результат огляду місця події – слідчої (розшукової) дії, що спрямована на збір криміналістично значущої інформації [106, с. 24].

Належна організація огляду місця події (крадіжки з АТЗ) спрямована на забезпечення завдань, що стоять перед такою слідчою (розшуковою) дією. Зокрема, це: 1) безпосереднє вивчення слідчим обстановки місця події для з'ясування характеру й обставин події; 2) виявлення, збирання, закріплення, дослідження, оцінка слідів і речових доказів; 3) одержання інформації для висування та перевірки версій щодо події, яка розслідується; 4) одержання даних для організації оперативно-розшукових заходів та використання допомоги громадськості, переслідування підозрюваної особи, встановлення її особистості, мотивів вчинення кримінального правопорушення; 5) виявлення причин і умов, які сприяють чи полегшують вчинення кримінального правопорушення [32, с. 419].

Щоб вирішити усі перелічені вище завдання огляд місця події має бути проведено невідкладно. Як стверджує В.Ю. Шепітько, це пояснюється необхідністю отримання інформації про обставини події у первісному, незміненому стані, оскільки будь-яке зволікання спричинює втрату речових доказів, зміну слідової картини. Невідкладність огляду місця події пояснюється необхідністю оперативного отримання інформації з метою організації розшуку злочинця, а також інших слідчих (розшукових) дій, спрямованих на розкриття злочину [102, с. 218]. Під час розслідування крадіжок з АТЗ огляд місця події не терпить зволікань, оскільки місце події у

більшості випадків є вулиця (стоянки, дворики, траса тощо), де з ранку вже починається інтенсивний рух, і сліди, залишені злочинцями можуть швидко зникнути.

До складу СОГ, що виїздить на місце вчинення будь-яких злочинів взагалі, та крадіжок з АТЗ зокрема, входять: слідчий (старший СОГ); працівник оперативного підрозділу; інспектор-криміналіст. Це є основні її учасники, однак залежно від обставин (отриманої вихідної інформації) слідчий може запросити інших працівників Нацполіції, наприклад, дільничного офіцера поліції, кінолога із службовою собакою тощо.

Усіх зазначених вище суб'єктів під час огляду місця події (крадіжки з АТЗ) об'єднує єдина мета, що спрямована на: виявлення слідів крадіжки, з'ясування обставин крадіжки, висунення версій про крадіжку в цілому та щодо окремих її обставин (наприклад, про кількість злочинців). Такі дані уможливають організувати розслідування, спланувати слідчі (розшукові) дії та оперативно-розшукові заходи спрямовані на встановлення винних та всіх обставин кримінального правопорушення.

Слідчий є керівником СОГ, саме на ньому лежить негласний обов'язок організувати діяльність групи на місці крадіжки з АТЗ. Однак, його роль не лише в цьому. Так, він за допомогою методів пізнання упевнюється в існуванні і характері фактів, які мають доказове значення – такі дії відображають сутність огляду. При проведенні цієї слідчої (розшукової) дії, слідчий не лише спостерігає, але й проводить різні вимірювання і обчислення, порівнює об'єкти, що спостерігає як між собою, так й з іншими об'єктами і явищами, у визначених межах проводить експерименти з досліджуваними об'єктами і, нарешті, фіксує, шляхом обов'язкового опису і за допомогою інших методів криміналістичної фіксації, технічних засобів, все те, що знайшли і виявили він та інші учасники огляду. Результати сприйняття об'єктів, що оглядаються, слідчий піддає «логічній обробці» з метою встановлення їх зв'язку із розслідуваною подією, іншими фактичними даними [32, с. 411].

Працівник оперативного підрозділу також відіграє важливу роль під час огляду місця події (крадіжки з АТЗ), оскільки він за дорученням слідчого здійснює: 1) поквартирний чи подвірний обхід з метою відшукування свідків вчиненого кримінального правопорушення; 2) збирання відомостей, що можуть бути використані як докази; 3) виявлення камер відеоспостережень на дорогах, підприємствах тощо; 4) може встановити час, місце і обставини вчинення крадіжки, кількість причетних до її вчинення осіб, їх прикмети, спосіб пересування, напрямок, в якому вони зникли, індивідуальні ознаки викрадених речей та інші відомості, необхідні для встановлення осіб, які вчинили кримінальне правопорушення; 6) здійснює розшук підозрюваного та виконує низку інших доручень слідчого, які впливають на швидке та ефективно встановлення всіх обставин кримінального правопорушення [107, с. 304-305].

Важливим учасником СОГ, яка виїздить на місце крадіжки з АТЗ є спеціаліст. Можливо це не толерантно звучить, але саме останній здійснює безпосередній збір криміналістично значущої інформації, яка у подальшому буде формувати доказову базу кримінального провадження.

Достатньо ґрунтовним в частині ефективного проведення ОМП є Інструкція про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події, затверджена Наказом МВС України № 1339 від 03.11.2015 р. Ця Інструкція спрямована на організацію порядку належного техніко-криміналістичного забезпечення огляду місця події органами досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів, та визначає порядок їх залучення на стадії досудового розслідування, наділяє обов'язками та повноваженнями під час проведення огляду місця події.

Діяльність особи, яка володіє спеціальними знаннями (спеціаліста) під час огляду місця крадіжки з АТЗ спрямована на виявлення, фіксацію та вилучення слідів, знарядь злочину.

Відповідно до ч. 1 ст. 71 КПК України, спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, що володіє спеціальними знаннями й навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування й судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок [101, с. 52]. Такого роду консультації надаються не в процесуальній формі, та процесуально ніяк не оформлюються і ніяких процесуальних прав та обов'язків не породжують [108, с. 102].

Інспектори-криміналісти, які залучені до участі у проведенні ОМП, повинні мати при собі комплект необхідних технічних засобів, призначених для фіксації обстановки на місці події, виявлення, фіксації, вилучення та упакування слідової та іншої криміналістично значущої інформації [109].

Важливою для практики розслідування крадіжок з АТЗ є ч. 7 ст. 237 КПК України, у якій зазначено, що при огляді слідчий, прокурор або за їх дорученням залучений спеціаліст має право проводити вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складати плани і схеми, виготовляти графічні зображення оглянутого місця чи окремих речей, виготовляти відбитки та зліпки, оглядати і вилучати речі і документи, які мають значення для кримінального провадження [101, с. 160]. А це є засоби збору і фіксації доказової інформації.

Під час розслідування крадіжок з АТЗ роль інспектора-криміналісти дуже важлива, оскільки він володіє спеціальними знаннями окремої галузі та може зорієнтувати слідчого щодо способу вчинення, особи злочинця, напрямку її переховування та інших обставин події крадіжки.

Так, інспектор-криміналіст під час огляду місця крадіжки з АТЗ:

- 1) консультує слідчого з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок;
- 2) із використанням відповідних технічних засобів здійснює фіксацію обстановки на місці події;
- 3) виявляє, фіксує, вилучає та упаковує слідову та іншу криміналістично значущу інформацію;
- 4) оглядає і вилучає речі та документи, які мають значення для кримінального провадження;
- 5)

складає плани і схеми, виготовляє графічні зображення оглянутого місця крадіжки; 6) звертає увагу слідчого на фактичні дані, що мають значення для розслідування обставин кримінального правопорушення; 7) допомагає правильно описати виявлену слідову інформацію в протоколі (вид та кількість виявлених слідів, їх місце виявлення, спосіб виявлення тощо) тощо.

Сліди рук мають відшукувати залежно від дій злочинця, а саме: на замках, вікнах, дверях та інших предметах, яких він міг торкатися; Сліди знарядь злому можуть знаходитися на замках, петлях дверей, на інших частинах вікон і дверей, а також навколо них [110, с. 100].

Слід також зазначити, що під час огляду АТЗ та прилеглої до нього території спеціаліст у разі виявлення об'єктів, що мають значення для розслідування повідомляє про це слідчого, потім фотографує виявлене та вилучає. При зібранні слідів спеціаліст має застосовувати насамперед неруйнуючі методи їх виявлення, а в разі недосягнення позитивного результату може використати руйнуючі методи виявлення слідової інформації, однак запитати про це слідчого. Іноді виявлення слідів неможливе на місці крадіжки з АТЗ, у такому разі слід вилучити слід разом з об'єктом носієм для лабораторного дослідження. Усі такі та інші дії на місці події узгоджуються зі слідчим і він приймає остаточне рішення.

Що ж стосується тактики проведення огляду місця крадіжки з автотransпортних засобів, то слід зазначити про його особливості. Враховуючи загальні правила проведення огляду місця події, які характерні для всіх оглядів при розслідуванні будь-яких злочинів, хотілося б зупинитися лише на тих особливостях, що стосуються огляду місця крадіжки з АТЗ.

Так, слід звернути увагу на розроблених у криміналістичній літературі [102, с. 230-237] тактичних прийомів огляду місця події, однак не на усіх них, а лише тих, що стосуються огляду місця крадіжки з АТЗ. Так, важливими тактичними прийомами при огляді місця крадіжки з АТЗ є:

1) зіставлення первинних даних і обстановки місця події. Така діяльність полягає у порівнянні отриманої інформації про крадіжку з АТЗ від заявника

(водія, власника АТЗ тощо) із тією обстановкою, що склалася на момент приїзду СОГ на місце крадіжки. Насамперед, це встановлення чи дійсно відбулася крадіжка з АТЗ, а не її інсценування чи вчинення іншого злочину?;

2) аналіз окремих слідів на місці події. Такий тактичний прийом буде ефективним, оскільки під час вчинення крадіжки з АТЗ на місці події залишається дзеркальне відображення підошвеної частини взуття особи злочинця, долонної поверхні рук, робочої частини знаряддя зламу, дна від каністри та інших ємностей, а також відокремлені частини особи злочинця, його одягу, знаряддя, викрадених предметів тощо. Аналіз усієї цієї та багато іншої інформації уможливить висунути версії щодо механізму злочину, виду злочину та його учасників. Однак слід пам'ятати про сторонні сліди та предмети, які не стосуються крадіжки або можуть не стосуватися крадіжки (наприклад, виявлений біля АТЗ слід взуття належить водієві АТЗ, або ж сліди пальців рук, виявлені в салоні АТЗ також належить водієві);

3) моделювання крадіжки з АТЗ, яка відбулася. Такий тактичний прийом дозволяє виявити невідповідності між встановленими фактичними даними та виявленою слідовою інформацією на місці крадіжки. Звичайно тут говориться про уявну модель крадіжки, яку створює слідчий віртуально у своїй голові чи на папері у вигляді схем, малюнків, фотографій тощо;

4) залучення до участі в огляді особи заявника: водія АТЗ, власника АТЗ, іншої особи (сторожа стоянки, пересічного громадянина, який побачив розбите скла в АТЗ чи інші ознаки злочину). Участь таких осіб у огляді уможливлює визначитися із межами такої слідчої (розшукової) дії, встановити додаткові місця залишення (знищення) злочинцем слідів, а також проаналізувати поведінку такої особи з метою викриття інсценування.

Як бачимо усі тактичні прийоми, що використовуються під час огляду місця крадіжки з АТЗ мають єдину мету – виявити якомога більше слідів злочину, встановити обставини події злочину та викрити винних. Так, зіставлення первинної інформації, що надійшла від заявника з обстановкою на місці події та виявленими слідами уможливлює відтворити саму подію

злочину (змоделювати дії злочинця до вчинення злочину, під час та після його вчинення), викрити інсценування тощо. Виявлення та аналіз встановлених фактів, вилученої слідової інформації має у кінцевому результаті сформулювати логічну послідовність злочинних дій, які призвели до виявлених наслідків. Мається на увазі взаємозалежність між особою злочинця, слідовою картиною, способом вчинення, обстановкою, знаряддям тощо.

Загальновідомо, що ОМП має три етапи його проведення, зокрема це: підготовчий (до виїзду на МП та після прибуття), робочий та заключний. Вимоги до них стандартні, однак кожен злочин має свої особливості, так і огляд місця крадіжки з АТЗ, тому ми зупинимося лише на його особливостях. Так, уже на підготовчому етапі до ОМП слід сформулювати склад СОГ, наприклад, передбачити можливість переслідування та затримання злочинців за гарячими слідами, тому слід до її складу слід додати кінолога зі службовою собакою. Також можливо доцільним буде запросити дільничного офіцера поліції для отримання роз'яснень щодо криміногенної обстановки у нього на дільниці, можливо йде серія таких крадіжок, можливо він може зорієнтувати слідчого щодо можливої особи злочинця, або місця його перебування тощо.

Прибувши на місце крадіжки з АТЗ з'ясовуються обставини вчинення кримінального правопорушення, встановлюють свідків, прикмети осіб, які вчинили кримінальне правопорушення та ймовірні шляхи їх відходу. У разі необхідності вживають заходів для переслідування транспортних засобів, що використовувалися при вчиненні правопорушення. Беруть участь у розшуку та затриманні осіб, які підозрюються в учиненні цих кримінальних правопорушень.

Слідчий, як керівник СОГ має визначити межі огляду такого кримінального правопорушення. Як правило це місце стоянки автотранспортного засобу та прилегла до нього територія в радіусі десь до 3 метрів квадратних. Нагальним є також обрання методу огляду (це може бути

ексцентричний метод – від центру до периферії, та концентричний – від периферії до центру), визначення його послідовності, забезпечення орієнтуючої, оглядової, вузлової та детальної фотозйомки тощо [102, с. 221]. Доречним мабуть буде під час огляду місця крадіжки з АТЗ обрати ексцентричний метод, оскільки у більшості випадків центр є чітко визначеним – автотранспортний засіб.

Потім слідчий разом з іншими учасниками огляду з'ясовує, які об'єкти знаходяться на місці події, досліджує весь комплекс питань, що відносяться до його обстановки, визначає взаємне розташування і взаємозв'язок елементів цієї обстановки, вивчає їх зовнішній вигляд, стан і з максимально необхідними і можливими в даних умовах подробицями фіксує все виявлене за допомогою фотозйомки, складання схем, планів і креслень, а також необхідних заміток для майбутнього протоколу огляду [32, с. 422].

Поряд з цим, на нашу думку, слід зосередити увагу на конкретних завданнях, які стоять перед слідчим, і які за результатами проведення огляду місця події він має вирішити. Зокрема слід з'ясувати наступне:

1) чи мала місце у даному випадку саме крадіжка з автотранспортного засобу (тут слідчий має оцінити вихідну інформацію і співставити її зі слідами злочину і встановити чи було тут таємне викрадення майна з АТЗ чи інший вид злочину);

2) предмет посягання;

3) де місце події, а де місце злочину, а можливо вони збігаються (аналіз вироків суду уможливив виявити випадок коли злочинець спочатку викрав АТЗ, покатався на ньому, а потім викрав з нього матеріальні цінності);

4) за яких обставин було вчинено крадіжку з АТЗ;

5) час вчинення крадіжки з АТЗ (однак, не завжди вдається встановити точний час крадіжки, у більшості випадків на місці події встановлюється проміжок часу у який могла статися крадіжка, наприклад, з якого по який час АТЗ перебував без нагляду у місці де сталася подія);

6) тривалість у часі безпосереднього вчинення крадіжки (такі дані можливо отримати після збору слідової інформації як зовні АТЗ, так і в середині, наприклад, відкриття дверного замка зайняло 5 хвилин, відключення сигналізації – 10 хв., вилучення викраденого майна – 5 хв.), або ж якщо водій залишив АТЗ на 15 хвилин і повернувшись бачив як двоє підозрілих побігли у певному напрямку тощо;

7) спосіб вчинення (мається на увазі встановити способи проникнення до АТЗ);

8) слідову картину, знаряддя вчинення крадіжки;

9) чи була попередня підготовка до крадіжки (наприклад, якщо особа злочинця відключила певний вид сигналізації за короткий проміжок часу та завдяки певним технічним засобам; якщо дужка навісного замка на бензобаку АТЗ була перекушена спеціальними технічними засобами; якщо викрали 200 літрів паливно-мастильних матеріалів тощо);

10) наявність слідів приховування крадіжки з АТЗ (наприклад, робота особи злочинця у рукавичках, одягання на обличчя глибокого капюшона, зміна елементів зовнішності тощо; таку інформацію можна отримати шляхом перегляду камер відео спостереження, якщо такі виявляться, у результаті огляду салону АТЗ на наявність чи відсутність слідів пальців рук тощо);

11) кількість злочинців (наприклад, за значною вагою та великогабаритними розмірами викраденого з АТЗ можна припустити, що злочинців було декілька, такої ж думки можна припуститися, якщо виявлено декілька різних протекторів підшви взуття біля АТЗ, недопалки тощо);

12) наявність організованого характеру (наприклад, коли є особа, що відшукувала АТЗ, особа, яка проникала до АТЗ з метою вчинення крадіжки, особа, яка стояла на шухері та сприяла швидкому зникненню з місця події разом з викраденим тощо);

13) мету, мотив особи злочинця (у більшості випадків, це звичайно корисливий);

14) шляхи відходу від місця крадіжки (наприклад, наявність транспортних засобів чи злочинців чи таксі; напрямок відображених слідів, за якими можна організувати переслідування тощо);

15) можливих свідків крадіжки (наприклад, чи міг хтось спостерігати з вікна житлового будинку, в дворі якого знаходився АТЗ; де знаходився охоронець стоянки АТЗ у момент вчинення злочину тощо);

16) які причини вчинення крадіжки з АТЗ (наприклад, залишення незамкненого АТЗ коли водій міняв пробите колесо, залишення щілини у вікні АТЗ, розповідь водія напередодні незнайомцям про заправку повного баку вантажного ТЗ паливно-мастильними матеріалами, не заміна зламаного дверного замка водієм тощо);

17) та інші обставини вчинення крадіжки з АТЗ (наприклад, які є не зовсім типовими для такого виду злочинів, коли злочинець шляхом зламу замка гаражного приміщення викрав майно з автотransпортного засобу, який у ньому знаходився).

Звичайно наданий перелік обставин, що підлягають встановленню під час огляду місця крадіжок з АТЗ не є вичерпними, оскільки варіативність дій злочинців іноді просто вражає, і кожен випадок крадіжки може значно відрізнятися один від одного. Слід лише зазначити, що під час огляду місця крадіжки з АТЗ треба збирати всю інформацію, і навіть ту, яка на перший погляд здається незначною.

Погоджуємося із думкою Панова М.І., Шепітька В.Ю. та Коноваловою В.О., що важливим є встановлення інформації щодо предмета посягання при вчиненні крадіжок, а саме: 1) яке конкретно майно стало предметом злочинного посягання, його кількість, вартість, індивідуальні ознаки; 2) кому належить майно, яке його призначення, у якому стані воно перебувало у момент вчинення крадіжки; 3) чим підтверджується, що саме це майно за певних умов і стану знаходилося в конкретний час і в конкретному місці, а потім стало об'єктом злочинного посягання; 4) яких матеріальних збитків зазнав власник майна у зв'язку з його крадіжкою; 5) хто входить у коло осіб,

які мають якусь інформацію про предмет крадіжки (про рух, стан, місцезнаходження майна, заходи щодо забезпечення його зберігання) і як характеризується кожна з цих осіб; 6) у яких документах та інших джерелах міститься інформація про предмет крадіжки, хто мав доступ до цієї інформації [81, с. 386].

Окремо слід зупинитися на інсценуванні такого виду злочину. Бувають випадки, коли сам власник АТЗ чи водій з метою приховання іншого злочину (привласнення чужого майна), власного збагачення (з корисливих мотивів) інсценує крадіжку з АТЗ. У викритті такої діяльності важливе значення має тактично грамотно проведений огляд місця події з метою виявлення не характерних для такої діяльності слідів, або ж наявності зайвих слідів чи відсутності слідів там, де б вони мали б залишитися. Наприклад, наявність слідів лещат на замку, дужку якого перепилено за заявою потерпілого під час проникнення у АТЗ, також є негативною обставиною – наявність слідів, яких за природним розвитком події не має бути [102, с. 227]. Виявлення порушення логіки розвитку подій (обставин) крадіжки з АТЗ уже на початковому етапі розслідування уможливорює розкрити неправду та встановити особу злочинця.

Робочий етап огляду поділяється на статичну стадію та динамічну. Однак у нашому конкретному випадку ОМ крадіжки з АТЗ ми пропонуємо поділити на певні зони (за місцем проведення), а саме: 1) статична, потім динамічна стадії огляду місця навколо АТЗ та самого АТЗ ззовні; 2) статична, потім динамічна стадія огляду в середині АТЗ (за умови, якщо крадіжку було вчинено з салону АТЗ).

При крадіжках проводиться загальний огляд (статична стадія): 1) приміщення АТЗ (дверей, скла, багажника, капота, бензобака); 2) сигналізації; 3) інших об'єктів, з якими злочинець чи знаряддя могли взаємодіяти, використовувати їх у процесі проникнення до АТЗ, пошуку предмета викрадення, заволодіння ним, винесення, подолання різних перешкод на шляху пересування (наприклад, кинуті знаряддя злому, речі, що

випали з кишені); 4) ділянки поза АТЗ; 5) ділянки місцевості та доріг, по яким злочинець прибув на місце злочину та вибуття звідти [111, с. 125].

Звичайно, статична стадія передбачає фіксацію місця крадіжки без порушення обстановки, тобто дозволяється фотографувати методами судової фотографії (оглядова, орієнтуюча, вузлова та детальна) та фіксувати усе у протоколі ОМП. І не забувати за те, що першим на місце події ступає інспектор-криміналісти для забезпечення виявлення та збереження слідової інформації. Опис у протоколі огляду та методи фотозйомки мають співпадати. Можна сказати, що спочатку описується місце виявлення АТЗ із прив'язкою його до двох нерухомих об'єктів (паралельно інспектор-криміналісти здійснює фотофіксацію оглядовим методом), потім зазначаються відомості про АТЗ, його марку, модель, колір, реєстраційний номер тощо (здійснюється орієнтуюча зйомка), після чого слідчий з інспектором-криміналістом обдивляються прилеглу до АТЗ територію для виявлення слідів чи знарядь злочину (за їх наявності здійснюється опис у протоколі огляду та виконується вузлова зйомка). Коли усе зафіксовано у непорушному вигляді переходять до динамічної стадії огляду – де дозволяється усе чіпати, перевертати, переміщувати, відкривати та проводити інші дії, спрямовані на виявлення слідів злочину та його учасників.

Однак, вважаємо за необхідне додати, що у разі виявлення слідів (речовин, предметів, слідів-відображень) спочатку фіксується вузлова фотозйомка (із прив'язкою до АТЗ щоб було видно місце їх взаємо розташування), а потім детальна (із використанням масштабної лінійки у виявленому вигляді, та з різних боків).

Динамічна стадії огляду місця навколо АТЗ полягає у вивченні виявленого (слідів, предметів) на прилеглий до АТЗ території. Це можуть бути сліди взуття (як злочинців, так і водія АТЗ або ж взагалі інших осіб, які не мають відношення до крадіжки), недопалки, відокремлені частини одягу злочинців, загублені предмети тощо. Після фіксації їх місця виявлення та

загального вигляду, сліди-предмети можна оглянути для можливого вилучення з них слідів та обрання правильного виду упаковки; сліди-відображення після фіксації вилучають на носій. Наприклад, об'ємний слід взуття фотографують, описують у протоколі огляду та виготовляють з нього гіпсовий зліпок; виявлена відмичка описується, фотографується та оглядається на наявність на ній слідів пальців рук тощо; сліди розпилу (дужки замка на бензобаку) також фотографують і описують місце виявлення, їх кількість, колір, розмір, а потім упаковують у паперовий цупкий конверт чи коробку.

Огляд самого АТЗ ззовні має на меті виявлення характерних для такого виду крадіжки пошкоджень. Вивчаючи місце проникнення до АТЗ, потрібно встановити: 1) вид та стан перешкоди, яку було подолано для проникнення до АТЗ; 2) вид, форму, розміри та інші особливості слідів злому; 3) яке конкретно знаряддя було використане для подолання перешкоди (підібраний чи штатний ключ, спеціалізований інструмент, домкрат, металевий стрижень, автогенний апарат, кутошліфувальна машинка тощо); 4) яким чином та які особливості знаряддя (знарядь) злому відобразились у слідах на перешкоді; 5) послідовність використання різних знарядь злому; 6) чи використовував злочинець фізичну силу для подолання перешкоди (відомості про зріст, комплекцію та фізичну силу злочинця); 7) відомості про те, що злочинець лівша; 8) відомості про кількість осіб; 9) чи підбирав злочинець шифр кодового замку, якщо АТЗ на сигналізації; 10) чи було заздалегідь відключено охоронну сигналізацію, якщо так, то в який спосіб; 11) час, необхідний для подолання перешкоди; 12) факт контактної взаємодії злочинця з перешкодою (наявність на перешкоді слідів пальців рук, ніг, взуття злочинця, слідів біологічного походження, мікрооб'єктів – мікрОВОЛОКОН, мікрочасток металів та сплавів, лакофарбового покриття, пластмас, полімерів тощо; 13) які мікрооб'єкти могли залишитися та тілі, одязі злочинця чи знаряддях та предметах, що ним використовувалися [111, с. 127].

Динамічна стадія огляду в середині АТЗ (за умови, якщо крадіжку було вчинено з салону АТЗ) охоплює і статичну стадію. Це пов'язано з тим, що салон АТЗ спочатку візуально оглядається з метою виявлення явних ознак пошкоджень його деталей чи видимих слідів. Салон АТЗ також фотографується оглядовою зйомкою, у разі виявлення слідів – ще й вузловою та детальною. На цій стадії застосовуються всі допустимі заходи до пошуку та виявлення у салоні АТЗ і на окремих об'єктах слідів кримінального правопорушення і підозрюваної особи, для цього виявлені об'єкти ретельно і детально оглядаються у динаміці. Якщо ж виявляються об'єкти зі слідами на них, то їх упаковують із забезпеченням збереження таких слідів під час їх транспортування, однак, з тих об'єктів зі слідами, які самі не можуть бути вилучені, знімаються копії слідів (наприклад, слід віджиму на капоті АТЗ копіюється завдяки силіконовій пасті, а не вилучається весь капот).

Отже, огляд місця крадіжки автотранспортних засобів є найважливішою слідчою (розшуковою) дією, ефективність якої безпосередньо залежить від належної організації діяльності слідчо-оперативної групи щодо виявлення, фіксації, кваліфікованого вилучення та упакування слідів кримінального правопорушення та речових доказів, встановлення свідків та потерпілих, а також з'ясування обставин кримінального правопорушення, що мають значення для всебічного, повного і неупередженого їх дослідження та встановлення осіб, причетних до його вчинення. Така діяльність має відбуватися у злагодженій взаємодії слідчого з працівником оперативного підрозділу, спеціалістом, дільничним, кінологом зі службовою собакою та іншими учасниками такої слідчої (розшукової) дії.

2.4. Допит власників автотранспортних засобів

Відповідно до ч. 1 ст. 55 КПК України потерпілим у кримінальному провадженні може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням

завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди с. 39 Кодексу.

Як влучно зазначав М.І. Порубов, що для визнання особи потерпілою потрібно встановити причинний зв'язок між злочином і заподіяною йому шкодою. Потерпілими визнаються і ті особи, законні права та інтереси яких були об'єктом злочинних зазіхань, хоча злочин не був доведений до кінця з не залежних від злочинця обставин [112, с. 60-63].

Права і обов'язки потерпілого виникають в особи з моменту подання заяви про вчинення щодо неї крадіжки з АТЗ або заяви про залучення її до провадження як потерпілого. Після чого потерпілому вручається пам'ятка про процесуальні права та обов'язки особою. Потерпілим є також особа, яка не є заявником, але якій кримінальним правопорушенням завдана шкода і у зв'язку з цим вона після початку кримінального провадження подала заяву про залучення її до провадження як потерпілого. Наприклад, якщо водій певного підприємства перевозив вантаж, який було викрадено під час стоянки транспортного засобу, то потерпілим тут може бути юридична особа, чий вантаж перевозився. Поряд з цим, потерпілим не може бути особа, якій моральна шкода завдана як представнику юридичної особи чи певної частини суспільства [101, с. 39].

На думку В.Е. Коновалової допит потерпілого є одним з невідкладних слідчих (розшукових) дій. Віднесення допиту потерпілого до числа невідкладних дій пояснюється можливістю використання його результатів для розшуку злочинця по гарячих слідах, а також для проведення таких слідчих (розшукових) дій, як обшук та пред'явлення для впізнання [113, с. 87].

Допит потерпілого має бути спрямований на встановлення предмета крадіжки, визначення розміру збитку, а також виявлення осіб з числа знайомих і родичів (за описаними свідками прикметами зовнішності), можливо причетних до розслідуваної події [32, с. 615]. Важливим є з'ясування у потерпілого часового проміжку коли АТЗ залишився без

догляду, способу закриття АТЗ, наявності (відсутності) сигналізації та низки інших важливих для розслідування обставин.

Для прикладу, допитаний в ході судового розгляду потерпілий ОСОБА_10 надав показання про те, що він являється користувачем автомобіля ВАЗ-2104, реєстраційний номер НОМЕР_4, який він залишає на території подвір'я будинку № 8а по вул. Шевченка в м. Новомосковську. 31.10.2015 року він виявив пошкодження замку на водійський дверях автомобіля, з автомобіля було викрадено акумулятор марки «Force 60» та документи на автомобіль, які він після крадіжки вже відновив [43].

Проаналізувавши особливості допиту потерпілого, запропоновані Порубовим М.І. [112, с. 111-112] ми сформулювали особливості допиту власників АТЗ (потерпілого) з яких вчинено крадіжку, а саме:

1) оскільки крадіжка з АТЗ є таємне викрадення чужого майна, то потерпілий не може бачити злочинця, однак саме він може вказати на осіб, які на його думку можуть бути злочинцями. Наприклад, якщо водій підвозив конкретну особу, а після того як остання вийшла, він помітив крадіжку; водій АТЗ бачив як троє молодиків ходили навколо стоянки певний час і зможе вказати на їх ознаки зовнішності та інші дані; якщо крадіжку вантажу вчинено під час руху АТЗ може водій у дзеркало заднього вигляду бачив підозрілий на його погляд автомобіль тощо. Незважаючи на те, що потерпілий і не бачив злочинця, він може надати слідчому певну орієнтовну інформацію як щодо можливих осіб, які могли її вчинити, так і щодо інших обставин при яких злочинці змогли вчинити такий злочин (час залишення АТЗ, наявність сигналізації, стан замків в АТЗ тощо). Така та інша інформація звичайно надасть змогу слідчому висунути версії, змодельовати злочинну подію в цілому, виявити певні сліди та спланувати розслідування у правильному напрямку;

2) у більшості випадків, коли мова не іде про інсценування крадіжки з АТЗ, потерпілий є зацікавленою особою в результатах провадження, а тому

його показання мають бути спрямованими на встановлення якомога більше обставин;

3) потерпілий може сам висунути версії події, що сталася, може змодельовати злочин, вказати на можливих злочинців тощо. Однак, такі показання підлягають обов'язковій перевірці.

Загально відомо, що проведення будь-якої слідчої (розшукової) дії вимагає чіткого алгоритму дій задля ефективності її проведення, економії часу, сил та засобів. Тут особливого значення набуває підготовка до будь-якої слідчої (розшукової) дії взагалі та допиту зокрема.

Підготовка слідчого до допиту складається з низки попередніх заходів, які полягають в глибокому та усесторонньому вивченні матеріалів кримінального провадження, ознайомлені зі спеціальними питаннями, з деякими даними про особу допитуваного, а також в складанні плану допиту. Підготовка до допиту вимагає від слідчого високого рівня знань, зокрема, в галузі криміналістики, кримінального процесу, судової психології [113, с. 39; 114, с. 423]. Слід чітко уявити, що ефективність допиту залежатиме від чіткого його планування, зокрема коли: поставлена мета допиту, визначені його окремі задачі, врахована наявна доказова інформація, визначена потреба в додаткових засобах отримання доказів, створені відповідні умови для проведення слідчої (розшукової) дії, вирішені питання про місце і час його проведення [113, с. 41; 115, с. 25-26].

Особливим і вагомим для правильного результату є планування допиту, оскільки наявність плану дозволяє слідчому з самого початку правильно і повно визначити коло питань допитуваному. При складанні плану допиту слід виходити з обставин, що підлягають перевірці відповідно до плану всього розслідування. План допиту має включати в себе питання за всіма версіями розслідування, висунутим слідчим. Якщо допити проводитимуться в межах однієї версії, то залишаться невстановленими обставини, які можуть мати істотне значення для роботи слідчого за іншими версіями. Подібна практика неприпустима, оскільки виникає необхідність повторного допиту.

Уміло розроблений план допиту сприяє вичерпній перевірці всіх версій слідчого [113, с. 51; 116, с. 95-96]. Однак, у більшості крадіжок з АТЗ необхідність у допиті потерпілого виникає одразу на місці події, оскільки він є єдиним джерелом (за винятків виявлення свідків) інформації про крадіжку, і будь-яка інформація може слугувати побудові версій і плануванню розслідування. Тому говорити про письмовий план неможливо і часу на роздуми щодо правильної послідовності чи повноти питань у слідчого замало і він діє за стандартною схемою, орієнтується на місці. Коли ж мова йде про додатковий чи повторний допит, то у такому разі у слідчого є можливість підготуватися належним чином до його проведення.

У розслідуванні крадіжок з АТЗ потерпілим можуть бути такі категорії осіб: 1) власники автотранспортних засобів; 2) особи, у тимчасовому користуванні яких перебував АТЗ на момент вчинення крадіжки з АТЗ; 3) інші особи, майно яких перебувало в АТЗ на момент вчинення крадіжки (наприклад, коли перевозять вантаж підприємства).

У розслідуванні розглядуваної категорії злочинів, завдяки допиту потерпілих, важливу роль відіграє віктимність цієї особи. Мається на увазі його дії чи навпаки бездіяльність, що могла спровокувати крадіжку з АТЗ. Тому під час підготовки до допиту потерпілих слід сформулювати такі питання, які зможуть викрити дії чи бездіяльність потерпілого внаслідок чого і могла статися крадіжка з АТЗ. Наприклад, знаючи, що замок у багажнику АТЗ зламався, водій все одно поклав туди певні речі і залишив АТЗ на ніч у дворі; міняючи пробите колесо, водій АТЗ відкрив навістіж усі передні двері автомобіля і пішов копирсатися в багажнику тощо.

Звичайно, на результати допиту впливає і стан потерпілого від крадіжки з АТЗ. У будь-якому випадку, це стрес, однак коли предметом посягання стали матеріальні цінності у великих розмірах, або ж це був перевізник вантажного транспортного засобу у якого під час зупинки відкрили замок і викрали весь вантаж, то мабуть у перші години у такого водія може бути шоківий стан. Тому слідчому слід оцінити стан потерпілого

і тоді спланувати і підібрати відповідні питання. У різному стані потерпілий може надати дещо різні показання під час допиту, дещо перебільшити чи перекрутити. Однак не слід забувати, що допитувати треба одразу, оскільки людина здатна забувати певні обставини. Особливо це стосується випадків, коли водій АТЗ бачив і спілкувався зі злочинцем.

Як зазначав у своїй монографії В.К. Весельський, вибір тактики допиту залежить від таких факторів: а) ситуації допиту: первинний, повторний, наявності психологічно-го контакту тощо; б) процесуального становища допитуваного і рівня його зацікавленості в результатах розслідування; в) особливостей допитуваної особи (вік, характер, рівень правової поінформованості, наявність злочинного досвіду тощо); г) характеру інформації доказів, які є у слідчого тощо [117, с. 66]. Звичайно, на початковому етапі розслідування крадіжок з АТЗ мова йде про первинний допит потерпілого, коли доказова інформація ще не зібрана. І такий вид допиту полягає у процесуальній фіксації події, що сталася зі слів такої особи. Однак, на наступному етапі розслідування може виникнути необхідність у повторному допиті потерпілого (наприклад, якщо з'явилися відомості, що потерпілий діяв у змові з підозрюваним, або ж взагалі інсценував крадіжку з АТЗ), і тоді слідчому ретельно готуватися до нього або отримати бажаний результат.

Як влучно зазначав Г.Г. Доспулов, що характер взаємодії в ході допиту пов'язаний з поведінкою допитуваного. Потерпілий не залишається байдужими до змісту того, що він повідомляє, прагне зрозуміти значення інформації, яку належить йому надати, в силу чого може повністю або частково викласти відомі йому відомості, а може і свідомо приховати їх. При цьому особа, як правило, бажає зберегти, відстояти заздалегідь обрану ним позицію. Результат допиту часом залежить не в меншій мірі від допитуваного, ніж від того, хто проводить допит. Щоб забезпечити ефективність допиту, слідчий повинен будувати свій підхід до допитуваного, свій керуючий вплив відповідно з тим, як поводить себе особа, викликана на

допит [118, с. 4]. Звичайно, якщо потерпілий від крадіжки в з АТЗ не зацікавлений у події, що сталася, то він буде всіляко намагатися розповісти слідчому все, що знає, буде висувати різноманітні версії щодо осіб, які могли її вчинити тощо.

Допит сумлінних потерпілих, як правило, не призводить до конфліктів. Збіг чи несуперечливість цілей як би самі собою зближують слідчого і сумлінного потерпілого, створюють між ними ті відносини, які максимально сприяють успіху допиту. Така узгодженість у взаєминах слідчого з потерпілим, на думку Г.Г. Доспулова, є основою тих процесуальних відносин, які серед криміналістів отримали назву психологічного контакту. На думку В.К. Весельського, психологічний контакт між слідчим і потерпілим має місце лише тоді, коли їх мета і завдання збігаються або хоча б не суперечать один одному [117, с. 5]. У іншому випадку, коли під час допиту потерпілий ухиляється від виконання свого громадянського обов'язку через небажання витратити час або в силу байдужості до розслідуваної події, то слід переконати в хибності його поведінки, роз'яснити важливість для провадження відомостей, про які він мовчить [118, с. 5].

Коло тих обставин, які слідчий має намір з'ясувати шляхом допиту, називається предметом допиту [102, с. 254; 119, с. 246, 317; 120, с. 24-29]. Так, на початковому етапі розслідування таких злочинів виникає необхідність у встановленні певних обставин у потерпілого, зокрема таких:

- предмет посягання;
- ймовірних осіб злочинця;
- обставини, при яких було залишено АТЗ у місці крадіжки;
- часовий проміжок, на який було залишено АТЗ і за який було вчинено крадіжку (час вчинення та виявлення крадіжки з АТЗ);
- чи не перебуває водій АТЗ у змові зі злочинцями;
- зацікавленість потерпілого у злочині;

- обставини, при яких відбулося спілкування з майбутнім злочинцем (за умови, якщо потерпілий знайомий або тільки познайомився зі злочинцем);

- відношення потерпілого до злочинця;
- вид предмета посягання та його індивідуальні ознаки.

Слушними є поради щодо допиту потерпілого, запропоновані такими вченими як: В.П. Бахін, В.К. Весельський та Т.С. Маліков. Вчені радять, що слідчий допитуючи потерпілого має: 1) сказати собі: «Ця особа постраждала, я повинен допомогти їй»; 2) запропонувати відверто поділитися своїми думками. Ні у якому разі не висловлювати необґрунтованої думки; 3) розпитати потерпілого про всі деталі, переконати його у тому, що все викладене, має відношення до кримінального провадження; 4) переконатись, що він правильно зрозумів потерпілого. Якщо потерпілий був винен сам, ніколи не докоряти йому [121, с. 4].

Важливого значення під час допиту для встановлення зазначених вище обставин набувають питання допитуваному. Саме на підготовчому етапі до допиту слід сформулювати низку різних питань (уточнюючі, доповнюючі, контролюючі, викриваючі тощо), які у процесі його проведення зможуть вивести підозрюваного на «чисту воду».

За своєю спрямованістю питання поділяються на основні (спрямовані на з'ясування головних відомостей у провадженні) та доповнюючі (спрямовані на з'ясування фактів, пропущених допитуваним у вільній розповіді). Відповідно до цільового призначення запитання можуть бути: уточнюючими – спрямовані на найповніше і найточніше з'ясування питань, що мають значення для провадження (наприклад: «Коли ви змінювали колесо ви помітили двох молодиків, у якому одязі вони були одягнені? Чи ви не звернули увагу на їх ознаки зовнішності?»); нагадуючими – переслідують мету оживити пам'ять допитуваного, викликати ті чи інші асоціації (наприклад: «У який час доби ви помітили крадіжку? Було уже темно?» тощо); контрольними – спрямовані на перевірку даних, що були повідомлені

допитуваним, з'ясування джерел одержання фактів (наприклад: «На підставі чого Ви стверджуєте, що крадіжку було вчинено о 16-ій годині?») [102, с. 264; 122, с. 291].

Як зазначає В.Е. Коновалова, навідні питання заборонені кримінальним процесуальним законодавством як такі, що суперечать вимогам об'єктивності кримінального процесу. Логічна та психологічна неспроможність навідних запитань полягає в тому, що вони містять в собі готову відповідь на поставлене питання або підказують його допитуваному [113, с. 14].

Як зазначає В.П. Бахін цитуючи В.Г. Лукашевича, що при підготовці та проведенні допиту необхідно враховувати, що всі його складові є елементами інформаційного процесу. Наприклад, питання, допитуваного, це не лише запит на дані, що цікавлять слідчого, але і одночасно видача йому певної інформації. Слідчий запитав про конкретний факт, особу, предмет: «Значить, - міркує допитуваний, - він про це вже знає. Що саме знає? Від кого?». Постановка питання – це не лише інформація про те, що цікавить слідчого, але і про рівень його знань, зміст і спрямованість інтересу. Це також свідчення рівня професіоналізму слідчого, його розуміння предмета допиту і так далі. Тому задаючи питання, слід прагнути до такого його формулювання, яке не буде містити інформації, оголошення якої допитуваному є небажаним або передчасним [123, с. 4; 124, с. 56].

Пропонуємо орієнтовний перелік питань, що можуть ставитися для з'ясування обставин крадіжки з АТЗ: 1) у який проміжок часу АТЗ залишився без догляду?; 2) за яких обставин потерпілий помітив крадіжку з АТЗ; 3) який спосіб закриття АТЗ; 4) чи була сигналізація, якщо так, то чому не спрацювала?; 5) що саме було викрадено? (вид, розмір, його орієнтовна вартість або підтверджена документами вартість); 6) чи підозрює потерпілий когось? (якщо це знайомий, то хто конкретно це був: його прізвище, ім'я, по батькові, рік народження, адреса проживання, місце роботи тощо); 7) хто міг знати про майно, що було залишене у АТЗ чи повний бак бензину тощо?; 8)

чи запам'ятав потерпілий ознаки зовнішності злочинця, якщо на передодні крадіжки мав з ним контакт?

Щодо встановлення інформації про предмет посягання, під час допиту потерпілого важливо задати такі питання: 1) яке конкретно майно викрали з АТЗ, його кількість, у що воно було упаковане, його вартість, індивідуальні ознаки, за якими його у подальшому можна буде упізнати; 2) кому належить викрадене з АТЗ майно, яке його призначення, у якому стані воно перебувало у момент вчинення крадіжки; 3) яким документом, чи показаннями можна підтвердити присутність викраденого майна у АТЗ на момент вчинення крадіжки; 4) яких матеріальних збитків зазнав власник майна у зв'язку з його крадіжкою; 5) хто міг знати про те, що викрадене майно знаходиться у АТЗ; 6) якщо це вантаж, то у яких документах та інших джерелах міститься інформація про предмет крадіжки, хто мав доступ до цієї інформації [81, с. 386].

Якщо допит стосується інших осіб, майно яких перебувало в АТЗ на момент вчинення крадіжки (наприклад, коли перевозять вантаж підприємства), то крім загальних питань, зазначених вище, слід з'ясувати такі основні обставини: 1) права на викрадене майно; 2) цінність викраденого майна?; 3) документи на право перевезення такого майна; 4) строки перевезення майна; 5) відповідальну особу за перевезення майна; 6) осіб, які знали про перевезення саме такого майна у день крадіжки; 7) особа, відповідальна за завантаження та розвантаження майна (можливо крадіжка сталася ще під час завантаження чи розвантаження) тощо.

Для перевірки версії про інсценування крадіжки з АТЗ з метою приховати інший злочин або особистої наживи, при допиті у потерпілого додатково слід з'ясувати: 1) де він знаходився і чим займався в період крадіжки; 2) як давно працює на цьому АТЗ (підприємстві); 3) чи були раніше такого роду крадіжки і які їх обставини; 4) чи підозрює кого-небудь допитуваний у вчиненні крадіжки, на якій підставі [81, с. 389-390].

Для того щоб з'ясувати у потерпілого ці та інші обставини крадіжки з АТЗ слідчому потрібно використовувати різні види інформації, а саме: 1) комунікабельно-забезпечувальну (використовують для забезпечення успішного проведення допиту та встановлення психологічного контакту з допитуваним); 2) субстанціональну (спрямовану на з'ясування основних відомостей у кримінальному провадженні, що відображається у постановці запитань, які визначаються предметом допиту); 3) спонукаючу (використовується у разі, якщо допитуваний забув важливі для кримінального провадження обставини або відмовився від їх викладу); 4) викриваючу (покликану виявити та викрити неправдиві дані в показаннях допитуваного); 5) коригуючу (дозволяє уточнити показання або виявити та усунути викривлення, які є наслідком добросовісної помилки потерпілого) [102, с. 253-254].

Вагоме значення для ефективного допиту мають правильно обрані тактичні прийоми такої слідчої (розшукової) дії. Тактичні прийоми допиту – це засновані на законі способи впливу слідчого на допитувану особу з метою отримання максимально повної інформації у провадженні з найменшою витратою часу і нервової енергії [118, с. 42; 125, с. 293]. У криміналістиці існує досить велика їх класифікація. Однак, для ефективного допиту потерпілого слід застосовувати не всі існуючі в криміналістиці тактичні прийоми, а лише ті, які співпадають із слідчою ситуацією початкового етапу розслідування крадіжок з АТЗ. Слідча ситуація – це не лише усестороння характеристика стану розслідування, а потенціал, що дозволяє визначити шляхи, засоби та прийоми розслідування [126, с. 7; 127, с. 160]. Так, слідчі ситуації початкового етапу розслідування крадіжок з АТЗ поділимо на: 1) конфліктні, коли потерпілий приховує відому йому інформацію чи її частину; 2) безконфліктні, коли потерпілий всіляко намагається сприяти розслідуванню, висуває версії щодо особи злочинця тощо.

У конфліктних ситуаціях потерпілий, як правило буде активним (у діях, у показаннях, висуненні версій тощо) незалежно від того чи спричиняє він

явно відкрити чи завуальовану протидію [128, с. 102]. Наприклад, мається на увазі тоді, коли потерпілий є співучасником крадіжки, або ж її ініціатором, чи сам вчинив аби приховати інший злочин тощо. Тому, потерпілий сам відшукуватиме сліди, висуватиме низку версій, занадто слідкуватиме за діями слідчого тощо. У такій ситуації слід під час допиту деталізувати усі показання, оскільки продумати до дрібниць увесь злочин неможливо.

Аналіз літературних джерел [102, с. 270; 112, с. 60-63; 118, с. 38-44; 125, с. 293; 129, с. 96; 130, с. 24; 131, с. 72] уможливив виділити основні тактичні прийоми, застосування яких ефективно у конфліктній слідчій ситуації, а саме:

1) якщо слідчий припускає, що потерпілий дає неправдиві показання (які не збігаються з отриманими та з'ясованими фактами), він може застосувати маскування мети допиту як в цілому (розмова на іншу тему, проведення в іншому місці тощо), так і стосовно окремих обставин крадіжки;

2) якщо потерпілий насправді є співучасником крадіжки з АТЗ, і під час допиту відхиляє свою причетність або приховує окремі її обставини, способом зміни такої позиції може виступати створення враження, що слідчий володіє певною інформацією про те, що насправді сталося;

3) переконання в необхідності надання допомоги органам розслідування;

4) використання позитивної оцінки якостей особи допитуваного;

5) якщо потерпілий плутається у показаннях, не може згадати окремі факти, то доцільно застосувати тактичний прийом актуалізація у пам'яті забутого;

6) для потерпілих з асоціативними установками характерне негативне відношення до слідчого та Нацполіції в цілому, у такому разі слідчий, має звернутися до почуттів сорому, гордості, каяття, любові, симпатії тощо та може сформувати психологічний контакт на емоційній основі (прийоми емоційно-психологічного впливу).

У безконфліктній ситуації, коли потерпілий плутається у показаннях, не пам'ятає деякі обставини, постає необхідність застосування прийомів відтворення забутого, оснований на використанні асоціативних зв'язків (наприклад, звернення до обставин, суміжним у часі і просторі з шуканим; демонстрація наборів аналогічних об'єктів, що дозволяє пригадати об'єкт, який цікавить або уточнити його характеристики; допит на місці події тощо) [131, с. 72]; постановку нагадуючих запитань; постановка запитань у хронологічній або логічній послідовності про попередні, супровідні та наступні за подією злочину обставини; показ доказів; демонстрацію іншої матеріалізованої інформації; оголошення показань інших осіб [102, с. 273].

Сукупність тактичних прийомів, у безконфліктній ситуації досить вужча ніж у конфліктній ситуації, це пов'язано з тим, що потерпілий не перешкоджає встановленню істини у кримінальному провадженні і всіляко намагається сприяти розслідуванню. Метою таких тактичних прийомів є сприяння згадати, деталізувати певні факти про крадіжку з АТЗ. До таких тактичних прийомів криміналісти відносять: прийом суміжності, схожості, наочності, контрасту тощо. Так, прийом суміжності дозволяє встановити певні дані про крадіжку в цілому чи її обставини, які потерпілий не пам'ятає, за допомогою інших даних про інші події того ж часу [132, с. 46-47]. Наприклад, коли було вчинено крадіжку з вантажу з АТЗ вдень під час його руху по маршруту і потерпілий вказує, що не пам'ятає час крадіжки, то слідчий починає запитувати у нього про події, що були в цей день починаючи від моменту коли він сів за кермо, де зупинявся, що робив, коли помітив тощо.

Прийом схожості можна застосувати тоді, якщо потерпілий не пам'ятає якісь деталі. Наприклад, ознаки зовнішності особи, які він підвозив і яка у нього вкрала барсетку коли водій зупинився попити кави. Слідчий може запропонувати потерпілому назвати відому особу можливо на яку підозрювана особа була схожа.

Прийом наочності доцільно застосовувати коли потерпілий не може точно вказати відстань з якої від бачив двох осіб чоловічої статі, які швидко

побігли у певному напрямку, коли він міняв колесо АТЗ і потім виявив відсутність з салону АТЗ барсетки чи інших цінних речей. Тоді слідчий може запитати показавши конкретну відстань від нього до певного предмета, будинку, АТЗ чи така була чи далі

Правильність названої допитуваним відстані між конкретними об'єктами обстановки місця події можна перевірити, підвівши його до вікна кабінету і запропонувавши показати будь-які два об'єкти на вулиці, що знаходяться приблизно на такій же відстані. При явній помилці допитуваного в цифровому визначенні відстані він сам здійснює коригування своїх первинних тверджень і правильна, перевірена узгоджена з допитуваним відповідь записується слідчим [132, с. 46-47].

Прийом контрасту може допомогти в пригадуванні таких обставин, з приводу яких спочатку допитуваний казав «не пам'ятаю», «забув». Наприклад, на запитання слідчого «Якого зростання була особа, які ви підвозили?», допитуваний відповів: «Не пам'ятаю». Тоді питання було доповнено контрастом: «Вона була однакового зросту з вами чи нижча, вища?». І пригадуючи деталі потерпілий відповів: «Так, він був вищий від мене, оскільки розмовляючи з ним я піднімав голову, і у нього були ще такі довгі ноги» [129, с. 78; 132, с. 46-47].

Обрання того чи іншого тактичного прийому допиту значно сприятиме зібранню та встановленню усіх деталей такого виду злочину, звичайно, залежно від слідчої ситуації відбувається їх активне застосування, і як показує практика, дає позитивний результат.

Під час робочого етапу допиту потерпілого слід надати можливість допитуваній особі розповісти усе, що йому відомо. І лише потім задавати йому різні види запитань, щоб деталізувати показання, спробувати встановити обставини вчинення крадіжки з АТЗ та виключити інсценування. Підтвердженням цього є думка В.К. Весельського, що вільна розмова є доцільною для слідства тим, що не розкриває в повній мірі інтересу слідчого, дозволяє оцінити позицію і наміри допитуваного [117, с. 72]. Якщо ж у

слідчого під час вільної розповіді виникають якісь питання, то слід краще занотувати їх і дочекатися поки допитуваний завершить свою розповідь щоб не збити ого з думок і щоб він не пропустив нічого важливого про що знає. Однак, коли потерпілий в шоці від події, що сталася і перебуває не у зовсім адекватному стані, то слід почекати певний час для стабілізації його стану. Але при розслідуванні крадіжок з АТЗ важливим після огляду місця події є допит потерпілого і з'ясування усіх перелічених вище обставин, а тому така слідча (розшукова) дія не терпить відкладень. У разі, коли потерпілий перебуває в шоківому стані, то слідчий може пропустити частину вільної розповіді та перейти одразу до питань та тактичних прийомів допиту.

Саме під час робочого етапу допиту слідчий і використовує усі та низку інших тактичних прийомів, різні види питань, що спонукають пригадати в деталях обставини події злочину. Однак, якщо допит проводиться без підготовки, то слідчий має на ходу згадувати теорію щодо тактики допиту, підключати свою слідчу майстерність аби здобути від потерпілого максимальну кількість криміналістично значущої інформації.

Заключний етап допиту потерпілого полягає в зачитуванні протоколу допиту потерпілому, з'ясуванні чи не має у нього зауважень та пропозицій, а також підписання даного документа.

Отже, розглянутий у підрозділі вид допиту є важливим у розслідуванні крадіжок з АТЗ, оскільки первинну інформацію про злочин слідчий дізнається від проведення огляду місця події та допиту потерпілого. На основі отриманих даних він висуває початкові версії, планує подальші дії та розслідування в цілому. Тому важливим є знання щодо тактики допиту потерпілих такого виду злочинів, обставин, які слід встановити, питання, які слід поставити тощо. Усе це в комплексі надасть змогу встановити істину у кримінальному провадженні.

Висновки до розділу 2

Організація та планування слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових заходів та інших процесуальних дій напряду залежить від слідчої ситуації, що склалася на конкретному етапі розслідування та висунутих версій.

Оцінка слідчої ситуації початкового етапу розслідування крадіжок з автотранспортних засобів допомагає слідчому: 1) висунути низку версій; 2) зібрати криміналістично значущу інформацію про злочин та його учасників; 3) своєчасно провести наступні слідчі (розшукові) дії, оперативно-розшукові заходи тощо; 4) організувати належну взаємодію сил та засобів Національної поліції; 5) правильно спланувати та організувати розслідування в цілому.

Виділено такі типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування крадіжок з АТЗ: 1) виявлено крадіжку та затримано особу злочинця з викраденим або ж «за гарячими слідами»; 2) виявлено крадіжку, особа злочинця зникла з місця події, але потерпілому відома особа злочинця; 3) виявлено крадіжку, особа злочинця зникла з місця події, але є конкретні дані про особу злочинця від свідків чи інших джерел; 4) виявлено крадіжку, однак відсутні бідь-які дані про особу злочинця.

Виділено загальні версії щодо злочину в цілому, а саме: крадіжку вчинила знайома (незнайома) потерпілому особа самотійно; крадіжку вчинили дві особи; крадіжку вчинили неповнолітні особи; крадіжку вчинила злочинна група, яка на цьому спеціалізується; до вчинення крадіжки причетна особа потерпілого; крадіжка є способом приховування іншого злочину, наприклад, розтрата майна чи цінностей.

Відповідно до кожної слідчої ситуації наведено типові окремі версії події, що сталася та запропоновано перелік невідкладних слідчих (розшукових) дій, інших заходів, спрямованих на їх вирішення.

Свідками крадіжок з АТЗ можуть бути: 1) самі водії АТЗ, які є також потерпілими (наприклад, коли водій міняючи колесо помітив особу чи осіб, що швидко побігли у певному напрямку, заглянувши до салону АТЗ водій

помітив крадіжку його речей; якщо водій підвозив особу і помітив крадіжку коли остання уже вийшла у певному місці тощо); 2) охоронці стоянок АТЗ; 3) мешканці будинків у дворі яких здійснено крадіжку з АТЗ; 4) працівники крамниць, охоронці, гаражного кооперативу, автозаправочних станцій тощо, які спостерігали за діями особи однак не знали, що той злочинець, а злочинець не знав, що хтось його бачить; 5) випадкові перехожі, що опинилися у місці вчинення крадіжки з АТЗ.

Акцентовано увагу на тому, що швидке та повне розслідування і розкриття таких видів крадіжок досягається шляхом поєднання зусиль усіх підрозділів поліції, забезпечення належного рівня їх взаємодії щодо збирання та використання у процесі розслідування криміналістично значущої інформації про злочин та окремі його елементи, розшуку злочинців, що переховуються, викрадених цінностей та інших об'єктів, що мають значення для розслідування.

Під взаємодією слідчого з працівниками поліції під час розслідування крадіжок з автотранспортних засобів пропонується розуміти узгоджену діяльність суб'єктів взаємодії, що здійснюється в межах службових обов'язків, визначених законодавством, яка спрямована на збір інформації про злочин та його учасників, а також про події і факти, які можуть сприяти розкриттю, розслідуванню та попередженню таких крадіжок.

Виділено найбільш ефективні форми взаємодії слідчого з працівниками Нацполіції при розслідуванні крадіжок з автотранспортних засобів зокрема такі: процесуальні (надання доручень щодо проведення окремих слідчих (розшукових) дій (79,8 %)) та непроцесуальні (обмін інформацією про злочин в цілому та його окремих елементів (63,7 %), спілкування щодо висунення версій (24,8 %), спільне планування та проведення тактичних операцій (70,1 %)).

За результатами опитування слідчих Нацполіції України нами було встановлено, що найбільш ефективною взаємодією слідчих при розслідуванні крадіжок з АТЗ є з працівниками оперативних підрозділів (47,4% опитаних

респондентів), 27,4% опитаних вважають ефективною взаємодію з інспекторами-криміналістами, 12,8% – з дільничними офіцерами поліції, найменш ефективна взаємодія, як виявилось – з працівниками патрульної поліції (4,3% опитаних), з кінологічною службою (7,3%).

При розслідуванні крадіжок з АТЗ уже на початковому етапі проводиться комплекс слідчих (розшукових) дій, що спрямовані на встановлення події злочину – крадіжки з АТЗ та особи злочинця, зокрема це: 1) огляд місця події (97 % респондентів); 2) допит потерпілого (84,6 %); 3) допит очевидців та свідків (22,2 %); 4) призначення судових експертиз (62,8 %).

Доведено необхідність у залученні до огляду місця крадіжки з автотранспортного засобу кінолога зі службовою собакою (74,4 % респондентів), оскільки останній здійснює низку заходів спрямованих на виявлення місць залишення запахових слідів з метою подальшого сприяння у розшуку особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, за її запаховими слідами (див. Додаток А). Пропонується до складу СОГ обов'язково включати й кінолога зі службовою собакою для розкриття злочину за гарячими слідами.

Надано перелік обставин, що підлягають встановленню під час огляду місця крадіжки з АТЗ, зокрема слід з'ясувати наступне: 1) чи мала місце у даному випадку саме крадіжка з автотранспортного засобу; 2) предмет посягання; 3) місце події, та місце злочину; 4) за яких обставин було вчинено крадіжку з АТЗ; 5) час вчинення крадіжки з АТЗ; 6) тривалість у часі; 7) спосіб вчинення, чи була попередня підготовка та наявність слідів приховування крадіжки; 8) знаряддя проникнення до АТЗ для вчинення крадіжки; 9) кількість злочинців (наявність організованого характеру); 10) мету, мотив; 11) шляхи відходу від місця крадіжки; 12) можливих свідків крадіжки; 13) причини вчинення крадіжки тощо.

Під час робочого етапу огляду місця крадіжки з АТЗ пропонуємо його поділити на певні зони (за місцем проведення), а саме: 1) статична, потім

динамічна стадії огляду місця навколо АТЗ та самого АТЗ ззовні; 2) статична, потім динамічна стадія огляду в середині АТЗ (за умови, якщо крадіжку було вчинено з салону АТЗ).

У розслідуванні крадіжок з АТЗ потерпілим можуть бути такі категорії осіб: 1) власники автотранспортних засобів; 2) особи-водії, у тимчасовому користуванні яких перебував АТЗ на момент вчинення крадіжки з АТЗ; 3) інші особи, майно яких перебувало в АТЗ на момент вчинення крадіжки (наприклад, коли перевозять вантаж підприємства).

Предметом допиту потерпілого на початковому етапі розслідування таких злочинів є встановлення таких обставин: предмет посягання; ймовірних осіб злочинця; обставини, при яких було залишено АТЗ у місці крадіжки; часовий проміжок, на який було залишено АТЗ і за який було вчинено крадіжку; чи не перебуває водій АТЗ у змові зі злочинцями; зацікавленість потерпілого у злочині; обставини, при яких відбулося спілкування з майбутнім злочинцем (за умови, якщо потерпілий знайомий або тільки познайомився зі злочинцем); відношення потерпілого до злочинця; вид предмета посягання та його індивідуальні ознаки.

РОЗДІЛ 3.

ТАКТИКА ОКРЕМИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРАДІЖОК З АВТОТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ

3.1. Особливості тактики проведення допиту підозрюваного, обшуку, пред'явлення для впізнання, слідчого експерименту

Будь-яке слідча (розшукова) дія складається з низки різних прийомів, операцій, елементів тощо, які можна згрупувати за трьома етапами (підготовчий, робочий та заключний). Критерієм такого поділу є характер та мета прийомів їх виконання, а також відмінності в часі застосування.

Характер підготовчих дій залежить від слідчої ситуації та від того, яку саме слідчу (розшукову) дію слід провести. Загальними для всіх є підготовчі дії щодо: визначення мети і завдань слідчої (розшукової) дії, складання плану її проведення, перевірка готовності технічних засобів, підбір учасників слідчої (розшукової) дії, роз'яснення прав і обов'язків учасників слідчої (розшукової) дії. За результатами проведення слідчої (розшукової) дії складають схеми, оформлюють додатки до протоколу тощо [70, с. 8]. Незважаючи на те, що таким етапам властива певна однотипність їх проведення для всіх видів слідчих (розшукових) дій, кожен з них має свої особливості на формування яких впливає все ж таки вид слідчої (розшукової) дії.

З'ясовано, що розслідування крадіжок з АТЗ характеризується проведенням таких слідчих (розшукових) дій як: допит підозрюваного (50,4 % респондентів), обшуки (за місцем проживання підозрюваного, за місцем знаходження належного йому майна) (91,5 %), пред'явлення для впізнання викрадених предметів (96,5 %), слідчі експерименти (76,1 %), спрямованих на доведення (спростування) вини підозрюваного, відшукування викраденого майна, встановлення можливих співучасників, з'ясування обставин вчинення

крадіжки та інших важливих фактів, що стосуються підготовки, вчинення та приховування такого злочину (див. додаток А).

Звичайно, тактику проведення усіх перелічених вище слідчих (розшукових) дій ми розглядати у підрозділі не будемо, оскільки така інформація носить загальний характер для усіх видів злочинів однаково. Однак, у зв'язку із специфікою вчинення такого виду злочинів як крадіжка з АТЗ виникає необхідність розглянути особливості таких слідчих (розшукових) дій і зосередити увагу на проблемних (важливих) аспектах.

Серед усіх видів слідчих (розшукових) дій, що проводяться під час розслідування злочинів, ефективними та необхідними для наступного етапу розслідування крадіжок з АТЗ є: різні види допитів, обшук, пред'явлення для пізнання та слідчий експеримент.

Особливості допиту підозрюваного. Допит підозрюваного проводиться після затримання, особистого обшуку і освідчення (в тих випадках, коли є підстави припустити, що злочинець, учиняючи крадіжку, міг отримати пошкодження на тілі), обшуку за місцем проживання [81, с. 391]. Оскільки допит підозрюваного сприяє одержанню від нього правдивих показань, а оперативна їх перевірка забезпечує швидкий розшук викраденого і виявлення обставин вчинення крадіжки, то рекомендується допитувати підозрюваного на місці його затримання [133, с. 395].

Однією із важливих особливостей допиту підозрюваного у крадіжці з АТЗ є те, що предмет та тактичне забезпечення цієї слідчої (розшукової) дії визначаються із урахуванням інформації, покладеної в основу затримання (арешту), та особливостей ситуації, що склалася до, під час та після затримання [134, с. 93]. Важливою особливістю є те, що підготовчий етап має включати не лише криміналістичну підготовку, а обов'язково спеціальну (ознайомлення із спеціальною літературою та проведення бесід із спеціалістами) та психологічну – для визначення послідовності та тону завданих питань, порядку пред'явлення речових доказів та інших матеріалів [135, с. 157].

Відповідно до ч. 3 ст. 224 КПК України перед допитом встановлюється особа [101, с. 148]. Насамперед такі дії здійснюються завдяки пред'явленню особою допитаним паспорта. Слідчий у такому разі проводить своєрідну ідентифікацію ознак зовнішності допитуваної особи із пред'явленим зображенням на фотокартці у паспорті. Однак, не слід забувати про те, що під час такої ідентифікації можливо виявити ще й інший злочин – підробку документів, тому паспорт слід оглянути на предмет його справжності. Так, під час перевірки належності паспорта особі пред'явника слід дотримуватися таких правил: 1) насамперед слід вивчити зміст і реквізити паспорта; 2) перевірити наявність реквізитів, без яких паспорт не є дійсним; 3) опитати пред'явника паспорта щодо наявних у ньому даних; 4) оглянути матеріал та реквізити з метою виявлення ознак підроблення [136, с. 274-275; 137, с. 10, 113].

Важливого значення при підготовці до допиту має збір інформації про особу допитуваного підозрюваного у вчиненні крадіжки з АТЗ. Мається на увазі те, що слідчий має з'ясувати чи не був допитуваний раніше засуджений, і якщо так, то за які злочини, який між ними зв'язок; якщо це також крадіжки, чи були співучасники і встановити зв'язок розслідуваної крадіжки з АТЗ із іншими крадіжками вчиненими раніше.

Оскільки підозрюваний у вчиненні крадіжки з АТЗ для слідчого являє інтерес з трьох точок зору, а саме: 1) як особистість; 2) як учасник і спостерігач події злочину (процесу та механізму його відображення); 3) як слідоутворюючий та слідосприймаючий об'єкт, то тактично впливаючи на нього, вступаючи з ним у інформаційну взаємодію під час допиту, слідчий має отримати від нього таку інформацію про: самого допитуваного (його життя до крадіжки, відношення до крадіжки, психічний та фізичний стан до, під час та після крадіжки тощо), інших осіб як носіїв інформації про злочин (співучасники, свідки, «скупщики» краденого, «збувальщики» тощо), матеріальні сліди злочину, знаряддя проникнення до АТЗ [134, с. 89].

Під час розслідування крадіжок з АТЗ може скластися дві типові слідчі ситуації, а саме: 1) безконфліктна, коли підозрюваний зізнається у вчиненому і намагається всіляко сприяти розслідуванню; 2) конфліктна, коли підозрюваний вказуючи на алібі заперечує свою причетність до крадіжки, коли відмовляється давати показання.

Звичайно, у безконфліктній ситуації слідчий спрямовує усі зусилля одразу на сутність допиту, а не на встановлення психологічного контакту, переконання у неправильно зайнятій позиції та низку інших прийомів, що застосовуються у конфліктній ситуації задля того щоб перейти у подальшому до предмета допиту. У безконфліктній ситуації слідчий одразу спрямовує усю тактику своїх дій на повне та деталізоване встановлення всіх обставин крадіжки з АТЗ, починаючи з підготовки до злочину та закінчуючи його приховуванням.

Під час самого допиту слід запропонувати допитуваному розповісти про факт крадіжки, пояснити, коли, у зв'язку з чим виник намір учинити крадіжку, чи була здійснена підготовка до неї, хто сприяв крадіжці або знав про неї, як вчинена крадіжка, чи використовувалися технічні засоби і які саме, що викрадено, де сховано крадене, а якщо продано, то через кого, де, на яку суму, чи витрачені ці гроші, чи були спільники, хто саме, їх місцезнаходження. Об'єктивність показань підозрюваного підтверджується результатами пред'явлення для впізнання (осіб, речей, знарядь злочину), слідчого експерименту [81, с. 391; 138, с. 450-451].

Тактика допиту підозрюваного визначається особистістю допитуваного, ступінню доведеності участі даного підозрюваного у вчиненні злочину, його роллю в цьому і взаємовідносинами з іншими підозрюваними; і складається з послідовного з'ясування обставин, пов'язаних з його затриманням і з подією злочину [139, с. 232]. Своє конкретне здійснення вона знаходить в постановці питань про факти, що були на передодні крадіжки з АТЗ, наступних за нею, пов'язаних безпосередньо з крадіжкою. Метою питань, звернених до підозрюваного, є: 1) встановлення даних про дії

підозрюваного до вчинення крадіжки, під час її вчинення та після; 2) отримання відомостей, деталізуючих показання підозрюваного; 3) з'ясування інших даних, що сприяють перевірці показань. З'ясування в процесі допиту у підозрюваного обставин, пов'язаних з його діями та місцем перебування під час здійснення крадіжки, має велике значення для встановлення причетності підозрюваного до вчиненого злочину [113, с. 89-90].

На відміну від безконфліктної слідчої ситуації, у конфліктній слід обрати тактичні прийоми допиту, завдяки яким слідчий зможе переконати підозрюваного надати правдиві показання і зізнатися у вчиненому.

Якщо допитуваний відмовляється давати показання, то доцільним буде застосування таких тактичних прийомів: 1) роз'яснення неправильно занятої позиції та негативних наслідків такої поведінки; 2) роз'яснення суті та міри покарання за вчинену крадіжку з АТЗ (особливо якщо крадіжка вчинена повторно). В.Е. Коновалова рекомендує у такій ситуації запитати допитуваного про те, як він відноситься до тверджень слідчого, чи не бачить в них розбіжностей зі справжніми фактами, а також протиріч, що суттєво впливають на правильність розуміння становища особи як підозрюваного у злочині. Такий прийом майже у всіх випадках ефективний, оскільки розташовує допитуваного до откровення [113, с. 90].

Для ефективного проведення допиту підозрюваного у вчиненні крадіжки з АТЗ великого значення набувають такі тактичні прийоми, як використання: 1) фактору раптовості; 2) протиріч у свідченнях допитуваного; 3) створення напруги. Доцільно використовувати в якості тактичного прийому різний темп допитів (прискорений, уповільнений). Якщо слідчий буде володіти знаннями фізіологічних особливостей людини пов'язаних із реакцією на той чи інший тактичний прийом слідчого, то отримана під час допиту інформація матиме значно більшу цінність для досудового розслідування. Так, якщо буде спостерігати реакції допитуваного, які визначатимуть дачу ним неправдивих свідчень, слідчий зможе поставити відповідну кількість уточнюючих, контрольних питань, застосувати

відповідні тактичні прийоми. Як наслідок підозрюваний може змінити зайняту позицію, та почне давати правдиві показання [140, с. 119-120].

Не рідко у конфліктній ситуації допитуваний обманює. У такому разі слідчий також може використати низку тактичних прийомів, зокрема: 1) створення враження у допитуваного щодо поінформованості слідчого з обставин злочину; 2) якщо є співучасники, то використати показання інших щодо їх зізнання у злочині; 3) пред'явлення висновку експертизи з підтвердженням його присутності на місці крадіжки (трасологічна експертиза, дактилоскопічна тощо); 4) деталізація показань і у пришвидшеному темпі, оскільки вигадана історія не може бути придумана до дрібниць і підозрюваний замешкається і сам себе видасть; 5) проведення слідчих (розшукових) дій.

Щодо останнього тактичного прийому, то він буде дієвим у випадку, коли потерпілий був знайомий чи познайомився із підозрюваним у день вчинення ним крадіжки з АТЗ. Тоді доцільно буде провести одночасний допит раніше допитаних осіб, пред'явлення особи для впізнання. Або ж для початку сказати підозрюваному, що слідчий збирається провести такі слідчі (розшукові) дії, налякати таким своєрідним очним контактом, який звичайно для підозрюваного є неприємним.

При розслідуванні таких злочинів допитуваний може змінити первинні показання. Це є також негативна обставина на яку слідчий має активно вплинути, наприклад, роз'яснити обов'язок давати правдиві показання. Однак, він зобов'язаний враховувати таку поведінку, прогнозувати та попереджати. Так, до заходів, які здатні забезпечити стабільну доказовість первинних показань, належать такі: 1) неухильне дотримання процесуальної форми під час допиту; 2) деталізація свідчень у протоколі; 3) проведення допитів із пред'явленням речових доказів та документів; 4) використання образотворчих можливостей допитуваної особи; 5) запис слідчої дії на аудіо-чи відеоплівку; 6) власноручний запис свідчення особою; 7) підтвердження

викладених даних результатами інших слідчих дій та висновками експертів [141, с. 309-310].

Ми сформуваємо обставини, які слід встановити щоб розкрити заявлену підозрюваним інформацію стосовно його алібі під час вчинення крадіжки з АТЗ, а саме: 1) встановити точний час перебування підозрюваного у заявленому ним місці; 2) встановити з ким він перебував і його демографічні дані, адресу, контакти для подальшої розмови з метою підтвердження алібі підозрюваного; 3) перевірити документи, що можуть підтверджувати алібі (наприклад, якщо підозрюваний заявляє, що від'їздив у цей день до матері в інший населений пункт, то витребувати квитки на транспорт тощо), хоча їх можна було купити, але не поїхати; 4) пред'явити переконливі докази, що спростовують його алібі (наприклад, висновок дактилоскопічної експертизи, показання свідка тощо).

Допит підозрюваного у вчиненні крадіжки з АТЗ ми рекомендуємо проводити із застосуванням відеофіксуючої техніки. Це пов'язано з тим, що в подальшому можна буде попередити зміну показань підозрюваним, підготуватися до проведення додаткового допиту підозрюваного, вже більш детально. На підставі вивчення матеріалів кримінального провадження та матеріалів попереднього допиту, окреслити вже більш вузько коло необхідних питань, порядок їх висвітлення та обрати тактичний прийом спілкування з раніше засудженою особою, яка підозрюється у вчиненні злочину [142, с. 122].

Особливу групу підозрюваних складають неповнолітні. Їх допит, з точки зору тактики, має певні особливості. Як зазначає І. В. Сорока, що «аналіз матеріалів кримінальних проваджень доводить, що здебільшого допит неповнолітнього відбувається у конфліктній ситуації (78 %). Так, під час допиту неповнолітні підозрювані: 1) дають неправдиві або неповні показання – 73 %; 2) відмовляються від дачі показань – 26 %; 3) постійно змінюють показання (21 %); 4) заявляють неправдиве алібі – 17 %; 5) визнають свою провину частково – 12 %; 6) відмовляються співпрацювати

зі слідчим – 9 %; 7) негативно впливають на сумлінного учасника допиту (8 %)» [13, с. 13-14].

Під час допиту неповнолітнього підозрюваного доцільно використовувати такі тактичні прийоми, як: встановлення психологічного контакту; викладання показань у формі вільної розповіді; постановка запитань; демонстрація та пред'явлення доказів; створення (зняття) напруги; використання різних темпів допиту; створення уявлення про інформованість слідчого; використання рефлексії неповнолітнього; використання в злочинній групі конфліктів й протиріч та ін. [13, с. 14].

Обшук. Обшук по своїй суті завжди є в криміналістичному аспекті невідкладною слідчою (розшуковою) дією [143, с. 42]. Мається на увазі те, коли стає відомо про місце перебування викраденого, то слід у якомога коротший термін провести обшук для збереження речових доказів.

Під час обшуку слідчий має на меті виявити викрадені цінності, знаряддя та інструменти, якими здійснювалося проникнення до АТЗ та інші сліди, речі та предмети, пов'язані якимось чином із подією злочину.

Наприклад, ОСОБА_7 на автомобілі ЗАЗ за попередньою змовою з ОСОБА_1 та ОСОБА_6 систематично їздили по вулицям м. Вознесенськ, і шукали вантажні автомобілі з яких зливали дизельне паливо. Іноді з одного і того ж АТЗ вони зливали по декілька разів. У ході досудового розслідування під час обшуку (протокол обшуку від 15.03.2013 року) транспортного засобу ЗАЗ 1102 реєстраційний номер НОМЕР_9, який належить ОСОБА_7 було виявлено та вилучено: свідоцтво про реєстрацію транспортного засобу ЗАЗ 1102804; поліс обов'язкового страхування №АВ 2869949; молоток, викрутку, зубило, поверхня яких містить сліди дизельного палива; каністру пластикову порожню ємністю 20 л., каністру порожню – 10 літрів, три каністри по 5 літрів [39]. Саме під час обшуку слідчому довелося віднайти речові докази, які вказують на причетність конкретних осіб до злочину.

Якщо ж крадіжку з АТЗ вчинено групою осіб, та якщо крадіжка вчинена у великих розмірах (наприклад, під час руху вантажівки чи під час її

стоянки на АЗС було зламано замок і відкрито задні двері та вивантажено весь вантаж), то вагомою складовою проведення обшуку є складання плану. У ньому, незалежно від особливостей майбутнього обшуку, зазвичай, відображаються такі складові: день і час початку і закінчення; склад і кількість учасників обшуку з урахуванням передбачуваних умов; розподіл обов'язків між ними; потрібні фахівці і технічні помічники, а також техніко-криміналістичні засоби, способи забезпечення його раптовості, способи попередження можливого збройного або іншого опору (протидії); послідовність і тактика пошукових дій на місці обшуку; форма зв'язку з органами поліції та прокуратурою та ін. [144, с. 24]. Склад учасників обшуку визначається з урахуванням тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, особливостей особистості обшукуваного, наявності у нього зброї, злих собак, характеру розшукуваних об'єктів, місця обшуку та його території, наявності схованок та ін. З урахуванням цього визначається число потрібних працівників, фахівців, технічних помічників та ін. [144, с. 25].

При проведенні обшуку слід дотримуватися таких тактичних положень: 1) раптовість його проведення; 2) планомірність (визначення правильної послідовності пошукових дій, тактики обшуку, детальне обстеження місця); 3) цілеспрямованість; 4) етичність та психологічні особливості проведення; 5) врахування особливостей викрадених речей (слід чітко знати ознаки та особливості шуканих речей); 6) використання науково-технічних засобів пошуку (освітлювачі, пошукові прилади); 7) використовувати консультацію спеціаліста для пошуку, фіксації та правильного вилучення виявлених речей [134, с. 93].

Важливим для ефективного проведення обшуку при розслідування крадіжок з АТЗ є попереднє вивчення слідчим місця його проведення (адреса, поверх, розташування кімнат та меблів, входи/виходи, наявність сигналізації, очка в дверях тощо). Ця інформація уможливить слідчого правильно організувати та спланувати поетапно дії кожного учасника обшуку та цю слідчу (розшукову) дію в цілому, правильно обрати спосіб

проникнення до приміщення, забезпечити охорону щоб ніхто з учасників не зміг утекти чи знищити викрадені речі тощо.

Для полегшення впізнання шуканих речей слід дотримуватися таких рекомендацій: 1) на підготовчому етапі сформулювати детальний опис шуканих речей; 2) можна здійснити тимчасове вилучення у потерпілої особи зразків тканин, фарб тощо як порівняльного матеріалу; 3) якщо є фотокартка речей, то краще її взяти з собою (наприклад, фото потерпілого в альпійському спорядженні, яке викрали з АТЗ); 4) якщо крадіжку вчинено з АТЗ певного підприємства, то слід запросити спеціаліста з цього підприємства (технолога, товарознавця) [70, с. 75-76].

Намагаючись визначити місце укриття, слідчий повинен приймати до уваги особливості особистості власника обшукуваного приміщення. Насамперед слід враховувати професійні навички приховувача (тесля, маляр, слюсар тощо). Доцільно уявити себе на місці приховувача і, розмірковуючи з його позиції, спробувати виявити місце схованки [70, с. 78].

Уразі виявлення викрадених із АТЗ цінностей з метою встановлення чи дійсно вони є предметом посягання за даним кримінальним правопорушенням, доцільним та необхідним є проведення такої слідчої (розшукової) дії як **пред'явлення для впізнання**. Таке впізнання є однією із форм ідентифікації, яке досягається шляхом порівняння образу речі в пам'яті людини із річчю, яку її пред'являють. Для прикладу, під час досудового розслідування серії крадіжок з АТЗ вчинених ОСОБОЮ_2, зокрема для встановлення тотожності викрадених речей 14.11.2015 року з автомобіля марки «ВАЗ-21063», державний реєстраційний номер НОМЕР_9, який був розташований навпроти магазину «Алло» по вул. Косіора в м. Кривому Розі (Т.2 а.с.79-80) 23.11.2015 року було проведено пред'явлення речей для впізнання (Т.2 а.с.95-97) та для встановлення тотожності підозрюваного було проведено 26.10.2015 року (Т.3 а.с.46-49) та 29.01.2016 року (Т.4 а.с.47-48) пред'явлення особи для впізнання [145]. Зазначені ці та інші письмові докази судом визнані допустимими та належними, та такими, що в їх сукупності

безпосередньо вказують на вчинення обвинуваченим діянь, інкримінованих йому стороною обвинувачення, відповідають показанням обвинуваченого та потерпілих.

Така слідча (розшукова) дія при розслідування крадіжок з АТЗ може бути таких видів: впізнання речей та документів (в натурі, по фотокартках), впізнання живих осіб (візуальне, позавізуальне), впізнання по особливостям ходи. Часто при розслідуванні таких злочинів пред'являються для впізнання викрадені речі, на що вказують 96,6 % опитаних слідчих Нацполіції, живі особи пред'являють набагато рідше (16,7 %) (див. Додаток А). Це пов'язано з тим, що крадіжка є таємне викрадення чужого майна, тому свідки тут, як правило відсутні. Бачити злочинця міг сам водій, який міг підвозити особу, спілкуватися з нею і сам того не розуміти, що контактує з крадієм свого майна. Впізнання по особливостям ходи може проводитися якщо водій АТЗ бачив, як особа швидко віддалялася від його АТЗ, а підійшовши ближче до нього, то побачив відчинені двері та викрадені речі. Тим самим припустив, що особа, яку він бачив міг бути крадієм.

Пред'явленню для впізнання викрадених цінностей має передувати виконання процесуальних та деяких допоміжних дій, а саме: а) попередній допит особи, яка впізнає викрадені цінності (щодо виду речі, предмета, форми, розміру, назви, кольору та індивідуалізуючих особливостей); б) підбір об'єктів, серед яких необхідно провести впізнання (за родовими ознаками); в) визначення місця і умов пред'явлення для впізнання, способу проведення; г) визначення науково-технічних засобів, добір понять [146, с. 78-79].

Поряд з цим, іноді (у дуже рідких випадках), коли знаходяться свідки крадіжки з АТЗ, і які бачили злочинців та можуть їх описати за ознаками зовнішності та у подальшому упізнати, то доцільно провести пред'явлення для впізнання особи. Особливістю такої слідчої (розшукової) дії у тому, що свідки крадіжок трапляються вкрай рідко і у них, попри ознак зовнішності підозрюваного за якими він зможе його впізнати, слід встановити звідки саме

він бачив, протягом якого часу спостерігав та при якому освітленні, о котрій годині, при яких погодних умовах, на якій відстані, що саме робив злочинець. І лише після отримання від свідка підтвердження, що він може впізнати особу, та після з'ясування наведених обставин слід проводити таку слідчу (розшукову) дію із повним відтворенням тих умов у яких особа бачила підозрюваного.

Важливе значення також має встановлення фізіологічного і психічного (зір, слух, особливості пам'яті тощо) та іншого стану (алкогольного сп'яніння) свідка на момент коли він бачив злочинця під час вчинення такого злочину. Також слід встановити чи не був свідок у стані переляку, душевного хвилювання в момент спостереження, що могло спричинити перекручення ним дійсності, перебільшення баченого. Крім цього, слідчий має визначити тип і особливості пам'яті впізнаючого. Ці обставини потрібно з'ясувати в першу чергу, оскільки може статися, що свідок не міг правильно і повністю сприймати ті чи інші обставини та зовнішні прикмети [146, с. 78-79].

Особливих труднощів у слідчого ця слідча (розшукова) дія зазвичай не викликає. Найбільш поширеними на практиці грубими помилками, а точніше кажучи-порушеннями законності, є пред'явлення об'єкта в поодинці, а не в групі подібних об'єктів, і пред'явлення його хоча і в групі, але серед об'єктів, які не схожі між собою [143, с. 57].

Впізнання по особливостям ходи (за функціональними ознаками) проводиться якщо потерпілий заявляє, що бачив особу, яку він підозрює у вчиненні крадіжки з його АТЗ. Такий вид впізнання є дещо непростим, оскільки потребує особливої підготовки. Так, підготовка до цього виду впізнання полягає в підборі статистів і створенні умов для демонстрації. Особливістю є те, що всім учасникам повідомляють, що буде проводитися впізнання, але не говорять, за якими, ознаками. Підозрюваному надається можливість вибрати чергу для демонстрації, яка проводиться в приміщенні або на вулиці. Впізнаючий займає таку ж позицію до лінії руху впізнаваних, як і під час спостережуваної раніше події (праворуч, ліворуч, спереду, ззаду).

Оскільки хода легко піддається зміні, слідчий має стежити, щоб підозрюваний навмисне не змінював ходу. Для цього він може відволікати його різними командами, наприклад, «швидше, повільніше, направо тощо». І обов'язково повторювати проходження впізнаваних перед впізнаючим кілька разів [70, с. 123-124; 129, с. 123].

Наступною слідчою (розшуковою) дією, що проводиться під час розслідування крадіжок з АТЗ є **слідчий експеримент**. Необхідність у проведенні такої слідчої (розшукової) дії виникає тоді, коли слід перевірити дії злочинця щодо вчинення крадіжки з АТЗ в цілому, або ж окремих її обставин. Наприклад, чи міг злочинець відкрити конкретний вид дверного замка АТЗ, з якого потім ще й викрав матеріальні цінності?; чи міг злочинець самотійно винести три акумулятори, викрадені за конкретний проміжок часу в межах однієї крадіжки?; чи володіє злочинець навичками відключення конкретного виду сигналізації в АТЗ? тощо. У таких випадках іноді слідчому потрібно звернутися до спеціаліста за певною консультацією, наприклад, роз'ясненням конкретного виду сигналізації та скільки часу потрібно для її знешкодження і яким способом, який вид замка і які способи його відкриття тощо.

Для прикладу, згідно протоколу слідчого експерименту від 12.11.2015 за участю свідка ОСОБА_12, у присутності двох понятих, останній повідомив, що на початку травня 2015 року, у нічний час, він спільно з обвинуваченим ОСОБА_1 та ОСОБА_13 вчинили крадіжку майна з автомобіля ВАЗ 2101, який знаходився біля будинку № 76 по вул. Горького в м. Чернігові (том .2, а.с. 104-112). При цьому, свідок ОСОБА_12 вказав, що під час викрадення майна потерпілого, обвинувачений ОСОБА_1 викруткою зламав замок вказаного автомобіля, проник до його салону, звідки викрав динаміки та панель, які передав ОСОБА_12 та ОСОБА_13, котрі перебували біля зазначеного автомобіля [82].

Також, у вирощі Петропавлівського районного суду Дніпропетровської області від 24.11.2015 року щодо обвинувачення ОСОБИ_1 у крадіжці авто

магнітоли марки «Challenge» та спінінга «CB 140» з автомобіля марки ВАЗ 2103 д.н. 308-50AB (який у стані алкогольного сп'яніння, вибив скло задніх лівих дверей вказаного автомобіля і вчинив крадіжку), крім визнання вини самим обвинуваченим, його вина повністю підтверджується доказами наданими стороною обвинувачення, одним з яких є протокол проведення слідчого експерименту від 24.03.2015 року та фото таблицею до нього (а.с.98-101) [147].

Поряд з цим, слідчий експеримент проводиться з метою відтворення механізму вчинення крадіжки з АТЗ. Тим самим перевірити чи орієнтується підозрюваний на місці, послідовність його дій і співставити їх із встановленими фактами та виявленими слідами на місці події. Наприклад, «під час проведення слідчого експерименту 13 червня 2015 року з обвинуваченим ОСОБА_15, той детально та послідовно відтворив обставини скоєння ним крадіжок протягом січня березня 2015 року на території м. Малина» [44]. Такими діями можна перевірити орієнтування особи на місці події, наявність з ним співучасників, точність та послідовність дій та інші важливі обставини.

Отже, слідчий експеримент під час розслідування таких видів злочинів проводиться з метою: 1) відтворення механізму вчинення крадіжки з АТЗ в цілому (93,6 %); 2) встановити можливість вчинити певні дії (наприклад, перенести викрадені речі в конкретне місце, відчинити капот і від'єднати акумулятор тощо) (83,8 %); 3) встановити можливість вчинити певні дії за певний проміжок часу (наприклад, злити 100 літрів бензину за 20 хв. поки водій знаходився у магазині) (26,5 %); 3) перевірити володіння конкретними здібностями та навичками (наприклад, відімкнути замок відмичкою, ножицями, викруткою тощо) (41,9 %) (див. Додаток А).

Особливістю даної слідчої (розшукової) дії є те, що для її проведення особі слід надати такий самий об'єкт та створити ті ж умови, при яких було вчинено крадіжку. Звичайно, для перевірки можливості відчинити конкретний замок їхати на місце події не обов'язково, слід лише надати особі

такий замок і знаряддя, яке, як він стверджує, він використовував, і провести таку слідчу (розшукову) дію. Однак, коли слідчий експеримент стосується відтворення подій крадіжки з АТЗ в цілому (механізму злочину), то звичайно окрім об'єктів слід забезпечити місце проведення – те ж, що і в момент вчинення злочину. Поряд з цим, слід підготувати транспортний засіб, предмети чи інструменти, що використовувалися підозрюваним для проникнення до нього, засоби для перенесення викраденого тощо.

Іноді за умовами проведення експерименту слід попередньо організувати виготовлення моделі. Серед матеріальних моделей Т.С. Волчецька виділяє також і основні підгрупи: а) геометрично подібні моделі (просторово-подібні), серед яких в криміналістиці найбільш часто називають макет і муляж; б) фізично подібні моделі, до числа яких можна, наприклад, віднести відеомагнітофонні записи слідчих дій, фонограму голосу людини, яка використовується в процесі пізнання по голосу [148, с. 11]. У нашому випадку – це геометрично подібні моделі.

Наприклад, слідчий вирішив перевірити, чи може особа пролізти через розбите ним скло АТЗ, а до цього часу скло власником АТЗ було замінено, тому потрібно з виготовити макет дверей АТЗ з отвором, рівним за своєю формою і розмірами до справжнього та знаходяться на такій же висоті від землі. Як зазначають О.М. Гусаков та О.О. Фелющенко, що до проведення слідчого експерименту для перевірки чи може людина пролізти через певний отвір, можна запросити трьох дублерів різної статури [70, с. 55]. З одного боку, вчені наче й праві, декількома проведеними експериментами із різними дублерами слідчий зможе встановити якої статури був підозрюваний коли проник до АТЗ і вчинив крадіжку. Однак, якщо ми повернемося до мети цієї слідчої (розшукової) дії, то згадаємо, що перевіряється можливість вчинити певні дії конкретної особи – підозрюваного, а не дублерів. Тому, вважаємо недоцільним запрошувати дублерів.

Для проведення слідчого експерименту слід запросити спеціаліста. Його роль є дуже важливою, оскільки на сьогодні така слідча дія

проводиться із обов'язковою відеофіксацією, а саме спеціаліст володіє знаннями щодо судової відеозйомки. Також, за необхідності, спеціаліст може скласти план-схему, перевірити повноту фіксації такої слідчої (розшукової) дії, сфотографувати загальну обстановку до початку експерименту, сам процес реконструкції та його результат [149, с. 227].

Отже, наведені у підрозділі слідчі (розшукові) дії проводяться на наступному етапі розслідування крадіжок з АТЗ і мають низку характерних особливостей. Для належного їх проведення слідчому уже на підготовчому етапі слід продумати її хід, учасників, макети знарядь, місце проведення та низку інших обставин, які залежатимуть від мети проведення конкретної слідчої (розшукової) дії.

3.2. Використання спеціальних знань під час розслідування крадіжок з автотранспортних засобів

У практиці розслідування злочинів часто виникають питання, що виходять за межі правових, для вирішення яких недостатньо професійних знань слідчого. У таких випадках кримінально-процесуальним законодавством слідчому надано право використовувати допомогу експертів, спеціалістів, перекладачів, педагогів та інших осіб, котрі володіють спеціальними знаннями [150, с. 38; 151, с. 86; 152, с. 60-61]. І крадіжки з АТЗ не є виключенням, уже на початковому етапі розслідування відбувається тісна взаємодія слідчого зі криміналістом, який допомагає виявити, зафіксувати та вилучити криміналістично значущу інформацію. Використання спеціальних знань здійснюється на всіх етапах розслідування даних кримінальних правопорушень. З огляду на зазначене, виникає необхідність у розгляді поняття спеціаліста, встановленні його значення для розслідування крадіжок з автотранспортних засобів, а також розкритті сутності основних форм застосування спеціальних знань у розслідуванні таких кримінальних правопорушень.

Щоб розкрити сутність означеного у підрозділі питання слід торкнутися поняття «спеціальних знань». Ми не будемо детально зупинятися на ньому, оскільки на сьогодні достатня кількість вчених присвятила такому поняттю низку своїх праць. Це і Ю.П. Аленін, Р.С. Белкін, А.І. Вінберг, В.І. Гончаренко, О.О. Ейсман, В.А. Журавель, Н.І. Клименко, В.В. Коваленко, В. М. Махов, В.О. Образцов, О.Р. Росинська, М.В. Салтевський, М.Г. Щербаковський, М.П. Яблоков та багато інших вчених. Однак коротко розкриємо його сутність.

Так, повністю погоджуємося із думкою таких вчених як: Р.С. Белкін, В.Г. Гончаренко, В.М. Махов, які під спеціальними знаннями пропонують розуміти професійні знання і уміння в галузі науки, техніки, мистецтва або ремесла, необхідні для вирішення питань, що виникли під час розслідування та розгляду в суді конкретних справ. Особи, що володіють спеціальними знаннями, у кримінальному і цивільному процесі, залучаються у якості фахівців чи експертів [34, с.; 153, с. 65; 154, с. 43].

Поряд з цим, М.П. Яблоков, М.Г. Щербаковський, І.І. Когутич визначали спеціальні знання як наукові, технічні й інші знання, що одержані за допомогою спеціальної (професійної) освіти та досвіду [155, с. 227; 156, с. 8; 157, с. 132].

На думку Є.Г. Коваленка спеціальні знання це лише «інструмент», який може бути використаний для встановлення фактичних даних, які у разі дотримання певних процедурних правил, можуть стати доказами [150, с. 38].

Як бачимо, застосування спеціальних знань відіграє важливу роль у розслідуванні крадіжок з АТЗ, оскільки вони можуть бути спрямовані на пошук, виявлення, фіксацію, вилучення та дослідження слідів такого злочину з метою одержання доказової інформації.

Погоджуємося із думкою В.Є. Коновалової, що завдяки спеціальним знанням можливо відкрити нові джерела доказової інформації, завдяки яким можна побудувати слідчі версії, визначити напрям розслідування, встановити особу злочинця, мету, мотив та механізм вчинення злочину [158, с. 64].

Як зазначає І.В. Пиріг у своїй монографії, що «Види допомоги спеціаліста поділяються на криміналістичну, консультативну, методичну та технічну». Криміналістична допомога полягає у підготовці, організації та проведенні певної слідчої (розшукової) дії; виявленні, фіксації, вилученні доказів, підборі зразків для експертного дослідження. Методична допомога полягає у роз'ясненнях при проведенні слідчої дії з боку спеціаліста термінології, що використовується в окремій галузі знань, правильних назв вилучених об'єктів або їх частин. Іноді при складанні протоколу слідчий записує цю інформацію під диктовку спеціаліста. При наданні зазначеної допомоги слідчий отримує нові спеціальні знання, підвищує свій професіональний досвід. Технічна допомога полягає у здійсненні допомоги слідчому при використанні техніко-криміналістичних засобів у процесі проведення слідчих (розшукових) дій; огляді, виявленні, фіксації, вилученні речових доказів; складанні схем, креслень тощо. Консультативна допомога виражається в усних роз'ясненнях, довідках зі спеціальних питань, що можуть виникнути або виникають при підготовці та проведенні слідчих (розшукових) дій, процесуальному оформленні їх результатів. Спеціаліст-криміналіст надає всі ці види допомоги [159, с. 221-222].

Спеціальні знання під час розслідування крадіжок взагалі використовують у таких формах: 1) безпосередньо слідчим під час досудового розслідування; 2) проведення судових експертиз; 3) участь спеціаліста під час проведення слідчих дій [160, с. 146; 161, С. 750]. Однак, ми не погоджуємося із першою позицією, оскільки слідчий не володіє спеціальними знаннями, а тому не може безпосередньо використовувати те, чим не володіє.

Виділимо основні форми використання спеціальних знань під час розслідування крадіжок з АТЗ: 1) залучення спеціаліста до проведення слідчих (розшукових) дій: для збирання криміналістично значущої інформації, для застосування науково-технічних засобів; у якості перекладача; як педагога чи психолога (74,8 %); 2) отримання консультації

від спеціаліста щодо питань, які потребують спеціальних знань (40,6 %); 3) призначення судових експертиз (100 %) (див. Додаток А). Коротко розглянемо їх.

Залучення спеціаліста до проведення слідчих (розшукових) дій. Причинами, за якими спеціалісти залучаються до проведення слідчих (розшукових) дій, є різними. Як зазначає І.В. Пиріг, що основні з них найбільш повно визначив Г.І. Грамович, а саме як «відсутність у слідчого вузькоспеціальних знань та навичок; відсутність умов для самостійного рішення завдань, що стоять перед слідчим; необхідність з етичних чи тактичних міркувань проведення окремих дій відповідним спеціалістом; великий об'єм роботи, що потребує спеціальних знань та навичок; необхідність використання одночасно декількох науково-технічних засобів і методів; наявність ризику спричинення шкоди людському організму, якщо спеціальні знання не будуть використані відповідним спеціалістом (вилучення зразків крові, виявлення схованки за допомогою рентгенівського випромінювання)» [159, с. 218; 162, с. 21-22].

У розслідуванні крадіжок з АТЗ спеціаліст залучається для збирання криміналістично значущої інформації, для застосування науково-технічних засобів, для допомоги у якості перекладача, для консультативної допомоги та обов'язкової участі у слідчих (розшукових) діях педагога чи психолога.

Участь спеціаліста у проведенні огляду місця події є необхідною, оскільки така слідча (розшукова) дія є невідкладною і спрямована на збір доказової інформації, що відобразилася на місці вчинення крадіжки з АТЗ. Спеціаліст допомагає виявити багато початкових даних про подію в цілому, та окремих обставин. Наприклад, встановити спосіб вчинення, час, виявити сліди злочинця, використання професійних навичок у зламі дверного замка, у способі вилучення акумулятора тощо. Його роль незамінна у виявленні, фіксації та вилученні об'єктів та слідів на місці події. Саме він володіє інформацією щодо механізму утворення слідів та особливостей його

виявлення і вилучення для подальшого збереження з метою направлення на відповідний вид судових експертиз.

Відповідно до Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події від 03.11.2015 № 1339 участь спеціаліста в огляді крадіжки з АТЗ полягає у комплексі дій, зокрема: 1) на початку огляду слідчий спільно зі спеціалістом визначає межі та порядок проведення огляду, після чого спеціаліст здійснює фотографування та відеозйомку місця події; 2) після отримання доручення слідчого на проведення динамічної стадії ОМП та завдання на виявлення слідової інформації спеціаліст визначає алгоритм пошуку доказів (слідів, речей, документів) і методи їх виявлення, після чого узгоджує свої дії із слідчим та за його погодженням приступає до проведення ОМП; 3) дії спеціаліста, які безпосередньо пов'язані з виявленням, закріпленням та вилученням слідів і речових доказів, здійснюються відповідно до тактики огляду місця події та методики розслідування окремих видів кримінальних правопорушень; 4) з метою огляду та виявлення слідової інформації спеціалістом здійснюється вузлова фотозйомка перед переміщенням певного об'єкта; 5) під час проведення пошуку та виявлення слідів спеціаліст застосовує наявні технічні засоби та використовує насамперед неруйнівні методи їх виявлення, а в разі недосягнення позитивного результату – руйнівні методи виявлення слідової інформації за згодою слідчого; 6) під час фіксації виявленої слідової інформації в протоколі спеціаліст надає допомогу слідчому в описі специфічних ознак (виду та кількості виявлених слідів, їх локалізація, спосіб виявлення тощо); 7) вилучає сліди разом з об'єктами-носіями, однак у разі неможливості це зробити спеціаліст здійснює їх фотографування за правилами масштабної фотозйомки та виготовлення копій (відбитків та зліпків) цих слідів; 8) уся слідова інформація, об'єкти-слідоносії та інші предмети упаковуються спеціалістом згідно з установленими вимогами та передаються слідчому,

який здійснює огляд; 9) спеціаліст відповідає за якість та повноту виконання отриманих від слідчого або керівника органу досудового розслідування доручень під час проведення ОМП [163]. З наведеного видно що використання спеціальних знань у форму залучення спеціаліста до проведення ОМП дуже значна та важлива для отримання доказової інформації та встановлення обставин крадіжки з АТЗ.

Однак, більш предметний перелік завдань спеціаліста-криміналіста при наданні допомоги слідчому в проведенні огляду місця крадіжки надали В.С. Бондар та М.Я. Сегай, а саме: 1) з'ясування обстановки події та визначення меж огляду; 2) встановлення системи взаємодій матеріальних об'єктів, які утворюють механізм події крадіжки, кожен з яких може стати шуканим об'єктом; 3) встановлення механізму взаємодії та виділення контактних поверхонь об'єктів, що взаємодіяли; 4) встановлення причинного зв'язку між подією, що відбулася та виявленими слідами; 5) вибір та застосування найбільш ефективних науково-технічних засобів та методів для виявлення, фіксації і вилучення слідів та речових доказів, поряд ку їх застосування; 6) встановлення механізму слідоутворення; 7) виявлення малопомітних неозброєним оком слідів та мікрочасток про наявність яких суб'єкт злочину не підозрював та, у зв'язку з цим не докладав зусиль щодо їхнього знешкодження; 8) попереднє вивчення і аналіз ознак виявлених знарядь та інструментів злому, а також слідів їх впливу з метою отримання відомостей про подію злочину і даних для розшуку злочинця; 9) оперативне використання отриманих у процесі огляду результатів з метою визначення комплексу необхідних засобів і методів для розкриття крадіжки за «гарячими слідами» (наприклад, перевірки за криміналістичними обліками) [111, с. 110-111].

Поряд з цим, спеціаліст-криміналіст має створити інформаційну модель дій злочинця, в результаті яких могли утворитися слідові комплекси, представляючи їх у системі, котра зумовлена системністю механізму злочину.

Це своєрідне прогнозуванні доказової інформації – накладення інформаційної моделі механізму на матеріальну обстановку події: місце крадіжки, тіло та одяг осіб, що брали в ній участь, використані знаряддя та засоби злочину. Це необхідно враховувати при пошуку слідів злочину [111, с. 114]. Наприклад, способом проникнення до АТЗ виявлено пошкоджений замок дверей зі сторони водія, а це значить, що навколо них можуть бути сліди підшовної частини взуття, мікрооб'єкти, недопалки тощо.

Необхідність у використанні спеціальних знань також виникає під час проведення допиту. Так, відповідно до ч. 1 ст. 226 КПК України допит малолітньої або неповнолітньої особи проводиться у присутності педагога або психолога, а за необхідності – лікаря; та ч. 1 ст. 491 КПК України якщо неповнолітній не досяг шістнадцятирічного віку або якщо неповнолітнього визнано розумово відсталим, на його допиті забезпечується участь педагога чи психолога, а в разі необхідності – лікаря [101, с. 150, 297]. Так, наприклад, коли підозрюваним у крадіжці є неповнолітня особа, то його допит проводиться у присутності педагога або психолога. Такий спеціаліст розуміється у правилах спілкування з неповнолітніми особами і може допомогти слідчому у формулюванні питань допитуваному, обранні відповідних тактичних прийомів, лінії поведінки для встановлення психологічного контакту та низку інших дій, які сприятимуть встановленню обставин крадіжки та особи злочинця.

При слідчому експерименті може залучатися спеціаліст, оскільки під час його проведення можуть розглядатися питання, що потребують спеціальних знань, наприклад, коли експеримент проводиться для перевірки навичок особи злочинця щодо здійснення конкретного способу відкриття дверного замка.

Крім наведених вище слідчих (розшукових) дій використання спеціальних знань під час розслідування крадіжок з АТЗ буде корисним при проведенні: обшук або огляд житла чи іншого володіння підозрюваної особи, обшук підозрюваної особи (ст.ст. 234, 236 КПК України); пред'явлення особи

чи викрадених речей для впізнання (ч. 8 ст. 228 КПК України). І взагалі, спеціаліста доцільно залучати тоді, коли під час проведення слідчої (розшукової) дії потрібні наукові, технічні та інші спеціальні знання, або допомога у застосуванні науково-технічних засобів.

Отримання консультації від спеціаліста щодо питань, які потребують спеціальних знань. Насамперед, такі консультації спеціаліст дає слідчому після проведення ОМП з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок щодо порядку та особливостей пакування слідів та об'єктів-слідоносіїв, їх збереження, можливості дослідження виявлених слідів, об'єктів, речей, документів, доцільності вирішення тих чи інших питань, а також потреби залучення для цього інших спеціалістів [163]. Наприклад, щодо правил збереження вилучених паливно-мастильних матеріалів, які викрали з АТЗ.

Поряд з цим, консультативна допомога спеціаліста під час проведення огляду місця крадіжки з АТЗ проявляється у вирішенні діагностичних завдань, зокрема: 1) встановлення способу відкриття дверного замка, замка на бензобаці, капота тощо; 2) з'ясування навичок злочинця щодо від'єднання акумулятора, відкриття замків; 3) за наявності слідів-рідин від транспортного засобу на якому зникли злочинці з викраденим, то встановлення моделі шин; 4) за слідами встановлення вікової групи особи злочинця, їх кількості тощо.

Також, консультативна допомога спеціаліста також може проявлятися і щодо формулювання питань експерту з відповідного виду судових експертиз. Хоча слідчі можуть користуватися Наказом Міністерства Юстиції України 53/5 «Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз» де визначено завдання найпоширеніших видів судових експертиз, їх можливості, порядок відібрання порівняльних зразків та їх кількість, а також орієнтовний перелік питань експерту [164, с. 32].

Призначення судових експертиз. Така форма використання спеціальних знань у розслідуванні крадіжок з АТЗ є найважливішою після участі спеціаліста у проведенні огляду місця події. Оскільки зібрані на місці події

об'єкти самі по собі не є джерелами доказів, то виникає необхідність у застосуванні наступної важливої форми спеціальних знань – призначення та проведення судових експертиз. Відповідно до ч. 2 ст. 84 КПК України процесуальними джерелами доказів є висновки експертів [101, с. 58]. Висновок експерта – це доказ (засіб доведення), що отримується в результаті проведення (призначення і виробництва) експертизи. Основним змістом якого є висновки, зроблені експертом за результатами своїх досліджень [165, с. 110].

Погоджуємося із С.В. Попришко, який цитує думку М.В. Салтевського, що особливо важливого значення для розслідування крадіжок має використання спеціальних знань під час призначення та проведення судових експертиз, які можна поділити на дві групи: 1) призначені для ідентифікації злочинця, знарядь злочину, взуття, транспортних засобів (або їх частин), дослідження способу подолання перешкод, укриття сховищ (дактилоскопічна, трасологічна експертизи тощо); 2) призначені для дослідження викраденого майна (експертиза матеріалів, речовин і виробів, товарознавча, молекулярно-генетична, імунологічна, цитологічна експертизи тощо) [160, с. 146; 166, с. 481-482]. Такої ж думки М. І. Панов, В. Ю. Шепітько та В. О. Коновалова [81, с. 391].

Враховуючи думки зазначених вище вчених ми виділили такі групи судових експертиз, які призначаються при розслідуванні крадіжок з АТЗ, а саме: 1) ті, що призначаються з метою ідентифікації та діагностики слідів-відображень з предметами, суб'єктами, що їх залишили (дактилоскопічна (98,3 %), трасологічна (100 %), матеріалів, речовин і виробів (53,9 %), генотипоскопічна (10,7 %)); 2) ті, що призначаються для ідентифікації, діагностики викрадених речей (товарознавчі дослідження (69,7 %), мистецтвознавчі (0,9 %) тощо) (див. Додаток А).

Часто на місці крадіжок з АТЗ виявляють сліди пальців рук, по яким призначають дактилоскопічну експертизу. Навіть якщо відсутній підозрюваний, то вилучені відбитки папілярного візерунку можна перевірити

по дактилоскопічному обліку «Дакто-2000» на предмет встановлення особи крадія-рецидивіста. Також можна призначити дактилоскопічну експертизу, яка вирішує дві основні групи завдань: ідентифікаційні та діагностичні. Саме у цьому разі, коли відсутній підозрюваний по виявленим слідам папілярного візерунку можна вирішити діагностичні завдання, а саме встановлює: 1) Чи є на наданому на дослідження об'єкті сліди рук (пальців, долонь), ступень ніг. Якщо так, чи придатні вони для ідентифікації?; 2) Якою рукою та якими пальцями руки залишено сліди? 3) Якими ділянками поверхні руки залишено сліди?; 4) Який вік, стать і зріст особи, що залишила надані на дослідження сліди? [167, с. 5]. У разі затримання підозрюваного для встановлення чи не ним були залишені сліди пальців рук на місці крадіжки призначається дактилоскопічна експертиза і вирішуються ідентифікаційні завдання.

Ще одна актуальна експертиза, що призначається при розслідуванні крадіжок з АТЗ – це трасологічна. Такий вид дослідження вивчає матеріально-фіксовані відображення зовнішньої будови одного об'єкта на іншому (сліди-відображення). Сліди-відображення виникають внаслідок взаємодії двох об'єктів і мають широке розповсюдження, зокрема це: сліди долонної поверхні рук людини, ніг, взуття, шин транспортних засобів, знарядь та інструментів тощо [102, с. 92; 168, с. 372]. У процесі ситуаційних досліджень встановлюються взаємне розташування об'єктів, характер, напрямки і послідовність їх переміщень, способи здійснення певних дій, навички виконання операцій, часові характеристики події, можливість здійснення певних дій у конкретній обстановці (наприклад, злам дверного замка, відключення сигналізації) тощо. Якщо ж на об'єктах виявляються не лише сліди-відображення, а й сліди-відшарування чи сліди-нашарування речовини, для вирішення питання про те, чи мала місце контактна взаємодія між даними об'єктами, проводиться комплексна експертиза за участю трасолога, хіміка, фізика, біолога чи інших фахівців [169, с. 98].

Трасологічному дослідженню при розслідуванні крадіжок з АТЗ підпадають такі об'єкти, виявлені на місці події як: сліди рукавичок, знарядь,

інструментів, замки, замикальні механізми, сліди протектора шин транспортних засобів, а також частини предметів для подальшого їх встановлення цілого за частинами.

Також, об'єктами трасологічного дослідження при розслідування крадіжок з АТЗ нерідко є мікрочастинки скла (якщо проникнення до АТЗ було шляхом його розбиття). Зазвичай метою такого дослідження є встановлення приналежності мікрочастинок до єдиного цілого. Поряд з цим, на дослідження направляють мікрочастки у вигляді стружок, тирси, вилучені з місць застосування знаряддя та інструменти для зламу замків, зриву капоті тощо. За зовнішніми ознаками цих частин можна диференціювати інструменти, наприклад, ножівковим полотном або надфілем розпилювалася дужка навісного замка [170, с. 43].

Корисною також у розслідуванні крадіжок з АТЗ буде призначення експертизи матеріалів, речовин і виробів, вона має низку підвидів та дозволяє встановити спільну родову (групову) належність порівнюваних об'єктів. Зокрема, за допомогою цієї експертизи, можна встановити однорідність (чи неоднорідність) викрадених речовин (наприклад, фарб, продуктів), виявлених у підозрюваних осіб, і зразків, вилучених під час огляду та обшуку [160, с. 146-147]. Серед низки її підвидів, під час розслідування крадіжки з АТЗ можуть призначатися такі експертизи як: волокон і волокнистих матеріалів, лакофарбових матеріалів і покриттів, нафтопродуктів та паливно-мастильних матеріалів.

До основних завдань всіх підвидів експертиз матеріалів, речовин та виробів належать: 1) виявлення на предметах-носіях мікрочастинок або мікрослідів певних матеріалів і речовин (частинок фарби, слідів паливно-мастильних матеріалів, слідів металізації, мікрОВОЛОКОН тощо); 2) визначення роду (виду) матеріалів і речовин за класифікаціями, що існують у науці, техніці та на виробництві (за хімічним складом, фізичними властивостями, призначенням тощо); 3) встановлення спільної родової (групової) належності

матеріалів і речовин; 4) встановлення походження матеріалів і речовин з певного джерела [164].

Корисною у розслідуванні такої категорії злочинів є підвид експертизи матеріалів, речовин та виробів – експертиза волокон і волокнистих матеріалів. Для прикладу, вона призначається тоді, коли на місці крадіжки з АТЗ вилучено шматок тканини на розбитому склі або мікро-волокна, та одяг у підозрюваного і ставляться такі питання: 1) Чи є на одязі волокна-накладення спільної родової (групової) приналежності з волокнами, з яких виготовлена тканина іншого одягу?; 2) Чи знаходилися в контакті дані предмети одягу?; 3) Чи є клаптик тканини, знайдений на місці крадіжки, частиною даного предмета одягу? [171, с. 62].

Поряд з цим, при крадіжці паливно-мастильних матеріалів з АТЗ може виникнути необхідність у призначення ще одного підвиду експертизи матеріалів, речовин та виробів – експертиза нафтопродуктів та паливно-мастильних матеріалів на вирішення якої ставляться питання як діагностичного, так і ідентифікаційного характеру, зокрема: 1) Чи є на предметі-носії сліди нафтопродуктів та паливно-мастильних матеріалів? Якщо є, яких саме?; 2) Чи належать дані речовини (рідини) до нафтопродуктів та паливно-мастильних матеріалів? Якщо належать, то до якого їх роду (виду)?; 3) Чи мають дані нафтопродукти та паливно-мастильні матеріали спільну родову (групову) належність?; 4) Чи не походять дані нафтопродукти та паливно-мастильні матеріали з однієї ємності?

У призначенні експертизи лакофарбових матеріалів і покриттів виникає необхідність коли крадіжку з АТЗ вчинили шляхом пошкодження його частин певним знаряддям. Наприклад, для ідентифікації знаряддя, яким відкривали капот АТЗ з метою викрадення акумулятора, де на робочій частині знаряддя могли залишитися сліди-нашарування лакофарбового покриття цього АТЗ. Можна поставити такі питання експерту: 1) Чи є на предметі-носії (зазначається, на якому саме) сліди-нашарування або частинки лакофарбових матеріалів (покриттів)?; 2) Чи є дана речовина фарбою, до

якого виду фарби вона належить?; 3) Чи придатні частинки фарби, знайдені на місці події (предметі-носії), для ідентифікації за ними конкретної пофарбованої поверхні?; 4) Чи мають надані зразки лакофарбових речовин (частинок покриттів) спільну родову (групову) належність?; 5) Чи не становили раніше окремі частини лакофарбового покриття одну пофарбовану поверхню?.

У разі виявлення на місці події, зокрема на килимку в салоні АТЗ зі сторони проникнення, часточок ґрунту, то доцільно після затримання підозрюваного та вилучення у нього взуття, слід призначити ґрунтознавчу експертизу. Завданням останньої є: 1) виявлення на предметах-носіях мікронашарувань ґрунтового походження, визначення їх природи, та встановлення спільної родової (групової) приналежності з наданими зразками; 2) встановлення походження ґрунту на предметах-носіях з певної ділянки місцевості (іншого місця події); 3) встановлення механізму утворення ґрунтових нашарувань [171, с. 65]. Прикладом питань експерту можуть бути: 1) Чи є нашарування ґрунту на предметі-носії? 2) Чи мають порівнювані об'єкти спільну родову (групову) належність? тощо.

Іноді, за наявності біологічного матеріалу, залишеного на місці крадіжки з АТЗ, призначають молекулярно-генетичну експертизу, чи метод генної дактилоскопії, оснований на вивченні поліморфізму хромосомної та мітохондріальної ДНК. Використання даного методу при проведенні генотипоскопічних експертиз дозволяє вирішити проблему ідентифікації конкретної особи за малою кількістю біологічного матеріалу – краплі крові, слині, волосся та потожировій речовині сліду руки в тому числі [111, с. 196].

Необхідність у призначенні та проведенні товарознавчої експертизи виникає тоді, коли потрібно ідентифікувати чи вирішити діагностичні питання щодо викрадених речей. Так, прикладом є справа про крадіжку ОСОБОЮ_2 альпіністського спорядження, велосипеда, акумулятора та барсетки, що сталася в ніч на 30 жовтня 2015 року в м. Новомосковську Дніпропетровської області по вул. Шевченка, 8а з автомобіля марки ВАЗ-

2104. Під час досудового розслідування було призначено та проведено судово-товарознавчу експертизу № 6463-15 від 11.01.2016 року, у відповідності до якої було встановлено ринкову вартість альпіністського спорядження (1080 грн.), велосипеда марки «Океан» (1968,20 грн. (т.1, а.с. 111-115) та судово-автотоварознавчу експертизу № 6327-15, у відповідності до якої ринкова вартість акумулятору марки «Force 60» складає 495, 68 грн. (т.1, а.с. 144-150) [43].

Звичайно, наведений вище перелік судових експертиз, що призначаються під час розслідування крадіжок з АТЗ не є вичерпним. Ми зосередили увагу лише на тих, які ймовірніше та частіше всього призначаються слідчими у таких провадженнях. Однак встановити виключний перелік досить складно та, мабуть, буде неправильно, оскільки способи таких крадіжок різноманітні та злочинці виявляють кмітливість та винахідливість, залишаючи за собою характерні сліди.

Отже, кожна із наведених вище форм використання спеціальних знань у розслідуванні крадіжок з автотransпортних засобів є важливою і несе в собі комплекс необхідної інформації щодо особи злочинця, предмета посягання та інших обставин кримінального правопорушення. Кожна із розглянутих форм відіграє значну роль на кожному з етапів розслідування таких крадіжок. Візьмемо, наприклад, початковий етап коли невідкладно проводиться огляд місця події, де інспектор-криміналіст здійснює виявлення, фіксацію та вилучення слідової інформації, яка є важливою для формування доказової бази. Далі, спеціалістом відповідної галузі знань здійснюється дослідження вилучених об'єктів завдяки якому встановлюються певні фактичні дані, формуються речові докази. Важливим також є запрошення спеціаліста для застосування науково-технічних засобів під час проведення таких слідчих (розшукових) дій як: огляд, допит, слідчий експеримент, пред'явлення речей, особи для впізнання. І на кінець, на будь-якому етапі розслідування крадіжок з АТЗ доцільним є консультація спеціаліста щодо наукових, технічних та інших спеціальних знань.

3.3. Процесуальний порядок відшкодування шкоди, завданої крадіжками з автотранспортних засобів

Завдання кримінального судочинства полягають не лише у призначенні покарання особі, яка вчинила кримінальне правопорушення, але й в усуненні його наслідків, зокрема, пов'язаних з порушенням майнових прав громадян, підприємств, установ, що потерпіли від вчинення кримінального правопорушення. Право потерпілого від злочину на компенсацію шкоди – невід'ємне право громадян, елемент правового статусу особи. Метою кримінального судочинства, серед іншого, має бути захист того, хто став жертвою правопорушення [172, с. 134]. Так, згідно зі ст. 128 КПК України, особа, якій кримінальним правопорушенням або іншим суспільно небезпечним діянням завдано майнової та/або моральної шкоди, має право під час кримінального провадження до початку судового розгляду пред'явити цивільний позов до підозрюваного, обвинуваченого або до фізичної чи юридичної особи, яка за законом несе цивільну відповідальність за шкоду, завдану діяннями підозрюваного, обвинуваченого або неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння [101, с. 81].

Згідно ч. 1 ст. 22 ЦК України особа, якій завдано збитків у результаті порушення її цивільного права, має право на їх відшкодування. Відповідно до п. 1 ч. 2 ст. 22 ЦК України збитками є в тому числі втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права.

При розслідуванні крадіжок з АТЗ потерпілий має право на відшкодування йому завданої шкоди внаслідок таких злочинних дій як: пошкодження АТЗ та викрадення з нього майна та інших цінностей. Така шкода є, насамперед, майновою, оскільки предметом посягання такого виду крадіжок є майно, що знаходиться в АТЗ. Однак, потерпілий може зазнавати й моральної шкоди, оскільки викрадене майно можливо було призначене для

реалізації, завдало йому страждань внаслідок викрадення улюбленої речі тощо.

Відповідно до ч. 1 статті 1166 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) майнова шкода, завдана фізичній або юридичній особі неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю, відшкодовується особою, яка її завдала, за наявності її вини [173]. Частина 2 статті 1166 ЦК України встановлює презумпцію вини завдавача шкоди, що означає, що особа, яка завдала шкоду, буде вважатися винною, якщо вона сама не доведе відсутність своєї вини (у зв'язку із наявністю вини іншої особи або у зв'язку із дією об'єктивних обставин) [173].

У ст. 127 КПК України законодавець визначив такі форми відшкодування шкоди потерпілому: 1) добровільне відшкодування завданої шкоди підозрюваним, обвинуваченим; 2) стягнення відшкодування на підставі судового рішення за результатами розгляду цивільного позову у кримінальному провадженні; 3) компенсація потерпілому шкоди державою за рахунок Державного бюджету України. Якщо добровільне відшкодування потерпілому шкоди чи її стягнення за результатами розгляду цивільного позову знайшли своє закріплення у КПК України (статті 128, 129), то питання щодо підстав, умов, та порядку відшкодування шкоди за рахунок Державного бюджету України є малодослідженими та потребують законодавчого закріплення у вітчизняному законодавстві [174, с. 49]. Під час розслідування крадіжок з АТЗ, найбільш поширеною формою відшкодування потерпілому шкоди – це стягнення відшкодування на підставі судового рішення за результатами розгляду цивільного позову у кримінальному провадженні (84,6 %) (див. Додаток А).

Також, трапляються випадки добровільного відшкодування завданої шкоди підозрюваним. Як зазначає Л. Мороз, максимально виправдане усунення шкоди для правопорушника – це відчутти порозуміння, попросити пробачення в потерпілого та відшкодувати збитки, завдані злочином. Потерпілий, у свою чергу, зможе висловити свою думку щодо

правопорушення, розповісти про свої переживання щодо наслідків злочинного діяння та запропонувати своє бачення розв'язання проблеми. У створеній ситуації вони зможуть піти на компроміс на визначених ними умовах, що надалі дасть змогу запобігти злочинним проявам у майбутньому. Рівність громадян перед законом і судом зможе бути досягнута, якщо їм надати можливість самим вирішити ситуацію щодо усунення шкоди, завданої правопорушенням. Це може бути досягнуто в тому випадку, коли потерпілий і правопорушник будуть активно взаємодіяти між собою для вирішення конфліктної ситуації. Традиційне судочинство, навпаки, після вчинення злочину розводить потерпілого і правопорушника на сторони протистояння, де починається змагальний процес. Можливість самим розв'язати конфлікт, буде сприяти позитивному зрушенню в кримінальному судочинстві щодо задоволення потреб потерпілого та реінтеграції правопорушника в суспільство що [175, с. 156]. Цікава виявилася думка, яка має право на існування, і можливо у майбутньому буде втілена у кримінальне судочинство нашої держави.

Тож повернемося до традиційного судочинства. Звичайно, суб'єктом відшкодування шкоди завданої крадіжкою з АТЗ є особа, яка її вчинила. Однак, відповідно до ст. 1177 ЦК України передбачено покладення обов'язку відшкодувати шкоду, завдану майну фізичної особи внаслідок злочину, на державу, у таких випадках: а) наявність лише майнової шкоди; б) шкода завдана внаслідок вчинення злочину; в) потерпілим є фізична особа; г) не встановлено особу, яка вчинила злочин або вона є неплатоспроможною. Як наголошує О.С. Головін, відповідно до ч. 3 ст. 152 Конституції України, моральна та матеріальна шкода, завдана фізичним та юридичним особам актами й діями, що визнані неконституційними, відшкодовується державою у встановленому законом порядку. Навіть якщо особу, яка вчинила злочин, встановлено й притягнуто до кримінальної відповідальності, то це ще не означає, що завдана нею шкода майну та інтересам потерпілого буде стовідсотково відшкодована. Адже ця особа може виявитись недієздатною

або неосудною, перейти на нелегальне становище з метою ухилення від правосуддя, бути неплатоспроможною тощо [176, с. 8, 14].

Наведене вище положення статті цілком справедливе, оскільки, заподіяна шкода не відшкодовується через те, що винна особа може не мати для цього відповідних коштів, а реальне їх стягнення із засудженого, що відбуває покарання розтягується на довгі роки. Крім того, потерпілий взагалі позбавлений можливості реалізувати своє право на пред'явлення цивільного позову, якщо особу, яка вчинила злочин не встановлено [177, с. 155]. Однак, на думку В.В Васильєва діюча на сьогодні в Україні регламентація захисту прав та інтересів особи, потерпілої від злочину, і практика правозастосовчих органів у цій сфері свідчать, що цей захист є малоефективним і не дозволяє повною мірою відновити порушені права особи. Фактично закріпивши гарантії компенсації прав потерпілої особи від кримінальних правопорушень, держава не встановила механізму отримання таких компенсацій, а отже, права зазначених осіб сьогодні в Україні залишаються незахищеними [178, с. 139].

Вирішення питання відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, об'єктивно потребує вжиття заходів із забезпечення кримінального провадження, а також проведення комплексу слідчих (розшукових) (наприклад, оглядів, допитів, обшуків, пред'явлення для впізнання, призначення судових експертиз), а в окремих випадках і негласних слідчих (розшукових) дій. Завданням слідчого є вирішення вже на початковому етапі розслідування таких завдань: 1) встановлення виду і розміру шкоди, завданої кримінальним правопорушенням; 2) встановлення місцезнаходження майна, набутого в результаті вчинення кримінального правопорушення, доходів від нього, або на яке було спрямоване кримінальне правопорушення; 3) встановлення майна, яким володіють підозрювані, обвинувачені (у тому числі на праві спільної сумісної власності подружжя, а також зареєстрованого на третіх осіб), і його місцезнаходження; 4) встановлення правового статусу майна, виявленого у підозрюваних,

обвинувачених (приватна, колективна власність); 5) вилучення і збереження майна для забезпечення цивільного позову і можливої конфіскації. Незалежно від виду вчиненого кримінального правопорушення заходами щодо забезпечення цивільного позову, можливої конфіскації майна є виявлення майна, що підлягає арешту, і накладення арешту на таке майно [179, с. 40-41]. Такої ж думки щодо арешту майна і С.В. Давиденко [180, с. 224].

Як бачимо, питання відшкодування шкоди постає ще на етапі досудового розслідування, а усі проведені заходи уможливають його подальше позитивне вирішення. Тому, до криміналістичної методики розслідування таких видів злочинів слід додати згадані вище положення. Підтвердження цієї позиції є думка різних вчених, які вивчали питання відшкодування шкоди. Так, ефективність розшуку майна з метою забезпечення відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням залежить від дієвої взаємодії слідчого з працівниками оперативних підрозділів, а також інших органів державної влади [181, с. 48]. А.А. Патик також звертає увагу на тому, що вжиття своєчасних заходів для забезпечення відшкодування збитків, завданих злочинними діями здійснюється під час взаємодії слідчих з оперативними підрозділами і є одним із головних завдань, що на них покладаються [182, с. 71]. Такої ж думки, М.В. Буряк, яка вважає, що своєчасність і повнота відшкодування (компенсація) шкоди у кримінальному провадженні залежить від проведення слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій. Вони проводяться з метою отримання даних про характер і розмір шкоди, місця зберігання викрадених речей і цінностей тощо. Зокрема, оперативні працівники за оперативно-розшукового супроводження забезпечення відшкодування матеріальної шкоди у кримінальному провадженні здійснюють розшук майна і пошук джерел інформації шляхом: оперативного обслуговування місць ймовірного збуту викраденого майна; здійснення комплексу оперативно-розшукових заходів, спрямованих на виявлення

викрадених речей, грошей та цінностей; залучення агентурного апарату; взаємодія зі слідчим та іншими підрозділами системи МВС та Нацполіції, а також правоохоронними органами, до компетенції яких входить забезпечення відшкодування матеріальної шкоди; схвалення винних до добровільного відшкодування матеріальної шкоди [183, с. 238, 241].

З означеного вище виходить, що уже під час досудового розслідування крадіжок з АТЗ заходами щодо забезпечення цивільного позову щодо відшкодування потерпілому майнової шкоди є виявлення майна, що підлягає арешту (корисним буде тимчасовий доступ до речей та документів та тимчасове вилучення майна), і накладення арешту на таке майно. Приналежність певного майна конкретній особі з'ясовується відповідно до норм цивільного законодавства.

Для прикладу, накладення арешту на вклади полягає не лише у з'ясуванні їх наявності у банківських установах України (отримати запит від керівника банківської установи), а й важливо встановити у підозрюваного наявність банківських рахунків в інших банківських установах іноземних держав. Оскільки, підозрюваний з метою приховання грошових коштів, здобутих злочинним шляхом, оформляє їх на ім'я своїх родичів, близьких тощо [183, с. 242].

Як видно з наведеного вище, шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи (відповідно до ст. 1166, 1167 ЦК України) може бути: майнова та моральна. Підтвердженням цього є аналіз судової практики щодо розслідування крадіжок з АТЗ, де у 100 % опрацьованих вироків відшкодовувалася майнова шкода, і лише 23,5 % – моральна.

На сьогодні, законодавець визнає, що право на компенсацію моральної шкоди є однією з гарантій захисту прав і свобод [184, с. 31]. Моральна шкода – це насамперед, удар по особистості, її самооцінці [185, с. 6]. Погоджуємося з думкою таких вчених як: Азаров Ю. І., Письменний Д. П., Хабло О. Ю. про

те, що моральна шкода характеризується як втрати немайнового характеру внаслідок моральних чи фізичних страждань, або інших негативних явищ, заподіяних фізичній особі незаконними діями або бездіяльністю інших осіб. А майнова шкода полягає в зменшенні майнової сфери потерпілого в результаті порушення прав або блага, що йому належать [174, с. 52]. При розгляду кримінального провадження щодо крадіжок з АТЗ у суді, у більшості випадків, відшкодовується майнова шкода, цивільний позов щодо відшкодування моральної шкоди заявляється набагато рідше.

Під спричиненням майнової шкоди розуміють настання негативних змін для об'єктів правової охорони у вигляді кількісного або якісного зменшення споживчої вартості речей (речі) матеріального світу чи їх повної втрати володільцем, що призводить до зменшення майнового фонду останнього, або шляхом перешкоджання очікуваному надходженню майна у повному обсязі до фондів особи, яка має право на них, наслідком якого є упущена вигода [186, с. 219].

Специфіка майнової шкоди визначається сутністю такої шкоди як суспільно небезпечних наслідків злочинного заподіяння, а саме її природою (джерелом походження) та властивостями (характером, розміром та суспільною небезпечністю) [187, с. 81].

Наприклад, суд розглянув у відкритому судовому засіданні у м. Кривому Розі об'єднані кримінальні провадження за №12015040710002327, №12015040710002831, №12015040710003232 відносно ОСОБИ_2, яка вчинила протягом чотирьох місяців (29.08.2015-27.11.2015 року) серію крадіжок майна з АТЗ. Одним із вирішуваних судом питань був заявлений потерпілим ОСОБА_3 цивільний позов до обвинуваченого про відшкодування майнової шкоди, завданої внаслідок злочину на суму 5414 (п'ять тисяч чотириста чотирнадцять) гривень підлягає задоволенню в повному обсязі. Обвинувачений в судовому засіданні позов визнав в повному обсязі. Зважаючи на надані суду сукупність доказів, які вказують на

винуватість обвинуваченого суд вирішив задовольнити в повному обсязі даний цивільний позов [145].

Особливого значення для відшкодування майнової шкоди, завданої майну потерпілого внаслідок крадіжки з АТЗ, набувають способи відшкодування, зокрема такі:

- відшкодувати її в натурі (передати річ того ж роду і такої ж якості, полатодити пошкоджену річ тощо);
- відшкодувати завдані збитки у повному обсязі.

Спосіб відшкодування шкоди обирається судом із урахуванням обставин справи та за вибором потерпілого (ст. 1192 ЦК України).

Для того, щоб відшкодувати майнову шкоду слід встановити її розмір. Розмір збитків, що підлягають відшкодуванню потерпілому, визначається вартістю втраченого майна на момент розгляду справи або виконання відповідно до реальної робіт, необхідних для відновлення пошкодженої речі (ст. 1192 ЦК України). Встановити вартість втраченого майна можливо шляхом призначення товарознавчої експертизи викраденого майна, яка встановить вартість даних предметів, що і буде підставою для встановлення конкретного розміру завданої майнової шкоди. Саме така конкретність і робить звичайною та простою процедуру відшкодування майнової шкоди, про що не скажеш щодо моральної шкоди, де точний її розмір визначити проблематично. Як зазначає І.В. Грицюк «втрачену вигоду і неодержані доходи складно підраховувати і практично неможливо відшкодувати в порядку кримінального судочинства через відсутність причинно-наслідкового зв'язку з фактом злочину [172, с. 138]. Поряд з цим, з метою уточнення і конкретизації (підтвердження) розміру завданої шкоди, можуть призначатись ревізії та перевірки у порядку, визначеному законом, а також економічні, товарознавчі, автотоварознавчі, оціночні (зокрема, оцінки цілісних майнових комплексів; паїв; цінних паперів; оцінки будівельних об'єктів і споруд; оцінки машин, обладнання, транспортних засобів, літальних апаратів, судноплавних засобів) й інші експертизи [188, с. 78].

Відповідно до ч. 1 ст. 23 ЦК України особа має на відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок порушення її прав. Як зазначає О.Б. Гупаловська, «відшкодування моральної шкоди є і засобом захисту права власності, і заходом цивільно-правової відповідальності» [189, с. 17; 190, с. 163].

Моральна шкода завдана внаслідок крадіжки з АТЗ полягає зокрема у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна (ч. 2 ст. 23 ЦК України).

Моральна (чи немайна) шкода є по суті порушення, що спричиняє важкі наслідки для одного з нематеріальних благ – психічного благополуччя особистості. Порушення психічного благополуччя особистості, на відміну від порушення інших видів благ, завжди вторинне – воно завжди виникає внаслідок заподіяння шкоди іншим благам, як немайновим, так і майновим [191, с. 309].

Вже сам факт захисту законом гідності і прав людини шляхом компенсації моральної шкоди має позитивний вплив на психічний стан потерпілого, зміцнює його віру у справедливість. І, навпаки, якщо право залишає людину без захисту, це додатково травмує її психіку, штовхаючи його до стану усвідомлення безвиході, безправ'я, несвободи. Адже саме завдяки правам людини індивід зберігає свою особистість і неповторність [192, с. 10].

Прикладом відшкодування моральної шкоди є Вирок Святошинського районного суду м. Києва від 22.06.2015 р. щодо крадіжки у ОСОБА_5 з кишені її шуби ключів від АТЗ «Citroen C4 Picasso», д.н.з. НОМЕР_1 та у подальшому цього ж автомобіля, документів і речей. «Крім відшкодування майнової шкоди також потерпіла просить стягнути з обвинуваченого 30000 грн. у відшкодування моральної шкоди, посилаючись на те, що внаслідок дій ОСОБА_4 вона тимчасово була позбавлена права власності на автомобіль, витратила багато часу на його розшук, неможливість користуватися автомобілем призвело до порушення її життя та викликало безліч

незручностей, крім того погіршився стан здоров'я. Цивільний позов, заявлений потерпілою ОСОБА_5, з урахуванням часткового відшкодування шкоди, ОСОБА_4 визнає частково у сумі 10000 грн. завданої моральної шкоди. Цивільний позов ОСОБА_5, уточнений у ході судового розгляду, суд вважає за необхідне задовольнити частково та стягнути з обвинуваченого 10000 грн. у відшкодування моральної шкоди, а в іншій частині заявленого цивільного позову відмовити, оскільки суду не надано доказів, які б підтверджували, що пошкодження автомобіля відбулось внаслідок протиправних дій обвинуваченого, а розмір шкоди, завданої злочином, про яку заявлено потерпілою, виходить за межі пред'явленого обвинувачення» [193].

Як справедливо зазначає О.В. Гришук, що право людини на компенсацію моральної шкоди в Україні має глибокі історичні корені. Довіряючи суду право визначення розміру відшкодування моральної шкоди, законодавець, очевидно, виходив з презумпції повної відповідності суддів тим якісним характеристикам, які повинні бути їм притаманні. Проте на практиці, вона не завжди знаходила підтвердження. Тому надання суду такого права могло відкрити широкий простір для свавілля [192, с. 10].

Застосування норм цивільного законодавства з відшкодування моральної шкоди пов'язане з використанням значної кількості оціночних понять, які окреслені законом зі значним ступенем відносності, а визначальна роль у їх правильному розумінні та застосуванні належить суду. Моральну шкоду не можна компенсувати в повному обсязі, оскільки немає (і не може бути) точних критеріїв майнового виразу душевного болю, спокою, честі, гідності особи. Будь-яка компенсація моральної шкоди не може бути адекватна дійсним стражданням, тому будь-який її розмір може мати суто умовний вираз, тим паче, якщо така компенсація стосується юридичної особи. Однак, слід враховувати особистість кожної людини, її внутрішній світ, тому використання одних і тих же методів визначення ступеня майнової шкоди стосовно різних людей неможливо. У різних людей одна і та ж дія

обумовлює різну реакцію. Якщо ж ця дія мала протиправний характер, була такою, що могла завдати моральної шкоди, то глибина страждань буде різною у людей залежно від індивідуальних властивостей кожної людини [194, с.122, 125].

Для визначення розміру компенсації моральної шкоди, слід враховувати такі чинники як: характер учиненого правопорушення, інтенсивність, тривалість протиправних дій, суть негативних змін у житті потерпілого, глибина і тривалість душевних переживань, час на відновлення нормального стану потерпілого [194, с. 125-126]. Однак, як зазначає О.Б. Гупаловська у своїй статті, що «відповідно до Методичних рекомендацій «Відшкодування моральної шкоди» (лист Міністерства юстиції України від 13 травня 2004 р. № 35-13/797), моральну шкоду не можна відшкодувати в повному обсязі, оскільки немає (і не може бути) точних критеріїв майнового еквіваленту душевного болю, спокою, честі й гідності особи. Будь-яке відшкодування моральної шкоди не може бути адекватним дійсним стражданням, тому будь-який її розмір буде мати суто умовний вираз» [189, с. 17].

Поряд із зазначеним, потерпілий може заявляти цивільний позов щодо відшкодування йому як майнової, так і моральної шкоди. Для прикладу, потерпілим ОСОБА_1 по справі заявлено до ОСОБА_2 цивільний позов про відшкодування майнової та моральної шкоди. Згідно позовної заяви ОСОБА_1 прохав суд стягнути з ОСОБА_2 : майнову шкоду в розмірі 6251 грн., яка складається із відшкодування вартості запчастин необхідних для проведення ремонту автомобіля внаслідок його пошкодження під час вчинення крадіжки в сумі 2742 грн., а тому числі акумуляторної батареї, враховуючи її розбиття під час вчинення злочину і яка прийшла у непридатність, та відшкодування вартості робіт необхідних для проведення ремонту автомобіля внаслідок його пошкодження під час вчинення крадіжки в сумі 3509 грн.; моральну шкоду в сумі 5 000 грн. [195].

Однак, не все так просто. Так, для відшкодування шкоди завданої шляхом вчинення крадіжки з АТЗ слід довести такі факти: а) неправомірність поведінки особи, внаслідок якої завдано шкоду; б) наявність самої шкоди – втрату або пошкодження майна потерпілого. У відносинах, що розглядаються, шкода - це не лише обов'язкова умова, але і міра відповідальності, оскільки за загальним правилом статті, що коментується, завдана шкода відшкодовується в повному обсязі (мова йдеться про реальну шкоду та упущену вигоду (ст. 22 ЦК України)); в) причинний зв'язок між протиправною поведінкою та шкодою – шкода має виступати об'єктивним наслідком поведінки завдавача шкоди; г) вина завдавача шкоди, за виключенням випадків, коли в силу прямої вказівки закону обов'язок відшкодування завданої шкоди покладається на відповідальну особу незалежно від вини. Наявність всіх вищезазначених умов є обов'язковим для прийняття судом рішення про відшкодування завданої шкоди (Ухвала Верховного Суду України (судова колегія з цивільних справ) від 21.12.2005 р.) [196, с. 1166].

Підставною для відшкодування майнової шкоди є підтверджуючі документи. Наприклад, суд вважає, що з обвинуваченого на користь потерпілого підлягає стягненню майнова шкода в розмірі 6251 грн. При цьому суд виходить із понесених потерпілим витрат на ремонт автомобіля внаслідок його пошкодження під час вчинення крадіжки, які підтверджуються договором від 15.05.2017 р., укладеним між ОСОБА_1 та ФОП ОСОБА_4 на проведення ремонтних робіт, калькуляцією від 15.05.2017 року на суму 6251 грн., згідно якої вартість ремонтних робіт 3509 грн., вартість запчастин та розхідних матеріалів 2742 грн., актом виконаних робіт від 19.05.2017 року, згідно якого ФОП ОСОБА_4 виконано ремонтні роботи автомобіля ВАЗ 2107 д.н.з. НОМЕР_2 на суму 6251 грн., квитанцією від 19.05.2017 року, згідно якої потерпілим ОСОБА_1 оплочено вартість ремонтних робіт та запчастин по відновленню пошкодженого автомобіля на суму 6251 грн. Види пошкодження автомобіля відповідають механізму

вчинення злочину, про що в судовому засіданні надано детальні показання обвинуваченого [195].

Що ж стосується моральної шкоди, то суд оцінює її самостійно опираючись на зібрані докази, що вказують на ступінь та характер завданої майнової шкоди. Як зазначає С.Б. Булеца, «У позовній заяві можна вказати таку суму відшкодування, яка, на думку позивача, є справедливою, але суд, визначаючи належну до виплати суму, крім цього керується ще і такими міркуваннями, як характер і глибина заподіяних потерпілому душевних і фізичних страждань, враховує індивідуальні особливості потерпілого, його матеріальне положення, а також фактичні обставини справи. Критерієм при визначенні судом розміру компенсації моральної шкоди є принцип розумності, реальності і справедливості [197, с. 131].

Відповідно до ч. 2 ст. 242 КПК України слідчий або прокурор зобов'язані звернутися з клопотанням до слідчого судді для проведення експертизи щодо визначення розміру матеріальних збитків, шкоди немайнового характеру, заподіяної кримінальним правопорушенням. Однак, визначення розміру завданої крадіжкою з АТЗ шкоди має здійснюватися за сукупністю зібраних даних у кримінальному провадженні.

Відтак, заслуговує на увагу думка О.В. Грищук та М.С. Патрілевич, які пропонують систему критеріїв визначення розміру компенсації моральної шкоди. На основі якої можна виділити таку ж систему тільки щодо відшкодування моральної шкоди завданої крадіжкою з АТЗ. Відтак, до таких критеріїв слід віднести: 1) межі заявлених вимог; 2) характер, обсяг та тривалість заподіяних позивачеві негативних психічних процесів і станів (призначити судово-психіатричну експертизу); 3) істотність вимушених змін у життєвих і виробничих стосунках потерпілого, ступінь зниження його особистого престижу, ділової репутації (останнє залежить від характеру діяльності потерпілого, посади, використання АТЗ тощо необхідних для відновлення попереднього стану); 4) обставини, які передували правопорушенню, а також мали місце до і після нього; 5) характеристики

сторін конфлікту, мотиви їхньої поведінки, характер правопорушення і ступінь його шкідливості (небезпеки); 6) ступінь вини позивача та відповідача, а також майновий стан сторін; 7) слід враховувати розмір матеріальної шкоди, якої зазнав потерпілий [192, с. 10; 198, с. 27]. Звичайно, ступінь вини (дій) водія (наприклад залишення дверей АТЗ відкритими завдяки чому відбулось проникнення до нього і викрадення речей) не є підставою для вчинення крадіжки, однак така обставина може слугувати для визначення розміру моральної шкоди. Халатність водія АТЗ може вплинути на розмір відшкодування майнової шкоди також. Так, якщо груба необережність потерпілого сприяла виникненню або збільшенню шкоди, то залежно від ступеня вини потерпілого (а в разі вини особи, яка завдала шкоди, – також залежно від ступеня її вини) розмір відшкодування зменшується, якщо інше не встановлено законом (ст. 1193 ЦК України).

Завдяки призначенні судово-психіатричної експертизи можна дізнатися наступне: 1) чи є ситуація, що досліджується психотравмувальною для гр. А.?, Якщо так, то чи завдані гр. А. страждання (моральна шкода)?, Якщо гр. А. завдані страждання, який можливий розмір становить грошова компенсація за завдані страждання гр. А. (моральна шкода)? [198, с. 27].

Суд залежно від доведеності підстав і розміну позову задовольняє цивільний позов повністю або частково чи відмовляє в ньому (ч. 1. ст. 129 КПК України). Так, прикладом є Вирок Лубенського міськрайонного суду Полтавської області від 18.07.2017 р. «При вирішенні позову в частині відшкодування моральної шкоди, суд вважає, що він підлягає задоволенню частково в розмірі 2000 грн. При цьому суд вважає, що моральна шкода, заподіяна потерпілому ОСОБА_1, полягає у душевних стражданнях, яких він зазнав у зв'язку з замахом на викрадення його майна. При визначенні розміру моральної шкоди, що підлягає відшкодуванню, суд враховує те, що моральна шкода заподіяна вчиненням умисного злочину, глибину душевних страждань потерпілого, вимушеність змін в організації потерпілим свого життя, який через вчинення замаху на крадіжку був позбавлений права власності на

належне йому майно, зазнав душевних страждань через пошкодження майна під час вчинення злочину, вимушений був докладати додаткових зусиль для організації свого життя через необхідність вжиття заходів щодо ремонту пошкодженого внаслідок замаху на вчинення крадіжки автомобіля, вимоги розумності і справедливості» [195].

Дуже рідко, однак виключити таку можливість ми не можемо, коли крадіжка з АТЗ вчиняється малолітньою особою (яка не досягла чотирнадцяти років), то ЦК України (ст. 1178) передбачено порядок відшкодування завданої шкоди. Остання відшкодовується її батьками (усиновлювачами) або опікуном чи іншою особою, яка здійснює її виховання, закладом, що зобов'язаний здійснювати нагляд за нею – якщо вони не доведуть, що шкода не є наслідком несумлінного здійснення або ухилення ними від здійснення виховання та нагляду за малолітньою особою.

Цивільний кодекс України також передбачає відшкодування шкоди, завданої неповнолітньою особою (ст. 1179). Відповідно до якої неповнолітня особа (у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років) відповідає за завдану нею шкоду самотійно на загальних підставах.

Цивільний позов підлягає частковому задоволенню з таких відстав: ст. 128 КПК України передбачає право особи подати цивільний позов про відшкодування шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням. Встановлено, що ОСОБА_1 та ОСОБА_2 завдали крадіжкою шкоду ОСОБА_3 в розмірі 31941 грн 07 коп. З цієї шкоди 9627 грн. 20 коп. відшкодовано в ході досудового розслідування. Таким чином, до стягнення підлягає сума 22313,87 грн. Стягнути з ОСОБА_1, м. Мукачево, вул. П.Набережна 2/69, ОСОБА_2, м. Мукачево, вул. Окружна, 18/36 на р/р 31114115700002 в ГУ ДКСУ в Закарпатській області, МФО 812016, одержувач УК в м. Ужгород 24060300, код одержувача 380156610 736 грн. 56 коп. солідарно за проведення експертиз та в користь Закарпатської торгово промислової палати 500 грн. солідарно за товарознавчу експертизу [199].

Такі неповнолітні визнаються деліктоздатними, тобто можуть самотійно й на загальних підставах відповідати за завдану ними шкоду. Однак не завжди вони володіють майном і мають заробіток, на який може бути звернено стягнення по відшкодуванню завданої шкоди [200, с. 148]. Так, відповідно до ч. 2 ст. 1179 ЦК України у разі відсутності у неповнолітньої особи майна, достатнього для відшкодування завданої нею шкоди, ця шкода відшкодовується в частці, якої не вистачає, або в повному обсязі її батьками (усиновлювачами) або піклувальником, якщо вони не доведуть, що шкода було завдано не з їхньої вини. Якщо неповнолітня особа перебувала у закладі, який за законом здійснює щодо неї функції піклувальника, цей заклад зобов'язаний відшкодувати шкоду в частці, якої не вистачає, або в повному обсязі, якщо він не доведе, що шкоду було завдано не з його вини. Під виною батьків малолітніх чи неповнолітніх або піклувальників законодавець розуміє неналежне виконання обов'язків по вихованню дітей і здійснення неналежного нагляду за ними [200, с. 148].

Поряд з цим, законодавець передбачає порядок відшкодування завданої злочином шкоди, завданої кількома малолітніми, неповнолітніми особами (ст. 1181, 1182 ЦК України). Так, шкода, завдана спільними діями кількох малолітніх осіб, відшкодовується їхніми батьками (усиновлювачами), опікунами в частці, яка визначається за домовленістю між ними або за рішенням суду. Якщо в момент завдання шкоди кількома малолітніми (неповнолітніми) особами одна з них перебувала в закладі, який за законом здійснює щодо неї функції опікуна (піклувальника) цей заклад відшкодовує завдану шкоду у частці, яка визначається за рішенням суду. Коли шкода завдана спільними діями кількох неповнолітніх осіб, то вона відшкодовується ними у частці, яка визначається за домовленістю між ними або за рішенням суду.

У разі вчинення крадіжки з АТЗ групою осіб, завдана злочином шкода відшкодовується спільно кількома особами (солідарно перед потерпілим) (ст. 1190 ЦК України). Однак, за заявою потерпілого суд може визначити

відповідальність осіб, які спільно завдали шкоди, у частці відповідно до ступеня їхньої вини.

Отже, процесуальний порядок відшкодування шкоди, завданої потерпілому внаслідок вчинення крадіжки з АТЗ полягає у вжитті заходів із забезпечення кримінального провадження та проведення комплексу слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій для встановлення низки завдань, зокрема таких як встановлення: виду і розміру шкоди; місцезнаходження майна, набутого злочинним шляхом, доходів від нього, або на яке було спрямоване кримінальне правопорушення; майна, яким володіють підозрювані, обвинувачені і його місцезнаходження; правового статусу виявленого у підозрюваних, обвинувачених майна; вилучення і збереження майна для забезпечення цивільного позову і можливої конфіскації.

Ефективними заходами забезпечення кримінального провадження, що можуть проводитись з метою забезпечення відшкодування потерпілому шкоди є тимчасовий доступ до речей та документів, тимчасове вилучення майна, арешт майна, тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом, застава тощо [181, с. 57]. Однак, лише у комплексі, шляхом проведення низки процесуальних дій та заходів, можливе якісне забезпечення відшкодування шкоди, завданої крадіжками з АТЗ. Насамперед, це: встановлення виду та розміру завданої шкоди, для розшуку майна проводиться низка слідчих (розшукових) дій (огляду, допиту, обшуку, пред'явлення для впізнання, призначення судових експертиз тощо) та заходів (тимчасовий доступ до речей та документів, тимчасове вилучення майна, арешт майна, застава тощо).

Однак, названого вище порядку буває недостатньо для реального відшкодування шкоди, оскільки підозрюваний може буди неплатоспроможний взагалі, або ж відшкодовуватиме кошти протягом тривалого часу тощо, тому інтереси потерпілого залишаються незахищеними. Поряд з цим, погоджуємося з думкою І.В. Грицюк та Н.І. Мозоля про те, що

реальна реалізація закріплених на законодавчому рівні прав потерпілого на відшкодування шкоди достатньо не забезпечена [201, с. 49]. Через недосконалий механізм забезпечення відшкодування шкоди потерпілі отримують не в повному обсязі, а часто зовсім не одержують суми, визначені вироком суду до відшкодування. У першу чергу, це трапляється тоді, коли з засудженого до позбавлення волі, який до того ж не має постійних доходів, потерпілому надходять мізерні суми, а іноді, у зв'язку із смертю винного, потерпілий взагалі не отримує ніяких коштів на відшкодування завданої йому шкоди [172, с. 138].

Висновки до розділу 3

З'ясовано, що наступний етап розслідування крадіжок з АТЗ характеризується проведенням таких слідчих (розшукових) дій як: допит підозрюваного (50,4 % респондентів), обшуки (за місцем проживання підозрюваного, за місцем знаходження належного йому майна) (91,5 %), пред'явлення для впізнання викрадених предметів (96,5 %), слідчий експеримент (76,1 %), спрямованих на доведення (спростування) вини підозрюваного, відшукування викраденого майна, встановлення можливих співучасників, з'ясування обставин вчинення крадіжки та інших важливих фактів, що стосуються підготовки, вчинення та приховування такого злочину.

Наведені вище слідчі (розшукові) дії мають низку характерних особливостей. Для належного їх проведення слідчому уже на підготовчому етапі слід продумати її хід, учасників, макети знарядь, місце проведення та низку інших обставин, які залежатимуть від мети проведення конкретної слідчої (розшукової) дії.

Сформовано обставини, які слід встановити щоб розкрити заявлену підозрюваним інформацію стосовно його алібі під час вчинення крадіжки з АТЗ, а саме: 1) встановити точний час перебування підозрюваного у

заявленому ним місці; 2) встановити з ким він перебував і його демографічні дані, адресу, контакти для подальшої розмови з метою підтвердження алібі підозрюваного; 3) перевірити документи, що можуть підтверджувати алібі (наприклад, якщо підозрюваний заявляє, що від'їздив у цей день до матері в інший населений пункт, то витребувати квитки на транспорт тощо), хоча їх можна було купити, але не поїхати; 4) пред'явити переконливі докази, що спростовують його алібі (наприклад, висновок дактилоскопічної експертизи, показання свідка тощо).

Сформовано рекомендації щодо тактики допиту підозрюваного у конфліктних та безконфліктних слідчих ситуаціях. Акцентовано увагу на постановці питань допитуваному про факти, що були на передодні крадіжки з АТЗ, пов'язаних безпосередньо з крадіжкою та після її вчинення.

Наголошено на тому, що під час обшуку слідчий має на меті: виявити викрадене майно (87,2 %), знаряддя та інструменти, якими здійснювалося проникнення до АТЗ (75,7 %) та інші сліди, речі та предмети, пов'язані якимось чином із подією злочину (24,4 %).

Важливим для ефективного проведення обшуку при розслідування крадіжок з АТЗ є: складання письмового плану обшуку, попереднє вивчення слідчим місця його проведення.

Слідчий експеримент під час розслідування таких видів злочинів проводиться з метою: 1) відтворення механізму вчинення крадіжки з АТЗ в цілому; 2) встановити можливість вчинити певні дії (наприклад, перенести викрадені речі в конкретне місце, відчинити капот і від'єднати акумулятор тощо); 3) встановити можливість вчинити певні дії за певний проміжок часу (наприклад, злити 100 літрів бензину за 20 хв. поки водій знаходився у магазині); 3) перевірити володіння конкретними здібностями та навичками (наприклад, відімкнути замок відмичкою, ножицями, викруткою тощо).

Виділено та охарактеризовано такі основні форми використання спеціальних знань під час розслідування крадіжок з АТЗ: 1) залучення спеціаліста до проведення слідчих (розшукових) дій: для збирання

криміналістично значущої інформації, для застосування науково-технічних засобів; у якості перекладача; як педагога чи психолога; 2) отримання консультації від спеціаліста щодо питань, які потребують спеціальних знань; 3) призначення судових експертиз.

Консультативна допомога спеціаліста під час проведення огляду місця крадіжки з АТЗ проявляється у вирішенні діагностичних завдань, зокрема: 1) встановлення способу відкриття дверного замка, замка на бензобаці, капота тощо; 2) з'ясування навичок злочинця щодо від'єднання акумулятора, відкриття замків; 3) за наявності слідів-рідин від транспортного засобу на якому зникли злочинці з викраденим, то встановлення моделі шин; 4) за слідами встановлення вікової групи особи злочинця, їх кількості тощо

Виділено такі групи судових експертиз, які призначаються при розслідуванні крадіжок з АТЗ, а саме: 1) судові експертизи, що призначаються з метою ідентифікації та діагностики слідів-відображень з предметами, суб'єктами, що їх залишили (дактилоскопічна, трасологічна, матеріалів, речовин і виробів, генотипоскопічна); 2) судові експертизи, що призначаються для ідентифікації, діагностики викрадених речей (товарознавчі дослідження, мистецтвознавчі тощо).

Наголошено на необхідності залучення спеціаліста до проведення огляду місця крадіжок з автотransпортних засобів, допиту неповнолітніх підозрюваних, слідчого експерименту. Наведено діагностичні завдання, які може вирішувати спеціаліст під час надання консультації з питань, що потребують спеціальних знань.

Серед передбачених ст. 127 КПК України форм відшкодування потерпілому найбільш поширеною є?: а) стягнення відшкодування на підставі судового рішення за результатами розгляду цивільного позову у кримінальному провадженні (84,6 %); б) добровільне відшкодування завданої шкоди підозрюваним, обвинуваченим (14,1 %); в) компенсація потерпілому шкоди державою за рахунок Державного бюджету України (1,3 %).

Аналіз судової практики щодо розслідування крадіжок з АТЗ уможливив виділити такі види шкоди, завданої цими злочинами: 1) майнова (100 % вироків); 2) моральна (23,5 %). Наведено поняття таких видів шкоди, способи відшкодування (в натурі, в повному обсязі), критерії визначення розміру кожної з них, факти, які слід довести для відшкодування шкоди, підстави відшкодування, порядок і особливості їх відшкодування за різними формами, а також відшкодування шкоди, завданої неповнолітньою особою.

Процесуальний порядок відшкодування шкоди, завданої потерпілому внаслідок вчинення крадіжки з АТЗ полягає у вжитті заходів із забезпечення кримінального провадження та проведення комплексу слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій для встановлення низки завдань, зокрема таких як встановлення: виду і розміру шкоди; місцезнаходження майна, набутого злочинним шляхом, доходів від нього, або на яке було спрямоване кримінальне правопорушення; майна, яким володіють підозрювані, обвинувачені і його місцезнаходження; правового статусу виявленого у підозрюваних, обвинувачених майна; вилучення і збереження майна для забезпечення цивільного позову і можливої конфіскації.

Встановлено, що лише у комплексі, шляхом проведення низки процесуальних дій та заходів, можливе якісне забезпечення відшкодування шкоди, завданої крадіжками з АТЗ. Насамперед, це: встановлення виду та розміру завданої шкоди, проведення низки слідчих (розшукових) дій (огляд, допит, обшук, пред'явлення для впізнання, призначення судових експертиз тощо) та заходів (тимчасовий доступ до речей та документів, тимчасове вилучення майна, арешт майна, застава тощо).

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукового завдання, суть якого полягає в усебічному дослідженні розслідування крадіжок з автотранспортних засобів, та формування на цій основі теоретичних положень і практичних рекомендацій.

За результатами проведеного дослідження сформульовано такі висновки:

1. На сьогодні мається низка дисертацій присвячених проблемним аспектам розслідування різних видів крадіжок. З'ясовано, що розслідування крадіжок з автотранспортних засобів не було предметом окремого наукового дослідження у вітчизняній літературі. Тому на сьогодні існує потреба у формуванні окремої криміналістичної методики розслідування.

Під крадіжками з автотранспортних засобів пропонується розуміти таємне викрадення чужого майна, яке зберігалось, перевозилось автотранспортним засобом або було його частиною шляхом пошкодження, демонтажу або вільного доступу до такого автотранспортного засобу.

Запропоновано класифікувати крадіжки з автотранспортних засобів за такими критеріями: за видом злочину; за предметом посягання; за типом автотранспортного засобу; за місцем знаходження автотранспортного засобу; за механічними характеристиками автотранспортних засобів; за часом учинення злочину; за умовами, що сприяли вчиненню злочину; за характером доступу до автотранспортного засобу; за змістом способу вчинення крадіжки.

2. З'ясовано типові способи вчинення крадіжок з автотранспортних засобів, а саме: шляхом пошкодження автотранспортного засобу (розбиття скла, злам замка, відкриття капоту тощо) (67,3 % проваджень), скориставшись вільним доступом до автотранспортного засобу (32,7%). За результатами аналізу вироків суду виділено: 1) дії особи злочинця щодо підготовки до вчинення крадіжок з автотранспортних засобів; 2) способи

проникнення до зачиненого автотransпортного засобу з метою вчинення з нього крадіжки; 3) види знарядь, що використовувалося для проникнення до автотransпортних засобів; 4) способи приховування таких видів крадіжок.

3. Слідова картина таких крадіжок складається з: матеріальних та ідеальних слідів. Запропоновано матеріальні сліди поділити на такі групи: 1) сліди на місці стоянки автотransпортного засобу; 2) сліди на злочинцеві; 3) сліди проникнення до автотransпортного засобу; 4) сліди злочинця, знаряддя в автотransпортному засобі; 5) сліди-предмети загублені злочинцем коли він залишав місце вчинення злочину; 6) інші сліди (наприклад, транспортного засобу, на якому злочинець покинув місце події). Встановлено, що місцем вчинення крадіжки з автотransпортного засобу найчастіше є ділянка місцевості, де знаходиться (зберігається) автотransпортний засіб, зокрема: двори біля житлових будинків (41,2 %); автостоянки (6,9 %); гаражі (4,9 %); місця відпочинку водіїв на автошляхах (8,8 %); інші місця (2,9 %).

4. Сформовано характеристику особи злочинця. На підставі аналізу кримінальних проваджень встановлено, що крадіжки з автотransпортних засобів вчиняють повнолітні осудні особи чоловічої статі віком від 25 до 45 років (73,7 %), більшість з яких не працюють (85,3 %), не одружені (87,3 %), мають середню освіту (63,7 %) або неповну середню освіту (37,3 %), раніше притягувалися до кримінальної відповідальності (55,9 %). Такі крадіжки переважно вчиняються двома і більше особами систематично (від 3 до 9 епізодів) (72,5 %), на протязі місяця (з інтервалом від декілька днів), або ж на протязі 2-4 місяців (з інтервалом в декілька тижнів), півроку. Під час учинення злочинці перебували у стані алкогольного (15,7 %) та наркотичного (3 %) сп'яніння. Особливу групу правопорушників становлять неповнолітні (26,3 %), які вчинюють крадіжки з автотransпортних засобів переважно за попередньою змовою групою осіб (76,4 %), повторно (78,2 %).

5. Виділено такі типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування крадіжок з автотransпортних засобів: 1) виявлено факт крадіжки та

затримано правопорушника з викраденим «на гарячому»; 2) виявлено факт крадіжки, правопорушник зник з місця події, але потерпілому відомі особи, причетні до злочину, або їх прикмети; 3) виявлено факт крадіжки, правопорушник зник з місця події, але є дані про особу злочинця від свідків чи з інших джерел; 4) виявлено крадіжку, однак відсутні бідь-які дані про особу злочинця. Сформовано такі загальні версії щодо злочину в цілому: 1) крадіжку вчинила знайома (незнайома) потерпілому особа самотійно; 2) крадіжку вчинили дві особи; 3) крадіжку вчинили неповнолітні особи; крадіжку вчинила злочинна група, яка на цьому спеціалізується; до вчинення крадіжки причетна особа потерпілого; 4) крадіжка є способом приховування іншого злочину. До кожної слідчої ситуації сформовано окремі версії та запропоновано перелік першочергових слідчих (розшукових) дій, інших заходів, спрямованих на їх вирішення.

6. Наголошується на тому, що при розслідуванні таких видів злочинів найбільш ефективною є взаємодія слідчого з працівниками оперативно-розшукових підрозділів Національної поліції України (47,4% опитаних респондентів). Поряд з цим, 27,4% опитаних вважають корисною взаємодію з інспекторами-криміналістами, 12,8% – з дільничними офіцерами поліції, найменш ефективна взаємодія, як виявилось – з працівниками патрульної поліції (4,3% опитаних), з кінологічною службою (7,3%) та представниками громадськості (0,9%). Найбільш ефективними формами взаємодії слідчого з працівниками Нацполіції при розслідуванні таких крадіжок є: процесуальні (надання доручень щодо проведення окремих слідчих (розшукових) дій (79,8 %)) та непроцесуальні (обмін інформацією про злочин в цілому та його окремих елементів (63,7 %), спілкування щодо висунення версій (24,8 %), спільне планування та проведення тактичних операцій (70,1 %), зокрема розкриття злочину «за гарячими слідами»).

7. Зібрання доказової інформації початкового етапу розслідування таких крадіжок здійснюється шляхом проведення: огляду місця події (97 % респондентів) та допиту потерпілого (84,6 %). Наведено організаційно-

тактичні особливості підготовчого та робочого етапів їх проведення. Запропоновано до складу слідчо-оперативної групи, яка проводить огляд місця крадіжки з АТЗ залучати кінолога зі службовою собакою (74,4 %). Тактичними особливостями огляду місця події є: 1) умовний поділ місця крадіжки з АТЗ на три зони (навколо автотransпортного засобу, АТЗ ззовні, в середині АТЗ (за умови, якщо крадіжку було вчинено з салону АТЗ); 2) чітке дотримання порядку і послідовності проведення статичної та динамічної стадії проведення огляду. Тактичними особливостями кожного з етапів проведення допиту водіїв автотransпортних засобів є: манери спілкування, питання допитуваному та правильне обрання тактичних прийомів допиту. Конкретизовано тактичні прийоми допиту, відповідно до таких слідчих ситуацій початкового етапу розслідування: 1) конфліктні, коли потерпілий приховує відому йому інформацію чи її частину; 2) безконфліктні, коли потерпілий всіляко намагається сприяти розслідуванню, висуває версії щодо особи злочинця тощо.

8. З'ясовано, що наступний етап розслідування крадіжок з АТЗ характеризується проведенням таких слідчих (розшукових) дій як: допит підозрюваного (50,4 %), обшуки (91,5 %), пред'явлення для впізнання викрадених предметів (96,5 %), слідчий експеримент (76,1 %), спрямованих на доведення (спростування) вини підозрюваного, відшукування викраденого майна, встановлення можливих співучасників, з'ясування обставин вчинення крадіжки та інших важливих фактів, що стосуються підготовки, вчинення та приховування такого злочину. Сформовано рекомендації щодо тактики допиту підозрюваного у конфліктних та безконфліктних слідчих ситуаціях, зокрема: правильне обрання тактичних прийомів допиту, передбачення ситуацій, пов'язаних з тактичним ризиком, застосування відоезаписуючих пристроїв для фіксації допиту. Акцентовано увагу на постановці питань допитуваному про факти, що були на передодні крадіжки з АТЗ, пов'язаних безпосередньо з крадіжкою та після її вчинення. Наголошено на тому, що під час обшуку слідчий має на меті: виявити викрадене майно (87,2 %), знявдя

та інструменти, якими здійснювалося проникнення до АТЗ (75,7 %) та інші сліди, речі та предмети, пов'язані якимось чином із подією злочину (24,4 %). Важливим для ефективного проведення обшуку при розслідування крадіжок з АТЗ є: складання письмового плану обшуку, попереднє вивчення слідчим місця його проведення. Серед видів пред'явлення для впізнання найпоширенішими при розслідуванні таких злочинів є: впізнання викрадених речей (96,6 % опитаних слідчих), живих осіб (16,7 %). Визначено типові помилки, що допускаються під час проведення впізнання, а саме: неправильно підібрані статисти (речі), порушена послідовність робочого етапу впізнання, використання загального а не детального опису ознак зовнішності особи або речі, впізнання різних видів речей разом. Слідчий експеримент під час розслідування таких видів злочинів проводиться з метою: відтворення механізму вчинення крадіжки з АТЗ в цілому (93,6 %), встановити можливість вчинити певні дії (83,8 %), встановити можливість вчинити певні дії за певний проміжок часу (26,5 %), перевірити володіння конкретними здібностями та навичками (41,9 %).

9. Сформовано рекомендації щодо використання спеціальних знань під час розслідування крадіжок з АТЗ у таких основних формах: 1) залучення спеціаліста до проведення слідчих (розшукових) дій: огляду місця крадіжки, допиту неповнолітніх підозрюваних, слідчого експерименту (74,8 %); 2) отримання консультації від спеціаліста щодо питань, які потребують спеціальних знань (40,6 %); 3) призначення судових експертиз (100 %). Виділено такі групи судових експертиз, які призначаються при розслідуванні крадіжок з АТЗ: 1) ті, що призначаються з метою ідентифікації та діагностики слідів-відображень з предметами, суб'єктами, що їх залишили (дактилоскопічна (98,3 %), трасологічна (100 %), матеріалів, речовин і виробів (53,9 %), генотипоскопічна (10,7 %)); 2) ті, що призначаються для ідентифікації, діагностики викрадених речей (товарознавчі дослідження (69,7 %), мистецтвознавчі (0,9 %) тощо). Окреслено їх завдання та питання експерту.

10. Процесуальний порядок відшкодування шкоди, завданої потерпілому внаслідок вчинення крадіжки з АТЗ полягає у вжитті заходів із забезпечення кримінального провадження та проведення комплексу слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій для встановлення низки завдань, зокрема таких як: виду і розміру шкоди; місцезнаходження майна, набутого злочинним шляхом; майна, яким володіють підозрювані, обвинувачені і його місцезнаходження; правового статусу виявленого у підозрюваних (обвинувачених) майна; вилучення і збереження майна для забезпечення цивільного позову і можливої конфіскації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування за 2014-2017 рр. : Генеральна прокуратура України : Статистична інформація / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статистичної інформації: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>
2. Drozd Vitaliy State research issues investigation thefts from vehicles VISEGRAD JOURNAL ON HUMAN RIGHTS № 5/1, 2016, page 60-66.
3. Швидкий О. Г. Планування та організація початкових слідчих дій при розслідуванні квартирних крадіжок : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 / О.Г. Швидкий. – Х. : Нац. юрид. акад. України ім. Я.Мудрого, 2000. – 18 с.
4. Капустіна М. В. Методика розслідування крадіжок вантажів на залізничному транспорті, вчинених злочинними групами: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / М. В. Капустіна. – Х. : Нац. юрид. акад. України ім. Я.Мудрого, 2007. – 20 с.
5. Твердохліб І. М. Методика розслідування крадіжок, учинених в умовах надзвичайних ситуацій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / І. М. Твердохліб. – К.: Київський нац. ун-т внутр. справ, 2008. – 16 с.
6. Бондар В. С. Проблеми теорії та практики використання спеціальних криміналістичних знань у розслідуванні крадіжок з проникненням у житло : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / В. С. Бондар. – К.: Луганський держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка, 2008. – 18 с.
7. Бондар В. С. Методика розслідування квартирних крадіжок [Текст]: навч.-метод. посіб. / В. С. Бондар, С. В. Головкін, О. А. Єршов, О. В.

Кузнєцова, Р. І. Мельник. – Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2011. – 400 с.

8. Кудлай П. О. Криміналістична характеристика та особливості розслідування крадіжок вантажів, скоєних неповнолітніми з рухомого складу залізничного транспорту: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / О. П. Кудлай. – К.: Київський нац. ун-т внутр. справ, 2010. – 20 с.

9. В'юнник Д. Ю. Методика розслідування крадіжок автотранспортних засобів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Д. Ю. В'юнник. – Х. : Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2012 . – 19 с.

10. Кудінов А. С. Особливості початкового етапу розслідування крадіжок нафти та нафтопродуктів із магістральних трубопроводів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / А. С. Кудінов. – Запоріжжя: Класичний приватний ун-т, 2013 . – 20 с.

11. Лавренюк В. В. Особливості розслідування крадіжок з проникненням у житло, вчинених організованими групами: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / В. В. Лавренюк. – Одеса: Міжнародний гуманітарний ун-т, 2015. – 24 с.

12. Коваль Ю. В. Методика розслідування крадіжок особистого майна пасажирів, вчинених на залізничному транспорті України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Ю. В. Коваль. – Львів: Нац. ун-т «Львівська політехніка», 2016. – 22 с.

13. Сорока І.В. Розслідуванням крадіжок майна громадян, вчинених неповнолітніми: автореф. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук за спец.: 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». К., 2017. 24 с.

14. Про автомобільний транспорт : Верховна Рада України; Закон від 05.04.2001 р. № 2344-III (редакція від 07.05.2017 р.) // Відомості Верховної Ради України, 2001. – № 22. – Ст.105

15. Державний стандарт України ДСТУ 2984-95. Засоби транспортні дорожні. Типи. Терміни та визначення : Держстандарту України ; Наказ від 25.01.95 р., № 31 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до Держстандарту: http://law.autoua.net/documents/car_registration/212.html

16. Дрозд В.Ю. Поняття та класифікація крадіжок з автотранспортних засобів. *Правові реформи: міжнародний і український досвід*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпро, 24–25 листопада 2017 р. Дніпро : Дніпровський гуманітарний університет, 2017. С. 152-154.

17. Вирок Бершадського районного суду Вінницької області від 17.03.2016 р. / Справа № 126/297/16-к ; Провадження № 1-кп/126/68/2016 // Єдиний державний реєстр судових рішень / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до вироків: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/2>

18. Вирок Новозаводського районного суду міста Чернігова від 12.11.2015 р. / Справа № 751/10389/15-к ; Провадження № 1-кп/751/356/15 // Єдиний державний реєстр судових рішень / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до вироків: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/2>

19. Вирок Енергодарського міського суду Запорізької області від 16.08.2017 р. / Справа № 316/991/17 ; Провадження № 1-кп/316/108/17 // Єдиний державний реєстр судових рішень / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до вироків: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/2>

20. Вирок Пустомитівського районного суду Львівської області від 08.02.2016 р. / Справа № 450/2749/15-к ; Провадження № 1-кп/450/63/16 //

Єдиний державний реєстр судових рішень / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до вироків: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/2>

21. Журавель В. А. Направления модернизации криминалистических методик // Криміналістика ХХІ століття : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 25–26 листоп. 2010 р. Х. : Право, 2010. С. 292-297.

22. Советская криминалистика. Методика расследования отдельных видов преступлений / В. К. Лисиченко, В. И. Гончаренко, М. В. Салтевский и др.; под ред. В. К. Лисиченко. К. : Выща шк. Головное изд-во, 1988. 405 с.

23. Белкин Р. С. Криминалистика: проблемы сегодняшнего дня. Злободневные вопросы российской криминалистики. М.: Издательство НОРМА (Издательская группа НОРМА-ИНФРА • М), 2001. 240 с.

24. Григорович В. Л. Криминалистическая характеристика преступлений как основной элемент противодействия преступности // Криминалистика: вчера, сегодня, завтра: сб. науч. тр. – Вып. 7. – Иркутск: ФГКОУ ВО ВСИ МВД России, 2016. – С. 49-57.

25. Головин А. Ю., Берестнев М.А. Современные подходы к пониманию криминалистической характеристики преступлений // Криміналістика ХХІ століття : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 25–26 листоп. 2010 р. – Х. : Право, 2010. С. 250-254.

26. Кузьмічов В. С. Криміналістика : навч. посіб. / [В. С. Кузьмічов, Г. І. Прокопенко] ; за заг. ред. В. Г. Гончаренка, Є. М. Моїсеєва. – К. : Юрінком Інтер, 2001. – 368 с.

27. Чернявський С. С. Криміналістична характеристика злочинів: порівняльний аналіз наукових концепцій / С. С. Чернявський // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. – 2010. – Вип. 1(68). – С. 137–146.

28. Шевченко Ю. А. Особливості розслідування корисливих злочинів, вчинених з використанням транспортних засобів : дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук за спец.: 12.00.09 «кримінальний процес та

криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність / Юрій Анатолійович Шевченко. – К., 2014. – 221 с.

29. Чельшева О. В. Криминалистическое учение о механизме преступления: учебное пособие / Под ред. И. А. Возгрина. СПб.: Санкт-Петербургский университет МВД России, 2000. – 38 с.

30. Еникеев М.И. Юридическая психология. Учебник для Вузов. - М.: Изд. группа НОРМА-ИНФРА. М., 2001. – 517 с.

31. Зав'ялов С. М. Спосіб вчинення злочину : сучасні проблеми вивчення та використання у боротьбі зі злочинністю : дис. канд. юрид. наук за спец: 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза / Сергій Михайлович Зав'ялов. – К., 2005. – 232 с.

32. Криміналістика : Підручник / В.В. Пясковський, Ю.М. Чорноус, А.В. Іщенко, О.О. Алексєєв та ін. – К. : „Центр учбової літератури, 2015. – 704 с.

33. Куранова Э. Д. Об основных положениях методики расследования отдельных видов преступлений // Вопросы криминалистики, 1962. – №6-7. – С. 157-167.

34. Ермолович В. Ф. Криминалистическая характеристика преступлений / В. Ф. Ермолович. – Мн.: Амалфея, 2001. – 304 с.

35. Белкин Р. С. Криминалистическая энциклопедия / Р. С. Белкин. – М.: Мегатрон XXI, 2000. – 2-е изд. доп. – 334 с.

36. Зуйков Г. Г. Поиск по признакам способов совершения преступлений. Учебное пособие / Зуйков Г.Г. - М.: Изд-во ВШ МВД СССР, 1970. - 191 с.

37. Способы и механизм преступления / Ермолович В. Ф. ; под ред. доктора юрид. наук, проф. И. И. Басецкого. – Минск, 2000. – 107 с.

38. Ишин А. М. К вопросу о противодействии расследованию преступлений в современных условиях / А. М. Ишин // Проблемы преодоления противодействия расследованию преступлений : сб. науч. трудов. – М., 2007. – С. 47 – 57.

39. Вирок Вознесенського міськрайонного суду Миколаївської області від 13.03.2017 р. / Справа № 473/1352/13-к ; Номер провадження 1-кп/473/1/2017 // Єдиний державний реєстр судових рішень / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до вироків: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/2>

40. Вирок Московського районного суду м. Харкова від 03.04.2016 р. / Справа № 643/9347/16-к ; Провадження № 1-кп/643/222/17 // Єдиний державний реєстр судових рішень / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до вироків: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/2>

41. Вирок Рівненського міського суду Рівненської області від 07.06.2015 р. / Справа № 569/6456/15-к // Єдиний державний реєстр судових рішень / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до вироків: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/2>

42. Вирок Святошинського районного суду м. Києва від 22.06.2015 р. / ун. № 759/8402/15-к пр. № 1-кп/759/539/15 // Єдиний державний реєстр судових рішень / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до вироків: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/2>

43. Вирок Новомосковського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 21.04.2017 р. / Справа № 183/1081/16 № 1-кп/183/76/17 // Єдиний державний реєстр судових рішень / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до вироків: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/2>

44. Вирок Малинського районного суду Житомирської області від 24.02.2016 р. / Справа № 283/2002/15-к ; Провадження № 1-кп/283/14/2016 // Єдиний державний реєстр судових рішень / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до вироків: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/2>

45. Гельманов А. Г. Понятие способа сокрытия преступления и его криминалистическое значение / А. Г. Гельманов // Вопросы криминалистики и судебной экспертизы по делам о тяжких преступлениях : сб. науч. трудов. – Караганда, 1982. – С. 78 – 88

46. Дрозд В.Ю. Способи приховування крадіжок з автотранспортних засобів. *Тенденції та пріоритети реформування законодавства України:*

матеріали всеукр. наук.-практ. конфер., м. Херсон, 8–9 грудня 2017 р. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 89-91

47. Саковський А. А. Криміналістичні засади розслідування інсценувань : дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук за спец.: 12.00.09 «кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність / Андрій Анатолійович Саковський. – К., 2013. – 204 с.

48. Яблоков Н. П. Криминалистика: Учебник / Отв. ред. Н.П. Яблоков. 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Юристъ, 2001. – 718 с.

49. Салтевский М. В. Использование запаховых следов для раскрытия и расследования преступлений: Лекция для слушателей факультета повышения квалификации. К.: НИ и РИО Киевской высшей школы МВД СССР им. Ф. Э. Дзержинского, 1982. 52 с.

50. Ларин А. М. Криминалистика и паракриминалистика. Научно-практическое и учебное пособие / А. М. Ларин. М.: издательство ВЕК, 1996. 192 с.

51. Огляд місця події при розслідуванні окремих видів злочинів : наук.-практ. посібник / за ред. Н.І. Клименко. К.: Юрінком Інтер, 2005. 216 с.

52. Криминалистика: Учебное пособие / М. В. Салтевский, 1996. 428 с.

53. Криміналістика. Академічний курс : підручник / [Т. В. Варфоломєєва, В. Г. Гончаренко, В. І. Бояров, С. В. Гончаренко, В. О. Попелюшко]. – Київ: Юрінком Інтер, 2011. – 504 с.

54. Роганов С. А. Криминалистика: пособие для подготовки к экзаменам / С. А. Роганов. СПб.: Питер, 2003. 400 с.

55. Шульга М.М. Криміналістика .: навч.-метод. посібник. Вид. 4-е, випр. і доп. / М.М. Шульга, В.М. Плахотіна, О.В. Баланюк. – Одеса : Фенікс, 2013. – 298 с. (Сер. «Навчально-методичні посібники»)

56. Дрозд В.Ю. Слідова картина крадіжок з автотранспортних засобів. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Випуск 5. С. 101-108.

57. Вирок Суворовського районного суду м. Одеси від 09.06.2015 р. / Справа № 523/8379/15-к ; Провадження № 1-кп/523/394/1 // Єдиний державний реєстр судових рішень / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до вироків: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/2>

58. Вирок Маловисківського районного суду Кіровоградської області від 14.01.2016 р. / Справа № 392/1782/15-к ; Провадження № 1-кп/392/24/16 // Єдиний державний реєстр судових рішень / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до вироків: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/2>

59. Криминалистическая методика расследования отдельных видов преступлений: Учебное пособие в 2-х частях. Ч. 2: / Под ред. А. П. Резвана, М. В. Субботиной. М.: ИМЦ ГУК МВД России, 2002. 232 с.

60. Вирок Могилів-Подільського міськрайонного суду Вінницької області від 02.11.2015 р. / Справа № 138/3728/14-к ; Провадження №:1-кп/138/12/15 // Єдиний державний реєстр судових рішень / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до вироків: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/2>

61. Криміналістична тактика і методика розслідування злочинів / За ред. проф. В. Ю. Шепітька. Харків, 1998. 277 с.

62. MIKITA ZABUHA TRANSPORTO PRIEMONIŲ VAGYSČIŲ LIETUVOJE IR BALTARUSIJOJE KRIMINOLOGINĖ CHARAKTERISTIKA: Magistro baigiamasis darbas / MIKITA ZABUHA. – Vilnius. – 2005. – 77 с.

63. Дрозд В.Ю. Особа злочинця – один із важливих елементів криміналістичної характеристики крадіжок з автотранспортних засобів. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2017. № 4. С. 96-105.

64. Вирок Першотравенського міського суду Дніпропетровської області від 04.05.2017 р. / Справа № 186/1341/16-к ; Провадження № 1-кп/0186/19/17 // Єдиний державний реєстр судових рішень / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до вироків: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/2>

65. Вирок Луцького міськрайонного суду Волинської області від 18.12.2015 р. / Справа № 161/18546/15-к ; Провадження № 1-кп/161/844/15 //

Єдиний державний реєстр судових рішень / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до вироків: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/2>

66. Вирок суду від 02.08.2016 р. м. Білгород-Дністровський / Справа № 495/5492/16-к // Єдиний державний реєстр судових рішень / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до вироків: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/2>

67. Вирок Вінницького міського суду Вінницької області від 29.05.2017 р. / Справа № 127/18756/16-к ; Провадження № 1-кп/127/710/17 // Єдиний державний реєстр судових рішень / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до вироків: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/2>

68. Вирок Новоушицького районного суду Хмельницької області від 16.11.2016 р. / Справа № 680/853/16-к ; Провадження № 1-кп/680/64/16 // Єдиний державний реєстр судових рішень / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до вироків: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/2>

69. Сіренко О. В. Криміналістична характеристика крадіжок, грабежів та розбоїв, вчинених неповнолітніми: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. Нац. ун-т держ. податк. служби України. Ірпінь, 2012. 21 с.

70. Гусаков А. Н. Следственная тактика / А. Н. Гусаков, А. А. Фелющенко Свердловск, 1991. – 147 с.

71. Калініна І. В. Ситуаційна обумовленість розслідування господарських злочинів, пов'язаних із підробленням документів // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского Серия «Юридические науки». Том 26 (65). 2013. № 1. С. 212-217.

72. Твердохліб І. М. Методика розслідування крадіжок, вчинених в умовах надзвичайних ситуацій : дис. канд. юрид. наук за спеціальністю 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / Ігор Миколайович Твердохліб. – К., 2008. – 181 с.

73. Бахин В.П. Криминалистика. Проблемы и мнения (1962-2002). - Киев, 2002. - 268с.

74. Герасимов И. Ф. Криминалистическая тактика и следственная ситуация / И. Ф. Герасимов // Теоретические проблемы криминалистической тактики. – Свердловск, 1981. – С.15–21.

75. Гавло В. К. О следственной ситуации и методике расследования хищений, совершаемых с участием должностных лиц / В. К. Гавло // Вопросы криминалистической методологии, тактики и методики расследования : материалы научной конференции. – Минск, 1973. – С. 88–93.

76. Криміналістика у питаннях і відповідях : навчальний посібник / [А. В. Іщенко, В. В. Пяковський, А. В. Самодін, Ю. М. Чорноус та ін.] – К. : ТОВ „Видавництво „Центр учбової літератури”, 2016. – 118 с.

77. Селиванов Н. А. Типовые версии, следственные ситуации и их значение для расследования / Н. А. Селиванов // Социалистическая законность. – 1985. – № 7. – С. 52–55

78. Белкин Р.С. Курс криминалистики. В 3 т. Т. 3: Криминалистические средства, приемы и рекомендации. - М.: Юристъ, 1997. – 480 с.

79. Пазинич Т. А. Криміналістична характеристика шахрайств та основні положення їх розслідування : дис. канд. юрид. наук за спец.: 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / Тетяна Анатоліївна Пазинич. – Харків, 2006. – 211 с.

80. Бескровный Ю. В. Планирование как метод организации раскрытия и расследования преступлений / Ю. В. Бескровный // Российский следователь. – 2010. – № 5. – С. 2–3

81. Настільна книга слідчого: [Наук.-практ. видання для слідчих і дізнавачів] / Панов М. І., Шепітько В. Ю., Коновалова В. О. та ін.. – К.: Видавничий Дім «ІнЮре», 2003. – 720 с.

82. Вирок Новозаводського районного суду міста Чернігова від 02.07.2016 року / Справа №751/3940/16-к; Провадження №1-кп/751/153/16 // Єдиний державний реєстр судових рішень / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до вироків: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/2>

83. Розслідування незаконного переправляння осіб через державний кордон України : метод. реком. / [Чернявський С.С., Вознюк А.А., Брисковська О.М. та ін.]. – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2017. – 64 с.

84. Кондрахин С. А. Исходные следственные ситуации по делам о кражах личного имущества граждан и криминалистические методы их разрешения : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / С.А. Кондрахин.– М., 1994. – 200 с.

85. Хахановський В.Г., Дабіжа Д.В. Перспективи використання інтегрованої інформаційно-пошукової системи ОВС під час розслідування кримінальних правопорушень. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 1. С. 229-235.

86. Дабіжа Д.В. Використання обліків та автоматизованих інформаційних систем при розслідуванні кримінальних правопорушень: автореф. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук за спец.: 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. К., 2017. 22 с.

87. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : МВС України; Наказ № 575 від 07.07.2017 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до Наказу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17>

88. Бородин В. С. Роль ситуационных факторов в организации взаимодействия оперативных работников // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского Серия «Юридические науки». Том 26 (65). 2013. № 1. С. 135-139.

89. Криминалистика: учебник / под ред. д.ю.н., профессора В.Д. Зеленского и д.ю.н., профессора Г.М. Меретукова – СПб, Издательство «Юридический центр», 2015- 704 с.

90. Белкин Р. С. Криминалистическая энциклопедия / Р. С. Белкин. М.: Издательство БЕК, 1997. 342 с.
91. Мінюков П. І. Процесуальні повноваження начальника слідчого відділу (відділення) органів внутрішніх справ і проблеми керівництва досудовим слідством: навчальний посібник / П. І. Мінюков, А. П. Мінюков. К.: Кондор, 2004. 214 с.
92. Патик А.А. Взаємодія слідчих та оперативно-розшукових підрозділів при розкритті та розслідуванні майнових злочинів : дис. канд. юрид. наук за спец.: 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Андрій Анатолійович Патик. – Київ, 2011. – 233 с.
93. Дрозд В.Ю. Поняття та суб'єкти взаємодії слідчого з підрозділами Національної поліції на початковому етапі розслідування крадіжок з автотранспортних засобів. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Випуск 6. Том.3. С. 138-142.
94. Криминалистика: информационные технологии доказывания. Учебник для вузов / под ред. В.Я. Колдина. М.: Зерцало-М, 2007. 752 с.
95. Василичук В. І. Взаємодія оперативних підрозділів МВС України з правоохоронними органами іноземних держав у сфері боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2014. № 3. С. 228-242;
96. Повноваження слідчого органу досудового розслідування за кримінальним процесуальним кодексом України: методичні рекомендації; Головне слідче управління МВС України. 2012. – 44 с.
97. Ляш А. О. Проблеми взаємодії слідчого з оперативними підрозділами органів внутрішніх справ у сучасних умовах / А. О. Ляш // Використання сучасних досягнень науки і практики у підвищенні ефективності боротьби зі злочинністю: матеріали наук.-практ. конф. : тези доп. – К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2000. – 332 с.

98. Дрозд В.Ю. Поняття та суб'єкти взаємодії слідчого з підрозділами Національної поліції на початковому етапі розслідування крадіжок з автотранспортних засобів. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Випуск 6. Том.3. С. 138-142.

99. Участь спеціаліста-криміналіста під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій: Навчальний посібник [Текст] / [Є.Ю. Свобода, А.В. Кофанов, А.В. Самодін та ін.]. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2018. 432 с.

100. Колмаков В. П. Следственный осмотр / В. П. Колмаков. – М. : Юридическая литература, 1969. – 196 с.

101. Кримінальний процесуальний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 1 квіт. 2016 р. : (Офіц. Текст). – К.: ПАЛИВОДА А. В., 2016. – 372 с. – (Кодекси України).

102. Криміналістика: Підручник для студентів юрид. спец, вищих закладів освіти. – Кол. авторів: Глібко В. М., Дудніков А. Л., Журавель В. А. та ін. / За ред. В. Ю. Шепітька. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. – 684 с.

103. Большая советская энциклопедия : [в 30 т.] / глав. ред. А. М. Прохоров. – [изд. 3-е]. – М., Советская энциклопедия, 1969–1978. Т. 19: Отоми–Пластырь. – 1975. – 648 с.

104. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – Київ; Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2002. – 1440 с.

105. Дрозд В.Ю. Організація огляду місця крадіжок з автотранспортних засобів. *Сучасні наукові дослідження представників юридичної науки – прогрес законодавства України майбутнього*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпро, 12–13 січня 2018 р. Дніпро: ГО «Правовий світ», 2018. С. 101-103.

106. Організація роботи підрозділів досудового розслідування : навч. посібник / [А.Г. Гаркуша, О.Ф. Кобзар, Ю.А. Кричун, Н.П. Черняк та ін.]. – 2-е вид., доп. і перероб. – Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2017. – 108 с.

107. Погорецький М. А. Перспективи взаємозв'язку оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування у ході подальшої правоохоронної реформи в Україні / М. А. Погорецький // Застосування положень КПК України: проблеми та шляхи їх вирішення: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (до 3-ї річниці КПК України). – Ірпінь: Видавництво Національного університету ДПС, 2015. – С. 301-307.

108. Соколов, А. Ф. Использование специальных знаний в уголовном судопроизводстве: учеб. пособие / А. Ф. Соколов, М. В. Ремизов; Яросл. гос. ун-т им. П. Г. Демидова. – Ярославль, 2010. – 128 с.

109. Про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події : Наказ МВС України ; Інструкція від 03.11.2015 № 1339 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до Наказу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15>

110. Алексеев О. О. Розслідування окремих видів злочинів. [текст] : навч. посіб. 2-ге вид. перероб. та доп. / О. О. Алексеев, В. К. Весельський, В. В. Пясковський – К. : «Центр учбової літератури», 2014. – 320 с.

111. Бондар В.С., Сегай М.Я. Проблеми теорії та практики застосування спеціальних криміналістичних знань у розслідуванні квартирних крадіжок: Монографія / МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. - Луганськ: РВВ ДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2011. - 312 с.

112. Порубов Н.И. Тактика допроса на предварительном следствии: Учебное пособие. М.: БЕК, 1998. – 208 с.

113. Коновалова В. Е. Допрос: тактика и психология. 1999. - 157 с.

114. Ищенко Е.П., Топорков А.А. Криминалистика: Учебник / Под ред. Е.П. Ищенко. - М.: Юридическая фирма «КОНТРАКТ»: ИНФРА-М, 2003. - 748 с.

115. Соловьев А.Б. Как организовать расследование. Учебно-методическое пособие. М: ООО Издательство «Юрлитинформ», 2000 - 88 с.

116. Преодоление противодействия предварительному расследованию – В.Н. Карагодин Свердловск: изд-во Уральского госуниверситета, 1992. 176 с.
117. Весельський В. К. Сучасні проблеми допиту (процесуальні, організаційні і тактичні аспекти): Монографія. Київ: НВТ «Прав-ник». НАВСУ, 1999. 126 с.
118. Доспулов Психология допроса на предварительном следствии. М.: Юрид. лит., 1976. - 112 с.
119. Когутич І. І. Криміналістика: Курс лекцій.- К.: Атіка, 2008.- 888 с.
120. Справочная книга криминалиста / Селиванов Н.А., Издательство: Норма - Инфра-М, 2000, с. 727 с.
121. Бахін В.П., Весельський В.К. Маліков Т.С. Поліцейський допит у США (поради допитуєчому): Навчальний посібник. - НВТ "ПРАВНИК" — НАВСУ. – 25 с.
122. Криминалистика: Учеб. для вузов / И.Ф. Герасимов, ЯЛ. Драпкин, Е.П. Ищенко и др.; Под ред. И.Ф. Герасимова, Л.Я. Драп-кина. 2-е изд., перераб. и доп. М.: Высш. шк., 2000. 672 с.
123. Бахин В.П. Допрос: лекция. Киев, 1999. – 41 с.
124. Лукашевич В. Г. Тактика общения следователя с участниками отдельных следственных действий. - Киев, 1989. – 86 с.
125. Волобуєв А.Ф. Криміналістика : навчальний посібник / А.Ф. Волобуєв. – К., 2011. – 504 с.
126. Копылов И. А. Следственная ситуация и тактическое решение: Учеб. пособие. Волгоград: ВСШ МВД СССР, 1988.- 24 с.
127. Криминалистика: Учебник / Под ред. А. Г. Филиппова. - 2-е изд., перераб. доп. - М.: Спарк, 2000.-687 с.
128. Драпкин Л. Я. Основы теории следственных ситуаций. Свердловск: Изд-во Урал.ун-та, 1987. 164 с.
129. Особливості тактики проведення окремих слідчих дій : навч. посіб. / [О. О. Андрєєв, Д. Д. Заяць, В. В. Колесніков та ін.] ; за заг. ред. Д. Д. Заяця ;

МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х. : ХНУВС, 2011. – 184 с. – (Бібліотека слідства та дізнання).

130. Зорин Г. А. Руководство по тактике допроса. Учебно-практическое пособие. М.: ООО Издательство «Юрлитинформ», 2001. - 320 с.

131. Весельський В.К. Сучасні проблеми допиту (процесуальні, організацій-ні і тактичні аспекти): Монографія. — Київ: НВТ «Прав-ник» — НАВСУ, 1999. — 126 с.

132. Питерцев С. К., Степанов А. А. Тактика допроса. — СПб: Питер, 2001. - 160 с. (Серия «Библиотека криминалиста»).

133. Криміналістика: навч. посіб. / А. П. Шеремет. 2-ге вид. Київ:"Центр учбової літератури" 2009. 472 с.

134. Следственные действия. Криминалистические рекомендации. Типовые образцы документов / под ред. В.А. Образцова. М.: Юрист, 1999. 501 с.

135. Логинов Е.А. Криминалистика: Учеб. пособие / Е.А. Логинов. 2-ое изд., перераб. и доп. Одинцово: Одинцовский гуманитарный университет, 2014. 278 с.

136. Патик Л. Л. Особливості огляду паспорта громадянина України під час розслідування злочинів, учинених організованими злочинними угрупованнями / Леся Патик // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2008. – № 19. – С. 273–280.

137. Патик Л.Л. Криміналістичне дослідження підробленого паспорта громадянина України : дис. канд. юрид. наук за спеціальністю 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Леся Леонідівна Патик. – 2010. – 220 с.

138. Криминалистика: Учебник / Под ред. Д.И. Сулейманова. - Баку: Ишыг, 2000. - 680 с.

139. Грамович Г.И., Порубов Н.И. Криминалистика / Под ред. Н.И.Порубова. Мн.: Выш.шк., 2007. - 482 с.

140. Костира О. М. Тактичні особливості допиту за фактами грабежів та розбоїв, вчинених раніше засудженими особами / О. М. Костира // Використання спеціальних знань у досудовому розслідуванні : матеріали наук.-практ. семінару (Дніпропетровськ, 13 травня 2016 р.). Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. – С. 119-121 194 с.

141. Ільченко С. Ю. Деякі способи запобігання зміні показань у кримінальних справах на стадії досудового розслідування // Криміналістика XXI століття : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 25–26 листоп. 2010 р. – Х. : Право, 2010. – 832 с. – С. 308-311.

142. Криворучко Д. І. Організаційно-тактичне забезпечення допиту підозрюваного за грабежами та розбоями вчиненими раніше засудженими особами / Д. І. Криворучко // Використання спеціальних знань у досудовому розслідуванні : матеріали наук.-практ. семінару (Дніпропетровськ, 13 травня 2016 р.). Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. – С. 121-123 194 с.

143. Лавров В.П. Расследование преступлений по горячим следам. - М., 1989. - 87 с.

144. Плетенець В. М. Організаційно-тактичне забезпечення підготовки до обшуку / В. М. Плетенець // Використання спеціальних знань у досудовому розслідуванні : матеріали наук.-практ. семінару (Дніпропетровськ, 13 травня 2016 р.). Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. – С. 24-26.

145. Вирок Дзержинського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від 29.11.2016 р. / Справа № 210/1229/16-к Провадження № 1-кп/210/207/16 // Єдиний державний реєстр судових рішень / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до вироків: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/2>

146. Воротилін Є. М. Особливості підготовки до пред'явлення для впізнання / Є. М. Воротилін // Використання спеціальних знань у досудовому

розслідуванні : матеріали наук.-практ. семінару (Дніпропетровськ, 13 травня 2016 р.). Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. – С. 78-80.

147. Вирок Петропавлівського районного суду Дніпропетровської області від 24.11.2015 року / Справа № 188/512/15-к Провадження № 1-кп/188/189/2015 // Єдиний державний реєстр судових рішень / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до вироків: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/2>

148. Волчецкая Т.С. Современные проблемы моделирования в криминалистике и следственной практике: Учебное пособие / Калинингр. ун-т. - Калининград, 1997. - 95 с.

149. Дмитриева Т.Ф. Криминалистика : конспект лекций. Витебск : ВГУ имени П.М. Машерова, 2016. 334 с.

150. Коваленко В.В. Застосування науково-технічних засобів спеціалістами при проведенні слідчих дій: Монографія. МВС України, Луган. держ. університет внутрішніх справ – Луганськ: РВВ ЛДУВС, 2007. – 208 с.

151. Клименко Н.І. Судова експертологія: курс лекцій : навч. посіб. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / Н.І. Клименко. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. – 528 с.

152. Берназ В. Д., Бірюков В. В., Волобуєв А. Ф. Криміналістика: підручник / за ред. А. Ф Волобуєва. – Харків, 2011. – 665 с.

153. Гончаренко В. И. Использование данных естественных и технических наук в уголовном судопроизводстве / В. И. Гончаренко. – К.: Вища школа. Изд-во при Киев. ун-те. – 1980. – 160 с.

154. Махов В.Н. Использование знаний сведущих лиц при расследовании преступлений: Монография. - М.: Изд-во РУДН, 2000. - 296 с.

155. Криминалистика: учебник / Отв. ред. Н. П. Яблоков ; [2-е изд., перераб. и доп.]. – М.: Юристъ, 2001. – 718 с.

156. Щербаковский М.Г., Кравченко А.А. Применение специальных знаний при раскрытии и расследовании преступлений. – Харьков: Ун-т внутр. дел, 1999 – 78 с.

157. Когутич І.І. Криміналістичні знання, їх сутність і потреба розширення меж використання : монографія. – Львів : «Тріада плюс», 2008. – 420 с.

158. Коновалова В.О. Вбивство: мистецтво розслідування: Монографія. — Х.: Факт, 2001. — 311 с.

159. Пиріг І. В. Теоретико-прикладні проблеми експертного забезпечення досудового розслідування : монографія / І. В. Пиріг – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2015. – 432с.

160. Попришко С.В. Особливості використання спеціальних знань під час розслідування крадіжок / С. В. Попришко // Використання спеціальних знань у досудовому розслідуванні : матеріали наук.-практ. семінару (Дніпропетровськ, 13 травня 2016 р.). Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. – С. 145-147 194 с.

161. Фаринник В. І. Актуальні питання використання спеціальних знань на досудовому провадженні // Криміналістика ХХІ століття : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 25–26 листоп. 2010 р. – Х. : Право, 2010. – 832 с. – С. 750-754.

162. Грамович Г. И. Тактика использования специальных знаний в раскрытии и расследовании преступлений : учебное пособие / Г. И. Грамович. – Мн. : МВШ МВД СССР, 1987. – 66 с.

163. Про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події : МВС України; Наказ, Інструкція від 03.11.2015 № 1339 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до Інструкції: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15>

164. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз : наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5 // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – 2002. – № 7: Судові експертизи в Україні. – С. 29–39.

165. Арсеньев В. Д., Заблоцкий В. Г. Использование специальных знаний при установлении фактических обстоятельств уголовного дела. — Красноярск: Изд-во Краснояр. ун-та, 1986.— 152 с.

166. Криміналістика (у сучасному викладі) : підручник / М. В. Салтевський. — К. : Кондор, 2005. — 588 с.

167. Методика дактилоскопічної експертизи. Експертна спеціальність 4.6 «Дактилоскопічні дослідження» / [укл. Жолтанська І.І., Кузнєцов В.А., Щавелєв А.В., Димитрова Ю.В., Кушніренко Н.В.]. — К. : ДНДЕКЦ МВС України, 2014. — 119 с.

168. Аверьянова Т. В. Криминалистика: учебник для вузов / [Т. В. Аверьянова, Р. С. Белкин, Ю. Г. Корухов, Е. Р. Россинская] ; под ред. проф. Р. С. Белкина. — М.: НОРМА, 2001. — 990 с.

169. Експертизи в судовій практиці / [за заг. ред. В. Г. Гончаренка]. — К.: Юрінком Інтер, 2004. — 388 с.

170. Клименко Н. І. Використання мікрооб'єктів при розслідуванні злочинів: методичний посібник / Н. І. Клименко, Г. В. Лінючев / за заг. ред. І. П. Красюка. — ДНДЕКЦ МВС України. — к., 2008. — 74 с.

171. Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз: Міністерство юстиції України; Наказ; Рекомендації від 08.10.1998 № 53/5 // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. — 2002. — № 7: Судові експертизи в Україні. — С. 39–82.

172. Грицюк І. В. Право потерпілого на відшкодування (компенсацію) шкоди, завданої кримінальним правопорушенням. *Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право)*. 2014. № 2 (65). С. 133-138.

173. Цивільний кодекс України <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page19?text=>

174. Азаров Ю. І., Письменний Д. П., Хабло О. Ю. *Юридична наука*. 2014. № 5. С. 49-56.

175. Мороз Л., Суворовцов А. Відновне правосуддя (медіація) як новий інститут з відшкодування шкоди (психологічний аспект). *Вісник Академії управління МВС*. 2010. № 2(14). С. 151-160.

176. Головін А.С. Забезпечення у вітчизняному законодавстві відшкодування моральної та матеріальної шкоди, завданої потерпілим. *Юридичні акценти. «Бюлетень Міністерства юстиції України*. С. 5-21.

177. Абламський С. Є. Окремі аспекти відшкодування шкоди, завданої злочином потерпілому, у кримінальному судочинстві. *Право і безпека*. 2012. № 3 (45). С. 154-159.

178. Васильєв В. В. Реалізація фізичною особою права на компенсацію державою шкоди, завданої кримінальним правопорушенням. *Вісник Харківського університету внутрішніх справ*. 2015. № 1 (68). С. 137-144.

179. Лихолат Д., Донський О., Слободзян А. Процесуальні та тактичні основи діяльності прокурора і слідчого зі забезпечення відшкодування (компенсації) шкоди, завданої кримінальним правопорушенням. *Вісник Національної Академії прокуратури України*. № 1 (34). 2014. С. 39-46.

180. Давиденко С. В. Проблеми забезпеченні відшкодування завданої злочином шкоди в кримінальному судочинстві України. *Форум права*. 2012.

№	1.	С.	221-227.	Режим
---	----	----	----------	-------

доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2012_1_34

181. Відшкодування потерпілому шкоди, завданої кримінальним правопорушенням : методика / С. С. Чернявський, А. А. Вознюк, Д. О. Алексєєва-Процюк. – 2017. К.: Нац. акад. внутр. справ. 112 с.

182. Патик А.А. Взаємодія слідчих та оперативно-розшукових підрозділів при розкритті та розслідуванні майнових злочинів: дис. канд. юрид. наук за спец.: 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». К., 2011. 233 с.

183. Буряк М. В. Оперативно-розшукове супроводження забезпечення відшкодування (компенсації) шкоди у кримінальному провадженні. *Науковий*

вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2014. № 3. С. 237-248.

184. Полішко Н. Л. Поняття та значення інституту моральної шкоди в цивільному праві України. *Юридична наука.* 2011. № 6. С. 31- 36.

185. Дідовець В. В. Поняття і зміст моральної шкоди. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди «ПРАВО».* 2011. Вип. 15. С. 4-10.

186. Козак О. В. Про деякі питання встановлення кримінальної відповідальності за заподіяння майнової шкоди. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ.* 2014. № 2. С. 217-225.

187. Демидова Л. М. Якість кримінального законодавства про заподіяння майнової шкоди: ознаки та критерії оцінки. *Вісник Академії адвокатури України.* 2011. Число 1 (20). С. 77-83.

188. Відшкодування потерпілому шкоди, завданої кримінальним правопорушенням : методика / С. С. Чернявський, А. А. Вознюк, Д. О. Алексєєва–Процюк. – 2017. К.: Нац. акад. внутр. справ. 112 с.

189. Гупаловська О. Б. Відшкодування моральної шкоди - зобов'язально-правовий засіб захисту права власності. *Адвокат.* 2010. № 8 (119). С. 16-21.

190. Селезень С. В. Відмежування моральної шкоди від майнової шкоди. *Митна справа.* Ч. 2, Кн. 2. 2013. № 5 (89). С. 160-165.

191. Булеца С. Б. Проблема визначення розміру компенсації моральної шкоди, заподіяної життю та здоров'ю фізичної особи , в Україні та Угорщині. *Актуальні проблеми держави і права.* 2005. С. 304-309.

192. Грищук О. В. Генеза права людини на компенсацію моральної шкоди: теоретично-правовий вимір. *Європейські перспективи. Наше право.* 2013. № 1. С. 5-11.

193. Вирок Святошинського районного суду м. Києва від 22.06.2015 р. / ун. № 759/8402/15-к; пр. № 1-кп/759/539/15 // Єдиний державний реєстр

судових рішень / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до вироків: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/2>

194. Кучер В. О., Поляк С. П. Визначення розміру компенсації моральної шкоди. *Науковий вісник Львівського університету внутрішніх справ*. 2014. № 1. С. 120-132.

195. Вирок Лубенського міськрайонного суду Полтавської області від 18.07.2017 р. / Справа № 539/1389/17 // Єдиний державний реєстр судових рішень / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до вироків: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/2>

196. Загальні підстави відповідальності за завдану майнову шкоду // Юрисконсульт: Народний правовий портал. - <http://legalexpert.in.ua/komkodeks/gk/79-gk/1533-1166.html>

197. Булеца С. Б. До питання про компенсацію моральної шкоди. *Часопис академії Адвокатури*: Всеукраїнська наук.-практ. конфер. з міжнародною участю «Концептуальні засади розвитку охороноздоровчого права та законодавства України про охорону здоров'я». Київ (14 берез. 2014 р). № 2 (1, 2014). С. 131-132.

198. Патрілевич М. С., Загородня В. В. Відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок кримінального правопорушення: практика визначення розміру шкоди судом. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2012. № 4. С. 26-27.

199. Вирок Мукачівського міськрайонного суду Закарпатської області від 21.07.2015 р. / Справа №303/3369/15-к; 1-кп/303/342/15 // Єдиний державний реєстр судових рішень / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до вироків: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/2>

200. Коваленко І. А. Особливості суб'єктного складу при відшкодуванні шкоди, завданої малолітніми, неповнолітніми особами. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2013. № 2. С. 146-148.

201. Мозоль Н. І. Держава як суб'єкт відшкодування шкоди: правові аспекти дослідження. *Митна справа*. 2014. Ч.1 кн.1. № 1 (91). С. 46-51.

ДОДАТКИ

Додаток А

**Зведені дані опитування слідчих Національної поліції України з питань
розслідування крадіжок з автотранспортних засобів (234 особи)**

(анкета може передбачати декілька відповідей на одне питання)

1. Стаж слідчої роботи в підрозділі:

а) до 5-ти років	176	75,2 %
б) від 5 до 10 років	48	20,5 %
в) понад 10 років	10	4,3 %

2. Чи траплялося Вам розслідувати крадіжки з
автотранспортних засобів?

а) так, часто	184	78,6 %
б) так, рідко	38	16,2 %
в) ні	12	5,1 %

3. На Вашу думку, слідова картина розглядуваних злочинів
складається з:

а) ідеальних слідів (ті, що відображені у пам'яті людини, наприклад свідка);	58	24,8 %
б) матеріальних (ті, що залишені, відображувані в матеріальному середовищі);	206	88 %
в) інше _____	-	-

4. На Вашу думку, скільки % від всієї слідової картини
складають матеріальні сліди таких видів крадіжок?:

а) до 40	27	7,3 %
б) біля 60	153	65,4 %
в) понад 70	54	23,1 %
г) інше _____		

5. Якщо так, то до яких саме:

а) огляду місця події;	176	69%
б) огляду речей, документів;	198	77%
в) обшуку;	137	53%
д) слідчого експерименту;	181	71%
е) пред'явлення для впізнання;	107	42%
ж) допиті;	95	37%
з) інше _____	-	-

6. Які сліди, відповідно до місця учинення злочину, Вами вилучалися:

а) сліди рук;	147	62,8%
б) рукавичок;	94	40,2%
в) взуття;	206	88,1%
г) знарядь та інструментів;	217	92,8%
д) предмети;	48	20,5%
е) мікросліди.	27	11,5%

7. Чи вважаєте Ви за необхідне взаємодіяти з іншими працівниками поліції при розслідування такого виду крадіжок?:

а) так, це пришвидшить розслідування;	200	85,5%
б) ні;	12	5,1%
в) іноді, коли великий обсяг роботи.	22	9,4%

8. З якими суб'єктами, на Вашу думку, взаємодія слідчого при розслідуванні такого виду крадіжок буде найефективніша?:

а) працівниками оперативних підрозділів;	111	47,4%
б) інспекторами-криміналістами;	64	27,4%
в) працівниками кінологічної служби;	17	7,3%
г) працівниками патрульної поліції;	10	4,3%
д) дільничними офіцерами поліції.	30	12,8%

9. На Вашу думку, які з форм взаємодії слідчого з працівниками Нацполіції при розслідуванні таких крадіжок є найбільш ефективною?:

а) надання доручень щодо проведення окремих слідчих (розшукових) дій	187	79,8 %
б) обмін інформацією про злочин в цілому та його окремих елементів	149	63,7 %
в) спілкування щодо висунення версій	58	24,8 %
г) спільне планування та проведення тактичних операцій	164	70,1 %
д) інше _____	-	-

10. Чи залучаєте Ви кінолога зі службовою собакою до огляду місця крадіжок з автотransпортних засобів?:

а) так, оскільки з їх допомогою можна віднайти запахівий слід злочинця і затримати його по «гарячих слідах»	-	-
б) так, рідко	15	6%
в) ні	241	94%
г) інше _____	-	-

1. Чи буде ефективним залучення кінолога зі службовою собакою до огляду місця крадіжок з автотransпортних засобів для його розкриття за гарячими слідами?

а) так;	174	74,4%
б) ні;	60	25,7%
в) інше _____	-	-

12. Які слідчі (розшукові) дії є найбільш результативними для збору доказів на початковому етапі розслідування розглядуваних злочинів:

а) огляд місця події	227	97 %
б) допит потерпілого	198	84,6 %
в) допит очевидців та свідків	52	22,2 %
г) призначення судових експертиз	147	62,8 %

		231	
д) пред'явлення для впізнання	6	2,6 %	
е) слідчий експеримент	-	-	
ж) допит підозрюваного	-	-	
з) обшук	-	-	
и) інше _____	-	-	
13. На Вашу думку, чи доцільно включати до основного складу слідчо-оперативної групи, яка проводить огляд місця крадіжки з АТЗ кінолога зі службовою собакою?			
а) так	174	74,4 %	
б) ні	60		
в) інше _____	-	-	
14. Які слідчі (розшукові) дії є найбільш результативними для збору доказів на наступному етапі розслідування розглядуваних злочинів:			
а) допит очевидців та свідків	23	9,8 %	
б) призначення судових експертиз	196	83,8 %	
в) пред'явлення для впізнання	225	96,2 %	
г) слідчий експеримент	178	76,1 %	
д) допит підозрюваного	118	50,4 %	
е) обшук	214	91,5 %	
ж) інше _____	-	-	
15. Які складові підготовчого етапу до обшуку є найбільш важливими для ефективного його проведення при розслідування крадіжок з АТЗ є:			
а) складання письмового плану обшуку;	94	40,2%	
б) попереднє вивчення слідчим місця його проведення;	143	61,6%	
в) раптовість проведення;	69	29,5%	
г) забезпечення охорони входів/виходів з приміщення;	51	21,8%	
д) інше _____	-	-	
16. З Вашого практичного досвіду, яка із слідчих ситуацій			

переважає на момент допиту підозрюваного у крадіжці з АТЗ:

а) конфліктна, коли підозрюваний заперечує причетність до злочину та не бажає розповідати правду	92	39,3 %
--	----	--------

б) безконфліктна, коли підозрюваний всіляко сприяє розслідуванню	142	60,7 %
--	-----	--------

17. На Вашу думку, що є метою обшуку при розслідуванні таких злочинів?:

а) виявити викрадене майно	204	87,2 %
----------------------------	-----	--------

б) виявити знаряддя та інструменти, якими здійснювалося проникнення до АТЗ	177	75,7 %
--	-----	--------

в) виявити інші сліди, речі та предмети, пов'язані якимось чином із подією злочину	57	24,4 %
--	----	--------

г) інше _____	-	-
---------------	---	---

18. Які види пред'явлення для впізнання проводилися найчастіше?:

а) речей та документів;	226	96,6%
-------------------------	-----	-------

б) живих осіб;	39	16,7%
----------------	----	-------

в) по особливостям ходи;	-	-
--------------------------	---	---

г) інше _____	-	-
---------------	---	---

19. З Вашого практичного досвіду, з якою метою проводиться слідчий експеримент під час розслідування таких видів злочинів?:

а) відтворення механізму вчинення крадіжки з АТЗ в цілому	219	93,6 %
---	-----	--------

б) встановити можливість вчинити певні дії	196	83,8 %
--	-----	--------

в) встановити можливість вчинити певні дії за певний проміжок часу	62	26,5 %
--	----	--------

г) перевірити володіння конкретними здібностями та навичками	98	41,9 %
--	----	--------

д) інше _____	-	-
---------------	---	---

20. Які основні форми використання спеціальних знань під час

розслідування крадіжок з АТЗ Вами використовуються?:

а) залучення спеціаліста до проведення слідчих (розшукових) дій	175	74,8 %
б) отримання консультації від спеціаліста щодо питань, які потребують спеціальних знань	95	40,6 %
в) призначення судових експертиз	234	100 %
г) інше _____	-	-

21. На Вашу думку, які види судових експертиз найчастіше
призначаються при розслідуванні крадіжок з АТЗ?:

а) дактилоскопічна	230	98,3 %
б) трасологічна	234	100 %
в) матеріалів, речовин і виробів	126	53,9 %
г) генотипоскопічна	25	10,7 %
д) товарознавча	163	69,7 %
е) мистецтвознавча	2	0,9 %
ж) інше _____	-	-

22. Хто під час досудового розслідування вчиняє дії щодо
відшкодування шкоди, завданої таким видом крадіжок?:

а) слідчі	215	91,9 %
б) працівники оперативно-розшукових підрозділів	168	71,8 %
в) спеціалістами, експертами	6	2,6 %
г) інше _____	-	-

23. Серед передбачених ст. 127 КПК України форм
відшкодування потерпілому найбільш поширеною є?:

а) стягнення відшкодування на підставі судового рішення за результатами розгляду цивільного позову у кримінальному провадженні	198	84,6 %
б) добровільне відшкодування завданої шкоди підозрюваним, обвинуваченим	33	14,1 %
в) компенсація потерпілому шкоди державою за рахунок Державного бюджету України	3	1,3 %

Акт впровадження у практичну діяльність**«ЗАТВЕРДЖУЮ»**

Заступник начальника

Головного слідчого управління

Національної поліції України

кандидат юридичних наук,

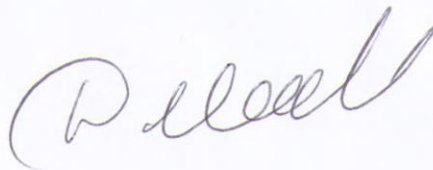
Заслужений юрист України

М.С. Пуцкірідзе31 січня 2018 року**АКТ**

впровадження у практичну діяльність органів досудового розслідування матеріалів дисертаційного дослідження ад'юнкта кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ Дрозда В.Ю. на тему: «Розслідування крадіжок з автотранспортних засобів»

Комісія у складі: заступника начальника відділу ГСУ НП України, кандидата юридичних наук Мірковця Д.М., т.в.о. заступника начальника відділу ГСУ НП України, кандидата юридичних наук Шевчишена А.В., старшого слідчого в особливо важливих справах ГСУ НП України Борець І.В., склала цей акт про те, що матеріали дисертаційного дослідження ад'юнкта кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ Дрозда В.Ю. на тему: «Розслідування крадіжок з автотранспортних засобів» можуть застосовуватись у практичній діяльності слідчих підрозділів, а також під час проведення занять в системі службової підготовки.

**Заступник начальника
відділу ГСУ НП України,
кандидат юридичних наук**

Д.М. Мірковець

**Т.в.о. заступника начальника
відділу ГСУ НП України,
кандидат юридичних наук**

А.В. Шевчишена

**Старший слідчий в особливо важливих
справах ГСУ НП України**

І.В. Борець

Акт впровадження в освітній процес

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор
Національної академії
внутрішніх справ,
доктор юридичних наук,
професор

С.Д. Гусарєв

17.04.2019 р.

АКТ

**впровадження результатів дисертації
ад'юнкта кафедри криміналістики та судової медицини
Національної академії внутрішніх справ Дрозда Віталія Юрійовича
на тему «Розслідування крадіжок з автотранспортних засобів»
у освітній процес Національної академії внутрішніх справ**

Комісія у складі: директора інституту підготовки керівних кадрів та підвищення кваліфікації, доктора юридичних наук, професора Удалової Лариси Давидівни (голова комісії); начальника відділу організації та координації освітнього процесу, кандидата юридичних наук Дубівки Ірини Володимирівни; професора кафедри криміналістики та судової медицини, кандидата юридичних наук, доцента Пясковського Вадима Валерійовича, склала цей акт про те, що матеріали дисертації аспіранта кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ (зі спеціальності 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність) В.Ю. Дрозда за темою «Розслідування крадіжок з автотранспортних засобів» впроваджені у освітній процес академії, зокрема:

1. Праці, опубліковані за результатами дослідження В.Ю. Дрозда, використовуються під час підготовки до проведення усіх видів занять з навчальних дисциплін: «Інновації в криміналістиці»; «Криміналістичні засоби та методи розслідування кримінальних правопорушень»; «Методика розслідування злочинів»; «Слідчий огляд»; «Актуальні питання кримінального процесуального права»; «Виконавче провадження у кримінальному процесі»; «Доказування в кримінальному провадженні»; «Кримінально-процесуальне доказування»; «Організація роботи слідчо-оперативної групи»; «Складання кримінально-процесуальних документів», зокрема:

Drozdz Vitaliy State research issues investigation thefts from vehicles
VISEGRAD JOURNAL ON HUMAN RIGHTS № 5/1, 2016, page 60–66.

Дрозд В.Ю. Слідова картина крадіжок з автотранспортних засобів.
Науковий вісник публічного та приватного права. 2017. Випуск 5. С. 101–108.

Дрозд В.Ю. Особа злочинця – один із важливих елементів криміналістичної характеристики крадіжок з автотранспортних засобів. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія».* 2017. № 4. С. 196–105.

Дрозд В.Ю. Поняття та суб'єкти взаємодії слідчого з підрозділами Національної поліції на початковому етапі розслідування крадіжок з автотранспортних засобів. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Випуск 6. Том.3. С. 138–142.

DROZD V. Tactical Features of the Scene of Theft from Motor Vehicles Inspection. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 2(14). С. 282–291.

Дрозд В.Ю. Способ совершения краж из автотранспортных средств. *Право и закон*. 2018. № 2. С. 98–106.

Дрозд В.Ю. Використання спеціальних знань під час розслідування крадіжок з автотранспортних засобів. *Підприємництво, господарство і право*. № 10. 2018. С. 75–83.

Дрозд В.Ю. Способи приховування крадіжок з автотранспортних засобів. *Тенденції та пріоритети реформування законодавства України*: матеріали всеукр. наук.-практ. конфер., м. Херсон, 8–9 грудня 2017 р. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 89–91.

Дрозд В.Ю. Поняття та класифікація крадіжок з автотранспортних засобів. *Правові реформи: міжнародний і український досвід*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпро, 24–25 листопада 2017 р. Дніпро : Дніпровський гуманітарний університет, 2017. С. 152–154.

Дрозд В.Ю. Роль криміналістичної характеристики у розслідуванні крадіжок з транспортних засобів. *Актуальні питання кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи* [Текст] : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (м. Київ, 24 листоп. 2017 р.) : у 2 ч. / [редкол.: В. В. Черней, С. С. Чернявський, Л. Д. Удалова та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. Ч. 2. – С. 163–166.

Дрозд В.Ю. Організація огляду місця крадіжок з автотранспортних засобів. *Сучасні наукові дослідження представників юридичної науки – прогрес законодавства України майбутнього*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпро, 12–13 січ. 2018 р. Дніпро: ГО «Правовий світ», 2018. С. 101–103.

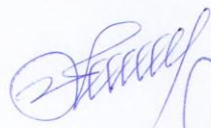
2. Зазначені праці підтвердили високий теоретичний і навчально-методичний рівень, практичну доступність і доцільність за результатами використання під час підготовки та проведення всіх видів занять.

Голова комісії:

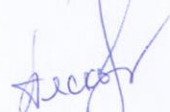

Л. Д. Удалова

Члени комісії:

І. В. Дубівка

В. В. Пясковський

Акт впровадження в науково-дослідну сферу**ЗАТВЕРДЖУЮ**

Проректор Національної
академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор
С.С. Чернявський
16.09.2018 р.

А К Т

про впровадження результатів дисертації ад'юнкта кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ Дрозда Віталія Юрійовича за темою «Розслідування крадіжок з автотранспортних засобів» у науково-дослідну діяльність Національної академії внутрішніх справ

Комісія у складі: начальника відділу організації науково-дослідної роботи, кандидата юридичних наук Титко Анни Василівни (голова комісії), завідувача кафедри криміналістики та судової медицини, кандидата юридичних наук, доцента Самодіна Артема Володимировича; завідувача кафедри криміналістичного забезпечення та судових експертиз ННІ №2, кандидата юридичних наук Атаманчука Володимира Миколайовича, склала цей акт про те, що матеріали дисертацій ад'юнкта кафедри криміналістики та судової медицини Дрозда Віталія Юрійовича на тему: «Розслідування крадіжок з автотранспортних засобів» мають необхідний теоретичний, методологічний рівень і практичну значимість та використовуються у науково-дослідній діяльності кафедр криміналістики та судової медицини, криміналістичного забезпечення та судових експертиз ННІ №2 Національної академії внутрішніх справ під час проведення загальнотеоретичних та галузевих досліджень з питань удосконалення розслідувань крадіжок з автотранспортних засобів.

Використання результатів дисертації сприятиме активізації та підвищенню ефективності наукової діяльності викладачів, докторантів, ад'юнктів та аспірантів вище зазначених кафедр.

ВИСНОВОК

Результати дисертації Дрозда Віталія Юрійовича за темою «Розслідування крадіжок з автотранспортних засобів» вважати впровадженими в науково-дослідну діяльність Національної академії внутрішніх справ під час проведення загальнотеоретичних і галузевих досліджень з актуальних питань розслідувань крадіжок з автотранспортних засобів.

Голова комісії:**А. В. Титко****Члени комісії:****А. В. Самодін****В. М. Атаманчук**